

59029

anale de istorie

anul XXXII **1** 1986

1990

0 III 2005

97

9029

-- UCL 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XXXII

1

1986

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

S U M A R

ARTICOLE — COMUNICĂRI

NICOLAE COPOIU : Contribuția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste	3
GHEORGHE SURPAT : Experiența P.C.R. în opera de transformare socialistă a României	16
GHEORGHE CIULBEA : Dezvoltarea gândirii agrare românești în epoca făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate	32
VASILE BUDRIGĂ : Perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a țării — necesitate a dezvoltării armonioase a societății românești	48
GHEORGHE PRISĂCARU : Concepția României socialiste, a președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul popoarelor în promovarea dezarmării, păcii și securității internaționale	59

★

★ ★ ★ 24 Ianuarie 1859 — „Unirea națiunea a făcut-o”	73
--	----

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Evoluția structurii sociale și de clasă în România socialistă : <i>Honorina Cazacu, Ion Glodeanu, Sorin Mitulescu</i>	82
---	----

43117.

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Evoluția istorică a partidelor muncitorești la începutul secolului al XX-lea . . . 99

MILITANȚI DE SEAMĂ AI MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE

DOLORES IBARRURI (cu prilejul aniversării a 90 de ani de la naștere) . . . 118

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- „Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907”, vol. III : Desfășurarea răscoalei. B. Muntenia, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 592 p. : *Teodor Marinescu* 122
- LIVIA DANDARA, „România în vîltoarea anului 1939”, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 408 p. : *Ion Babici* 126
- AUREL BERINDE, SIMION LUGOJAN, „Contribuții la cunoașterea limbii dacilor”, Editura Facla, Timișoara, 1984, 246 p. : *Augustin Deac* 129
- Cine sînt sciții ? Știri antice și opinii străine moderne despre sciți (II) : *Ana-Maria Coman* 133
- ION MITRAN, „Socialismul și contemporaneitatea”, Editura politică, București, 1983, 240 p. : *Marin Badea* 141

REVISTA REVISTELOR

- „Lupta întregului popor”, nr. 1(3)—4(6)/1985 : *Vasile Niculae* 145
- „Lishi Yanjiu”, Beijing, nr. 1—6/1984 : *Ana Budura* 148

ÎNSEMNĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1985 (I) : *Ion Mamina* 151

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, NICOLAE COPOIU, AUGUSTIN DEAC,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU,
VASILE PETRIȘOR — secretar responsabil de redacție, NICOLAE
POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE
ZAHARIA

CONTRIBUȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU LA DEZVOLTAREA TEORIEI ȘI PRACTICII REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE

NICOLAE COPOIU

Epoca pe care o trăiește România socialistă după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, consacrată cu dragoste și adâncă recunoștință de întregul nostru popor prin denumirea de „Epoca Nicolae Ceaușescu“ se înfățișează ca o perioadă de amplă construcție istorică. Ea și-a avut și își are izvorul fundamental în capacitatea creativă funciară a poporului român, făuritorul tuturor bunurilor materiale și spirituale, capacitate adusă la un înalt nivel de afirmare prin spiritul revoluționar, prin înțelepciunea politică a partidului care organizează, conduce și făurește această măreață operă. Întreaga activitate creatoare a partidului de după Congresul al IX-lea este indestructibil legată de numele secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, gânditor strălucit și teoretician profund privind problemele construirii socialismului, neobosit conducător al României, personalitate proeminentă a lumii contemporane.

Alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția cea mai înaltă din partid, la Congresul al IX-lea, a dovedit înțelepciunea forumului conducător al partidului, care a ales în fruntea sa un fiu al poporului, născut și crescut în mijlocul acestuia, călit la școala luptei revoluționare a clasei muncitoare, în rîndurile căreia a intrat la cea mai fragedă vîrstă, luptător înflăcărat, dinamic, cu o bogată experiență în amplul proces de înaintare a țării pe calea socialismului. În acești ani, poporul și-a văzut conducătorul în cele mai diferite situații și împrejurări: l-a văzut punînd mîna pe seceră, arătînd că recoltarea grîului solicită uneori încă folosirea acestei străvechi unelte de muncă ; l-a văzut în fabrici, urmărind succesele tehnicii românești ; l-a văzut îngrijorat cu prilejul inundațiilor sau al altor calamități naturale, indicînd căile de prevenire sau de înlăturare a urmărilor acestora ; l-a văzut cu mistria în mînă, marcînd deschiderea marilor șantiere de muncă și creație sau tăind panglica inaugurală a unor mari construcții ; l-a văzut discutînd cu conducători de partide și de state de pe toate meridianele lumii, adînc implicat în dinamica relațiilor internaționale. Se poate spune, cu deplin temei, că nu a existat eveniment de ordin economic, politic, cultural sau de politică externă a României pe care

să-l fi trăit poporul român fără prezența însuflețitoare, optimistă, constructivă a conducătorului partidului și statului nostru.

Volumul apărut recent — *Contribuția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste* —, editat la Editura politică, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., reprezintă o sinteză, compartimentată pe probleme, a principalelor domenii de activitate social-economică, politică și ideologică, în care gândirea creatoare a conducătorului partidului și al țării a produs roadele strălucite cu care se mîndrește, pe bună dreptate, întregul nostru popor.

Opera teoretică și politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu este, după cum se arată în introducerea volumului, o ilustrare vie a faptului că procesul revoluționar al edificării socialismului necesită o permanentă îmbogățire a conceptelor, o continuă renunțare la tot ceea ce este perimat și depășit și o curajoasă promovare a noului, adică o înțelegere și aplicare creatoare a teoriei socialismului științific. În același timp, opera secretarului general al partidului exprimă, cu toată claritatea și convingerea, ideea potrivit căreia orice înnoire nu trebuie să aibă altă bază decît realitatea însăși și numai de la ea trebuie să pornească și prin ea să se verifice.

În primul studiu, intitulat : *Însemnătatea istorică a Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român pentru dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste*, autorul și, totodată, coordonatorul lucrării, Ion Popescu-Puțuri, arată că marele forum comunist din 1965 „se dăltuiește ca un eveniment crucial în crearea unei baze proprii pentru edificarea noii societăți, socialiste, în dinamizarea procesului revoluționar unic de construire socialistă a țării, care a însemnat înnoire, perfecționare și creativitate în toate domeniile“, că el a marcat „o iluminare profundă a orizonturilor devenirii noastre, o descătușare năvalnică, la dimensiuni fără precedent, a energiilor întregii națiuni, focalizate spre țelul unic al triumfului idealurilor sale socialiste și comuniste, ale libertății și independenței patriei“.

Congresul al IX-lea al partidului a trasat, așadar — arată autorul —, cadrul și liniile directe pentru consolidarea societății socialiste românești, a bazei sale tehnice-materiale, pentru crearea condițiilor în vederea trecerii la dezvoltarea multilaterală a socialismului. Strategia și orientările tactice ale înfăptuirii societății socialiste multilateral dezvoltate în România au fost stabilite de Congresul al X-lea al partidului din 1969, fiind, apoi, dezvoltate și îmbogățite în Programul Partidului Comunist Român, adoptat de cel de-al XI-lea Congres al partidului din 1974, în documentele Congreselor al XII-lea (1979) și al XIII-lea (1984) și în conferințele naționale ale partidului, în întreaga operă teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

În concepția partidului nostru, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate reprezintă un proces revoluționar, dinamic, complex, atotcuprinzător, caracterizat prin trecerea de la acumulări cantitative la schimbări calitative în toate domeniile de activitate. Acest proces are în vedere dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, crearea economiei naționale dezvoltate, cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament, a unei științe avansate, capabile să dinamizeze producția materială și perfecționarea întregii societăți ; transformările revoluționare co-

4 răspunzătoare din ansamblul relațiilor de producție și sociale, al existenței

și conștiinței sociale a maselor ; promovarea eticii și echității socialiste, afirmarea și împlinirea personalității umane. În studiu se arată că întreaga concepție a Partidului Comunist Român cu privire la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate reprezintă o contribuție originală la dezvoltarea gândirii marxiste despre raportul general-particular în construcția socialistă, despre acțiunea și corelația dintre obiectiv și subiectiv, despre raportul dintre legile generale ale dezvoltării sociale și legile specifice ale epocii contemporane.

Abordarea dialectică a procesului revoluționar al edificării societății socialiste în România a permis clarificarea etapelor istorice parcurse de țara noastră în epoca construirii socialismului și comunismului. Astfel, în studiul lui Gheorghe Surpat — *Etapale istorice și stadiul actual al edificării socialismului în România* — se arată că, în epoca istorică a revoluției și construcției socialiste, inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată în August 1944, România a parcurs și parcurge, de-a lungul procesului revoluționar unic de făurire a noii orînduirii sociale, mai multe etape istorice : înfăptuirea sarcinilor revoluției democrat-populare și cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare și aliații ei (1944—1947) ; făurirea economiei socialiste unitare, bazate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție și construirea bazelor socialismului (1948—1965) ; consolidarea societății socialiste, a bazei sale tehnice-materiale (1966—1970) ; trecerea la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate — etapă istorică în care țara noastră parcurge trepte, stadii superioare de dezvoltare. Aceste etape nu pot fi însă interpretate în mod rigid, mecanic, ca începînd și încheindu-se la anumite date calendaristice. Dimpotrivă, ele se întrepătrund și formează un tot unitar, un proces revoluționar complex, continuu ascendent. În privința criteriilor stabilirii, delimitării și caracterizării etapelor procesului revoluționar unitar și atotcuprinzător al făuririi și dezvoltării socialismului, ca prima fază a formațiunii social-economice comuniste, ele sînt, după cum demonstrează autorul, următoarele : nivelul forțelor de producție, al productivității muncii și al dezvoltării economice a țării în general ; caracterul proprietății asupra mijloacelor de producție și al relațiilor economice și sociale ; structurile sociale ale societății ; modul de repartiție a produsului social și a venitului național ; organizarea politică a societății, conținutul puterii politice și esența statului ș.a. În caracterizarea etapelor, elementul definitoriu îl constituie relațiile de producție, de proprietate, relațiile sociale în general, iar pentru caracterizarea stadiilor dezvoltării economice elementul definitoriu îl reprezintă nivelul și structura forțelor de producție. După ce sînt relevante caracteristicile fiecărei etape, în studiu sînt prezentate trăsăturile definitorii ale societății socialiste multilateral dezvoltate : dezvoltarea armonioasă a sistemului forțelor de producție, pe baza cuceririlor noi ale științei și tehnicii contemporane ; crearea economiei naționale dezvoltate, cu o industrie modernă și o agricultură intensivă, de înalt randament, a unei științe avansate, apte să dinamizeze producția materială ; perfecționarea întregii societăți, realizarea unui nivel înalt al productivității muncii, afirmarea revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate ; transformări revoluționare corespunzătoare în ansamblul relațiilor de producție și sociale, în existența și conștiința socială a maselor, perfecționarea permanentă a întregului sistem al suprastructurii, promovarea eticii și echității socialiste, lărgirea și perfecționarea cadrului organizatoric de participare activă și efectivă a

oamenilor muncii la conducerea societății ; dezvoltarea acțiunii conștiente pentru soluționarea contradicțiilor ce apar pe parcursul dezvoltării sociale, eliminarea unor disparități pe care nu le-a putut înlătura revoluția socialistă.

Un loc important în lucrare îl ocupă studiile consacrate concepției teoretice și acțiunii practice a Partidului Comunist Român privind făurirea industriei naționale moderne, a unei agriculturi intensive, de înalt randament, a unei noi revoluții agrare și asigurarea concordanței între industrie și agricultură. În acest sens, studiul lui Ilie Văduva — *Rolul esențial al dezvoltării accelerate a forțelor de producție, a industriei naționale în făurirea societății socialiste românești. Strategia politicii industriale în condițiile noii etape a revoluției tehnico-științifice* — pune în evidență faptul că, după Congresul al IX-lea, partidul a conceput strategia reproducției socialiste lărgite în ritm susținut, pe baza dimensionării raționale a efortului de dezvoltare economico-socială, în raport de necesitățile și posibilitățile accelerării dezvoltării forțelor de producție, corespunzător exigențelor criteriilor de eficiență competitivă pe care le ridică optimizarea, de pe pozițiile intereselor generale, de perspectivă ale întregului nostru popor.

Referindu-se la această orientare, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Acum, la Congresul al XIII-lea, pe baza faptelor, a realizărilor obținute și în acest cincinal, putem afirma, cu toată tăria, că partidul nostru a procedat just concentrând forțe puternice pentru industrializarea țării, pentru dezvoltarea agriculturii, pentru progresul general al forțelor de producție. Putem spune că, dacă nu am fi realizat această puternică bază materială, societatea noastră socialistă nu ar fi putut depăși greutățile și influențele crizei economice, societatea noastră socialistă nu s-ar fi putut dezvolta în continuare“.

Pe o asemenea bază a fost posibilă creșterea puternică a avuției naționale a țării, volumul fondurilor fixe totale fiind, în 1985, de 2 860 miliarde lei față de 502,7 miliarde lei în 1965 și de 161,7 miliarde lei în 1945, deci de 16 ori mai mare în prezent față de 1945. Și, în acest context, este foarte semnificativ pentru potențialul nostru productiv, pentru gradul de tehnicitate, faptul că 90% din valoarea fondurilor fixe existente în economia națională au fost puse în funcțiune în perioada 1965—1985, când au fost create și date în fabricație 8 441 capacități de producție industriale și agrozootehnice principale, față de numai 1 371 în anii 1945—1964.

Din întregul efort investițional, perioadei 1965—1985 îi revine peste 83 la sută, ceea ce a determinat crearea, în economia națională, în cei 40 de ani de la revoluția din August 1944, a peste 6 milioane de noi locuri de muncă, realizarea unor vaste lucrări social-culturale, care au schimbat din temelii înfățișarea orașelor și satelor patriei noastre. În mod deosebit, în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, s-au creat cele mai puternice și moderne obiective ale României socialiste, între care sînt menționate Canalul Dunăre—Marea Neagră și Metroul bucureștean, pentru a demonstra forța economiei noastre naționale, capacitatea științifică și tehnică-productivă a industriei românești de a rezolva, cu forțe proprii, chiar în condițiile crizei economice mondiale, obiective unice în istoria României.

Sînt apoi înfățișate datele cele mai semnificative privind dezvoltarea intensivă a industriei în cincinalul 1986—1990 și în perspectivă pînă în anul 2000, aceasta fiind o condiție esențială a valorificării, cu maximă

eficiență, a materiilor prime, a resurselor energetice și muncii sociale, a creșterii competitivității produselor românești pe piața externă.

În studiul elaborat de Dumitru Dumitru — *Înfăptuirea noii revoluții agrare — obiectiv fundamental în dezvoltarea unei agriculturi moderne, intensive și multilaterale* — se arată că, în spiritul materialismului dialectic și istoric și pe baza cunoașterii profunde a realităților din țara noastră, conceptul de nouă revoluție agrară elaborat de tovarășul Nicolae Ceaușescu este un concept global, care cuprinde atât forțele de producție, relațiile de producție și sociale, cât și întregul mod de gândire și acțiune al celor ce lucrează în agricultură.

În acest sens, începînd cu cincinalul 1966—1970, volumul investițiilor alocate agriculturii au înregistrat creșteri substanțiale an de an. Astfel, ele au crescut de la 51,6 miliarde lei în cincinalul 1966—1970, la 77 miliarde lei în 1971—1975, la 124,9 miliarde lei în 1976—1980, ajungînd la 155 miliarde lei în 1981—1985, de 255 ori mai mari decît cele din întreaga perioadă 1951—1965. Investițiile s-au concretizat în lucrările de ridicare a potențialului productiv al fondului funciar agricol, în extinderea mecanizării și chimizării, în modernizarea tehnologiilor, atât în sectorul vegetal cît și în zootehnie, în formarea și încadrarea, în unitățile agricole, a unui mare număr de specialiști, în ridicarea nivelului de pregătire profesională a tuturor oamenilor muncii din agricultură.

Drept urmare, prin efectuarea de lucrări hidroameliorative s-au amenajat pentru irigații, în sisteme mari, pînă la sfîrșitul anului 1984, 2 612,3 mii hectare față de 230 mii hectare existente în 1965, desecări pe o suprafață de 2 687 mii hectare, combaterea eroziunii solului pe 1 990 mii hectare, precum și lucrări împotriva inundațiilor pe 1 610 mii hectare.

În vederea realizării, în continuare, a sarcinilor stabilite în acest domeniu, a fost elaborat, din inițiativa și cu contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, *Programul național pentru asigurarea unor producții sigure și stabile, prin creșterea potențialului productiv al pămîntului, mai buna organizare și folosire în mod rațional a terenurilor agricole, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor pe circa 55—60% din suprafața arabilă, a lucrărilor de desecări și combaterea eroziunii solului*. Acest program, aprobat de Plenara C.C. al P.C.R. din 29—30 iunie 1983, reprezintă cea mai importantă investiție în domeniu ce se realizează în țara noastră, care asigură creșterea potențialului productiv al pămîntului, condiție esențială pentru realizarea unor producții mari și stabile, indiferent de influența factorilor climatici. Prin înfăptuirea acestui program, suprafața agricolă va spori cu circa 500 mii hectare, prin atragerea în circuitul agricol a unor suprafețe neproductive ; se vor amenaja, de asemenea, pînă în 1990, 1—2,3 milioane hectare pentru irigații, ajungîndu-se, la sfîrșitul cincinalului, la 5,5—6 milioane hectare ; lucrări de desecări vor fi efectuate pe 1,5 milioane hectare, iar de combatere a eroziunii solului pe 800 mii hectare.

În perioada 1965—1984 s-a asigurat mecanizarea lucrărilor de bază la culturile de cîmp, legumicultură, pomicultură și viticultură, în complexe zootehnice de tip industrial și fermele zootehnice de tip gospodăresc, s-au introdus tractoare de 65 CP modernizate, de 80 CP pe roți, de 180 CP pe roți și pe șenile, împreună cu sistemul de mașini agricole pentru culturile de cîmp, combinele autopropulsate de recoltat cereale păioase și porumb (boabe și știuleți), precum și alte numeroase tipuri de mașini.

Pe baza indicațiilor și cu participarea nemijlocită a tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost stabilite direcțiile fundamentale ale cercetării științifice în agricultură, asigurându-se o îmbinare armonioasă a cercetărilor aplicative cu cele de perspectivă. Sub conducerea directă a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, prim viceprim-ministru al guvernului și președinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie, s-a desfășurat, și în sistemul unităților de cercetare din agricultură, o vastă acțiune de analiză și reactualizare a planurilor și programelor de cercetare, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic.

De asemenea, un loc deosebit în ansamblul măsurilor menite să îmbunătățească conducerea, organizarea și planificarea agriculturii îl ocupă crearea, în 1979, a consiliilor unice de stat și cooperatiste, ca factor de importanță majoră în direcția întăririi conducerii unitare a agriculturii.

Alte studii cuprinse în volum abordează problematica rolului conducător al partidului comunist în societatea socialistă românească. În studiul lui Marin Nedelea — *Partidul Comunist Român — centrul vital al societății socialiste. Raportul dialectic dintre partidul comunist și statul socialist* — se arată că partidul comunistilor înfăptuiește rolul său de forță politică conducătoare a societății noastre socialiste prin studierea permanentă a fenomenelor și realităților economico-sociale — atât naționale, cât și internaționale —, prin elaborarea liniei politice pe baza căreia direcționează toate domeniile de activitate ale vieții materiale, sociale și spirituale ; prin ampla activitate politică și organizatorică desfășurată de organele și organizațiile de partid pentru antrenarea efectivă a maselor la înfăptuirea hotărârilor și obiectivelor stabilite ; prin integrarea organică a partidului în viața societății ; prin realizarea unei îmbinări armonioase între munca de partid, de stat și socială și asigurarea conducerii societății împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor ; prin desfășurarea unei ample activități teoretice și ideologice, politice-educative de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a oamenilor muncii, a întregului popor. Calitatea Partidului Comunist Român de centru vital își are temeiul în identificarea sa deplină cu aspirațiile supreme ale poporului, în întărirea continuă a legăturilor sale cu clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, în împletirea propriei sale activități cu cea a statului, a organizațiilor de masă și obștești, a organismelor de conducere din unitățile economice-sociale, în recunoașterea rolului său de forță politică conducătoare de către întregul popor.

Pornind de la faptul că în lumea contemporană este tot mai evidentă concluzia că una din căile soluționării problemelor complexe ale epocii noastre o reprezintă calitatea conducerii social-politice, autorul subliniază că socialismul, ca orînduire socială de un nou tip istoric, cunoaște o schimbare fundamentală a raportului dintre spontan și conștient în dezvoltarea socială, o sporire considerabilă a rolului factorului conștient. În aceste condiții, crește în mod necesar rolul partidului revoluționar al clasei muncitoare, capabil să asigure o cunoaștere profundă a realităților interne și internaționale, a cerințelor obiective ale progresului social, să elaboreze, în mod de sine stătător, strategia și tactica de acțiune, linia politică generală, corespunzător condițiilor fiecărei etape de dezvoltare a țării, să antreneze și să conducă masele în opera de făurire conștientă a noii orînduiri sociale.

Cerințele obiective, stringente ale ridicării societății socialiste pe noi 8 trepte de dezvoltare, problemele noi, deosebit de complexe ale înaintării

pe calea socialismului și comunismului impun cu necesitate creșterea rolului partidului în elaborarea științifică a liniei politice, în fundamentarea obiectivelor și sarcinilor activității economico-sociale și în mobilizarea energiilor creatoare ale întregii națiuni pentru transpunerea lor cu succes în viață. Conducerea și orientarea unitară, armonioasă a dezvoltării economiei, a tuturor sectoarelor activității sociale, soluționarea prin eforturi convergente, dirijate la scara întregii societăți, a contradicțiilor și neconcordanțelor existente sau care pot apare pe parcurs — ca urmare a dialecticii interne a progresului social sau a unor influențe perturbatoare din exterior —, stabilirea corectă a priorităților, concentrarea eforturilor materiale și umane asupra soluționării problemelor esențiale în fiecare etapă dată, modificarea operativă a obiectivelor în funcție de noile elemente ce intervin pe parcursul înfăptuirii planului național unic de dezvoltare economico-socială, descoperirea și punerea în valoare a rezervelor de capacitate creatoare, toți acești parametri esențiali ai unei conduceri științifice — la care se adaugă mulți alții — atestă creșterea imensă a cerințelor conducerii sociale conștiente, unitare și eficiente, în raport direct cu amplificarea și diversificarea proceselor economice și sociale specifice unei economii moderne, angajată într-un complex efort de dezvoltare pe baze intensive.

Pornind de la aceste cerințe imperative ale vieții, Congresul al XIII-lea al partidului a marcat, prin analiza aprofundată realizată și prin hotărârile adoptate, un moment de însemnătate hotărîtoare pentru ridicarea la un nivel tot mai înalt a rolului conducător al partidului în noua etapă a înfăptuirii Programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Prin însăși compoziția lui socială, Partidul Comunist Român este indisolubil legat de popor, de mase, el cuprinzînd aproape 3 500 000 de membri, proveniți dintre cei mai înaintați muncitori, țărani, intelectuali ; compoziția națională a partidului corespunde și ea structurii naționale a populației țării, iar structura de vîrstă este, de asemenea, în concordanță cu cerințele menținerii tinereții partidului ; ponderea femeilor în rîndurile partidului a ajuns la peste 32% ; în toate sectoarele de activitate, în toate unitățile economico-sociale acționează organizații de partid puternice, reprezentative, care cuprind pe cei mai înaintați comuniști, oameni ai muncii din fiecare categorie socio-profesională, ele situîndu-se în fruntea colectivelor, mobilizîndu-le la înfăptuirea politicii partidului.

Îndeplinirea în cele mai bune condiții a misiunii istorice pe care o are și o va avea încă multă vreme partidul în întreaga perioadă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România este strîns legată de înțelegerea adevărului că structurile de organizare, ca și formele și metodele de activitate social-politică ale noii orînduiri nu sînt imuabile, rigide, stabilite odată pentru totdeauna, ci se cer continuu perfecționate, corespunzător transformărilor din societate, cerințelor mereu noi ale acesteia.

Autorul pune în evidență și faptul că menținerea și dezvoltarea spiritului revoluționar în rîndurile poporului constituie unul dintre obiectivele fundamentale ale partidului comunist în etapa actuală, premisa politică și spirituală hotărîtoare pentru mobilizarea energiilor și capacităților creatoare ale maselor în vederea continuării transformărilor revoluționare implicate de înaintarea țării pe calea socialismului.

Referindu-se la raportul dialectic dintre partidul comunist și statul socialist în sistemul relațiilor sociale în societatea socialistă, în studiu se arată că partidului îi revine misiunea de a acționa permanent pentru perfecționarea și creșterea rolului statului, al tuturor organismelor democratice, în toate sectoarele de activitate, că în etapa actuală esența statului socialist român o reprezintă puterea poporului alcătuit în întregul său din clase și categorii sociale noi, formate din oameni ai muncii. În lipsa oricăror categorii sociale ostile socialismului, democratismul statului s-a extins la întregul popor, s-a trecut de la o democrație a marii majorități, la democrația întregului popor, a tuturor cetățenilor țării. În această viziune, partidul comunist și statul socialist sînt două organisme politice de bază ale sistemului de conducere socială, în care Partidul Comunist Român reprezintă forța politică conducătoare. În virtutea misiunii sale istorice, partidul stabilește strategia construirii orînduirii socialiste și comuniste, direcțiile acțiunii politice de transformare revoluționară a societății, pe care trebuie să le urmeze organele statului socialist, celelalte forțe politice ale societății socialiste românești, toți cetățenii țării, astfel ca interesele fundamentale ale oamenilor muncii să se afirme deplin în toate domeniile vieții sociale.

În vederea îndeplinirii de către stat a atribuțiilor ce-i revin a fost creat un cadru organizatoric larg, profund democratic, prin mijlocirea căruia statul își exercită funcțiile și atribuțiile, sub îndrumarea Partidului Comunist Român, ca forță politică conducătoare, și cu participarea altor organisme sociale și obștești, chemate să asigure mobilizarea largă a maselor atît la adoptarea deciziilor, cît și la transpunerea lor în viață. Acest cadru — mai extins decît sistemul organelor statale, dar care nu poate fi conceput fără puterea de stat socialistă — formează sistemul politic al societății socialiste românești, denumit sistemul democrației socialiste, alcătuit din Partidul Comunist Român, statul socialist, organele de partid și de stat, organizațiile de masă și obștești, precum și din organismele de autoconducere, împreună cu toate formele de participare activă a maselor la adoptarea deciziilor și la aplicarea lor în viață. Poziția centrală în acest sistem politic democratic o dețin Partidul Comunist Român și statul democrației muncitorești, revoluționare, iar modalitatea lor de organizare se înscrie ca element definitoriu pentru natura și funcționarea de ansamblu a sistemului democrației socialiste, a sistemului politic socialist.

Studiul : *Conducerea unitară a activității economico-sociale și adîncirea democrației în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Autoconducerea muncitorească*, elaborat de Viorica Nicolau și Dumitru Ciucur, analizează caracterul legic al acestui fenomen, rezultat din faptul că societatea socialistă, lichidînd scindarea membrilor săi în proprietari-nonproducători și producători-nonproprietari, are drept caracteristică esențială transformarea economiei naționale într-un organism unitar și instituirea comunității intereselor fundamentale ale tuturor claselor și categoriilor sociale.

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, lichidînd dispersia și divergența forțelor sociale, are drept consecință nu numai caracterul unitar al proceselor economice, ci al întregii vieți sociale. Ca rezultat al schimbărilor structurale revoluționare produse în toate domeniile, societatea socialistă instaurează convergența și unitatea dinamică a năzuințelor și intereselor fundamentale ale tuturor claselor și categoriilor sociale și, implicit, acțiunea lor unită pentru progresul economico-social rapid.

În concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, conducerea unitară a societății socialiste este organic legată de democratizarea accentuată a conducerii și de creșterea caracterului științific al acesteia. Socialismul se construiește de popor și pentru popor, de aceea poporul, devenit stăpîn pe puterea politică și pe mijloacele de producție, trebuie să participe nemijlocit la întreaga activitate de conducere a vieții economice și sociale.

Prin însăși rațiunea și menirea sa istorică, prin natura și scopul său, socialismul este inevitabil legat de manifestarea plenară a democrației muncitorești, revoluționare. El asigură tuturor membrilor societății condițiile manifestării inițiativei, creativității, participării efective și active la conducerea societății, la soluționarea problemelor în interesul prosperității și progresului general. Numai în măsura în care masele se situează în miezul evenimentelor economice, social-politice, ele au posibilitatea să înțeleagă mersul obiectiv al construcției socialismului și, pe această bază, să acționeze angajat și responsabil pentru progres.

Manifestarea democrației socialiste ca mecanism de guvernare a societății de către popor îmbină, în concepția partidului nostru, democrația statală cu cea obștească, participarea reprezentativă cu cea directă pe diferitele trepte ierarhice ale organizării vieții economico-sociale. În baza politicii promovate cu fermitate după Congresul al IX-lea al partidului, se acționează consecvent, atât pentru democratizarea conducerii unitare, cît și pentru realizarea autoconducerii muncitorești la nivelul unităților economice, sociale și administrativ-teritoriale.

Pe măsura înaintării pe drumul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, rolul statului de organism central al conducerii unitare a ansamblului vieții economico-sociale se întărește. În acest sens, în Raportul prezentat Congresului al XIII-lea al partidului de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în alte documente ale înaltului forum comunist a fost formulată, cu claritate, teza privitoare la necesitatea obiectivă a creșterii și mai puternice în viitor a rolului statului în organizarea, planificarea și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale, pe baza planului național unic, pentru asigurarea dezvoltării rapide și armonioase a societății noastre.

Autorii prezintă și sistemul organismelor democrației muncitorești, revoluționare și ale autoconducerii muncitorești, ca expresii ale conducerii de către popor a întregii activități economico-sociale.

Studiul : *Frontul Democrației și Unității Socialiste — expresie a unității social-politice a poporului*, elaborat de Elena Mureșan, demonstrează că făurirea acestui organism politic permanent, revoluționar, democratic, cu caracter reprezentativ, inițiat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — organism alcătuit din P.C.R., U.T.C., organizațiile de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile naționalităților conlocuitoare, organizațiile cultural-artistice și sportive, culte ș.a. — este o expresie pe plan organizatoric a stadiului atins în desfășurarea unor procese structurale ale noii societăți românești.

Condiționată obiectiv de maturizarea noii orînduiri social-politice din România, arată autoarea, constituirea F.D.U.S. ilustrează plenar politica P.C.R. de perfecționare a democrației socialiste, desfășurată atât în sensul lărgirii cadrului, a sferei de probleme și a amplitudinii participării, a creării de noi forme organizatorice de participare, cît și în sensul adîncirii și perfecționării participării propriu-zise, a calității și eficienței sale, aspecte

legate și de pregătirea politică, culturală și profesională a subiectului participant. În această privință se impune a arăta că formarea F.D.U.S. — expresie a împletirii democrației obștești cu cea statală, a creșterii în măsură tot mai importantă a rolului organizațiilor obștești în sistemul organizării politice a statului — oglindește politica P.C.R. în acest domeniu din cel puțin două puncte de vedere. În primul rînd, pentru că F.D.U.S. reprezintă cel mai larg cadru organizatoric instituționalizat al participării, un adevărat forum național în care masele largi populare, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, participă efectiv la conducerea societății. În al doilea rînd, sub raportul activității politice și sociale, al sarcinilor și competențelor sale, care se exercită atît nemijlocit, cît și prin intermediul organizațiilor componente.

Pe măsura adîncirii democrației socialiste, în cadrul căreia F.D.U.S. reprezintă atît o expresie cît și un simbol, odată cu dezvoltarea socialistă a societății noastre, Frontul Democrației și Unității Socialiste a cunoscut, sub raport organizatoric și al atribuțiilor, o evoluție în concordanță cu noile realități și exigențe specifice etapei. Cu toate că F.D.U.S. reprezintă o structură organizatorică deosebit de largă, o serie de categorii ale oamenilor muncii nu erau totuși cuprinse în el. De aceea s-a inițiat constituirea — la nivel de sate, orașe, cartiere, precum și în întreprinderi și instituții — a unor organizații proprii — Organizațiile Democrației și Unității Socialiste (O.D.U.S.).

Reprezentînd un forum național instituționalizat al participării maselor la actul conducerii, Frontului Democrației și Unității Socialiste, organizațiilor sale componente și organizațiilor proprii ale O.D.U.S., le revin sarcini și competențe majore pe plan politico-organizatoric în sistemul democrației noastre muncitorești. Prin intermediul acestora, oamenii muncii din cele mai diverse domenii de activitate, fără deosebire de naționalitate, participă direct, responsabil și eficient la rezolvarea problemelor specifice ale conducerii sociale. Sint, apoi, exemplificate atribuțiile concrete stabilite prin legi ale acestui organism politic, cît și activitatea desfășurată de F.D.U.S.

În studiul : *Perfecționarea relațiilor sociale și procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, Constantin Vlad arată că datorăm secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, elaborarea unei concepții teoretice profund științifice privind necesitatea ridicării întregii activități sociale la o nouă calitate, înfăptuirea cu neabătută consecvență de către partid a liniei perfecționării conducerii vieții sociale, a întregii societăți. Potrivit acestei concepții, societatea socialistă este un organism viu, a cărui dezvoltare poate și trebuie să se realizeze în mod conștient, în conformitate cu cerințele legilor obiective, înțelese și folosite în cunoștință de cauză. Iar o asemenea dezvoltare presupune o permanentă perfecționare a relațiilor sociale — economice, politice, juridice etc. —, o adaptare sistematică a formelor de organizare și de conducere la necesitățile îndeplinirii obiectivelor dezvoltării economice și social-culturale, ale funcționării, în condiții cît mai bune, a societății în întregul ei. Linia urmată de Partidul Comunist Român pentru perfecționarea relațiilor sociale, măsurile de înfăptuire a acesteia continuă și adîncesc spiritul înnoitor adus în societatea noastră de Congresul al IX-lea al partidului.

În analiza acțiunilor de perfecționare a relațiilor sociale întreprinse de Partidul Comunist Român autorul începe cu cele privind raporturile economice. Astfel, înțelegerea proprietății sociale ca proprietate a poporului deschide calea perfecționării raporturilor de proprietate. Măsura concretă elaborată de partid în această privință la Plenara lărgită a C.C. al

P.C.R. din 1—2 iunie 1982 este introducerea participării cu părți sociale a oamenilor muncii din unitățile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică. Aceasta este reclamată de dezvoltarea proprietății socialiste, a autoconducerii muncitorești, de ridicarea pe o treaptă superioară a calității oamenilor muncii de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari ai întregii avuții naționale.

Noi pași în punerea de acord a reglementărilor juridice cu realitățile societății noastre sînt reprezentați de introducerea contractului-angajament între stat, în calitate de administrator general al proprietății întregului popor, și colectivele de oameni ai muncii din întreprinderi și centrale, între stat și ministere, alte organe centrale, precum și comitetele executive ale consiliilor populare județene, a contractului individual în cazul ministrului, al directorului de unitate economică, al fiecărui om al muncii în calitate de membru cu drepturi depline sau de membru asociat al unui colectiv de muncă. Aceste reglementări oglindesc mai bine raporturile economico-sociale obiective. Colectivele de muncă, oamenii muncii, administrînd părți din avuția națională, se angajează în ceea ce privește păstrarea, apărarea, buna folosire și dezvoltarea patrimoniului încredințat.

Sînt înfățișate, de asemenea, problema afirmării noilor trăsături ale națiunii noastre socialiste, a perfecționării autoconducerii muncitorești și a sistemului democrației socialiste, ca și aceea a dezvoltării construcției socialiste și cultivării spiritului revoluționar.

În cadrul aceiași probleme mari pe care o reprezintă perfecționarea relațiilor sociale, studiul lui Vasile Popescu analizează *Esența contradicțiilor în dialectica procesului revoluționar și calitatea acțiunii umane în socialism*. Autorul arată că este meritul gîndirii profund originale — consecvent dialectică și distinct analitică — a tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi examinat și relevat problema contradicțiilor în socialism. În Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras atenția asupra existenței unor fenomene de subiectivism în economie, de automulțumire, de nesocotire a realității, de slabă receptivitate față de nou, de relativă ignorare a studiului temeinic al cerințelor practicii, de control realizat în condiții nesatisfăcătoare etc. ; de asemenea, activității ideologice i s-a reproșat înlocuirea analizei științifice cu repetarea mecanică a unor legi depășite, ceea ce a dus nu la puține aprecieri simpliste asupra realității. Reluînd, apoi, această problemă în cunoscutul articol-programatic, publicat în „Scînteia” (8 mai 1967), intitulat : *Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrșirii construcției socialismului*, și în Raportul la Conferința Națională a partidului din decembrie 1967, tovarășul Nicolae Ceaușescu se oprește pe larg asupra temei contradicțiilor în general și, cu precădere, în socialism, expunînd o serie de idei cu totul originale, care vădesc profunda generalizare a dialecticii obiective. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu aduce o contribuție deosebit de importantă la dezvoltarea filosofiei sociale, politologiei, științei conducerii societății etc., impunînd definitiv gîndirii contemporane ideea potrivit căreia unele contradicții care apar în procesul dezvoltării sociale în orînduirea socialistă, dacă nu sînt rezolvate la timp, pot căpăta un caracter antagonist, pot determina frămîntări și convulsii în cadrul societății.

Problematica contradicțiilor a constituit și în continuare, în numeroase rînduri, obiectul analizelor teoretice și indicațiilor practice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. Rapoartele prezentate la congresele și con-

ferințele naționale ale partidului, în expunerile și cuvântările la plenarele Comitetului Central sau la întrunirile organelor și organismelor sistemului democrației socialiste din țara noastră, au fost puse în valoare unghiuri teoretice noi, s-au realizat dezvoltări științifice substanțiale și s-au evidențiat măsuri practice necesare soluționării acestei problematice. Astfel, se poate afirma, cu deplină întemeiere, că în gândirea filosofică și social-politică a președintelui României socialiste problema contradicției constituie o permanență a reflecției și acțiunii, elaborându-se și îmbogățindu-se neîncetat un cîmp teoretic de importanță majoră.

Pe baza operei tovarășului Nicolae Ceaușescu, autorul detaliază problema contradicțiilor din socialism, dintre teorie și practică, a luptei dintre vechi și nou ca forță motrice a progresului societății omenești.

Studiile următoare se referă la domeniul activității politico-ideologice a partidului, al rolului covârșitor pe care îl are gândirea creatoare, originală a tovarășului Nicolae Ceaușescu. După studiul : *Istoria — izvor de experiență și învățăminte pentru făurirea viitorului României socialiste, fundament al activității ideologice*, alcătuit de Nicolae Copoiu, urmează studiul lui Aculin Cazacu : *Activitatea politico-ideologică — factor determinant în făurirea omului societății socialiste*. În timp ce studiul consacrat rolului istoriei evocă orientările fundamentale cuprinse în opera secretarului general al partidului nostru cu privire la trecutul poporului român, care impun elaborarea unei istorii unice și unitare, studiul dedicat activității politico-ideologice evidențiază raportul dialectic dintre existența și conștiința socială în noul stadiu de dezvoltare a țării noastre, punând în lumină noi valențe, sensuri și semnificații ale rolului factorului conștient în edificarea noii societăți, noul orizont valoric al spiritualității omului societății socialiste românești.

În aceeași arie tematică se înscrie și studiul lui Gheorghe Cazan : *Spiritul revoluționar — factor hotărâtor al dezvoltării și progresului societății socialiste*, în care autorul arată că, în contextul creației teoretice a tovarășului Nicolae Ceaușescu — una dintre dimensiunile ei esențiale constituind-o umanismul revoluționar —, un loc deosebit revine analizelor originale, de excepțională importanță teoretică și practică, ale problematicei conștiinței sociale în general, ale conștiinței socialiste în special. Secretarul general al partidului a instituit această problematică în obiect constant al cercetării și meditației sale filosofice, etice și politice, soluționînd-o, totodată, pe baza unei profunde cunoașteri a tradițiilor filosofiei, a confruntărilor din filosofia și ideologia contemporană, a principiilor fundamentale ale concepției revoluționare despre lume și viață, ca și, în mod deosebit, a cunoașterii științifice a însăși realității și gradului de dezvoltare a conștiinței sociale și a dialecticii obiective a realului socio-natural. Într-un astfel de orizont larg, suplu, vorbind prin el însuși despre multitudinea nuanțelor și profunzimea gândirii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a conceput și dezvoltat una dintre cele mai consistente și originale concepții despre spiritul revoluționar ca factor deosebit de însemnat al progresului general al țării, ca mijloc al însăși transformării omului într-o ființă multilaterală, creatoare conștientă de valori noi și procese sociale novatoare. Pe aceeași linie, a relevării elementelor noi, creatoare aduse de P.C.R., de secretarul său general, în îmbogățirea socialismului științific se înscrie și studiul lui Alexandru Boboc : *Concepția Partidului Comunist Român cu privire la locul și rolul marxismului în confruntările de idei din lumea contemporană*.

După cum este știut, o imagine a României socialiste de după alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în fruntea Partidului Comunist Român s-a proiectat cu putere și în afara hotarelor țării, țara noastră devenind cunoscută și apreciată pe toate meridianele globului datorită conducătorului partidului și statului și politicii sale. „Ceaușescu—România“ sînt două nume îngemănate definitiv în orice colț al pămîntului. Niciodată poporul român nu a avut un conducător atît de stimat, atît de apreciat pe plan internațional. În această epocă România a fost vizitată de șefii de state și guverne din numeroase țări ale lumii. La rîndul său, conducătorul României a dus mesajul poporului român, dorința sa de pace și colaborare internațională pe toate continentele, la toate marile reuniuni internaționale. În această direcție volumul cuprinde mai multe studii consacrate ogîndirii României socialiste în lume : *Concepția României, a președintelui Nicolae Ceaușescu cu privire la făurirea unei noi ordini internaționale*, de Costin Murgescu ; *Promovarea soluționării pe cale pașnică, prin mijloace politice, prin tratative a problemelor internaționale*, de Traian Chebelev și Cristian Popișteanu ; *Pacea, Dezarmarea, Securitatea — cerințe fundamentale ale epocii noastre*, de Constantin Ene și Radu Bogdan ; *Solidaritatea internațională în epoca contemporană, în concepția și practica Partidului Comunist Român*, de Gheorghe Unc.

Se știe că una dintre problemele teoretice majore ale lumii contemporane o constituie destinul națiunilor. Atît în gîndirea teoretică din unele țări socialiste, cît și în teoriile emise în lumea occidentală (pornindu-se de la premise deosebite) s-a susținut ideea perimării rolului națiunilor, a topirii particularităților naționale în oceanul uman universal. Tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine meritul istoric de a fi combătut cu energie aceste teorii, necorespunzătoare tocmai realităților lumii contemporane, cînd zeci și zeci de popoare, eliberîndu-se de sub oprimarea colonială, se trezesc la o adevărată viață națională, își caută propria identitate și valorile istorice specifice. Studiul : *Rolul națiunii în lumea contemporană. Inflorirea națiunii în socialism*, de Constantin Botoran și Augustin Deac, realizează un istoric al confruntărilor ideologice din ultimele decenii pe tema rolului națiunii și evidențiază virtuțile pe care le păstrează și le dezvoltă națiunea în condițiile socialismului.

Desigur, prin cele de mai sus, n-am putut reda decît în parte bogăția de idei cuprinsă în studiile din volumul intitulat : *Contribuția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la dezvoltarea teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste*. Lucrarea se recomandă ca o adevărată carte de istorie a ideilor pe care Partidul Comunist Român, România socialistă, avînd drept far călăuzitor gîndirea creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, le-a analizat în mod creator și le-a aplicat în epoca de aur a istoriei patriei inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului.

EXPERIENȚA P.C.R. ÎN OPERA DE TRANSFORMARE SOCIALISTĂ A ROMÂNIEI

GHEORGHE SURPAT

Construirea noii orînduiri sociale — creație conștientă a clasei muncitoare, a fiecărui popor, sub conducerea partidului comunist — reprezintă un proces revoluționar dinamic, de mare complexitate și de lungă durată, ale cărui legi, cerințe și ritmuri de înaintare decurg din dialectica dezvoltării lui în condiții istorice și naționale concrete.

Opera de făurire a socialismului și comunismului se întemeiază pe cunoașterea temeinică a legităților generale, a raportului dintre acțiunea lor și condițiile particulare — istorice și naționale, economice, sociale, politice, spirituale —, diferite de la o țară la alta, de la o etapă la alta. Ea implică soluționarea permanentă a problemelor economice, sociale, politice în pas cu transformările și cu posibilitățile fiecărei etape. „Trebuie să avem permanent în vedere — se evidențiază în Raportul prezentat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Congresul al XIII-lea al P.C.R., din noiembrie 1984 — că generalul se realizează întotdeauna în condiții concrete și se afirmă în forme particulare, deosebite de la o țară la alta — așa cum suma experiențelor sociale particulare se exprimă în legile generale obiective ale dezvoltării societății omenеști”¹. Legitățile generale trebuie permanent raportate la realitățile concrete, întrucît generalul nu există decît în și prin particular, este produsul și modul de exprimare al anumitor condiții istorice și are valabilitate deplină numai pentru aceste condiții. Totodată — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „Viața a confirmat multe legități, multe teze generale cu privire la construcția socialistă, dar, totodată, a infirmat o serie de teze, ne-a făcut să înțelegem că unele legități și teze generale nu mai corespund noii etape de dezvoltare a societății socialiste românești. Din aceasta am tras și trebuie să tragem concluziile corespunzătoare”².

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român. 19 noiembrie 1984*, Editura politică, București, 1984, p. 65.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 60.

Experiența Partidului Comunist Român, a României în procesul de transformare revoluționară a societății, ca și a altor partide și țări socialiste, a evidențiat, pe lângă trăsăturile comune ale operei de construire a socialismului, o mare varietate de soluții, răspunzând condițiilor concret-istorice specifice. Călăuzindu-se în lumina principiilor fundamentale ale socialismului științific și a concluziilor desprinse din analiza fenomenelor și proceselor lumii contemporane, partidul nostru, secretarul său general au întreprins, în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al P.C.R., din iulie 1965, un profund demers științific, creator, consacrat analizei construcției socialismului în România și în alte țări, stadiului de dezvoltare a societății românești în fiecare etapă a procesului revoluționar de făurire a orînduirii socialiste, aducînd o contribuție de seamă la elaborarea concepției despre societatea socialistă, despre locul pe care ea îl ocupă în dezvoltarea societății umane. În concepția Partidului Comunist Român, societatea socialistă constituie o realitate economică-socială a cărei esență se definește, în principal, prin : puterea politică a oamenilor muncii, lichidarea exploatării omului de către om, instituirea proprietății sociale socialiste și generalizarea relațiilor de producție socialiste în economia națională, realizarea în practică a principiilor socialiste ale relațiilor de repartitie a produsului social și a venitului național, afirmarea dreptății sociale și naționale, o nouă ideologie și conștiință. În acest sens, *Programul Partidului Comunist Român* arată că „esențial pentru socialism este și va fi întotdeauna natura puterii politice și a relațiilor de producție, trecerea puterii de stat în mîinile oamenilor muncii și statornicirea proprietății socialiste asupra principalelor mijloace de producție, eliminarea exploatării omului de către om, înfăptuirea principiilor socialiste de repartitie”³. Ansamblul acestor principii de bază, care dau pretutindeni socialismului aceeași esență, există numai în și printr-o mare varietate de condiții determinate de particularitățile istorice, naționale, economice, politice și culturale specifice fiecărei societăți a lumii contemporane.

Diversitatea acestor condiții generează deosebiri în privința sarcinilor, formelor și metodelor de înfăptuire a revoluției și construcției socialiste de la o țară la alta, exclude existența unor modele universal valabile, în măsură să ofere răspunsuri de-a gata multiplelor probleme care se ridică în fiecare caz în parte. „Diversitatea căilor de trecere spre socialism, de edificare a noii orînduirii sociale, de aplicare a legităților generale la condițiile reale din fiecare țară — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — dă o nouă dimensiune și o nouă perspectivă dezvoltării socialiste a lumii, îmbogățește tezaurul teoriei și practicii revoluționare”⁴. Aceasta impune fiecărui partid să-și elaboreze de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, în concordanță cu realitățile din țara respectivă, să găsească soluțiile corespunzătoare în vederea transformării revoluționare a societății.

Relevînd că socialismul se realizează prin aplicarea legităților și principiilor generale corespunzător condițiilor concret-istorice din fiecare țară, secretarul general al partidului arăta, la Plenara C.C. al P.C.R. din

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 191—192.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 87.

26—27 martie 1985 : „am acționat în așa fel încît întreaga noastră activitate să se călăuzească permanent după legitățile generale ale dezvoltării economico-sociale, după principiile atotbiruitoare ale socialismului științific, după materialismul istoric și dialectic — baza revoluționară a concepției noastre despre lume, singura care dă o perspectivă măreață a transformării revoluționare a societății, a lumii, a progresului, științei, a cunoașterii umane în general.

Dar, pornind de la toate aceste legități și concepții științifice despre lume și societate, — care, în orice condiții, trebuie să fie avute în vedere — am ținut întotdeauna seama și am făcut totul pentru a cunoaște și înțelege cît mai bine realitățile patriei noastre și pentru a aplica aceste legități și adevăruri științifice la condițiile și specificul poporului nostru. Nu sînt mai multe socialisme, dar acesta se realizează în feluri diferite de la o țară la alta, de la un popor la altul. În făurirea socialismului nu se poate să nu se țină seama de condițiile istorice, naționale, de însuși felul de a fi al fiecărei națiuni și popor“⁵.

Partidul Comunist Român pornește de la principiul că revoluția socialistă, construirea noii orînduiri sociale nu pot fi decît rodul activității conștiente a maselor, creația fiecărui popor. Factorul intern are rolul determinant în revoluția socialistă, în edificarea noii societăți, care sînt opera clasei muncitoare, a poporului din fiecare țară. Factorul extern poate constitui un cadru propice desfășurării procesului revoluționar. Istoria revoluțiilor socialiste din Europa, Asia și America demonstrează importanța pe care au avut-o situația internațională favorabilă, sprijinul forțelor revoluționare, democratice din lumea întreagă ; dar decisivi în victoria acestor revoluții au fost factorii interni, legați de adîncirea contradicțiilor și lupta maselor populare din fiecare țară. În același timp, Partidul Comunist Român consideră că între interesele naționale și cele internaționale ale poporului nu există nici o opoziție, ele condiționîndu-se reciproc. În fapt, realizînd construirea noii orînduiri sociale, clasa muncitoare, întregul popor din fiecare țară care a pășit pe calea socialismului își îndeplinesc sarcinile naționale și, totodată, principala îndatorire internațională, contribuind, prin aceasta, la întărirea poziției și influenței socialismului în lume.

În epoca istorică a revoluției și construirii socialismului în România, inaugurată de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, declanșată în August 1944, țara noastră a parcurs și parcurge, în procesul revoluționar unic de făurire a noii orînduiri, mai multe etape istorice : înfăptuirea sarcinilor revoluției popular-democratice, cucerirea întregii puteri politice și economice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu ceilalți oameni ai muncii ; înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste, construirea bazelor socialismului, care a marcat victoria socialismului în toate domeniile de activitate ; consolidarea societății socialiste, a bazei sale tehnice-materiale și trecerea la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate — etapă istorică în care țara noastră parcurge trepte, stadii superioare de dezvoltare.

Victoria socialismului, marcată de generalizarea relațiilor de producție socialiste și făurirea economiei socialiste unitare în cursul planului cincinal 1961—1965, nu a încheiat procesul revoluționar de edificare a

18 ⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, 27 martie 1985*, Editura politică, București, 1985, p. 8—9.

socialismului în țara noastră, ci a creat condiții pentru trecerea României într-o etapă calitativ superioară, legică a dezvoltării sale socialiste, deschizând un larg câmp de acțiune legilor sociale obiective proprii orînduirii sociale noi.

Un rol de cea mai mare importanță în orientarea eforturilor poporului român în noua etapă istorică a procesului revoluționar unic de făurire a socialismului revine *Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român*, din iulie 1965, care, pe baza analizei profund științifice și realiste a drumului parcurs în edificarea noii orînduiri, a adoptat un vast program menit să consolideze și să ridice pe o treaptă calitativ nouă întregul proces de construcție socialistă în România, să perfecționeze conducerea economică și a vieții sociale, în deplină concordanță cu realitățile concrete. „Măsurînd drumul străbătut în opera de construcție socialistă — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al partidului — nu putem să nu încercăm un sentiment de adîncă satisfacție pentru tot ceea ce am înfăptuit. Dar noi, comuniștii, considerăm că mai avem încă mult de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea patriei la nivelul țărilor cu economie avansată, la acel stadiu care să asigure poporului român o viață îmbelșugată, o înaltă civilizație materială și spirituală”⁶.

Congresul al IX-lea, precum și congresele și conferințele naționale care au urmat s-au înscris cu rol fundamental în dezvoltarea pe o treaptă superioară a întregii opere de construcție socialistă, în promovarea spiritului nou, creator în teoria și practica edificării socialismului.

Pe baza abordării dialectice, procesuale a făuririi orînduirii sociale noi, Partidul Comunist Român, secretarul său general au relevat că victoria socialismului, realizarea economiei socialiste unitare nu înseamnă înfăptuirea plenară a socialismului. „În fața partidului, a poporului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se pune sarcina de a realiza dezvoltarea continuă a societății, astfel încît să se asigure aplicarea din plin a principiilor socialiste”⁷. Realizarea deplină, în toate sferele vieții sociale, a principiilor socialismului necesită, așa cum a arătat experiența construcției socialismului în România și în alte țări, înfăptuirea unor profunde transformări revoluționare în baza tehnică-materială, în structura societății, în natura relațiilor sociale, în gîndirea și modul de existență ale oamenilor. În spiritul acestei concepții și pornind de la realitatea că superioritatea relațiilor de producție socialiste nu se înfăptuiește în mod automat, partidul a conceput o strategie de dezvoltare socialistă, economică și socială, a țării pe termen lung, formulînd, la Congresul al X-lea al P.C.R., din august 1969, conceptul de *societate socialistă multilateral dezvoltată*, concept larg fundamentat în *Programul Partidului Comunist Român*, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Concepția partidului nostru privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate elimină reprezentările lineare, unidimensionale despre edificarea noii orînduiri sociale, subliniază strînsa interdependență dintre componentele și laturile economice, politice, organizatorice, culturale, ideologice, spirituale și umane ale procesului revoluționar unic și unitar de construire a noii orînduiri sociale. În Expunerea la Plenara lăr-

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 18.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 544.

gită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia în acest sens: „Cu prilejul adoptării Programului partidului de către Congresul al XI-lea am arătat că ne-am gândit să stabilim obiectivul strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate avînd în vedere toate laturile vieții sociale — baza materială, conducerea și dezvoltarea democrației, rolul tot mai important al științei, activitatea ideologică, politico-educativă. Am dat formularea de «multilateral dezvoltată» societății noastre viitoare pentru a nu se crea neînțelegeri, pentru a nu se lăsa loc neglijării vreunei laturi a activității, pentru a nu se trage concluzia că, vorbind de societatea socialistă dezvoltată, ne-am referi numai, sau mai cu seamă, la dezvoltarea bazei materiale”⁸.

În lumina acestei concepții științifice, novatoare privind construirea socialismului și comunismului în România, congresele al XI-lea (1974), al XII-lea (1979) și al XIII-lea (1984) ale partidului au elaborat obiectivele și coordonatele majore în domeniul economic, social, politic, spiritual pentru dezvoltarea societății socialiste românești pe calea progresului multilateral. În procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate se vor crea condițiile trecerii treptate la faza superioară, comunistă a noii orînduiri sociale, socialismul și comunismul reprezentînd două faze consecutive ale formațiunii social-economice comuniste unitare. Între faza inferioară și cea superioară a comunismului — așa cum se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — „nu există însă un zid despărțitor și nici contradicții antagoniste. Între aceste două faze ale comunismului există o strînsă unitate dialectică”⁹. În definirea obiectivelor etapei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în România, partidul nostru dă expresie viziunii dialectice care privește socialismul, societatea socialistă nu drept un act final, ci un proces revoluționar continuu.

Avertizînd asupra pericolului voluntarismului și subiectivismului în construcția socialismului, Partidul Comunist Român, secretarul său general subliniază că socialismul nu este un marș triumfal, ci un drum de muncă și de luptă revoluționară, o operă deschisă, a cărei capacitate de progres, de perfecționare și autodezvoltare se bazează pe promovarea constantă a noului. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu atrage atenția asupra faptului că „uneori am absolutizat și am idealizat dezvoltarea societății socialiste, lăsînd impresia falsă că socialismul nu poate cunoaște greutăți, nu poate cunoaște crize economice, că instaurarea puterii politice a clasei muncitoare și trecerea la construcția socialistă soluționează de la sine problemele, duc automat la înfăptuirea în viață a principiilor socialiste. Viața, realitățile au demonstrat că o astfel de reprezentare idilică a societății socialiste, de înțeles într-o anumită măsură în condițiile luptei împotriva vechii orînduiri sociale, este periculoasă și dăunătoare”¹⁰.

Ținînd seama de faptul că legea contradicțiilor continuă să acționeze și în socialism, că se mențin și apar noi contradicții, că lupta dintre vechi și nou reprezintă o legitate dialectică a dezvoltării sociale, a progresului, Partidul Comunist Român subliniază necesitatea studierii temeinice a tuturor fenomenelor economice, sociale și a desfășurării unei

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 61—62.

⁹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 167.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 65—66.

activități constante pentru dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, pentru înlăturarea contradicțiilor apărute și realizarea unei concordanțe cât mai depline între forțele de producție și relațiile de producție și sociale, în dezvoltarea generală a societății. P.C.R. examinează sistematic modul în care se traduc în viață hotărârile adoptate, acționează pentru perfecționarea organizării și conducerii vieții economice, sociale și politice, îndeplinește rolul de promotor al noului.

În viziunea partidului nostru, ignorarea contradicțiilor nu servește interesele socialismului, ci, dimpotrivă, duce la acumularea unor noi contradicții, la perturbarea desfășurării normale a vieții sociale. „Atitudine pragmatică față de realitate, tendința de a releva numai ceea ce este convenabil unor interese de moment — arată secretarul general al partidului —, fac imposibilă elaborarea unei politici științifice. Viața trebuie cunoscută în toată complexitatea ei, uneori contradictorie, pentru a avea o imagine științifică exactă asupra fenomenelor și tendințelor ce caracterizează stadiul în care se găsește la un moment dat dezvoltarea societății, pentru a fixa etapa respectivă și modul corespunzător de acționare. Tăinuirea lipsurilor și insucceselor, prezentarea în roz a realității, îngîmfarea, atitudinea de paradă față de realizări dăunează intereselor partidului și poporului nostru“ ¹¹.

Legile dialecticii materialiste, contradicțiile dintre vechi și nou, trecerea de la cantitate la o nouă calitate continuă să constituie factorul activ, dinamizator al edificării noii orînduiri sociale, al progresului multilateral al țării. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Procesul revoluționar, revoluția socialistă continuă — și trebuie să se dezvolte continuu în conformitate cu fiecare stadiu istoric — atît în domeniul forțelor de producție, cît și al transformărilor structurii socialiste, al relațiilor de producție și sociale, al conducerii societății, al modului de viață al oamenilor“ ¹². Procesul revoluționar „va continua și în societatea comunistă — practic, el nu se va încheia niciodată“ ¹³.

Viața demonstrează că edificarea socialismului — expresie a cerințelor obiective — poate fi realizată numai în cadrul unui proces conștient, organizat și condus de o forță politică în stare să descifreze tendințele de progres, să se manifeste ca exponent al intereselor poporului. În țara noastră, această forță o reprezintă Partidul Comunist Român, care elaborează linia politică a dezvoltării țării pe calea progresului economic și social, mobilizează eforturile poporului în direcția înfăptuirii progresului general.

În actualul stadiu de dezvoltare a societății socialiste românești — caracterizat prin amploarea crescîndă și complexitatea problemelor care se cer soluționate pentru a se asigura dezvoltarea intensivă, multilaterală și echilibrată a economiei, prin dezvoltarea democrației muncitorești, revoluționare și perfecționarea cadrului de participare a maselor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, prin eforturile pentru formarea și manifestarea pleneră a conștiinței socialiste, înaintate, a personalității creatoare a oamenilor muncii —, partidului îi revine înalta misiune de a constitui forța politică conducătoare, organizatoare și dinamizatoare a

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 275—276.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 689.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 66.

întregii activități economice și sociale. Partidul reprezintă și va continua să reprezinte și în viitor centrul vital al funcționării societății, al auto-reglării întregului angrenaj social. Partidul Comunist Român a devenit un adevărat partid de masă, care numără peste 3 500 000 de membri.

Ținând seama de misiunea istorică ce-i revine, partidul nostru manifestă o preocupare permanentă pentru perfecționarea funcțiilor sale, pentru creșterea calității membrilor săi, pentru asigurarea unei strînse legături cu clasa muncitoare, cu întregul popor. În acest sens, în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIII-lea al P.C.R. se evidențiază faptul că „rolul conducător al partidului nu reprezintă o lozincă sau o cerință abstractă, el se materializează în munca de zi cu zi a fiecărei organizații, a fiecărui organism de partid, a fiecărui comunist. Comuniștii nu au și nu pot avea țeluri mai mărețe decât de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a Programului partidului, a politicii interne și externe, de a servi în orice împrejurări interesele poporului, ale patriei, ale socialismului și comunismului“¹⁴.

Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a poporului în lupta pentru construirea socialismului, pentru dezvoltarea țării pe calea progresului multilateral — a situat și situează la loc central dezvoltarea în ritm susținut și armonioasă a forțelor de producție, aplicarea cuceririlor științei moderne. Această opțiune pornește de la legătura logică existentă între dezvoltarea forțelor de producție și progresul economic-social al societății socialiste. Ea se întemeiază pe necesitățile proprii, pe studierea proceselor și tendințelor din lumea contemporană, care arată că țările dezvoltate din punct de vedere economic sînt tocmai acelea care realizează mari progrese în domeniul forțelor de producție.

În etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, partidul și statul nostru țin seama de faptul că, astăzi, construirea noii orînduiri are loc în condițiile desfășurării revoluției tehnico-științifice. O expresie a acestei orientări o constituie însuși procesul continuării industrializării țării în strînsă legătură cu promovarea progresului tehnico-științific. „Desfășurîndu-se în epoca puternicei revoluții tehnico-științifice mondiale — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al partidului —, este imperios necesar ca industrializarea să se realizeze pe baza tehnicii celei mai avansate, să se asigure introducerea continuă în producție a celor mai noi cuceriri ale științei“¹⁵, care constituie factorul primordial al progresului contemporan.

Pentru România, care în momentul trecerii la construirea socialismului se afla în stadiul de țară slab dezvoltată din punct de vedere economic, creșterea în ritm susținut a forțelor de producție reprezenta o necesitate obiectivă pentru transformarea ei în țară dezvoltată.

Potrivit prevederilor stabilite la congresele al IX-lea, al X-lea, al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea și la cele patru conferințe naționale ale partidului, ținute în perioada 1965—1984, politica de dezvoltare a forțelor de producție, de industrializare a României a fost axată pe următoarele obiective: făurirea, într-o perioadă istorică relativ scurtă, a economiei naționale dezvoltate, competitive pe plan internațional, comparabile cu cea a statelor dezvoltate din punct de vedere economic; lărgirea bazei pro-

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 52.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 20.

prii de materii prime și energetice și valorificarea superioară a acestora ; situarea pe prim-plan a laturilor intensive, calitative, în vederea realizării unui echilibru rațional, dinamic între ramurile și subramurile economiei naționale, cu deosebire între ramurile ei de bază — industria și agricultura ; dezvoltarea cu prioritate a ramurilor, subramurilor moderne ale industriei — electroenergetica, chimia, construcțiile de mașini, metalurgia, electrotehnica și electronica, mecanica fină și optica, producția de calculatoare, producția de mașini unelte și de utilaje tehnologice de mare complexitate, de mijloace de automatizare etc. ; amplasarea judicioasă a forțelor de producție, a industriei pe întreg teritoriul țării și dezvoltarea industrială a tuturor județelor, în scopul eliminării decalajelor între județe ; creșterea rolului gândirii și cercetării științifice și tehnice proprii, promovarea cuceririlor revoluției tehnice-științifice contemporane ; creșterea continuă a productivității muncii, a eficienței economice.

Această concepție novatoare a imprimat un nou curs politicii de industrializare, în ansamblul căreia accentul principal a fost pus pe efortul propriu, materializat, după Congresul al IX-lea, în promovarea unei rate înalte a acumulării, în alocarea unei părți importante din venitul național — circa 70% pentru fondul de consum și peste 30% pentru fondul de dezvoltare — ca singura alternativă pentru transformarea României într-o țară dezvoltată. Aceste proporții corespund stadiului actual de dezvoltare a României, asigurând atât condițiile necesare ridicării nivelului de trai, material și spiritual al poporului, cât și dezvoltării economice-sociale, realizării bazei tehnice-materiale necesare îndeplinirii obiectivului fundamental — făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Așa cum arată experiența, numai pe această bază — a acumulării, deci prin alocarea unui procent important din venitul național pentru dezvoltare — se pot asigura dezvoltarea puternică, în continuare, a forțelor de producție, a economiei naționale, întărirea independenței și suveranității naționale.

În activitatea sa consacrată ascensiunii țării pe trepte tot mai înalte de progres economic și social, Partidul Comunist Român a avut și are permanent în vedere că, în această privință, esențiale sînt eforturile proprii, unirea energiilor întregii națiuni, concomitent cu promovarea unei colaborări internaționale largi, întemeiate pe echitate și avantaj reciproc. „Istoria milenară, îndeosebi ultimele secole de existență a patriei noastre — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, ne duc la constatarea că ceea ce a determinat progresul, formarea națiunii și a statului național unitar, pînă la victoria socialistă, a fost gradul de acumulare, de creștere a bogăției generale naționale ; numai pe această bază poporul nostru, ca, dealtfel, toate popoarele, a putut obține dezvoltarea economico-socială, a putut să-și întărească independența și suveranitatea“ ¹⁶.

Repartizarea și utilizarea judicioasă a venitului național în fondul de acumulare și fondul de consum au avut drept efect creșterea venitului național pe locuitor de la 2 170 de lei în 1950 la 7 614 lei în 1965 și la 28 960 de lei în 1983. De asemenea, a crescut averea națională încorporată în bunuri materiale acumulate, cu deosebire în fonduri fixe, care, în 1985, s-au ridicat la peste 2 800 de miliarde lei, față de 517 miliarde lei în 1965 și 207 miliarde lei în 1950.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 26.

Industria a devenit ramura conducătoare a economiei naționale, avînd un puternic efect asupra dezvoltării agriculturii, construcțiilor, transporturilor și telecomunicațiilor, asupra întregii activități economice-sociale a țării. Ramurile de bază ale industriei — construcțiile de mașini, chimia, metalurgia — dețin peste 46% din producția industrială totală. Cuprinzînd 36,7% din populația ocupată, industria participa, în 1983, la crearea venitului național cu 60,2%, față de 48,9% în 1965 și de 44,8% în 1950 ¹⁷.

În cadrul procesului de dezvoltare echilibrată a economiei naționale, un loc de cea mai mare importanță ocupă asigurarea dezvoltării și modernizării industriei și agriculturii, realizării unui raport optim între aceste două ramuri de bază ale economiei, raport determinat de rolul vital al industriei și agriculturii în România, care și în viitor rămîne o țară industrial-agrară.

Apreciînd importanța cooperativizării agriculturii și rolul propulsor al noilor relații de producție în făurirea unei agriculturi socialiste, moderne, Partidul Comunist Român a subliniat că forma de proprietate, relațiile socialiste au un rol important în dezvoltarea societății, dar numai ele însele, fără condiții materiale corespunzătoare, nu pot asigura dezvoltarea forțelor de producție, a producției naționale. În lumina acestei concepții, în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, eforturile principale în agricultură au fost orientate spre dezvoltarea multilaterală a producției, asigurarea unei puternice baze tehnice-materiale, realizarea unei agriculturi moderne, intensive, de înaltă productivitate. Documentele congreselor al XII-lea și al XIII-lea ale P.C.R., prefigurînd dezvoltarea economică-socială a României în actualul deceniu și în perspectivă, au prevăzut accelerarea procesului de dezvoltare intensivă a agriculturii, realizarea unei noi revoluții agrare, care presupune dezvoltarea puternică a forțelor de producție, modernizarea bazei tehnice-materiale, dezvoltarea cercetării științifice agricole, creșterea continuă a productivității muncii, perfecționarea relațiilor de producție și sociale, transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gîndire al lucrătorilor din agricultură, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale poporului, precum și alte cerințe ale economiei naționale.

Una dintre marile realizări ale politicii economice-sociale a partidului o constituie repartizarea și amplasarea rațională a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării — pe baza împleririi criteriilor economice cu cele de ordin social —, ceea ce a asigurat condiții egale de muncă și de viață tuturor cetățenilor țării, ridicarea la o viață nouă a tuturor județelor și, îndeosebi, a celor rămase în urmă în trecut.

Dezvoltarea economică și socială a țării se bazează pe cuceririle științei și tehnicii avansate. În anii construcției socialiste, în special după Congresul al IX-lea al partidului, afirmarea creativității naționale în domeniul științei și tehnicii a avut la bază continua dezvoltare și modernizare a bazei materiale, creșterea numărului cadrelor calificate. În ultimii ani, a fost alocat 2% din venitul național pentru activitatea de cercetare — dezvoltare — progres tehnic, cotă apropiată de cea utilizată în

¹⁷ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1985, p. 44—45, 50 și 58.

prezent în țările dezvoltate industrial¹⁸. Baza tehnică-materială pentru cercetarea științifică dispune de o amplă rețea de institute și centre de cercetare în toate sectoarele de activitate (215 institute de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică și circa 100 de stațiuni de cercetare și producție agricolă). În 1985, efectivul personalului în acest domeniu a ajuns la 248 000. S-a realizat integrarea învățământului cu cercetarea științifică și cu producția. Învățământul cuprinde peste 25% din populația țării și asigură pregătirea întregului tineret, precum și cadrele necesare pentru toate domeniile de activitate. Totodată, întregul proces de pregătire a cadrelor este fundamentat pe principiul educației permanente, creându-se un sistem național de formare, precum și de perfecționare a pregătirii profesionale a tuturor categoriilor de cadre calificate.

Politica partidului de dezvoltare în ritm susținut a forțelor de producție, uriașa muncă depusă de poporul român au asigurat transformarea României dintr-o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, în plină dezvoltare — întemeiată pe proprietatea socialistă a întregului popor — și cu o agricultură socialistă, de stat și cooperatistă, în plin proces de modernizare, cu o știință, cultură și un învățământ moderne, așezate pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu un nivel de viață materială și spirituală incomparabil cu cel existent în anii înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională sau în perioada trecerii la construcția socialistă. În intervalul 1965—1983, producția industrială a crescut de peste 5,5 ori, fiind, în 1983, de 36 ori mai mare față de 1950, iar producția agricolă de circa 2 ori, fiind de 3,6 ori mai mare față de 1950. Venitul național era, în 1983, de 3,8 ori mai mare față de 1965 și de 16 ori mai mare față de 1950¹⁹.

O caracteristică a politicii partidului nostru o constituie conceperea și realizarea dezvoltării multilaterale a economiei naționale, a societății socialiste românești în ansamblu, în condițiile largirii și diversificării relațiilor României cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu statele capitaliste dezvoltate. Sprijinirea pe o economie complex dezvoltată, echilibrată a creat condițiile favorabile țării noastre să-și extindă și să-și diversifice schimburile comerciale, să promoveze forme variate de cooperare economică și tehnică-științifică pe baze avantajoase, în condiții de egalitate, să excludă urmările vechilor relații de inechitate, din timpul când România era redusă la rolul de furnizoare de produse agricole și materii prime și importatoare de produse industriale. Acționând în spiritul dezvoltării colaborării cu toate țările lumii — indiferent de sistemul lor social și politic —, România și-a extins permanent raporturile cu alte state, întreținând, în 1985, relații diplomatice și consulare cu 140 de țări, față de 60 în 1965, și relații economice și tehnice-științifice cu 155 de state, față de 98 în 1965.

Pe baza dezvoltării avuției naționale și a creșterii venitului național, a avut loc ridicarea neîntreruptă a nivelului de trai al poporului. Astfel, numai în perioada 1965—1984 fondul de consum pe locuitor a crescut de 2,6 ori, iar retribuirea reală a personalului muncitor de circa 2 ori. Totodată, veniturile reale ale țărănimii obținute din muncă în cooperativele agricole de producție și în gospodăriile personale au crescut, pe persoană activă, de 2,5 ori.

¹⁸ *Concepția economică a președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura politică, București, 1985, p. 46.

¹⁹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984*, p. 42.

Partidul și statul acordă o atenție deosebită aplicării și perfecționării principiilor de retribuție socialistă în raport cu cantitatea și calitatea muncii, de cointeresare materială a proprietarilor și producătorilor, înfăptuind principiul „de la fiecare după capacități, fiecăruia după muncă”. Totodată, în asigurarea cointeresării materiale se urmărește păstrarea permanentă a unui echilibru corespunzător între veniturile mari și mici, respingându-se orice tendință de nivelare a veniturilor, precum și de mărire a diferențelor dintre veniturile mari și mici și de creștere nejustificată, fără muncă, a veniturilor. Așa cum arată partidul nostru, veniturile tuturor cetățenilor, nivelul lor de viață trebuie să fie în strinsă legătură cu contribuția adusă la dezvoltarea generală a țării. De asemenea, pentru etapa actuală și viitoare raportul de 1 la 5,5 între retribuția cea mai mică și retribuția cea mai mare corespunde pe deplin și asigură diferențierea între ramuri și între diferite activități, cât și cointeresarea materială.

În anii edificării socialismului s-a realizat un vast program de construcții de locuințe și alte edificii social-culturale. Circa 80% din populația țării s-a mutat în locuințe noi. Făurirea noilor relații de producție și sociale a dus la transformarea revoluționară a structurii de clasă a societății românești. Totodată, s-au produs transformări calitative în nivelul de cultură și conștiință al întregului popor. S-a îmbogățit patrimoniul nostru cultural cu noi opere pătrunse de idealurile socialismului, s-a asigurat valorificarea științifică a moștenirii trecutului. În același timp, au fost puse larg în circulație marile valori spirituale ale celorlalte popoare.

În strinsă legătură cu obiectivele politicii sale interne, România promovează consecvent o politică de colaborare internațională activă și constructivă, aducând, astfel, o importantă contribuție la cauza unității țărilor socialiste, a prieteniei cu toate popoarele lumii, la cauza păcii între națiunile planetei.

În conducerea operei complexe de construire a socialismului, Partidul Comunist Român se călăuzește după principiul potrivit căruia socialismul și democrația sînt de nedespărțit, societatea socialistă fiind chemată să realizeze formele de guvernare prin și pentru popor. În această lumină, democrația socialistă — putere a clasei muncitoare, a întregului popor — are drept fundament trainic stăpînirea de către cei ce muncesc a întregii avuții naționale, noua structură de clasă și socială a țării, unitatea social-politică a claselor, a tuturor categoriilor sociale, a întregului popor. Definind esența societății socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că : „Socialismul înseamnă umanism, libertate, dreptate socială, înseamnă o largă participare a poporului, a maselor la conducerea societății ; înseamnă orînduirea cu forma cea mai înaltă, supremă, de democrație, de participare a poporului la făurirea conștientă a propriului său viitor”²⁰.

Adîncirea democrației socialiste își are determinările obiective, materiale și spirituale, în progresele bazei tehnice-materiale, în relațiile de producție socialiste și în perfecționarea lor continuă, în creșterea gradului de cultură profesională și politică a celor ce muncesc. În procesul dezvoltării socialiste a țării, preocuparea partidului și statului pentru asigurarea participării clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea țării și-a găsit întruchiparea în crearea unui sistem instituțional al democrației socialiste, care realizează o sinteză a democrației parlamentare, reprezentative cu democrația participativă, directă, bazată pe autoconducerea mun-

citorescă și autogestiune. Prin acest sistem al democrației muncitorești socialiste, toți cetățenii țării își exercită dreptul de opțiune și de decizie în ceea ce privește marile probleme naționale, politica internă și externă, ca și problemele de interes imediat privind economia, munca, administrația, cultura etc. S-a renunțat la conducerea unipersonală a unităților economice și sociale, care nu mai corespundea noilor forțe și relații de producție, și au fost instituționalizate *consiliile oamenilor muncii* — ca organe de conducere colectivă a întregii activități, *adunările generale ale oamenilor muncii* — organe supreme de conducere colectivă ale proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor. Pe plan național, funcționează congresele oamenilor muncii, agriculturii, consiliilor populare, științei, învățămîntului, culturii și altele și, în mod corespunzător, între congrese, consiliile naționale de conducere a întregii activități.

Democrația directă, participativă, autoconducerea muncitorească conferă un rol hotărîtor, efectiv clasei muncitoare în conducerea tuturor compartimentelor vieții economice-sociale.

Un rol de seamă au organizațiile de masă și obștești, dintre care sindicatele și Uniunea Tineretului Comunist sînt reprezentate în guvern și în organismele executive de conducere la diverse niveluri.

Organismul cu cea mai largă reprezentare a tuturor oamenilor muncii la conducerea vieții economice-sociale a țării este *Frontul Democrației și Unității Socialiste*, expresie politică a unității naționale. F.D.U.S. are în componența sa principalele organisme și organizații de masă și obștești — Uniunea Generală a Sindicatelor, Uniunea Tineretului Comunist, mișcarea de femei, Organizația Democrației și Unității Socialiste, uniunile cooperatiste, uniunile de creație și asociațiile profesionale și științifice ș.a. —, care acționează unitar, în frunte cu Partidul Comunist Român, pentru elaborarea și înlăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru.

Societatea socialistă românească dispune de un larg cadru organizatoric — la toate nivelurile —, care permite participarea activă a întregului popor la adoptarea deciziilor, la dezbaterile hotărîrilor care privesc progresul economic și social al țării, la elaborarea și înlăptuirea politicii de construcție socialistă, a politicii internaționale a partidului și statului nostru. „Concepția noastră despre democrație — și, în acest context, despre drepturile omului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — pornește de la necesitatea asigurării deplinei egalități între oameni, a realizării unor relații economice și sociale echitabile, care să permită fiecărui cetățean să ducă o viață demnă, de la accesul liber la învățămînt, cultură, știință, de la posibilitatea participării directe a oamenilor, fără deosebire de naționalitate — și în primul rînd a masei muncitoare —, la conducerea întregii societăți“²¹.

Partidul Comunist Român acționează permanent pentru întărirea continuă a legăturilor sale cu masele populare, cu poporul, considerînd că numai strînsa unitate dintre partid și popor garantează progresul multilateral al țării. În acest scop, sînt organizate regulat consultări cu masele de oameni ai muncii. Vizitele sistematice ale secretarului general al partidului, ale celorlalți conducători de partid și de stat în unitățile economice-sociale, în orașe și comune, dialogul permanent cu muncitorii, țărani, intelectuali, cu toate categoriile de oameni ai muncii, adunările populare

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 542—543.

reprezintă un sistem de conducere a societății de către partid împreună cu clasa muncitoare, cu întregul popor.

Partidul nostru privește dezvoltarea democrației ca un proces istoric, în care formele de manifestare și de participare a maselor la conducerea societății se perfecționează continuu, corespunzător dezvoltării forțelor de producție, relațiilor de producție și sociale din fiecare etapă istorică, se schimbă ca urmare a transformărilor în structura socială a țării. O astfel de viziune asupra conducerii procesului de edificare a societății socialiste, a cărei principală componentă o constituie legătura strînsă și dialogul permanent cu masele de oameni ai muncii, cu întregul popor, fertilizează întreaga activitate a partidului, generînd forme de organizare și de acțiune în pas cu cerințele vieții.

Pentru ca democrația să reprezinte o forță dinamizatoare a poporului, partidul acordă o atenție permanentă dezvoltării conștiinței politice, ideologice a tuturor oamenilor muncii, ridicării nivelului lor general de cultură — profesională, tehnică, științifică și politică. În același timp, mutațiile care au loc în societatea socialistă românească și pe plan mondial fac necesară desfășurarea unei intense activități teoretice-ideologice pentru studierea și înțelegerea fenomenelor economice și sociale, a acțiunii legilor dialecticii în dezvoltarea societății omenești, pentru a da răspuns științific problemelor ridicate de viață.

În concepția partidului nostru, făurirea cu succes a socialismului necesită desfășurarea unei activități permanente pentru a înarma poporul cu o perspectivă clară în lupta revoluționară. Munca teoretică, ideologică exercită o puternică influență în dezvoltarea forțelor de producție, în perfecționarea relațiilor sociale, a formelor de conducere a societății.

Afirmarea cu putere a democrației socialiste, a autoconducerii muncitorești — subliniază partidul nostru — se realizează pe baza conducerii unitare a întregii dezvoltări economice-sociale, a planului național unic, a creșterii rolului statului în viața țării. Congresul al IX-lea al partidului, celelalte congrese care i-au urmat au trasat orientările fundamentale privind creșterea rolului statului, perfecționarea funcțiilor sale, a activității organelor statului în strînsă legătură cu adîncirea democrației muncitorești socialiste, au relevat cerința îmbinării armonioase a activității organelor de stat cu aceea a organismelor democratice — consiliile oamenilor muncii, adunările generale ale oamenilor muncii —, pe baza centralismului democratic, a autoconducerii socialiste. „Este necesar — releva secretarul general al partidului la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982 — ca organele statului nostru socialist, în strînsă colaborare cu organismele democrației muncitorești, socialiste, să asigure dezvoltarea echilibrată și proporțională a societății, creșterea forțelor de producție pe teritoriu, un raport corespunzător între diferite ramuri și sectoare de activitate. O atenție deosebită trebuie acordată planificării dezvoltării economico-sociale, pornind de la îmbinarea răspunderii consiliilor oamenilor muncii, adunărilor generale pentru stabilirea planurilor în fiecare unitate cu asigurarea unor proporții corespunzătoare între ramuri și sectoare, pentru folosirea rațională a mijloacelor materiale, financiare și umane, în vederea dezvoltării continue a forțelor de producție, a avuției naționale, ridicării bunăstării generale a poporului“²².

Dezvoltarea forțelor de producție, a economiei naționale, creșterea rolului științei, învățămîntului și culturii determină sporirea rolului statului, care trebuie să asigure conducerea unitară planificată a întregii activități economice și sociale, realizarea echilibrului, a dezvoltării armonioase a societății, a concordanței cît mai depline dintre forțele de producție și relațiile sociale, dintre diferite sectoare. Creșterea atribuțiilor statului nu diminuează atribuțiile, inițiativa fiecărei unități economice, care își desfășoară activitatea pe baza autoconducerii și autogestiei. Legătura indisolubilă dintre autoconducerea unităților și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale rezidă în faptul că organismele autoconducerii muncitorești din unitățile economice adoptă hotărîri în conformitate cu planul național unic de dezvoltare economică și socială a țării, iar conducerea unitară și planificarea centrală se realizează în condițiile manifestării inițiativei oamenilor muncii din fiecare unitate economică. „Inițiativa fiecărei unități — subliniază secretarul general al partidului — trebuie să se manifeste în realizarea exemplară a sarcinilor de plan, în ridicarea nivelului tehnic și a calității producției, în perfecționarea continuă a activității economice”²³.

În concepția partidului nostru, creșterea rolului și funcțiilor statului este un fenomen legic, determinat de complexitatea condițiilor interne și internaționale. Pornindu-se de la practica dezvoltării sociale, în Raportul la Congresul al XIII-lea al partidului se subliniază lipsa de fundament științific și caracterul nefondat al unor concepții vehiculate pe plan internațional potrivit cărora ar trebui să se limiteze sau să se renunțe la rolul și funcțiile statului în conducerea activității economice și sociale.

Funcțiile statului socialist cunosc modificări sub influența schimbărilor care se produc în structurile economice, politice și spirituale ale țării. În etapa actuală, a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, funcția economică-organizatorică se situează în primul plan al activității statului. În același timp, în concordanță cu stadiul actual al dezvoltării procesului de perfecționare a statului, de participare tot mai largă a maselor la conducerea societății, „funcțiile cu caracter represiv ale statului se vor diminua tot mai mult. Tendința obiectivă însă, determinată de dezvoltarea societății, este aceea a întăririi și perfecționării rolului și funcțiilor statului de organizator și conducător al întregii activități economico-sociale”²⁴. Corespunzător cerințelor de organizare și conducere conștientă a activității în toate domeniile, „Societatea va trebui să dispună întotdeauna de organisme centrale proprii care să asigure conducerea activității economico-sociale pe baza aplicării legităților sociale, evitînd disproporțiile, soluționînd contradicțiile, asigurînd dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului”²⁵.

Înfăptuirea optimă a funcțiilor statului socialist implică integrarea sa tot mai profundă în societate, prin procesul adîncirii democrației în condițiile perfecționării multilaterale a vieții de stat, a formelor și metodelor sale de conducere.

În strînsă legătură cu rolul statului național, Partidul Comunist Român a fundamentat importanța și rolul națiunii în epoca contemporană.

²³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 43.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 44—45.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 45.

„Viața atestă cu putere — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — că națiunea, statul național sînt chemate să aibă și în continuare, pentru o lungă perioadă de timp, un rol de mare însemnătate în societate, în lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru lichidarea vechilor relații de inegalitate și așezarea raporturilor dintre state pe principii noi, democratice, de demnitate, egalitate și dreptate națională și socială”²⁶. Totodată, partidul nostru, avînd în vedere viabilitatea națiunii pentru o îndelungată epocă, relevă că există toate temeiurile să se presupună că „și în societatea comunistă, căpătînd noi caracteristici și însușiri, națiunea va continua să existe ca un factor important al colaborării și păcii internaționale”²⁷.

Pornind de la această teză de importanță istorică, Partidul Comunist Român a formulat o serie de concluzii cu privire la viața națiunilor, la relațiile dintre națiuni, dintre statele globului. Ele se referă la necesitatea asigurării condițiilor care să permită afirmarea și înflorirea puternică a fiecărei națiuni și, totodată, la promovarea unor raporturi între toate statele lumii care să se întemeieze pe egalitate deplină, respectarea independenței și suveranității naționale, cooperare constructivă, în numele idealurilor de libertate națională și socială. Întreaga evoluție mondială pune în evidență faptul că astăzi condiția esențială a întăririi păcii și colaborării este respectarea riguroasă a independenței și suveranității fiecărei națiuni, a dreptului fiecărui popor de a trăi liber, de a se dezvolta corespunzător intereselor și aspirațiilor sale fundamentale.

Congresul al XIII-lea al partidului, reafirmînd potențialul constructiv al națiunii, rolul hotărîtor al efortului propriu al poporului, a jalonat, într-o viziune unitară, obiectivele și direcțiile principale ale dezvoltării României pe noi trepte de progres în cincinalul 1986—1990 și în perspectivă, pînă în anul 2000. Cincinalul și liniile directoare ale dezvoltării în noua perioadă conturează un program de largă perspectivă pentru transformarea revoluționară a societății românești, pentru făurirea unei civilizații materiale și spirituale superioare în țara noastră. Congresul a marcat trecerea la cea de-a treia etapă a realizării *Programului Partidului Comunist Român*. Planul cincinal pe 1986—1990 asigură dezvoltarea intensivă și armonioasă a forțelor de producție, a industriei și agriculturii, a celorlalte sectoare de activitate, în condițiile încorporării celor mai moderne și mai eficiente cuceriri ale revoluției tehnice-științifice contemporane; de asemenea, el asigură realizarea unui echilibru dinamic între toate ramurile și subramurile economiei, îndeosebi a unui raport optim între industrie și agricultură, dezvoltarea complexului economic național modern. Dezvoltarea intensivă, creșterea productivității muncii, ridicarea calității, înfăptuirea noii revoluții tehnice-științifice sînt hotărîtoare pentru asigurarea progresului multilateral al țării.

Congresul a stabilit pentru cincinalul 1986—1990 o justă repartizare a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare, circa 70% din venitul național fiind destinat fondului de consum, iar peste 30% fondului de dezvoltare. Aceste proporții corespund stadiului actual de dezvoltare a României, asigurînd condițiile pentru continuarea fermă a po-

²⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 143.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 45.

liticii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Mobilizînd la maximum energiile creatoare ale poporului, partidul desfășoară o politică de largă colaborare a României cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu celelalte state, în vederea dezvoltării țării, a promovării progresului și păcii în lume.

În dezvoltarea socialistă a României în noua etapă, un rol de cea mai mare importanță au cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică. Potrivit prevederilor *Programului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic în perioada 1986—1990*, activitatea de cercetare este chemată să asigure creșterea substanțială a nivelului tehnic și calitativ al produselor, îmbunătățirea structurii producției și valorificarea tot mai eficientă a resurselor economice, sporirea gradului de competitivitate al produselor românești pe piața externă. Totodată, Programul asigură îmbinarea organică a cercetării aplicative cu cercetarea fundamentală în matematică, fizică, chimie, biologie, medicină și în alte domenii, sporind aportul științei la înfăptuirea cincinalului 1986—1990, cît și la asigurarea de soluții tehnice pentru realizarea obiectivelor dezvoltării economice-sociale a țării în perioada de după 1990.

Concomitent cu dezvoltarea puternică a forțelor de producție, se vor perfecționa, în continuare, relațiile de producție și sociale, se vor accentua laturile calitative ale dezvoltării tuturor domeniilor vieții economice-sociale.

Prin înfăptuirea hotărîrilor adoptate de Congresul al XIII-lea privind dezvoltarea economică-socială a României în perspectivă — se relevă în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIII-lea al partidului —, „În anul 2000 România va fi o țară socialistă multilateral dezvoltată atît din punctul de vedere al industriei, agriculturii, învățămîntului, științei și culturii, cît și al nivelului general de viață și civilizație al poporului”²⁸. Un asemenea obiectiv necesită, în continuare, eforturi susținute din partea întregului popor.

Realizările remarcabile obținute de poporul român în progresul economic și social al țării în anii socialismului, precum și transformarea României, în următorii ani, într-o țară industrial-agrară dezvoltată pun în lumină, prin ele însele, viabilitatea și superioritatea istorică a socialismului, capacitatea națiunii noastre de a soluționa problemele vitale ale existenței umane, faptul că socialismul reprezintă singura cale în măsură să asigure înlocuirea societății împărțite în clase exploatare și exploatați, înlăturarea exploatarei omului de către om, singura societate care asigură națiunii libertatea, progresul economic și social multilateral.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 38.

DEZVOLTAREA GÎNDIRII AGRARE ROMÂNEȘTI ÎN EPOCA FĂURIRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

GHEORGHE CIULBEA

Strategia făuririi societății socialiste, elaborată din inițiativa și cu contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, se întemeiază pe concepția după care, în centrul acestui proces deosebit de complex se situează problematica creșterii economice. În acest cadru, fixînd cu rigoare științifică contribuția agriculturii socialiste la procesul dezvoltării economico-sociale, partidul nostru a elaborat un sistem armonios de concepțe teoretice și direcții de acțiune practică, în care se reflectă gîndirea revoluționară a secretarului general al partidului, vizînd sporirea aportului agriculturii la progresul economic și social al României socialiste, la creșterea avuției naționale, la bunăstarea materială a poporului.

Concepția partidului nostru cu privire la dezvoltarea agriculturii socialiste are la bază teza materialismului dialectic și istoric a primordialității forțelor de producție, a interdependențelor dintre dezvoltarea acestora și procesul de continuă perfecționare a relațiilor de producție. De aceea, studierea factorilor care influențează sau determină orientarea activității în acest domeniu presupune o strînsă corelație cu toate ramurile economiei, în special cu industria, și anume cu acele ramuri ale industriei care asigură mijloacele necesare mecanizării, chimizării, automatizării, necesare modificărilor în modalitățile practice de efectuare a muncii, pînă la nivelul unei agriculturi industriale.

Dezvoltarea agriculturii în pas cu creșterea de ansamblu a economiei și apropierea ritmului și productivității muncii agricole la nivelul celor din industrie reprezintă o premisă esențială a afirmării socialismului. Partidul nostru, secretarul său general au orientat politica agrară în lumina ideii potrivit căreia progresul agriculturii socialiste este condiționat de modernizarea și perfecționarea bazei sale tehnice-materiale, ceea ce implică o activitate multilaterală, solicitînd eforturi susținute atît din partea statului, cît și ale fiecărei unități socialiste din agricultură. În această viziune, soluția oferită pentru progresul agriculturii a constatat în elaborarea unei strategii care, prin folosirea avantajelor ce le oferă relațiile socialiste, să concentreze prioritar eforturile în direcția dezvoltării

accelerate a forțelor de producție, singura în măsură să răspundă necesității obiective de făurire a unei agriculturi moderne, intensive, multilateral dezvoltate, întemeiate pe tot ce e mai avansat în știința și tehnica agricolă.

Virtuos dialectician, tovarășul Nicolae Ceaușescu a ridicat pe o treaptă superioară tradițiile progresiste ale gândirii agrare din trecut, reconsiderând locul și rolul agriculturii și, îmbinând tradiția cu inovația, a definit-o ca pe cea de-a doua ramură de bază a economiei naționale, a evidențiat necesitatea valorificării avantajelor agriculturii socialiste, dând soluții concrete unor probleme cardinale care au frământat vreme îndelungată gândirea economică agrară românească. Ca și în alte domenii ale gândirii și acțiunii economice, președintele României socialiste a stimulat și procesul transformării economiei și politicii agrare într-un autentic instrument de acțiune, de previziune și înfăptuire optimă a obiectivelor agriculturii socialiste.

În întreaga sa operă teoretică și practică, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a preocupat statornic de perfecționarea organizării, conducerii și planificării agriculturii, a mecanismului economico-financiar, de aplicarea consecventă a principiilor centralismului democratic, concomitent cu mărirea inițiativei și responsabilității tuturor unităților agricole, de realizarea unui nou sistem de retribuire a muncii, care să îmbine cerințele stimulării materiale și morale cu înaltele principii ale echității socialiste, de stabilirea unor structuri organizatorice care să permită activitatea eficientă a fiecărei unități în raport cu nevoile de ansamblu ale economiei naționale. Așa cum se relevă într-o recentă lucrare, „cunoscător profund al realităților agrare din țara noastră, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a fundamentat cu clarviziune tezele originale, cutezătoare, privind reconsiderarea locului și rolului agriculturii în dezvoltarea generală a economiei naționale, militând cu consecvență pentru întărirea alianței muncitorești-țărănești și înfăptuirea unor transformări radicale în domeniul relațiilor agrare, pentru înflorirea economică a satului românesc și înnoirea condițiilor de viață ale țărănimii”¹.

Un moment de răscruce, care a deschis poporului nostru drumul glorios al progresului și civilizației, l-a constituit Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, ce a ales în fruntea partidului și statului nostru pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, eminent militant comunist și conducător revoluționar, cu o largă viziune dialectică asupra proceselor politice, economice și sociale, cugetător de inegalabilă cuprindere, rigoare și profunzime. Personalitate unică prin modul original de gândire și acțiune, potrivnic dogmelor și tabuurilor ideologice, tovarășul Nicolae Ceaușescu a asigurat, de-a lungul acestei întregi epoci, pe care, cu îndreptățită mândrie, poporul nostru o numește, spre gloria celui care a conceput-o, „Epoca Nicolae Ceaușescu”, un inepuizabil izvor de idei și de concepții pentru activitatea teoretică și practică a partidului și statului, înscriindu-și pentru totdeauna numele ca strălucit ctitor de țară nouă, socialistă.

Între multiplele sale domenii de afirmare și istoria gândirii economice marchează la loc de frunte contribuțiile determinante ale secretarului general al partidului. O seamă de premise favorabile au făcut posi-

¹ Manea Mănescu, *Concepția economică a președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura politică, București, 1985, p. XX.

bilă și necesară întâlnirea fericită a personalității sale complexe cu dezvoltarea, restructurarea și reconceptualizarea gândirii agrare.

Larga recunoaștere a puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, atît în țară cît și peste fruntariile ei, izvorăște din multiple determinări. Poziția sa socială și națională, baza teoretică și metodologică, îmbinate cu particularitățile personale de excepție, delimitează clar pe cugetătorul Nicolae Ceaușescu de orice „savant de cabinet”. La baza acestora stă faptul că este țăran prin obîrșie, muncitor prin destin și intelectual prin pregătirea sa multilaterală, recunoscută prin titlul de doctor în economie al Academiei de Științe Economice și în științe politice al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, prin calitatea de membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România, prin numeroase titluri științifice ale diferitelor universități din străinătate. „Sînt fiu de țăran — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu cu ocazia decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din București. Sînt muncitor. Aparțin deci, în mod organic, celor două clase de bază ale societății noastre socialiste. Am devenit intelectual înțelegînd că nu poți fi comunist adevărat, nu poți îndeplini în bune condiții sarcini de răspundere fără a învăța, fără a studia, fără a cunoaște tot ce a produs mai de preț omenirea în domeniul științei și culturii, al cunoașterii”². Condensînd în una și aceeași personalitate interesele tuturor claselor și categoriilor sociale ale societății noastre, ideile și concepțiile agrare ale președintelui României poartă girul unei depline obiectivități științifice, ceea ce constituie un ascendent asupra oricărui alt cugetător agrarian, oricît ar fi de erudit. De pe aceste poziții, secretarul general al partidului are privilegiul de a cuprinde întreaga panoramă a societății, de a înțelege cu deosebită claritate complexitatea problemelor economico-sociale prin prisma intereselor muncitorești, țărănești, ale intelectualității și celorlalte categorii sociale.

Dacă la această premisă esențială a gândirii economice a tovarășului Nicolae Ceaușescu adăugăm și înalta capacitate în mînuirea dialecticii marxiste, înțelegem și mai bine premisele generoase ale aportului său determinant la dezvoltarea creatoare a gândirii economice. Se adeverește, astfel, că rapoartele, expunerile și analizele făcute de secretarul general al partidului, în cei peste 20 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea, au stimulat gîndirea creatoare a partidului, permițînd formularea unor concluzii și măsuri de o deosebită importanță principală și practică, tocmai pe baza profundelor analize materialist-dialectice asupra problematicii economice. Ridicîndu-se împotriva oricăror tendințe de a privi gîndirea marxistă ca un sistem finit, închistat, tovarășul Nicolae Ceaușescu insistă stăruitor asupra daunelor pe care sclerozarea și rigiditatea teoriei le pot aduce practicii sociale, asupra necesității de a aplica cu suplețe legitățile generale ale construirii socialismului la particularitățile naționale, la realitățile de azi și de mîine. „Sînt unii teoreticieni care își arogă dreptul de a da judecăți definitive, după principiul : «le marxisme c'est moi». Nu , nimeni nu poate să afirme : «marxismul sînt eu». Marxism-leninismul nu este proprietatea nimănui ; el este o concepție științifică, și numai în măsura în care toți oamenii politici, toți oamenii de știință, toți oamenii care gîndesc, analizează dezvoltarea socială bazîndu-se pe această concepție, pe ideile materialismului dialectic și istoric,

34 ² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 100.

pot trage concluzii juste despre dezvoltarea societății, pot găsi soluții adecvate problemelor pe care le ridică viața. Mai mult decât oricând, omeneirea are nevoie de gândire creatoare, de oameni care să judece, să reflecteze, să-și exprime părerea despre noile procese sociale”³.

Ideile economice ale secretarului general al partidului, inclusiv cele agrare, receptive la tendințele noi ale contemporaneității, exprimă principiul metodologic materialist-dialectic de a avea întotdeauna în vedere cerințele legilor obiective, modul lor real de acțiune și studierea atentă a condițiilor concrete — economice, sociale, naționale, istorice — pentru a găsi soluțiile cele mai adecvate. Iată de ce, arătând că „nu există un șablon, un model unic pentru socialism”⁴, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că fiecare popor va aduce întotdeauna ceva nou și va construi socialismul potrivit condițiilor în care trăiește, potrivit felului său de a judeca și de a gândi și numai un asemenea socialism va fi împărtășit de popor, va fi trainic și de neînving. O asemenea viziune metodologică constituie o constantă definitorie a personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu. Ea și-a găsit ilustrarea încă în activitatea sa desfășurată cu ani în urmă, când, îndeplinind funcții de conducere în domeniul agriculturii, a militat pentru ca în orientarea operei de cooperativizare să fie luate drept temelie, ca forme intermediare, vechile tradiții de lucru în comun ale țăranimii noastre. Pe această bază, partidul nostru a respins, astfel, atît ideea naționalizării întregului pămînt, cît și modelul artelului agricol.

Prin folosirea cu înaltă măiestrie a metodei materialist-dialectice în studierea și soluționarea complexelor probleme ale edificării noii orînduiri, opera teoretică a președintelui României socialiste se înscrie drept un model de înțelegere și aplicare a raporturilor biunivoce dintre infrastructura și suprastructura societății noastre, dintre general și particular, internațional și național, dintre factorii exogeni și cei endogeni ai construcției economice a socialismului, un model de înțelegere a mecanismelor de acțiune a legităților generale și specifice, a contradicțiilor și, respectiv, a soluțiilor pentru depășirea acestora, un model de abordare sistemică a problemelor întregii societăți.

Analizînd aprofundat și în spirit creator procesul construcției economice a socialismului, secretarul general al partidului a evidențiat caracterul unitar, stadial al acestuia, demonstrînd că strategia generală a construirii noii orînduiri trebuie să țină seamă de caracterul, structura contradicțiilor, de legitățile și perspectivele fiecărei etape, să ia în considerare unitatea dialectică dintre tradiție și inovație, îmbinînd armonios prezentul cu trecutul istoric și cu perspectiva de viitor a țării. Pe aceste temeluri, „România a parcurs într-o perioadă istorică scurtă mai multe etape: instaurarea puterii democrat-populare, cucerirea întregii puteri economice și politice de către clasa muncitoare în alianță cu țăranimea muncitoare, lichidarea claselor exploatatoare, îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste, desfășurarea cu succes a operei de edificare a orînduirii socialiste, consolidarea societății socialiste și trecerea la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate”⁵. Trebuie subliniat faptul că,

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 486.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 476.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 443.

prin concepția științifică cu privire la necesitatea, conținutul și sarcinile etapei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, secretarul general al partidului „a repus problematica societății socialiste pe terenul real al faptelor și legilor dialectice ale dezvoltării, înlăturînd totodată o serie de reprezentări schematice, simpliste, proprii viziunilor utopice, subiectiviste despre noua orînduire”⁶.

Cunoscîndu-se cu claritate conținutul determinant al fiecărei etape și acționîndu-se în conformitate cu acesta, s-au creat condițiile necesare care au făcut posibilă în țara noastră succesiunea stadiilor construcției socialiste în cadrul unui proces revoluționar unitar. Pe baza acestei orientări s-a putut crea o industrie puternică, modernă, o agricultură socialistă în plină dezvoltare, s-a asigurat progresul armonios al tuturor ramurilor economiei naționale, creșterea avuției socialiste și a venitului național, ridicarea generală a nivelului de viață și de civilizație al întregului popor. Dacă nu s-ar fi promovat cu consecvență și hotărîre această politică de industrializare, ar fi fost greu, dacă nu imposibil, să se asigure, în condițiile actuale, cînd fiecare țară, inclusiv România, resimte urmările crizei economice mondiale, dezvoltarea economiei noastre. Altfel, țara noastră ar fi rămas, vreme îndelungată, într-o stare de înapoiere economică, ceea ce ar fi afectat grav construcția socialistă în patria noastră, munca și viața întregului popor.

Explicarea valorii științifice a operei economice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, inclusiv a gîndirii sale agrare, necesită sublinierea rolului definitoriu al premiselor ei teoretice, a largului orizont și a excepționalei puteri de a pătrunde ale creatorului ei în straturile cele mai adînci ale esenței proceselor tehnico-economice, a capacității sale de a dezvălui legitățile care animă și dirijează relațiile de producție.

Locul creațiilor teoretice în istoria gîndirii, în istoria științei este determinat, așa cum se cunoaște, atît de volumul și aria de cuprindere a acestora, cît și de conținutul de idei, de valoarea gnoseologică și aplicativă a concepțiilor și teoriilor dezvoltate sau elaborate, de puterea de pătrundere în esența intimă a fenomenelor, proceselor și raporturilor din universul natural sau social, de gradul de originalitate în abordarea problemelor teoriei și practicii, de libertatea inteligenței omului de știință, a doctrinarului în fața teoriei, de măsura în care conceptele și teoriile create influențează mișcarea ideilor și mai ales acțiunea transformatoare a maselor. Privită prin această prismă, opera secretarului general al Partidului Comunist Român se distinge prin numeroase trăsături care contribuie la definirea locului aparte pe care ea îl ocupă în istoria gîndirii și științei despre societate în general, în istoria gîndirii economice în special: suveranitatea inteligenței cercetătorului și libertatea de judecată față de orice teorie; discernămint și originalitate în investigarea teoriei și faptelor, a proceselor, fenomenelor și raporturilor din realitatea nemijlocită; confruntarea permanentă a teoriei cu practica, cu viața reală, cu mersul obiectiv al istoriei; capacitatea deosebită de analiză și sinteză, multilateralitatea în care sînt abordate problemele studiate; caracterul și conținutul critic al concepției metodologice, al demersurilor metodice de cercetare și al teoriei elaborate; caracterul realist al soluțiilor preconizate pentru rezolvarea problemelor ridicate de practică; caracterul militant, revoluționar al întregului sistem de idei; valoarea universală în discutabilă a concepțiilor elaborate.

Decurge în mod firesc, din însăși substanța operei novatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, necesitatea dezvoltării științei românești la nivelul exigențelor contemporane. În acest sens, remarcă secretarul general al partidului, trebuie dat „frîu liber gândirii, creației, imaginației, bazîndu-ne însă pe realități, pe studierea cerințelor dezvoltării economico-sociale“, întrucît „știința nu se poate dezvolta decît numai printr-o confruntare liberă a părerilor, a ideilor“⁷. Așa cum precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu, „pericolul nu constă în faptul că în cursul unei cercetări se va ajunge de către unul sau altul la o concluzie eronată în științele sociale sau economice, sau la unele soluții nu prea bune în științele tehnice... Nu de aceasta trebuie să ne fie teamă; principala teamă și principalul pericol constau în a nu desfășura activitatea de cercetare datorită fricii de a nu greși, copiind ceea ce fac alții“⁸.

Strîns legată de acestea este și premisa confruntării cu practica a ideilor și concepțiilor economice. În fapt, procesul cunoașterii științifice se bazează pe practică și pe generalizarea teoretică a acesteia. Practica, realitatea reprezintă nu numai punctul de pornire și izvorul cunoașterii științifice, ci și criteriul adevărului teoriilor, deci și „instanța supremă“ care le conferă dreptul de cetățenie în republica științei. „Viața a confirmat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — multe legități, multe teze generale cu privire la construcția socialistă, dar, totodată, a infirmat o serie de teze, ne-a făcut să înțelegem că unele legități și teze generale nu mai corespund noii etape de dezvoltare a societății socialiste românești“⁹. Dovedind o mare putere de a pătrunde în esența adîncă a proceselor economico-sociale, afirmîndu-și suveranitatea inteligenței și libertatea de a judeca pe baza unor criterii judicioase teoriile existente, confruntînd permanent gîndirea cu realitatea economico-socială, secretarul general al partidului nostru a dezvoltat și îmbogățit substanțial învățătura despre făurirea și dezvoltarea socialismului și a elaborat concepte și teze noi, de mare însemnătate teoretică și practică, inclusiv în domeniul agrar.

Contribuția substanțială, originală a secretarului general al partidului nostru la dezvoltarea teoriei economice și practicii revoluționare, inclusiv în planul economiei agrare socialiste, constituie astăzi un tezaur de mari dimensiuni și inestimabilă valoare, un remarcabil filon al patrimoniului științific național și universal. Această contribuție deosebită se bucură de aprecieri elogioase pe diferite meridiane ale lumii, este analizată în numeroase lucrări de specialitate și dezbătută în reuniuni științifice naționale și internaționale.

Corespunzător concepției sale metodologice de largă deschidere asupra obiectului și funcțiilor științelor economice, în strînsă legătură cu sarcinile concret istorice ale procesului de construcție socialistă, economia agrară este, ca și celelalte științe economice, supusă unor restructurări atît conceptuale, cît și metodologice. Acestea au un caracter obiectiv, impus de permanentele modificări în structura, intensitatea și dinamica fenomenelor și proceselor economice. În concepția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, restructurările economiei agrare a socialismului ca

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 427.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 15, p. 427—428.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 60.

știință economică de ramură, nu trebuie scăpate de sub control și lăsate să se desfășoare spontan, sub cuvînt că, în mod fatal, teoria rămîne totdeauna în urma realității. În acest caz, ce rol mai are știința ? O asemenea optică, care reduce știința la un simplu rol contemplativ, de înregistrare a evenimentelor a fost aspru criticată de partidul nostru, de secretarul său general.

Înfrîngînd tendințele de comoditate și expectativă, proprii stadiului de subdezvoltare a științelor economice din prima perioadă a construcției socialiste, economia agrară a socialismului a înaintat și ea pe un front larg, contribuind în mod substanțial la luminarea drumului în dezvoltarea neconținută a agriculturii. În procesul confruntării sale cu noile preocupări și realități, cu evoluțiile interne și internaționale ale agriculturii, cu concepțiile agrare din alte perimetre de clasă și naționale, cu propria sa dialectică de dezvoltare, gîndirea agrară, ca și gîndirea economică în general, operează restructurări importante. Faptul că, în comparație cu economia politică, obiectul economiei agrare vizează atît relațiile economice pure (îndeosebi regimul proprietății funciare), cît mai cu seamă cele tehnico-economice și politico-economice, specifice agriculturii, face ca, în ciuda unor insuficiente elaborări teoretice și a unor greșeli practice, „unele chiar foarte serioase”¹⁰ — cum le aprecia secretarul general al partidului —, gîndirea agrară, din perioada la care ne referim, să nu fi cunoscut acea stare de „criză”, care se manifestă nu numai în gîndirea economică burgheză, ci, după unii autori, chiar și în cea marxistă¹¹.

După părerea noastră, în paranteză fie spus, prin natura sa, marxismul nu poate fi în criză, ci, mai curînd, unii marxiști. Căci, dacă fenomenul de criză a economiei politice burheze reprezintă un impas al acestei științe de a explica și, mai ales, de a soluționa durabil noile procese și probleme economice apărute, impas determinat de înseși criza sistemului capitalist, socialismul nu cunoaște astfel de bariere, iar funcțiile gîndirii agrare din țara noastră, atît cea cognitivă, cît și cea normativă, n-au făcut necesare nici „achiziții” de la economiștii marxiști din alte țări, nici încorsetarea în scheme tradiționale, nici „autarhia” în acest domeniu, care ar fi stimulat perseverarea în erorile comise.

Dar, dacă n-a cunoscut starea de criză, economia agrară n-a fost scutită de o anumită stare de subdezvoltare, pe care o surmontează în procesul restructurărilor ei. Este vorba de necesitatea abordării științifice a unor probleme noi cu care se confruntă economia socialistă a țării noastre, inclusiv agricultura : reconsiderarea unor concepte și teze ; redimensionarea locului și rolului acestei ramuri ; cerința trecerii de la producția de tip extensiv la cea de tip intensiv ; complexitatea problemelor noii revoluții agrare, ale asigurării unor producții înalte, sigure și stabile și ale aplicării noului mecanism economico-financiar în întreprinderile agricole ; trecerea la autogestiunea economico-financiară în profil teritorial, respectiv autogestiunea și autoaprovizionarea teritorială a populației cu produse agroalimentare și la conducerea unitară a agriculturii, indiferent de sectorul social ; problemele articulării optimului micro cu cel mezo și macroeconomic și a acestora cu optimul social, ale organizării

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 675.

¹¹ T. Postolache, *Restructurări în economia politică*, Editura politică, București, 1981, p. 94—106. Vezi și : Roger Garaudy, *Marxismul secolului XX*, Editura politică, București, 1969 ; Louis Althusser, *Citindu-l pe Marx*, Editura politică, București, 1970.

și sistematizării teritoriului întreprinderilor agricole, ale zonării, profilării, specializării și cooperării, ale integrării agroindustriale, ale organizării și retribuirii muncii, ale apropierii treptate a condițiilor de muncă și de viață rurală de cele urbane ș.a. În rezolvarea acestor probleme s-au făcut, după Congresul al IX-lea al partidului, progrese substanțiale, pe care, dealtfel, le confirmă și succesele agriculturii.

Din impactul acestei științe cu factorii restructuranți (progresele științifice, mutațiile în sistemul economic și modificarea mecanismelor economico-financiare; apariția unor factori restrictivi ai creșterii economice; rolul factorilor exogeni; apariția a noi factori de producție și a noi subiecți ai proceselor economice etc.) au rezultat, cel puțin, următoarele restructurări ale economiei agrare.

Cercetările agrare, atât la nivel micro, mezo, cât și macroeconomic, au fost solicitate în procesul construcției socialiste cu o intensitate fără precedent, creîndu-se, astfel, o doctrină agrară a socialismului, ceea ce reprezintă, practic, o profundă restructurare conceptuală a economiei agrare.

În condițiile generoase, deschise după Congresul al IX-lea al P.C.R. tuturor cercetărilor științifice, și îndeosebi economice, a fost posibilă, prin contribuția hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, schimbarea unor modele prestabilite ale economiei agrare, în sensul recunoașterii — pe baza legităților reproducției — a apartenenței agriculturii atât la sectorul producător de bunuri de consum, cât și la cel producător de mijloace de producție, cu toate consecințele ce decurg, în plan practic, din aplicarea legii creșterii cu precădere a producției de mijloace de producție. Și aceasta, pornind de la faptul că, „în condițiile României socialiste, agricultura reprezintă, alături de industrie, o ramură de bază a economiei noastre, că numai dezvoltarea armonioasă — atât a industriei, cât și a agriculturii — poate asigura progresul întregii noastre societăți socialiste, ridicarea bunăstării poporului nostru”¹².

Firește, pe acest temei s-a accentuat necesitatea ridicării agriculturii la nivelul exigențelor, ritmurilor și proporțiilor cerute de dezvoltarea de ansamblu a țării și, înainte de toate, de industrie, proces ce impune accentuarea caracterului intensiv și modern al agriculturii, utilizarea rațională și valorificarea superioară a bazei tehnice-materiale și a resurselor de muncă, concentrarea atenției spre laturile calitative, spre îndeplinirea obiectivelor strategice agrare ale partidului nostru. Este meritul incontestabil al tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi sesizat contradicțiile ce se manifestă între industrie și agricultură și de a fi fundamentat modul de soluționare a acestora, de a fi curmat unele tendințe de subapreciere a agriculturii. „O bună perioadă de timp, în trecut, importanța agriculturii în ansamblul economiei noastre a fost grav subestimată. Aceasta — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a avut drept consecință neglijarea dezvoltării bazei tehnice-materiale, slaba dotare cu tractoare și mașini agricole, lipsa de preocupare pentru asigurarea îngrășămintelor, a altor produse necesare chimizării agriculturii, ignorarea activității de irigații, în general a lucrărilor de îmbunătățiri funciare”¹³.

Înlăturarea acestor neajunsuri, care au afectat negativ proporția dintre industrie și agricultură, a impus luarea unor măsuri eficiente pen-

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 616.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 246.

tru restabilirea echilibrului dinamic dintre aceste ramuri. Este semnificativ faptul că, în perioada 1966—1983, în condițiile unei creșteri rapide a producției industriale, indicii de devansare a dezvoltării agriculturii de către dezvoltarea industriei au fost mai mici decât în perioada 1951—1965, atât în cazul fondurilor fixe (2,24 ori în 1951—1965 și 1,84 ori în 1966—1983), cât și în cazul producției (3,36 ori, respectiv, 2,90 ori)¹⁴. Pentru cincinalul 1986—1990 s-a prevăzut o creștere cu 61—65% a producției nete industriale și cu 40—45% a celei agricole, adică realizarea unui indice de devansare a dinamicii producției agricole de către cea a producției industriale de 1,15 ori. În măsura în care peste 60% din materiile prime necesare industriei (ușoare și alimentare) sînt furnizate de agricultură și ținînd seama de contribuția agriculturii la formarea și dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului a devenit, totodată, evidentă necesitatea considerării acesteia ca a doua ramură de bază a economiei, de asemenea cu tot ansamblul de consecințe practice implicate.

Preocupată, la început, mai mult de chestiuni macroeconomice, legate de procesul transformării socialiste a agriculturii, economia agară a acordat, în primele două decenii ale construcției socialiste, problemelor microeconomice o atenție mai redusă, ceea ce a împiedicat-o, în bună măsură, să descifreze și soluționeze raporturile necesare dintre optimul micro și cel macroeconomic din agricultură. Cu toate succesele înregistrate în creșterea producției agricole, ponderea covârșitoare a sporului de producție s-a bazat pe factori extensivi, minimalizîndu-se aportul factorilor intensivi, calitativi și, respectiv, eficiența economică, ceea ce a făcut ca timp îndelungat numeroase unități agricole socialiste să continue a rămîne deficitare, ineficiente.

Pornind de la obiectul economiei agriculturii socialiste și de la sarcinile acestei științe economice de ramură, ca și de la cerințele noii etape de dezvoltare a economiei naționale, inclusiv a agriculturii, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost conceput și introdus noul mecanism economico-financiar, a cărui esență consistă în asigurarea eficienței economice, în condiții de autoconducere și autogestiune economico-financiară a unităților productive și teritoriale. Încă la plenara C.C. al P.C.R. din 21—23 decembrie 1966, tovarășul Nicolae Ceaușescu a cerut să se pună capăt mentalității economice rudimentare de a menține și finanța activități neeficiente, iar la Consfătuirea pe țară a lucrătorilor din întreprinderile agricole de stat din 25 februarie 1971 a subliniat : „Este timpul să înțelegem că nu-i suficient să obții o anumită producție, ci să ne punem permanent întrebarea : cît ne costă această producție ? Este ea sau nu rentabilă ?”¹⁵. Dezvoltînd această concepție, secretarul general al partidului a abordat problema eficienței economice a tuturor unităților agricole în contextul trecerii la noul mecanism economico-financiar. „Pe baza principiului autogestiunii economico-financiare — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — fiecare întreprindere și unitate economică va trebui să-și întocmească bugetul propriu de venituri și cheltuieli, pornind de la necesitatea asigurării, din activitatea proprie, atât a mijloacelor financiare necesare, cît și a creșterii rentabilității, a beneficiului. Aceasta constituie o

¹⁴ *Anuarul statistic al R. S. România. 1984*, p. 42, 50.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 5, p. 637.

necesitate obiectivă pentru dezvoltarea continuă a societății și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor“¹⁶.

Fertilizate de noul climat, cercetările de economie agrară capătă treptat un caracter interdisciplinar, prin mobilizarea crescândă și utilizarea, cu rezultate fructuoase, a matematicii economice, cercetării operaționale, statisticii, ciberneticii, sociologiei, psihologiei, științei conducerii etc. Avînd atît o funcție cognitivă, cît și o certă vocație normativ-utilitaristă, economia agrară a socialismului a devenit un instrument socialmente indispensabil pentru micro și macro-deciziile de politică agrară ale statului nostru. Beneficiind de o cercetare instituționalizată, această știință și-a adus prețioase contribuții la fundamentarea politicii agrare a P.C.R., înlăturîndu-se, în cea mai mare măsură, caracterul general, tonul apologetic și triumfalist, specific stării de subdezvoltare a acestei științe de pînă la Congresul al IX-lea al partidului. Economia agrară a socialismului este, acum, mobilizată să contribuie ca fiecare localitate a patriei „să devină o adevărată cetate economico-socială, în care oamenii muncii, cetățenii să poată să găsească tot ce au nevoie pentru o viață civilizată, demnă“, iar „fiecare comună să devină comună-oraș, un centru puternic și civilizat al construcției socialiste și comuniste“¹⁷. Deosebita însemnătate a acestei restructurări conceptuale a economiei agrare conferă operei teoretice a președintelui Nicolae Ceaușescu nu numai meritul de originalitate teoretică, ci și meritul practic, acela al autoaprovizionării teritoriale și dezvoltării rurale.

În sfîrșit, economia agrară a socialismului marchează și apariția preocupărilor pentru studierea implicațiilor economice asupra evoluției agriculturii și invers. Această restructurare de concepție a permis conducerii partidului și statului să elaboreze programe, reglementări oficiale și măsuri practice de mare semnificație în acest sens. Importanța deosebită ce se acordă protecției mediului este scoasă în relief și de faptul că Programul partidului consacră un întreg paragraf politicii în domeniul gospodăririi apelor și protejării mediului. Schimbarea de viziune a relației om-natură exprimă o concepție teoretică și practică lucidă, care își găsește reflectarea în faptul că acest document, elaborat cu contribuția determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, subliniază că „partidul va promova o politică consecventă de împiedicare a poluării naturii, de aplicare strictă a prevederilor legii cu privire la conservarea nealterată a mediului înconjurător, asigurînd condiții de viață corespunzătoare poporului nostru, atît în prezent cît și în viitor“¹⁸. Acest program este integrat, sistemic, în strategia dezvoltării economice a țării. De asemenea, în același cadru de preocupări trebuie așezat și Programul național de îmbunătățiri funciare.

În strînsa și indisolubila ei legătură cu problemele și preocupările practice, specifice fiecărei etape a construcției socialiste, gîndirea agrară românească s-a îmbogățit — în procesul restructurărilor amintite — cu o serie de aprecieri, teze, idei și concepții noi, prin care partidul nostru, secretarul său general, a adus contribuții originale, recunoscute și pe plan

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, p. 598.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la cel de-al III-lea Congres al consiliilor populare*, Editura politică, București, 1985, p. 22.

¹⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 79—80.

universal, la dezvoltarea creatoare a gândirii agrare marxiste. Tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a înscris numele în istoria științelor economice, alături de alte idei și concepții novatoare, și prin doctrina „noii revoluții agrare”. Această doctrină formează un sistem coerent de idei, însoțit de măsurile practice corespunzătoare de politică economică, ce îmbogățesc obiectul economiei agrare a socialismului, așezînd definitiv această știință cu fața spre noua revoluție științifică și tehnică în agricultură. De o deosebită importanță teoretică și practică, această doctrină economică se bazează pe concepția materialist-istorică a secretarului general al partidului cu privire la continuitatea procesului revoluționar al construcției noii orînduirii, coroborată cu strategia trecerii la o nouă calitate în toate domeniile vieții economico-sociale din țara noastră, cu sarcinile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, ale lichidării rapide a decalajelor care despart încă România de țările cu economie avansată, ale rezolvării contradicțiilor apărute între producție și consum, industrie și agricultură etc.

Înțelegînd că, „în general, revoluția, procesul de transformare revoluționară a societății nu se încheie odată cu luarea puterii politice”, că aceasta „reprezintă numai o etapă în lupta pentru îndeplinirea idealurilor de dreptate și echitate socială” și că, „procesul revoluționar va continua și în societatea comunistă”¹⁹, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat, la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român, conceptul de „noua revoluție agrară”. Deosebită prin locul istoric, anvergura, obiectivele și direcțiile ei de îndeplinire față de prima revoluție agrară, care s-a desfășurat în prima etapă a construcției socialiste și a avut ca obiectiv principal transformarea socialistă a agriculturii, noua revoluție agrară, desfășurată în condițiile noii revoluții științifice și tehnice și ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, este concepută de tovarășul Nicolae Ceaușescu ca un proces complex (tehnic, organizatoric, economic și social) de transformare a agriculturii socialiste într-o variantă a producției industriale, într-o ramură cu productivitate și eficiență economică la nivelul țărilor cu economie avansată.

Concept creator de mare profunzime științifică și valoare operațională, organic implicat în strategia de lungă durată a dezvoltării economico-sociale a patriei noastre, noua revoluție agrară reflectă în mod veridic tendințele și legitățile dezvoltării agriculturii noastre, în condițiile reconsiderării locului acesteia ca a doua ramură de bază a economiei naționale și a noilor ei raporturi cu dezvoltarea industriei. Devenită deja operațională, printr-un set de măsuri și programe instituționalizate, noua revoluție agrară depășește limitele unui simplu concept. Ea a devenit, realmente, o doctrină agrară de primă importanță teoretică și practică.

Conturul științific și aplicabilitatea concretă ale noii revoluții agrare au constituit obiectul unui șir întreg de analize profunde a stării agriculturii noastre, implicînd și comparații cu situația pe plan internațional, după Congresul al XII-lea al partidului. Acordînd, ca de obicei, o însemnătate primordială rolului factorilor interni și, în cadrul acestora, aplicării cuceririlor revoluției științifico-tehnice contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că, „Pentru a realiza revoluția în agricultură trebuie să realizăm mai întîi revoluția în știință, în conducerea agriculturii, în modul de a lucra al specialiștilor, al țărănimii. Trebuie să reali-

zăm o revoluție în conștiința tuturor oamenilor muncii din agricultură, astfel încât ei să fie conștienți de forța de care dispun, conștienți că de ei depinde înfăptuirea revoluției agriculturii românești“²⁰. Fundamentînd obiectivele noii revoluții agrare, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia la Congresul al II-lea al țărănimii din februarie 1981: „Ne propunem, de fapt, să realizăm o adevărată revoluție agrară în ce privește producția, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală din satele noastre“²¹.

Gîndirea agrară a președintelui României socialiste pornește de la conștientizarea faptului că, în condițiile revoluției științifico-tehnice contemporane, dezvoltarea cu caracter industrial a tuturor ramurilor producției se impune din ce în ce mai pregnant ca o lege a progresului economic, ca o cerință a lichidării rămînerii în urmă a agriculturii față de industrie, a exigențelor sociale, în general. Prin obiectivele pe care le presupune, acest proces complex — noua revoluție agrară — nu este redus numai la aspectele tehnico-economice ale agriculturii. Fiind vorba de o „revoluție agrară“, și nu numai „agricolă“, conceptul formulat de secretarul general al partidului este multidimensional. Firește, realizarea lui, cu ajutorul pîrghiilor politicii agrare, necesită, în primul rînd, o revoluție a forțelor de producție din agricultură, dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale a acestei ramuri, ca și pregătirea profesională și educativă corespunzătoare a forței de muncă, la nivelul exigențelor noii revoluții științifice și tehnice contemporane, tot așa cum se pune problema și în cazul „noui revoluții industriale“. De aceea, noua revoluție agrară — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gîndire al țărănimii noastre cooperatiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale dezvoltării economiei naționale“²².

Noua revoluție agrară are ca obiectiv principal, în viziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu, dezvoltarea intensivă a producției, obținerea unor recolte record, în stare să asigure produsele alimentare necesare chiar pentru 40—50 milioane de locuitori. Precizări principale suplimentare a făcut secretarul general al partidului și cu prilejul celui de-al III-lea Congres al consiliilor populare, unde a arătat că, în viitorul cîcinal, în centrul preocupărilor economice în agricultură trebuie să se afle „realizarea unei agriculturi intensive, înfăptuirea noii revoluții agrare, care să ducă la creșterea puternică a producției agricole, la transformarea condițiilor de muncă, de viață ale țărănimii, precum și a modului de a gîndi și de a acționa al întregii țărănime“²³.

Promotor activ al accentuării laturilor calitative, intensive ale dezvoltării economice, tovarășul Nicolae Ceaușescu orientează noua revoluție agrară nu doar spre o simplă mărire a producției, ci spre o creștere care să se concretizeze în sporirea substanțială a eficienței economice în agricultură. În acest spirit au fost fundamentate măsuri tehnice, econo-

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 166.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 21, Editura politică, București, 1981, p. 420.

²² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 19.

²³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la cel de-al III-lea Congres al consiliilor populare*, p. 13.

mice, organizatorice și politice, menite să asigure reducerea cheltuielilor de producție, îndeosebi a celor materiale, creșterea productivității muncii, a eficienței economice, în general. Evidențiind această preocupare, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă rolul hotărîtor ce revine dezvoltării și modernizării componentelor bazei tehnice-materiale a agriculturii, de care depinde transformarea muncii agricole într-o variantă a muncii industriale. În acest sens s-au adoptat măsuri în vederea înzestrării agriculturii cu o gamă largă, variată de mașini și tractoare, suportul material al mecanizării tuturor lucrărilor agricole, paralel cu cele vizînd ridicarea potențialului productiv al pămîntului, chimizarea agriculturii ș.a.

Totodată, procesul de modernizare a agriculturii este conceput într-o unitate indisolubilă cu activitatea de cercetare științifică, orientată spre producerea și generalizarea unor noi soiuri de hibrizi de cereale, plante tehnice, legume, material săditor pomiviticol, spre ameliorarea efectivelor de animale și elaborarea de noi tehnologii agricole. Promovînd statornic un înalt simț al răspunderii patriotice față de generațiile viitoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a inițiat elaborarea și punerea în aplicare a Programului național pentru asigurarea unei producții agricole sigure și stabile, prin creșterea potențialului productiv al pămîntului, mai buna organizare și folosire în mod unitar a terenului agricol, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor pe circa 55—60% din suprafața arabilă, a lucrărilor de desecări și combaterea eroziunii solului. Realizarea prevederilor acestui program național va plasa România pe un loc fruntaș în ierarhia europeană și mondială în domeniul îmbunătățirilor funciare.

Deoarece înfăptuirea unei agriculturi intensive, moderne și eficiente este condiționată de calitatea factorului uman, de ridicarea continuă a calificării tehnico-profesionale și a conștiinței economice ale oamenilor muncii din agricultură, de folosirea rațională și eficientă a cadrelor de specialiști, partidul nostru se preocupă de pregătirea și perfecționarea forței de muncă ocupată în această ramură. „Munca în agricultură — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu este cu nimic mai prejos decît în electronică ; dacă vreți chiar, în multe privințe ea este mai importantă“, pentru că „este vorba de cunoașterea biologiei, de cunoașterea tainelor plantelor, deci de cunoașterea tainelor naturii — și aceasta înseamnă un nivel înalt al agriculturii noastre și al lucrătorilor din agricultură“²⁴.

Noua revoluție agrară are, în viziunea secretarului general al partidului, și obiective social-economice foarte importante, care o deosebesc de simpla „creștere economică“ și o plasează în contextul mai larg al dezvoltării. În concordanță cu dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție se desfășoară astăzi un amplu proces de perfecționare a relațiilor de producție, a formelor și metodelor de organizare, planificare și conducere ale producției agricole, fundamentat pe respectarea fermă a noului mecanism economico-financiar. În cadrul acestui proces, o atenție deosebită se acordă raportului dintre proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă. În concepția partidului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, ambele forme de proprietate socialistă constituie, deopotrivă, temelia relațiilor de producție socialiste. „Cerințele dezvoltării agriculturii socialiste — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au demonstrat că

44 ²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 514—515.

atît întreprinderile agricole de stat, cît și cele cooperatiste permit o îmbinare justă a intereselor generale și particulare, sînt sectoare socialiste — și ele pot asigura în socialism, și în comunism, dezvoltarea continuă a societății noastre, creșterea producției agricole”²⁵.

Această teză teoretică a deschis alte perspective elaborării și aplicării, în perioada ce a urmat celui de al IX-lea Congres al partidului, unui complex de măsuri unitare menite să reducă decalajele dintre cooperativele agricole și unitățile de stat, să apropie condițiile de muncă și de viață ale celor două categorii de unități. În ansamblul acestor măsuri se remarcă cele privind așezarea pe principii unitare a repartiției după muncă, organizarea și conducerea producției, condițiile de valorificare a produselor agricole etc. Concomitent, se extind legăturile economice dintre cele două forme de proprietate socialistă, accentul punîndu-se pe perfecționarea și diversificarea relațiilor dintre ele, ale raporturilor de integrare a activităților de producție ale unităților componente, în condițiile păstrării autonomiei lor gestionare și de proprietate. Printre aceste măsuri se înscriu și cele referitoare la perfecționarea conducerii agriculturii. O importanță deosebită prezintă crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste, care asigură cadrul organizatoric necesar integrării activității unităților agricole pe un anumit teritoriu, condițiile necesare pentru utilizarea cu eficiență maximă a fondului funciar, a bazei tehnico-materiale și a factorului uman din agricultura socialistă.

Concomitent cu consolidarea și întărirea unităților agricole socialiste, în vederea valorificării depline a întregului potențial agricol al țării, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost luate măsuri de sprijinire tehnică, materială și organizatorică, de stimulare a producătorilor din zonele necooperativizate, asigurîndu-se astfel sporirea contribuției gospodăriilor individuale, inclusiv a gospodăriilor personale ale țărănimii cooperatiste, la o mai bună aprovizionare a populației cu produse agricole.

Pe fondul întăririi conducerii unitare a întregii economii naționale, partidul nostru s-a preocupat permanent de extinderea participării oamenilor muncii din agricultură la conducerea, gestionarea și dezvoltarea unităților agricole socialiste, de întărirea responsabilității lor față de muncă, de avutul obștesc, de respectarea fermă a principiilor eticii și echității socialiste, preocupare care își găsește expresia în introducerea și perfecționarea principiului autoconducerii, în aplicarea noului mecanism economic în agricultura socialistă. O reflectare concretă o constituie măsurile luate de partid privind funcționalitatea noului mecanism economic, fundamentarea raportului centralism-autonomie, instituționalizarea principiului autoaprovizionării pe plan teritorial. Din inițiativa și sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu s-a elaborat și pus în practică Programul privind autoconducerea și autoaprovizionarea teritorială. Acest program, primul elaborat în istoria planificării teritoriale a țării noastre, este întemeiat pe concepția creșterii producției agricole printr-o utilizare deplină a resurselor din agricultură, prin sporirea răspunderii organelor locale pentru realizarea deplină a funcțiilor agriculturii, în vederea satisfacerii cerințelor economiei naționale, a asigurării consumului populației în concordanță cu principiile unei alimentații raționale. „Programul de autoconducere și autoaprovizionare — subliniază secreta-

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, p. 940.

rul general al partidului — are în vedere întărirea răspunderii comunelor, orașelor și județelor în realizarea bunurilor de consum agroalimentare și industriale necesare unei bune aprovizionări, în raport cu prevederile planului și criteriile alimentației raționale, științifice”²⁶.

Perioada deschisă de Congresul al XIII-lea al partidului marchează o nouă etapă în soluționarea problemelor agriculturii în țara noastră, a cărei specificitate constă în accentuarea caracterului său intensiv. Potrivit directivelor celui de al XIII-lea Congres al P.C.R., în perioada 1986—1990 producția globală agricolă va spori într-un ritm mediu anual de 5,4—5,8%, iar producția netă agricolă cu 7,1—7,5%. Pentru 1990 s-a prevăzut o producție de cereale de 30—33 milioane tone, revenind pe locuitor 1200—1300 kg. Dezvoltarea și modernizarea zootehniei va constitui o direcție prioritară a procesului de intensificare a agriculturii, în 1990 ponderea ei în totalul producției agricole urmînd să atingă 46—48%.

În vasta problematică consacrată agriculturii străbate ca un fir roșu unitatea dintre politica partidului de dezvoltare a agriculturii, a economiei naționale, în general, și creșterea bunăstării oamenilor muncii. Finalitatea socială a politicii de dezvoltare și modernizare ale agriculturii constituie o coordonată esențială a concepției unitare și vizionare a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Prin întreaga politică de ridicare a nivelului de trai material și spiritual al țărănimii, al tuturor locuitorilor satelor, se are în vedere înfăptuirea unei noi calități a muncii și a vieții, afirmarea plenară a umanismului revoluționar.

Prefigurînd magistral transformările ce le antrenează noua revoluție agrară, secretarul general al partidului subliniază că, prin „aplicarea fermă a cuceririlor științei, a mecanizării agriculturii, a îngrășămintelor și celorlalte substanțe chimice... vom schimba și felul de muncă, de organizare a agriculturii noastre. Aceasta va duce și la o schimbare a nivelului general de cultură și de muncă al țărănimii, la apropierea între munca agricolă și munca industrială, la dispariția deosebirilor dintre aceste două feluri de activități principale din societatea noastră...”, va face ca, într-adevăr, țărănimea cooperatistă, întreaga noastră țărănime să se ridice la un nivel nou, să devină o forță socială nouă, cu o înaltă conștiință revoluționară, cu o temeinică pregătire profesională și științifică, în stare să smulgă solului recoltele cele mai bune”²⁷.

Realizarea obiectivelor strategice ale politicii agrare înscrise în documentele celui de al XIII-lea Congres al partidului va asigura transformarea agriculturii într-o ramură modernă, cu un pronunțat caracter intensiv, integrată armonios în dinamismul și echilibrul economic general, capabilă să-și aducă o contribuție sporită la progresul economic și social al României socialiste. Aceste transformări revoluționare din viața satului românesc reprezintă expresia cea mai elocventă a faptului că politica agrară a partidului nostru, fundamentată pe concepția științifică, novatoare, militantă, de înaltă ținută politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, este în deplină concordanță cu interesele întregii națiuni, cu aspirațiile de progres ale întregului popor.

În lumina doctrinei noi revoluții agrare, contribuțiile determinante ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea creatoare a gândirii

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 32.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, p. 498—499.

agrară românești apar în puternica lor lumină. Spirit cutezător și, totodată, practic, secretarul general al partidului a conturat, în acest perimetru de preocupări, obiectul *Economiei agriculturii socialiste a României*, ca știință economică de ramură, precum și sarcinile pe care trebuie să le îndeplinească slujitorii ei. Noua revoluție agrară solicită acum acestei științe depășirea tuturor rămănelor ei în urmă, pe baza asimilării rapide a cuceririlor revoluției științifice și tehnice în științele conexe, interdisciplinare, dar mai ales în economia politică a socialismului — trunchiul tuturor științelor economice.

Pe baza doctrinei noii revoluții agrare, elaborată de secretarul general al partidului, cercetările de economie agrară sînt orientate în direcția fundamentării măsurilor de perfecționare continuă a forțelor și relațiilor de producție socialiste, a organizării și conducerii unităților agricole, de creștere continuă a eficienței activității economice. În prim-planul cercetărilor de economie agrară se situează studierea creșterii productivității muncii, valorificarea superioară a resurselor pedoclimatice, reducerea consumurilor materiale și de energie, utilizarea intensivă a pămîntului și a fondurilor fixe, sporirea mai accentuată a eficienței și rentabilității producției. O atenție deosebită se acordă problemelor reproducției largite de tip intensiv, ale trecerii la o nouă calitate, superioară, a activității economice din agricultură, perfecționării relațiilor socialiste de producție, ale întăririi și dezvoltării proprietății socialiste, formelor de colaborare și interacțiune dintre unitățile de stat și cooperatiste. Un obiectiv central îl constituie, de asemenea, studierea direcțiilor de perfecționare, în continuare, a mecanismului economico-financiar, pe baza îmbinării organice, armonioase, a conducerii unitare a agriculturii cu autoconducerea și autogestiunea economică a unităților agricole socialiste.

Realizarea, în cele mai bune condiții, a acestor cerințe puse de partid în fața economiei agriculturii socialiste a României este de natură să permită, în plan teoretic, depășirea stării de „subdezvoltare” a economiei agrare ca știință, iar, în plan practic, să contribuie la îndeplinirea cerințelor noii revoluții agrare.

PERFECTIONAREA ORGANIZĂRII ADMINISTRATIV-TERITORIALE A ȚĂRII — NECESITATE A DEZVOLTĂRII ARMONIOASE A SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

VASILE BUDRIGĂ

Piatră de hotar a istoriei noastre contemporane, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a marcat intrarea țării noastre în cea mai dinamică etapă a evoluției sale istorice. Legată inestimabil de numele și activitatea prodigioasă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, această epocă a produs cele mai profunde mutații în toate domeniile vieții economice, sociale, politice, culturale ale României. Congresul a marcat o etapă nouă, superioară în întreaga istorie a țării noastre și în condițiile în care socialismul a învins definitiv și deplin la orașe și sate — fapt consacrat pe plan juridic și practic de Constituția Republicii Socialiste România, adoptată de Marea Adunare Națională la 21 august 1965, dată ce coincide cu proclamarea Republicii Socialiste România — s-a impus, ca o necesitate legică, obiectivă pentru asigurarea progresului general pe calea socialismului și comunismului a societății românești, trecerea la reorganizarea administrativ-teritorială a țării, măsură de o deosebită însemnătate, elaborată și aplicată cu contribuția determinantă a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Orientările generale și practice referitoare la noua organizare administrativ-economică a Republicii Socialiste România au fost, mai întâi, precizate în cadrul lucrărilor Plenarei C.C. al P.C.R. din octombrie 1967 și apoi adoptate și dezvoltate de Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1967.

Pe ordinea de zi a Plenarei C.C. al P.C.R. din 5—6 octombrie 1967 s-au aflat probleme de mare importanță pentru asigurarea consolidării orînduirii socialiste în România, cum au fost, între altele, cele referitoare la : 1. Perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale corespunzător noii etape de dezvoltare socialistă a României ; 2. Îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României și sistematizarea localităților rurale. În încheierea lucrărilor sale, Plenara a adoptat un important document, intitulat : *Principiile de bază cu privire la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României și sistematizarea localităților rurale*. Plenara a hotărât ca proiectul acestui document să fie supus,

după o largă dezbatere publică, aprobării Conferinței Naționale a P.C.R., a cărei convocare a fost stabilită de plenară pentru data de 6 decembrie 1967.

Documentul adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1967 preciza, în cele trei capitole, necesitatea reorganizării administrativ-teritoriale a țării, formele de organizare administrativă, organele de conducere ale noilor unități administrativ-teritoriale și atribuțiile acestora, problemele legate de sistematizarea localităților rurale, precum și desfășurarea acțiunilor privind realizarea practică a noii organizări a teritoriului și a sistematizării localităților rurale. În document se arăta că împărțirea administrativ-teritorială existentă, stabilită cu mulți ani în urmă, nu mai corespundea noii etape de dezvoltare socialistă a României, impunându-se desființarea verigilor intermediare — regiunea și raionul — dintre organele centrale și unitățile administrative de bază — comuna și orașul —, aceste verigi intermediare creînd paralelisme și suprapuneri de atribuții, îngreunînd conducerea întregii activități politice, economice și social-culturale a țării și ducînd, pe de altă parte, la o creștere exagerată, nejustificată a aparatului administrativ.

În continuare, se sublinia că în anii construcției socialiste o mare parte a orașelor se dezvoltaseră ca puternice centre industriale, comerciale și culturale, cu o populație numeroasă și exercitînd o influență crescîndă asupra localităților din jurul lor, multe dintre aceste orașe fiind, în trecut, tradiționale centre administrative, astfel încît menținerea lor în subordinea organelor regionale, care-și aveau reședința în alte orașe, făcea ca ele să se dezvolte necorespunzător rolului lor real, în raport cu localitățile reședință de regiuni — cărora li se alocaseră cele mai multe fonduri materiale și bănești. Pe de altă parte, un număr de 22 centre raionale — peste o cincime din total —, care își aveau reședința în comune rurale, exercitau o influență redusă asupra dezvoltării celorlalte localități din cuprinsul raionului.

S-au manifestat, de asemenea, lipsuri serioase în modul de amplasare teritorială a obiectivelor industriale, în modul de conducere a activității prin diminuarea rolului comunelor și al unor orașe, ca urmare a preluării de către organele regionale a unor atribuții ale acestora, pe care nu le-au putut îndeplini în bune condiții. Dezvoltarea vieții rurale era îngreuiată și de faptul că multe din cele 4 259 comune existente erau unități administrative mici, avînd, în medie, sub 3 000 de locuitori fiecare, încît ele nu dispuneau de puterea economică necesară realizării unor lucrări social-culturale și edilitar-gospodărești de mai mare amploare, iar forța de atracție a centrelor comunale față de satele înconjurătoare era redusă. Populația rurală era dispersată în 14 203 sate (inclusiv localitățile rurale subordonate administrativ orașelor). Din totalul localităților rurale, 72,7 la sută numărau mai puțin de 1 000 locuitori, iar circa 44 la sută sub 500 locuitori, existînd și un număr de 989 sate cu mai puțin de 100 locuitori. Această situație demonstra necesitatea îmbunătățirii structurii administrative a teritoriului țării, corespunzător cerințelor noii etape de dezvoltare socialistă a României.

La baza noii organizări administrativ-economice a teritoriului țării au fost puse următoarele principii generale: 1. Aproximarea conducerii centrale de unitățile administrativ-teritoriale de bază, în acest scop urmînd să se treacă la organizarea administrativ-economică a țării pe județe, ca organe administrativ-teritoriale „pe care să se sprijine direct, în înfăptui-

rea politicii lor, C.C. al P.C.R. și Consiliul de Miniștri“ ; 2. Înființarea de unități administrativ-teritoriale care să permită rezolvarea operativă și competentă a tuturor problemelor, în vederea asigurării dezvoltării puternice și armonioase economice, social-culturale și edilitar-gospodărești a tuturor localităților și care să dispună de posibilități de comunicație cât mai directe între acestea și centrele administrative ; unitățile de bază ale noii organizări administrativ-teritoriale a României erau acum orașul și comuna, cu atribuții sporite în toate domeniile de activitate ; 3. Întărirea comunelor ca unități administrative puternice, capabile să asigure valorificarea superioară a resurselor materiale și umane locale, prin dezvoltarea activităților industriale, agricole, comerciale, meșteșugărești, social-culturale, în vederea creșterii gradului de civilizație materială și spirituală de la sate, apropiindu-l, treptat, de cel de la orașe ; 4. Desființarea verigilor intermediare — regiunea și raionul —, care deveniseră o frână în dezvoltarea generală a localităților, în conducerea eficientă a vieții economice și social-culturale.

S-a indicat ca reorganizarea administrativ-teritorială să țină seama atât de experiența pozitivă, cât și de lipsurile manifestate în activitatea fostelor sfaturi populare și a organelor lor executive, precum și de tradițiile existente în țara noastră în acest domeniu. În acest document de partid s-a relevat necesitatea ca în organizarea noilor unități administrativ-teritoriale să se pornească de la condițiile locale economice, social-politice, geografice, demografice și culturale, iar denumirile lor să fie : județul, orașul și comuna, conform tradiției și experienței istorice, ca și necesităților noii etape. În același timp, s-a arătat că în fruntea noilor unități administrative se vor afla consilii populare județene, municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale, având în frunte câte un președinte, care va fi și primarul unității administrativ-teritoriale respective. Consiliile populare — care luau locul sfaturilor populare — urmau să aibă largi atribuții pe plan local, bazându-se, în întreaga lor activitate, pe aplicarea strictă a principiului centralismului democratic, al muncii și conducerii colective, al întăririi răspunderii personale a fiecărui deputat al consiliilor populare pentru îndeplinirea sarcinilor încredințate, pe conlucrarea largă și permanentă cu cetățenii în rezolvarea diverselor probleme de interes local și general.

Plenara a stabilit și măsurile organizatorice privind desfășurarea acțiunilor de îmbunătățire a organizării administrative și a sistematizării localităților rurale, precizând că îndrumarea și coordonarea acestor acțiuni vor fi asigurate de o Comisie centrală de partid și de stat, iar în fiecare județ de o comisie locală. Comisia centrală avea următoarele împuterniciri : 1. Efectuarea de studii și elaborarea de propuneri concrete privind noua împărțire a teritoriului, analizarea modificărilor ce urmau să intervină în conducerea economiei locale, în aparatul de stat, în repartizarea instituțiilor social-culturale ș.a. ; 2. Elaborarea proiectului unei noi legi de organizare și funcționare a consiliilor populare, a tuturor celorlalte acte normative legate de reorganizarea administrativă a teritoriului. Propunerile concrete privind delimitarea teritorială a noilor unități administrative, cu hărțile respective, urmau să fie supuse dezbaterii publice, înainte de a fi prezentate spre aprobare conducerii de partid și de stat ; 3. Elaborarea criteriilor, studiilor și cercetărilor, a legislației și actelor normative privind sistematizarea localităților rurale. Acest mod de lucru demons-

trează caracterul larg democratic al întregii acțiuni de organizare administrativ-teritorială a țării și de sistematizare a localităților rurale.

Măsurile hotărâte de Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1967 au fost pe larg dezbătute, completate și aprobate de Conferința Națională a P.C.R. din 6—8 decembrie 1967, ale cărei lucrări și directive au avut la bază orientările de mare valoare principială și practică cuprinse în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, intitulat : *Cu privire la măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României*. Aspectele privind reorganizarea administrativ-teritorială a țării și sistematizarea localităților rurale au fost analizate pe larg în capitolul V al Raportului, capitol intitulat : *Îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale și sistematizarea localităților rurale*, în care au fost dezvoltate principiile de bază ale noii organizări administrative a teritoriului țării și sistematizării localităților rurale, adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1967, evidențiindu-se faptul că : „*Aceste principii și măsuri izvorăsc din necesitatea punerii de acord a organizării administrativ-teritoriale cu schimbările calitative intervenite în dezvoltarea forțelor de producție și în repartizarea lor geografică, în dezvoltarea societății, cu modificările ce s-au produs în structura populației, în profilul, dimensiunile și condițiile de viață ale orașelor, comunelor și satelor de pe întreg cuprinsul țării*”¹.

Dând expresie juridică *Directivelor Conferinței Naționale a P.C.R. din 6—8 decembrie 1967 cu privire la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării*, Marea Adunare Națională a dezbătut, în zilele de 15 și 16 februarie 1968, și a votat, în ziua de 16 februarie 1968, trei importante acte legislative, după cum urmează : 1. Legea nr. 1 pentru modificarea unor articole din Constituția R.S.R. ; 2. Legea nr. 2 privind organizarea administrativă a teritoriului R. S. România ; 3. Legea nr. 3 privind asigurarea conducerii locale de stat în unitățile administrativ-teritoriale pînă la alegerea consiliilor populare².

În cadrul ședinței Marii Adunări Naționale din 15 februarie 1968, tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat o amplă *Expunere cu privire la îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România*, în care au fost analizate pe larg atît principiile generale ale reorganizării administrative, cît și datele concrete ale noii structuri administrativ-teritoriale a României. În legătură cu necesitatea logică a acestor măsuri, în *Expunere* s-a afirmat clar că schimbarea organizării administrativ-teritoriale a țării reprezintă o parte integrantă a ansamblului de măsuri adoptate de Congresul al IX-lea și de Conferința Națională ale partidului pentru perfecționarea conducerii economice și sociale, viața, practica arătînd că progresul general al societății este indisolubil legat de organizarea judicioasă a teritoriului și a administrației locale, care favorizează amplasarea rațională a forțelor de producție pe cuprinsul țării, dezvoltarea armonioasă a diferitelor zone și localități. Perfecționarea structurii administrativ-teritoriale, s-a subliniat în *Expunere*, constituie o pîr-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 581.

² „Buletinul Oficial al R.S.R.”, anul IV, partea I, nr. 16 și 17—18 din 16 și 17 februarie 1968, p. 128—130 și 132—182.

ghie importantă pentru realizarea, la un nivel superior, a funcțiilor organizatorică și politică ale statului socialist, oferă un cadru favorabil progresului economic și social-cultural, creează condiții pentru valorificarea deplină a resurselor și inițiativelor locale, pentru participarea amplă a cetățenilor la conducerea activității de stat, la dezvoltarea democrației socialiste, muncitorești-revoluționare. A fost relevat, de asemenea, modul democratic în care au fost elaborate propunerile privind noua organizare administrativă a teritoriului țării, acestea fiind rezultatul unor studii ample, efectuate cu participarea activă a organelor locale de partid și de stat, a unui număr însemnat de oameni de știință și specialiști — geografi, economiști, sociologi, istorici, etnografi. Propunerile, care vizau ansamblul vieții sociale, viața tuturor localităților au fost supuse unei largi dezbatere publice în presă, în scrisorile adresate de oamenii muncii conducerii partidului și statului. În scopul cunoașterii mai aprofundate a dorinței cetățenilor din localitățile unde s-au propus modificări însemnate, Comisia centrală de partid și de stat a organizat, în aceste localități, ample adunări populare. În urma acestor largi consultări, Comisia centrală a ajuns la concluzia necesității înființării a încă 4 județe, față de cele 35 propuse inițial. La delimitarea județelor s-a ținut seama, totodată, de o serie de propuneri referitoare la schimbarea apartenenței administrative a peste 100 de comune, în funcție de legăturile tradiționale și de căile de comunicație către diferitele centre de județ. „Noua hartă administrativă a țării — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — corespunde pe de-a-ntregul intereselor generale ale societății și ale cetățenilor. Modul în care s-a desfășurat acțiunea de delimitare a județelor reprezintă una dintre cele mai grăitoare expresii ale dezvoltării democrației socialiste, ale participării efective și nemijlocite a maselor la făurirea destinului țării noastre. Se poate afirma cu deplină temei că această organizare administrativ-teritorială a țării este opera întregului nostru popor”³. Secretarul general al partidului a demonstrat, cu date și cifre, că județele reprezintă unități teritoriale complexe din punct de vedere economic și social-cultural, echilibrate ca suprafață, număr de locuitori și potențial economic, capabile să asigure valorificarea maximă a resurselor materiale și umane de pe întreg cuprinsul țării, în scopul ridicării calității muncii și a vieții tuturor cetățenilor.

Pentru realizarea noii organizări administrativ-teritoriale s-a impus modificarea unor articole din Constituția țării, modificare înfăptuită prin Legea nr. 1 din 16 februarie 1968⁴, prin care dispozițiile constituționale privind organizarea administrativ-teritorială, funcționarea și organizarea organelor centrale ale administrației de stat, organizarea și funcționarea organelor locale ale puterii și administrației de stat, ca și denumirea diferitelor organe de stat, legată de noile unități administrativ-teritoriale, au fost modificate în mod corespunzător. Astfel, a fost modificat articolul 15, care prevede acum că teritoriul României este organizat în unități administrativ-teritoriale denumite : județe, orașe și comune, că orașele mai importante pot fi organizate ca municipii, iar municipiul București — Ca-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 10.

⁴ „Buletinul Oficial al R.S.R.”, anul IV, partea I, nr. 16 din 16 februarie 1968, p. 128—130.

pitala țării — este organizat din punct de vedere administrativ pe sectoare. S-a precizat că organele locale ale puterii de stat vor purta denumirea de consilii populare, renunțându-se la vechea denumire de sfaturi populare, fiind relevate atribuțiile diferitelor categorii de consilii populare, iar durata mandatului deputaților pentru toate tipurile de consilii populare a fost stabilită la 4 ani, în timp ce pînă atunci această durată pentru consiliile populare comunale era de 2 ani. Au fost schimbate și unele prevederi ale Constituției referitoare la organele judecătorești și ale procuraturii — organizate acum la nivelul noilor unități administrativ-teritoriale.

În temeiul Directivei Conferinței Naționale a P.C.R. din decembrie 1967 și în conformitate cu noile prevederi constituționale, Marea Adunare Națională a votat, la 16 februarie 1968, Legea nr. 2 privind organizarea administrativă a teritoriului R. S. România⁵, alcătuită dintr-o *Expunere de motive*, două capitole și 10 articole, plus o *Anexă — Împărțirea administrativă a teritoriului R. S. România*, care cuprinde detaliat componența județelor, municipiilor, orașelor și comunelor. Legea definește, în capitolul I, normele generale de organizare administrativă a teritoriului țării în județe, orașe și comune (art. 1), precizînd, în art. 2, că municipiul București este Capitala României, iar în art. 3—7 sînt arătate elementele caracteristice ale fiecărei unități administrativ-teritoriale.

Județul este definit drept o unitate administrativ-teritorială complexă, alcătuită din orașe și comune — unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării —, în funcție de condițiile geografice, economice, social-politice și de legăturile tradiționale ale populației, prin organizarea județelor asigurîndu-se o dezvoltare armonioasă din toate punctele de vedere a orașelor și comunelor (art. 3); orașul este definit, în art. 4, ca fiind centrul de populație mai dezvoltat din punct de vedere economic, social-cultural și edilitar-gospodăresc, avînd multiple legături cu zona înconjurătoare, asupra căreia exercită o influență puternică. Orașele mai importante, cu un număr mare de locuitori și o însemnătate deosebită în viața economică, politică, socială și cultural-științifică a țării sau care au perspective de dezvoltare în aceste direcții pot fi organizate ca municipii. Orașele în care își au sediul organele de conducere ale județelor sînt orașe reședință de județ; municipiului București, celorlalte municipii și orașe mai importante le pot aparține, ca unități distincte, alte orașe și comune situate în imediata lor apropiere și care au legături strînse cu activitatea ce se desfășoară în aceste centre urbane. Comunele respective urmează să fie denumite comune suburbane (art. 6); conform art. 5, comuna este caracterizată drept unitatea administrativ-teritorială de bază, care cuprinde populația rurală unită prin comunitatea de interese și tradiții, fiind alcătuită din unul sau mai multe sate, în funcție de condițiile economice, social-culturale, geografice și demografice. Prin organizarea comunei se asigură dezvoltarea din toate punctele de vedere a localităților rurale; legea mai prevede, în art. 7, posibilitatea constituirii unei categorii speciale de unități teritorial-administrative — respectiv stațiunile balneo-climaterice — alcătuite din acele orașe sau comune care, datorită condițiilor climatice, hidrologice sau așezării lor, prezintă o importanță deosebită pentru ocrotirea sănătății și organizarea odihnei cetățenilor.

⁵ *Ibidem*, nr. 17—18 din 17 februarie 1968, p. 132—182.

Capitolul al II-lea al Legii cuprinde reglementări cu privire la organizarea administrativă a municipiului București, pe sectoare, precum și cu privire la stabilirea nominală a celor 39 de județe și a reședințelor acestora, ca și a celor 45 de orașe organizate ca municipii, în afara municipiului București — adică în total 46 municipii și 141 orașe.

Organizarea administrativă a teritoriului țării a fost definitivată, în ce privește delimitarea municipiilor, orașelor și comunelor, pînă la sfîrșitul anului 1968, acest fapt fiind prevăzut în Legea nr. 55 din 19 decembrie 1968 pentru modificarea Legii nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului R.S. România⁶. Legea nr. 2, cu modificările aduse prin legea nr. 55, este însoțită de un *Documentar*, care cuprinde structura administrativ-teritorială a țării: 39 județe, 47 municipii, 189 orașe, 604 localități componente ale municipiilor și orașelor, 2 706 comune — din care 145 suburbane, și 13 149 sate — din care aparțin nouă municipiilor și orașelor un număr de 232 (vezi tabelul nr. 1).

Tot în ședința din 16 februarie 1968, Marea Adunare Națională a votat Legea nr. 3 privind asigurarea conducerii locale de stat în unitățile administrativ-teritoriale pînă la alegerea consiliilor populare⁷, lege alcătuită dintr-o Expunere de motive și 9 articole. Pentru aplicarea noilor prevederi era necesar să se stabilească norme cu caracter provizoriu, care să asigure conducerea locală de stat în noile unități administrativ-teritoriale pînă la alegerea noilor organe ale puterii locale de stat — consiliile populare, pregătirea delimitării comunelor și orașelor, organizarea alegerilor de deputați în consiliile populare și adoptarea altor măsuri pe plan local. Conform prevederilor legii, activitatea sfaturilor populare regionale și raionale și a comitetelor lor executive înceta la data intrării în vigoare a noilor norme legislative. Pînă la alegerea și constituirea noilor consilii populare județene, conducerea locală în județe era exercitată de consilii populare județene provizorii, alcătuite din deputații fostelor sfaturi populare regionale și raionale, aleși în circumscripțiile electorale cuprinse în limitele fiecărui județ — consilii populare ce au fost convocate de drept în prima lor sesiune de constituire începînd cu data intrării în vigoare a legii, ele urmînd să-și aleagă comitete executive dintre deputați, precum și dintre alți cetățeni care se remarcaseră printr-o bogată activitate obștească și de stat. Comitetele executive erau formate din 15—23 membri, din rîndurile cărora consiliul popular județean provizoriu alegea un președinte și mai mulți vicepreședinți, dintre care unul putea fi prim-vicepreședinte.

Sfatul popular al orașului București și cele 8 sfaturi populare din raioanele de oraș ale Capitalei își continuau activitatea sub denumirea, după caz, de Consiliul popular al municipiului București sau de consiliul popular de sector. Modul de alcătuire a comitetului executiv al Consiliului popular al municipiului București era asemănător cu cel de la județe, iar președintele acestui comitet devenea și primarul general al Capitalei. Comitetele executive ale consiliilor populare de sector erau formate din deputați aleși în consiliile populare respective, precum și din membri numiți, pînă la noile alegeri, de Comitetul executiv al Consiliului popular municipal dintre cetățeni care nu erau deputați, dar care desfășuraseră o bogată

⁶ *Ibidem*, nr. 163—165 din 20 decembrie 1968, p. 1 486.

⁷ *Ibidem*, p. 135—136.

**Situație statistică privind împărțirea administrativă a teritoriului
Republicii Socialiste România⁸ — 1968**

Nr. crt.	Județul	Număr de muni- cipii	Număr de orașe	Numărul loca- lităților componen- te ale munici- piilor și orașelor*	Număr de comune		Număr de sate	
					Total	Subur- bane	Total	Din care apartin munici- piilor și orașelor
0	1	2	3	4	5	6	7	8
Total		47	189	604	2 706	145	13 149	232
1	Alba	1	8	58	67	1	658	30
2	Arad	1	7	10	67	4	273	7
3	Argeș	1	4	7	94	6	578	10
4	Bacău	2	5	18	80	6	491	—
5	Bihor	1	7	21	87	3	435	—
6	Bistrița-Năsăud	—	4	14	53	—	235	3
7	Botoșani	1	3	7	69	3	338	8
8	Brașov	1	8	14	43	1	150	—
9	Brăila	1	1	2	41	2	142	—
10	Buzău	1	1	2	83	—	485	—
11	Caraș-Severin	1	7	21	69	1	288	7
12	Cluj	3	3	14	74	5	420	—
13	Constanța	1	7	17	49	4	196	2
14	Covasna	—	5	6	33	3	122	11
15	Dimbovița	1	5	13	69	11	338	7
16	Dolj	1	4	10	95	5	380	9
17	Galați	2	2	4	56	5	180	2
18	Gorj	1	4	18	64	3	416	17
19	Harghita	1	8	28	49	3	236	—
20	Hunedoara	3	9	28	57	6	459	31
21	Ialomița	1	3	9	55	1	158	—
22	Iasi	1	3	9	85	5	420	1
23	Ilfov	1	3	4	125	4	418	1
24	Maramureș	2	5	19	62	5	227	14
25	Mehedinți	1	4	19	59	2	347	15
26	Mureș	2	4	26	91	5	487	3
27	Neamț	2	2	13	70	4	347	3
28	Olt	—	5	9	96	3	380	3
29	Prahova	1	13	53	86	10	405	—
30	Satu Mare	1	3	8	56	1	226	5
31	Sălaj	—	4	8	54	—	281	8
32	Sibiu	2	5	13	55	5	175	2
33	Suceava	1	7	16	90	4	396	1
34	Teleorman	1	4	5	84	6	233	1
35	Timiș	2	4	7	76	3	318	4
36	Tulcea	1	4	8	43	—	133	—
37	Vaslui	1	3	9	71	—	456	6
38	Vâlcea	1	7	41	78	1	568	14
39	Vrancea	1	4	15	59	2	331	7
40	Municipiul București	1	—	1	12	12	23	—

⁸ „Buletinul Oficial al R.S.R.“, anul IV, partea I, nr. 163—165 din 20 decem-
brie 1968, p. 1 673.

* În numărul localităților componente sînt incluse și municipiile (orașele) pro-
priu-zise.

activitate obștească și în aparatul de stat. Președinții comitetelor executive ale consiliilor populare ale sectoarelor municipiului București erau și primarii acestor sectoare.

Sfaturile populare orășenești și comunale își continuau activitatea sub denumirea de consilii populare municipale, orășenești sau comunale, iar președinții comitetelor executive ale acestor consilii erau și primarii unităților administrative respective.

Comitetele executive ale consiliilor populare județene provizorii erau împuternicite să facă propuneri guvernului privitoare la delimitarea teritorială a municipiilor, orașelor și comunelor și să ia măsuri pentru buna pregătire a alegerilor generale de deputați în Marea Adunare Națională și în consiliile populare. Consiliul de Miniștri a fost autorizat să defalce pe județe planurile economice și bugetele fostelor regiuni ; să adopte normele privitoare la numirea secretarilor comitetelor executive ale consiliilor populare ; să stabilească schemele de personal ale consiliilor populare ; să aprobe delimitarea administrativ-teritorială a municipiilor, orașelor și comunelor și să organizeze noile alegeri de deputați.

Structura administrativă a teritoriului țării, stabilită în decembrie 1968, a rămas neschimbată pînă în iulie 1979, cu precizarea că, la data alegerilor de deputați în consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orășenești și comunale de la 20 noiembrie 1977, numărul comunelor s-a redus de la 2 706 la 2 705, situație valabilă și astăzi.

Unele modificări importante au intervenit la 1 iulie 1979, cînd următoarele orașe reședință de județ s-au organizat ca municipii : Alexandria, Bistrița, Miercurea Ciuc, Sfintu Gheorghe, Slatina, Slobozia, Vaslui și Zalău (lor adăugîndu-li-se municipiul Făgăraș, nereședință de județ), urmînd ca pînă la alegerea noilor consilii populare municipale din aceste localități, consiliile populare să fie formate din numărul de deputați existent. Tot în iulie 1979 a fost redus numărul sectoarelor municipiului București de la 8 la 6.

În urma acestor schimbări, teritoriul țării a fost împărțit, din punct de vedere administrativ-economic, în 39 de județe, 55 municipii, 180 de orașe și 2 705 de comune — după cum s-a constatat și cu prilejul alegerilor generale de deputați de la 9 martie 1980⁹.

Noi modificări în organizarea administrativ-teritorială a României au intervenit în luna ianuarie 1981. Astfel, în cadrul ședinței Consiliului de Stat din 23 ianuarie 1981, desfășurată sub președinția tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, au fost dezbătute și aprobate propunerile referitoare la unele îmbunătățiri ale organizării administrative a teritoriului țării. Ținînd seama de puternica dezvoltare industrială, social-culturală și edilitar-gospodărească a județelor Ilfov și Ialomița, de necesitatea folosirii cu eficiență maximă a terenului din această importantă zonă agricolă a țării, precum și în scopul asigurării unei mai bune aprovizionări cu legume și fructe a populației Capitalei, Consiliul de Stat a hotărît : 1. Reorganizarea județelor Ilfov și

Ialomița și înființarea următoarelor județe : 1. Județul Giurgiu — cu reședința în municipiul Giurgiu ; 2. Județul Ialomița — cu reședința în municipiul Slobozia ; 3. Județul Călărași — cu reședința în municipiul Călărași ; II. Înființarea Sectorului agricol Ilfov, în subordinea Consiliului popular al municipiului București.

Legea nr. 2 din 16 februarie 1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România, însoțită de o *Anexă* și un *Documentar*, conținând toate modificările intervenite ulterior, a fost republicată la 27 iulie 1981¹⁰. Din *Documentar* rezultă următoarea structură a organizării administrative a teritoriului țării : 40 de județe, municipiul București (împărțit în 6 sectoare), Sectorul Agricol Ilfov (subordonat municipiului București), 56 de municipii — inclusiv municipiul București, 180 de orașe, 599 de localități componente ale municipiilor și orașelor — în care sînt incluse și municipiile (orașele) propriu-zise, 2 705 de comune — din care 135 suburbane și 13 124 sate — din care 232 aparțin orașelor și municipiilor. Din iulie 1981 această structură administrativă a teritoriului țării noastre a rămas în esență neschimbată, avînd loc cîteva treceri de comune de la un județ la altul și a cîtorva sate de la o comună la alta din cadrul aceluiași județ, iar în decembrie 1981 numărul orașelor a crescut la 181, în urma organizării orașului Rovinari din județul Gorj (vezi tabelul nr. 2).

Referindu-se la rolul deosebit de important ce a revenit și revine noii organizări administrativ-teritoriale a României în obținerea marilor realizări în opera de făurire și consolidare continuă a orînduirii socialiste în țara noastră, în înfăptuirea neabătută a Programului P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în dezvoltarea puternică și armonioasă a tuturor județelor și localităților țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea la Plenara C.C. al P.C.R. și a activului central de partid din 24 iulie 1985, a subliniat că : „În perioada celor 20 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea au fost obținute realizări remarcabile în toate domeniile de activitate. România a devenit astăzi o țară industrial-agrară cu o industrie dezvoltată, modernă, cu o agricultură socialistă avansată. În acești 20 de ani, producția industrială a crescut de peste 6 ori, fiind astăzi de 100 de ori mai mare decît în 1944, iar producția agricolă de circa 2 ori și jumătate, fiind de 7 ori mai mare față de 1944. Venitul național a crescut de peste 4 ori, fiind de 32 de ori mai mare față de 1944.

Un rol important au avut reorganizarea administrativ-teritorială, formarea județelor, amplasarea și dezvoltarea industriei, agriculturii, a celorlalte ramuri economice în toate județele și zonele țării”¹¹.

Toate aceste realizări istorice demonstrează cu puterea faptelor justetea aplicării noii organizări administrative a teritoriului Republicii Socialiste România, înfăptuită din inițiativa și cu contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, rolul acesteia în dezvoltarea pe noi trepte a societății noastre socialiste.

¹⁰ *Ibidem*, anul XVII, partea I, nr. 54—55 din 27 iulie 1981, p. 1—230.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a activului central de partid*, 24 iulie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 12.

**Situație statistică privind organizarea administrativă a teritoriului
Republicii Socialiste România¹² — 1981**

Nr. crt.	Județul	Număr de muni- cipii	Număr de orașe	Numărul locali- tăților compo- nente ale municipi- ilor și orașelor*	Număr de comune		Număr de sate	
					Total	Din care subur- bane	Total	Din care aparțin municipi- ilor și orașelor
0	1	2	3	4	5	6	7	8
	Total	56	181	599	2 705	135	13 124	232
1	Alba	1	8	58	67	1	658	30
2	Arad	1	7	10	67	4	273	7
3	Argeș	1	4	7	94	6	578	10
4	Bacău	2	5	18	80	6	491	—
5	Bihor	1	7	21	87	3	435	—
6	Bistrița-Năsăud	1	3	14	53	—	235	3
7	Botoșani	1	3	7	68	3	336	8
8	Brașov	2	7	14	43	1	150	—
9	Brăila	1	1	2	41	2	142	—
10	Buzău	1	1	2	83	—	485	—
11	Caraș-Severin	1	7	21	69	1	288	7
12	Călărași	1	1	2	50	2	154	—
13	Cluj	3	3	14	74	5	420	—
14	Constanța	1	7	17	49	4	190	2
15	Covasna	1	4	6	33	3	122	11
16	Dâmbovița	1	5	13	76	11	361	7
17	Dolj	1	4	10	95	5	380	9
18	Galați	2	2	4	56	5	180	2
19	Giurgiu	1	—	1	57	1	187	—
20	Gorj	1	5	18	64	3	416	17
21	Harghita	2	7	28	49	3	236	—
22	Hunedoara	3	9	28	57	8	459	31
23	Ialomița	1	3	9	53	2	150	—
24	Iași	1	3	9	85	5	420	1
25	Maramureș	2	5	19	62	5	227	14
26	Mehedinți	1	4	14	59	2	344	15
27	Mureș	2	4	26	91	5	487	3
28	Neamț	2	2	13	70	4	347	3
29	Olt	1	4	9	96	3	380	3
30	Prahova	1	13	53	86	10	405	—
31	Satu Mare	1	3	8	56	1	226	5
32	Sălaj	1	3	8	54	—	281	8
33	Sibiu	2	5	13	55	5	175	2
34	Suceava	1	7	16	90	4	396	1
35	Teleorman	2	3	5	83	6	231	1
36	Timiș	2	4	7	76	3	318	4
37	Tulcea	1	4	8	43	—	133	—
38	Vaslui	2	2	9	71	—	456	6
39	Vâlcea	1	7	41	78	1	568	14
40	Vrancea	1	4	15	59	2	331	7
41	Municipiul București	1	—	1	—	—	—	—
	Sectorul agricol Ilfov	—	1	1	26	—	73	1

¹² „Buletinul Oficial al R.S.R.”, anul XVII, partea I, nr. 54—55 din 27 iulie 1981, p. 173.

* În numărul localităților componente sînt incluse și municipiile (orașele) pro-priu-zise.

CONCEPȚIA ROMÂNIEI SOCIALISTE, A PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA ROLUL POPOARELOR ÎN PROMOVAREA DEZARMĂRII, PĂCII ȘI SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

GHEORGHE PRISĂCARU

Una din ideile majore care străbate ca un fir roșu întreaga gândire social-politică, precum și neobosita activitate internațională desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, o constituie aceea referitoare la *rolul hotărîtor ce revine popoarelor, tuturor forțelor revoluționare, progresiste și democratice în determinarea evoluției societății omenеști, a cursului vieții politice mondiale*. Pornind de la analiza științifică, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, a marilor transformări și mutații pe care le-a cunoscut și le cunoaște lumea contemporană, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au elaborat o *concepție revoluționară, profund mobilizatoare și optimistă, în legătură cu contribuția reală pe care popoarele de pretutindeni pot și trebuie să o aducă la înlăturarea pericolului unei noi conflagrații mondiale, la făurirea unei lumi a păcii, colaborării și securității pe planeta noastră*.

Cei aproape douăzeci și unu de ani care au trecut de cînd în fruntea partidului și statului nostru se află tovarășul Nicolae Ceaușescu — cel mai iubit fiu al națiunii noastre, personalitate de excepție a lumii contemporane — au marcat, în planul elaborării teoretice și al acțiunii practice, acumulări de substanță, care au îmbogățit, și în acest domeniu, tezaurul de gândire și de experiență revoluționară, au stimulat lupta forțelor revoluționare și democratice, a forțelor realiste din întreaga lume pentru apărarea dreptului națiunilor la viață, la existență liberă și independentă. În rapoartele prezentate la congresele și conferințele naționale ale partidului, în cuvîntările rostite cu prilejul unor forumuri politice naționale, în numeroase interviuri acordate unor prestigioase publicații și rețele de televiziune din diverse țări, precum și în dialogul realizat cu personalități politice de frunte ale lumii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat, cu consecvență, importanța deosebită ce revine acțiunii hotărîte a popoarelor în imprimarea unui curs realist politicii

guvernelor, care să conducă la înfăptuirea aspirațiilor de pace și colaborare ale întregii umanități.

Cu încredere și optimism, președintele României socialiste a relevat, de fiecare dată, rolul decisiv al maselor, al opiniei publice, parlamentelor, organizațiilor sindicale, de masă și obștești în promovarea, de către toate statele, a unei politici de pace, împotriva războiului, pentru oprirea aberantei curse a înarmărilor și trecerea la dezarmare, pentru abordarea pe cale politică și nu pe calea armelor a stărilor litigioase și a conflictelor din diferite zone ale lumii, pentru soluționarea globală, prin dialog, a problemelor economice internaționale, pentru asigurarea progresului economic și social independent al tuturor națiunilor, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, fără nici un amestec din afară.

Sublinierea rolului popoarelor, a tuturor forțelor progresiste și democratice în viața internațională s-a asociat și se asociază, în planul acțiunii practice, cu strălucita și neobosita activitate desfășurată de președintele Nicolae Ceaușescu în direcția unirii tuturor acestor forțe capabile să oprească cursul periculos al evenimentelor spre confruntare și război, să asigure făurirea unei lumi a păcii, progresului și colaborării între popoare. Vizitele realizate de tovarășul Nicolae Ceaușescu pe toate meridianele globului, frecvențele întâlniri la nivel înalt de la București, mesaje și apelurile adresate șefilor de state și guverne, parlamentelor, inițiativele și propunerile — de larg răsunet mondial — în direcția încetării cursei înarmărilor nucleare, promovării dezarmării și păcii în Europa și în întreaga lume reprezintă contribuții de inestimabilă valoare la unirea popoarelor de pretutindeni în lupta împotriva unui război mondial, care au impus în conștiința lumii pe președintele României ca un adevărat „erou al păcii“.

Realitatea demonstrează că toate prefacerile sociale și naționale, soluționarea unor probleme complexe ale vieții internaționale sînt rodul nemijlocit al voinței și luptei popoarelor — factorul decisiv al întregii dezvoltări a umanității pe calea progresului și păcii. Ultimele decenii au adus dovezi de netăgăduit asupra capacității popoarelor de a impune evoluții în consens cu progresul istoric, de a asigura pacea și colaborarea internațională. Au avut loc acțiuni tot mai hotărîte ale forțelor progresiste și antiimperialiste, ale popoarelor pentru obținerea și consolidarea independenței și suveranității lor naționale, pentru lichidarea politicii de dominație și asuprire, pentru o politică de colaborare și pace. „Putem să exprimăm deplina satisfacție — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în discursul solemn rostit, în martie 1985, cu prilejul reinvestirii ca președinte al României socialiste — că datorită luptei forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor doritoare de pace — în rîndurile cărora poporul român a fost deosebit de activ — s-a putut asigura, timp de 40 de ani, pacea“¹.

Faptul că timp de patru decenii a fost evitată izbucnirea unui nou război mondial constituie, fără îndoială, rezultatul cel mai de preț al luptei popoarelor, pentru că numai astfel omenirea a putut înregistra noi și însemnați pași pe calea progresului și civilizației, a afirmării libere a națiunilor.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Jurămîntul președintelui Republicii Socialiste România. Discursul solemn rostit la Marea Adunare Națională cu prilejul realegerii în funcția supremă de președinte al Republicii Socialiste România*. 29 martie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 20.

Este deosebit de semnificativ faptul că în cuvîntarea rostită la lucrările fazei a treia de la Helsinki, la nivelul cel mai înalt, a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, președintele României socialiste a adus un cald omagiu acțiunii popoarelor, parlamentelor, partidelor, organizațiilor politice și obștești, presei și celorlalte mijloace de informare în masă care au militat și au contribuit la desfășurarea și încheierea cu succes a forumului general-european. „În mod deosebit, doresc să menționez — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu de la tribuna conferinței — rolul important pe care l-au avut opinia publică, toate popoarele din aceste țări, cărora se cuvine, în primul rînd, să le adresăm cele mai vii mulțumiri și să le asigurăm că vom acționa și în viitor, în spiritul răspunderii și în cel în care s-au desfășurat lucrările conferinței, pentru înfăptuirea în viață a normelor și principiilor din documentele ce le vom semna astăzi... Îmi exprim convingerea că popoarele vor ști să facă să triumfe pacea și colaborarea pe planeta noastră”².

Teza filosofică marxistă potrivit căreia istoria este, înainte de toate, opera popoarelor a fost îmbogățită de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu elemente noi, originale, rezultate din cercetarea riguroasă a marilor schimbări produse în epoca noastră. Astfel, complexitatea problemelor care confruntă azi omenirea, necesitatea găsirii unor soluții durabile, în conformitate cu interesele și aspirațiile tuturor națiunilor fac mai necesară decît oricînd *sporirea rolului popoarelor în lumea contemporană, impun participarea lor tot mai activă, angajantă și responsabilă la desfășurarea evenimentelor de care depind pacea și progresul umanității*.

Acțiunea hotărîită, combativă a popoarelor este cu atît mai necesară acum cînd s-a ajuns la o agravare fără precedent a situației internaționale, cum nu a mai fost niciodată de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial și, dacă se ia în considerare existența arsenalului nuclear, se poate afirma că o asemenea situație gravă pentru destinele omenirii nu a mai existat niciodată în îndelungata sa istorie.

Lumea contemporană este, așa cum a arătat plastic tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca o mare involburată, străbătută de puternice furtuni politice, militare și economice. Cursa înarmărilor și, îndeosebi, a înarmărilor nucleare cunoaște o intensificare fără precedent, care pune în pericol însăși existența umanității, a vieții pe pămînt; continuă să se manifeste politica de forță și de amenințare cu forță, de consolidare și de reîmpărțire a sferelor de influență; în diferite zone ale globului s-au agravat unele conflicte și au apărut altele noi, care produc nu numai mari pagube și suferințe popoarelor din țările respective, dar amenință însăși pacea și securitatea mondială; se accentuează, în mod periculos, fenomenul subdezvoltării, amplificîndu-se prăpastia dintre țările bogate și cele sărace.

Sutele de miliarde de dolari cheltuite pentru înarmare constituie un contrast dramatic cu sărăcia în care trăiește majoritatea populației din Africa, Asia și America Latină. Statisticile O.N.U. relevă că peste 700 de milioane de oameni de pe aceste continente trăiesc într-o stare alarmantă de sărăcie, iar 450 de milioane dintre aceștia se află în situația de a muri de foame. Cheltuielile militare globale pe două luni ar fi suficiente pentru punerea în aplicare a unui program mondial în vederea lichidării analfabetismului, care afectează, la ora actuală, 800 de milioane

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 1 045—1 046.

de persoane. Peste un miliard de oameni din 66 de țări în curs de dezvoltare trăiesc în zone în care malaria face ravagii, iar zeci de milioane sînt sortiți morții încă la o vîrstă fragedă din cauza lipsei unei îngrijiri medicale adecvate. Cifrele menționate aduc, cel puțin parțial, dovada faptului că cheltuielile de înarmare favorizează menținerea subdezvoltării, privează țările rămase în urmă de resurse indispensabile pentru dezvoltarea lor.

Pe lângă cheltuirea unor sume fabuloase, deturnarea unor cantități de materii prime, materiale și energie, a unor gigantice capacități de producție, cursa irațională a înarmărilor are ca rezultat și irosirea unui uriaș potențial uman, de muncă și creație. Cele 25 de milioane de persoane aflate sub arme, la nivel mondial, ar putea aduce — prin participarea la viața productivă a societății — o contribuție importantă la dezvoltarea națională, la ridicarea generală a nivelului de civilizație al popoarelor. Acestora li se adaugă alte 60 de milioane de persoane implicate, direct sau indirect, în activități legate de armată și peste 500 000 de oameni de știință și ingineri care, în loc să-și dedice cunoștințele și puterea de muncă progresului și bunăstării popoarelor, sînt angajați în producerea unor arme tot mai sofisticate și mai puternice în măsură să distrugă orice urmă de viață pe pămînt. În acest sens, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, consideră că „nimic nu poate justifica — chiar din punct de vedere militar, al armamentelor de care se dispune astăzi — alocarea de noi sume pentru cheltuieli militare. Dimpotrivă, pornind de la răspunderea față de popoarele proprii, față de cauza civilizației, rațional este să se oprească aceste înarmări și să se treacă, sub control ferm, la reducerea lor, păstrîndu-se echilibrul și raportul de forțe fără a se pune în primejdie securitatea nimănui”³.

O situație deosebit de primejdioasă s-a creat în Europa prin trecerea, la sfîrșitul anului 1983, la amplasarea rachetelor nucleare americane cu rază medie de acțiune în unele state din vestul continentului și, ca urmare, trecerea la contramăsuri nucleare de către Uniunea Sovietică și unele țări socialiste europene. În ultima perioadă s-au intensificat măsurile de militarizare a spațiului cosmic, care este de natură să conducă la o nouă escaladare a cursei înarmărilor, reprezentînd un grav pericol pentru viața întregii planete.

Avînd în vedere că armele nucleare pun sub semnul întrebării existența însăși a vieții, supraviețuirea popoarelor, că un eventual război mondial s-ar transforma, inevitabil, într-un război termonuclear, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia, în Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român, că „problema fundamentală a epocii contemporane este oprirea cursei înarmărilor și, în primul rînd, a celor nucleare, trecerea la dezarmare și asigurarea unei păci trainice în lume”⁴. Evidențiînd, așadar, că preîntîmpinarea războiului și asigurarea păcii reprezintă dezideratul primordial al contemporaneității, secretarul general al partidului nostru a descifrat, totodată, opțiunea de bază și direcția prioritară de acțiune a popoarelor, a tuturor forțelor antiimperialiste care se opun cursei accelerate spre o catastrofă nucleară.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 244.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, 19 noiembrie 1984, Editura politică, București, 1984, p. 73—74.

Poziția președintelui Nicolae Ceaușescu față de evoluția politică mondială degajă o mare și justificată încredere în forța popoarelor, în capacitatea acestora de a determina sensul evoluției vieții politice mondiale. „Deși situația internațională este deosebit de gravă — evidențiază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — avem ferma convingere că popoarele, forțele progresiste, democratice, antiimperialiste, realiste de pretutindeni pot opri cursul periculos al evenimentelor spre război, spre o catastrofă nucleară, pot asigura, acționînd unite, afirmarea politicii de dezarmare, și în primul rînd de dezarmare nucleară, de independență, securitate, libertate și pace în întreaga lume”⁵.

Fără îndoială, actuala situație internațională extrem de încordată cere, înainte de toate, oamenilor de stat și politicienilor, tuturor statelor să dea dovadă de înaltă responsabilitate pentru destinul țărilor lor și al întregii omeniri, să facă totul pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, pentru însănătoșirea climatului politic mondial și asigurarea păcii pe Pămînt. Așa cum sublinia, pe bună dreptate, președintele Nicolae Ceaușescu, omenirea are nevoie de oameni politici, de conducători care doresc viața, care iubesc lumea și care, în numele vieții și al oamenilor, să acționeze pentru dezarmare, pentru pace pe Pămînt și în Cosmos.

În același timp, este un adevăr axiomatic că prezentul și viitorul lumii nu pot și nu trebuie să fie hotărîte doar de guverne, de lideri politici sau de diplomați, după cum nici o problemă internațională majoră, de interes vital pentru întreaga omenire nu poate fi, în zile noastre, soluționată durabil doar de un grup restrîns de state. Țările mari — S.U.A. și Uniunea Sovietică — au un rol deosebit în acest sens, dar acestea nu sînt în măsură să soluționeze singure problemele atît de dificile ale dezarmării și păcii, nu pot să hotărască în legătură cu securitatea celorlalte țări. Mutațiile produse în viața internațională, necesitatea găsirii unor soluții viabile, care să se bucure de consensul general, ca și cerința respectării stricte a independenței și suveranității naționale a popoarelor impun participarea activă a tuturor statelor, inclusiv a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, nealiniat la înfăptuirea dezarmării și promovarea păcii. Interesele supreme ale popoarelor reclamă ca *oprirea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării să se realizeze în mod democratic, cu participarea activă la dezbateri și decizie, a tuturor statelor, indiferent de potențialul lor economic, demografic sau militar.*

Fără a minimaliza răspunderea factorilor de conducere politică pentru evoluția cursului vieții internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, în chip firesc, *răspunderea cu adevărat istorică ce revine, în condițiile actuale, popoarelor, tuturor forțelor realiste în cunoașterea, dezbateri și soluționarea marilor probleme ale omenirii.*

Adept înflăcărat al diplomației deschise, al informării permanente și obiective a maselor largi populare asupra semnificației și conținutului acțiunilor întreprinse, președintele României socialiste evidențiază că, în zilele noastre, *popoarele au dreptul să cunoască întreaga activitate a guvernelor, tot ceea ce se întreprinde în numele lor pe planul politicii mondiale.* Totodată, ele nu pot să asiste pasive la desfășurarea vieții politice internaționale; masele largi populare au obligația de a-și spune răspicat cuvîntul asupra a tot ceea ce privește prezentul și viitorul popoarelor,

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la marea adunare populară cetățenească din Capitală*. 15 martie 1985, Editura politică, București, 1985, p. 39.

destinele omenirii, de a acționa în așa fel încît deciziile factorilor de răspundere să fie în concordanță cu aspirațiile tuturor națiunilor.

Întrucît, între politica de înarmare și război, pe de o parte, și politica de colaborare și pace, pe de altă parte, nu există o cale de mijloc, nici un popor nu poate și nu trebuie să rămînă în așteptare, în afara luptei pentru înfăptuirea dezarmării și eliminarea pericolului unui conflict nuclear devastator. Partidul nostru, secretarul său general, apreciază că, în condițiile în care cursa înarmărilor nucleare riscă să scape de sub orice control, cînd cantitatea de arme de nimicire în masă este suficientă pentru distrugerea de mai multe ori a întregii noastre planete, a nu lua acum poziție hotărîtă împotriva înarmărilor, a manifestărilor politicii de forță, de hegemonie și dominație înseamnă a sprijini, de fapt, politica de război. De aceea, este de datoria tuturor statelor — mari, mijlocii sau mici —, a tuturor popoarelor, a forțelor progresiste și democratice, realiste de pretutindeni de a acționa cu și mai multă energie, cît mai este încă posibil, pentru a salva omenirea de la catastrofa nucleară, pentru făurirea unei lumi de care să se bucure și generațiile viitoare.

Desigur, un rol deosebit de important în această direcție revine statelor posesoare de arme nucleare, îndeosebi Statelor Unite ale Americii și Uniunii Sovietice, care dețin cea mai mare parte a potențialului nuclear existent astăzi în lume, popoarelor din țările respective, care au datoria de a milita și mai activ pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru promovarea unei politici de dialog, de pace și largă colaborare internațională. Tocmai de aceea, România socialistă — prin glasul președintelui său, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a salutat începerea negocierilor sovieto-americane de la Geneva în problemele armamentelor nucleare și spațiale, al căror obiectiv vizează, potrivit Declarației comune din ianuarie 1985, elaborarea de înțelegeri efective îndreptate spre prevenirea cursei înarmărilor în Cosmos și încetarea acestei curse pe Pămînt, limitarea și reducerea armelor nucleare, eliminarea completă, în final, a armamentelor nucleare de pretutindeni. În condițiile în care fiecare dintre aceste două mari puteri dispune de forțe și armamente capabile să distrugă întreaga lume, de succesul sau de nereușita acestor negocieri depinde în cea mai mare măsură soarta păcii și securității întregii lumi.

În același timp, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat întîlnirea la nivel înalt sovieto-americană de la Geneva dintre secretarul general al C.C. al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Mihail Gorbaciov, și președintele Statelor Unite ale Americii, Ronald Reagan, ca reprezentînd un moment important al vieții politice mondiale, care a deschis perspectiva continuării tratativelor în problemele armelor nucleare și militarizării Cosmosului. Aceasta demonstrează rolul tot mai important pe care îl are opinia publică, pe care îl au popoarele, care își ridică cu tot mai multă putere glasul pentru pace, pentru înțelegere.

Dar, așa cum sublinia președintele României la sfîrșitul anului trecut, cu prilejul întîlnirii cu șefii misiunilor diplomatice acreditați la București, după Geneva, problemele fundamentale au rămas nesoluționate : „Este adevărat, s-au făcut declarații ; s-a adoptat o declarație-comună, în care cele două mari puteri declară că nu doresc supremația mondială, că înțeleg pericolul nuclear, că sînt gata să reducă substanțial, chiar pînă la 50 la sută, arsenalele nucleare ; s-au luat și alte angajamente privind relațiile bilaterale, care, de asemenea, sînt foarte importante. Dar, în afară de toate

acestea, nu s-a realizat pînă acum nimic concret în direcția dezarmării, a înlăturării pericolului unei catastrofe nucleare”⁶.

De aceea, subliniind că angajamentele asumate de cele două mari puteri la Geneva sînt importante, România a subliniat că popoarele aşteaptă să se treacă la măsuri concrete şi reale de oprire a cursei înarmărilor, de încetare a amplasării de noi rachete nucleare în Europa şi distrugere a celor existente. Întrucît după Geneva nu putem sta liniştiţi, este necesară intensificarea şi mai puternică a acţiunilor politico-diplomatice, unirea tuturor popoarelor, a forţelor realiste, pentru a se ajunge, într-un timp cît mai scurt posibil, la acorduri reciproc-acceptabile şi pentru a se trece de la declaraţii la realizări concrete, la fapte, la măsuri reale de dezarmare nucleară, de dezarmare în general. „Numai așa — evidențiază președintele Nicolae Ceaușescu — întâlnirea de la Geneva dintre cei doi conducători ai Statelor Unite și Uniunii Sovietice își va dovedi importanța ei istorică. Noi sperăm că se va trece în cel mai scurt timp la măsuri concrete în direcția aceasta”⁷.

Este cunoscută, de asemenea, poziția declarată a celor trei state pose-soare de arme nucleare — R.P. Chineză, Anglia și Franța — potrivit căreia ele se vor alătura negocierilor în problema dezarmării nucleare după ce S.U.A. și U.R.S.S. vor fi redus substanțial arsenalul lor nuclear.

Avînd în vedere că efectele negative ale accelerării cursei înarmărilor nucleare și ale stării de încordare pe care aceasta o generează se răsfrîng asupra tuturor națiunilor, că toate țările — fără excepție — sînt victime potențiale ale unui eventual conflict nuclear, secretarul general al partidului nostru subliniază că popoarele celorlalte state nu au dreptul să stea cu brațele încrucișate, așteptînd liniștite rezultatele negocierilor de la Geneva. Aceasta cu atît mai mult cu cît, în cursul primelor două runde de convorbiri sovieto-americane, nu s-a ajuns la nici un rezultat concret; dimpotrivă, a continuat amplasarea de noi arme nucleare în Europa, au continuat măsurile de militarizare a spațiului cosmic. Iată de ce, în scopul asigurării succesului negocierilor sovieto-americane de la Geneva, România a promovat și promovează activ punctul de vedere potrivit căruia toate popoarele, toate statele — mai ales celelalte țări din N.A.T.O. și state participante la Tratatul de la Varșovia — trebuie să se întâlnească, să examineze împreună aceste probleme și să formuleze propuneri concrete de natură să contribuie la realizarea de acorduri corespunzătoare.

În același timp, o mare răspundere pentru pacea în Europa și în lume o poartă popoarele europene pe teritoriul cărora se amplasează acum arme nucleare și care trebuie să acționeze mai hotărît în interesul păcii și al vieții pe planeta noastră, să determine oprirea amplasării rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune și retragerea acestora. „Noi, popoarele europene — subliniază președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, indiferent în ce parte a continentului ne aflăm, în Vest sau Est, în Nord sau Sud, sîntem direct vizate de armamentul nuclear existent și de cel ce ar urma să se amplaseze în viitor !

⁶ „Scînteia”, nr. 13 486 din 31 decembrie 1985.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Convocarea bilanț a activului de bază de comandă și de partid din armată*, 17 decembrie 1985, în „Scînteia”, nr. 13 474 din 18 decembrie 1985.

Noi, popoarele europene, trebuie să ne ridicăm cu toată hotărîrea și să spunem un NU categoric rachetelor cu rază medie de acțiune, bombeilor cu neutroni, oricăror armamente nucleare !”⁸.

Rezultat al conștientizării crescînde a opiniei publice mondiale, a popoarelor în legătură cu pericolul războiului nuclear, cu grava primejdie pe care noua escaladare a cursei înarmărilor o reprezintă pentru pacea în Europa și în întreaga lume, în ultimii ani s-a afirmat puternic, pe plan mondial, *o amplă și combativă mișcare de masă pentru dezarmare și pace*. Impresionante manifestări antirăzboinice, prilejuind participarea a zeci de milioane de oameni, s-au desfășurat și se desfășoară în țările socialiste, în țările în curs de dezvoltare, în țările capitaliste dezvoltate, practic în toate zonele globului și în toate țările, fără deosebire de orînduirea lor socială. Semnificativ pentru forța și amploarea acestei mișcări pentru dezarmare și pace este și faptul că, în această mișcare s-au angajat nu numai partide și organizații social-politice, diverse categorii ale populației, lideri politici de prestigiu, personalități marcante ale științei, artei și culturii universale, dar și state, națiuni întregi care dovedesc, prin aceasta, că sînt conștiente de marea răspundere ce le revine în fața istoriei.

Partidul și statul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu au dat o înaltă apreciere marilor mișcări pentru dezarmare și pace din Europa și de pe alte continente — mișcări cărora poporul român li s-a alăturat cu întreaga sa forță — avînd convingerea că ele au o mare însemnătate în oprirea cursei înarmărilor, în salvarea omenirii de la catastrofa nucleară, în asigurarea păcii în lume. Marea manifestație din decembrie 1981 de la București, consacrată dezarmării și păcii, la care au participat peste 300 000 de oameni ai muncii, impresionantele adunări populare, demonstrațiile și marșurile — între care se impun atenției cele desfășurate sub genericul „Tineretul României dorește pacea” —, cele 18 milioane de semnături puse pe „Apelul păcii”, transmis sesiunii speciale din 1982 a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, precum și alte acțiuni desfășurate în întreaga țară au dat glas sprijinului deplin față de activitatea și inițiativele președintelui Nicolae Ceaușescu în direcția eliminării armelor atomice de pe continentul european, hotărîrii poporului român de a acționa, împreună cu celelalte popoare, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru reluarea politicii de destindere, de pace, securitate și colaborare internațională.

În concepția partidului și statului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, *factorul hotărîtor în măsură să asigure succesul luptei pentru dezarmare și pace, pentru preîntîmpinarea unui nou război mondial îl reprezintă întărirea colaborării și înfăptuirea unității de acțiune a celor mai largi forțe social-politice, a tuturor popoarelor, unirea într-un singur șuvoi a tuturor aceloră căroră le este scumpă viața, cauza păcii și a libertății*. „Să facem totul și să unim puternica mișcare de pace de pretutindeni — subliniază secretarul general al partidului nostru, — într-o uriașă forță care să oprească cursa înarmărilor, să asigure pacea ! Am deplina convingere că popoarele, puternica mișcare de pace — care a cuprins toate categoriile sociale și în rîndul căreia intelectualitatea are un rol important, deoarece înțelege bine ce înseamnă folosirea armelor nu-

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 23, Editura politică, București, 1983, p. 142.

cleare sau a armelor chimice — dispun de forța necesară pentru a pune capăt politicii de înarmări. Să facem totul ca, unind această uriașă mișcare de pretutindeni, să asigurăm pacea, să determinăm șefii de state, șefii de guverne să țină seama de voința popoarelor. Și voința acestora este una — să fie pace, să se respecte dreptul fundamental al fiecărei națiuni la existență, la independență !”⁹.

Cerința și, totodată, posibilitatea înfăptuirii acestei unități decurg, în mod obiectiv, din faptul că un eventual război atomonuclear ar lovi întreaga omenire, efectele ucigătoare ale armei nucleare neputînd fi limitate la o țară, la un partid politic sau la o clasă socială. Așa cum subliniază președintele Nicolae Ceaușescu, armele nucleare nu vor alege și nu vor face nici un fel de deosebire de orînduire socială și nici alte deosebiri ; ele vor duce la distrugerea omenirii, la distrugerea însăși a condițiilor vieții.

În realizarea unității de acțiune a popoarelor, a tuturor forțelor lucide, realiste ale Planetei trebuie să se pornească de la realitatea că *lupta pentru salvagardarea păcii, pentru împiedicarea izbucnirii unei noi conflagrații mondiale cuprinde o mare varietate de forțe sociale, politice și ideologice*. Muncitori, țărani, intelectuali, reprezentanți ai păturilor mijlocii ale populației, reprezentanți ai cultelor religioase, oameni de cele mai diferite convingeri se regăsesc angajate, într-o mare varietate de forme, în ampla mișcare vizînd asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea liberă și pașnică a tuturor națiunilor, în lupta pentru dezarmare și pace. Deosebit de activ se manifestă în această luptă tineretul, generație care este destinată să dea, într-un eventual război, cel mai greu tribut de sine. Însăși marcarea, în 1985, sub egida Organizației Națiunilor Unite, a „Anului Internațional al Tineretului : Participare, Dezvoltare, Pace” — rezultat al unei generoase inițiative a României socialiste — semnifică voința tinerei generații de a participa, în mod nemijlocit, la făurirea lumii în care este chemată să muncească și să trăiască, a unei lumi a păcii și progresului.

În primele rînduri ale luptei împotriva politicii imperialiste de forță și dominație, pentru dezarmare și pace se află mișcarea revoluționară, partidele clasei muncitoare, forțele socialismului, care, prin însăși natura lor, sînt purtătoare ale aspirațiilor de pace și înțelegere între popoare și care, dintotdeauna, s-au pronunțat și au acționat pentru făurirea unei lumi lipsită de arme, a păcii și colaborării. Alături de partidele comuniste și muncitorești, de partidele socialiste și social-democrate, lupta împotriva războiului și a cursei înarmărilor reunește, totodată, și alte forțe democratice și progresiste — partide liberale și radicale, ecologiste, democrat-creștine și conservatoare, organizații sindicale și de femei, asociații profesionale — categorii dintre cele mai diverse ale opiniei publice. În unele țări, au apărut, de exemplu, mișcări distincte, în afara structurilor politice tradiționale, care s-au manifestat și se manifestă activ împotriva armelor nucleare, pentru asigurarea dezvoltării pașnice a continentului european și a întregii lumi. Fiecare dintre aceste forțe își aduce contribuția proprie, originală la lupta pentru dezarmare, pentru pace și colaborare internațională și de aceea unitatea de acțiune poate și trebuie să se înfăptuiască pe platforma largă, general-acceptabilă, a luptei pen-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 174—175.

tru preîntîmpinarea unui nou război mondial, pentru salvagardarea vieții pe pămînt.

Deoarece, în zilele noastre, problema războiului și a păcii nu cade în răspunderea exclusivă a unei clase, a unui partid, a unei țări sau a unei ideologii, ci privește, în totalitatea sa, întreaga omenire, *înfăptuirea dezarmării și asigurarea păcii reprezintă obiectivul fundamental al luptei tuturor popoarelor, al tuturor forțelor revoluționare, progresiste și democratice din întreaga lume, indiferent de orientările lor politice, ideologice și filosofice*. Iată de ce tovarășul Nicolae Ceaușescu a adresat, în repetate rînduri, vibrante și mobilizatoare apeluri șefilor de state și guverne, parlamentelor, oamenilor politici, partidelor și organizațiilor democratice, progresiste de pretutindeni, forțelor iubitoare de pace, tuturor națiunilor din Europa și de pe alte continente de a-și uni eforturile — pe deasupra oricăror deosebiri de orînduire socială, de convingeri ideologice și filosofice — pentru a opri drumul spre prăpastia nucleară, spre abis, pentru a determina trecerea la măsuri efective de dezarmare și, în primul rînd, de dezarmare nucleară, pentru apărarea dreptului suprem al popoarelor la existență, la dezvoltare liberă și independență.

În ansamblul eforturilor depuse de România, de președintele Nicolae Ceaușescu, în slujba cauzei dezarmării și păcii, a promovării unor noi principii de relații între state un loc important îl ocupă problema creării în Europa și în lume a unor zone ale bunei vecinătăți, cooperării și păcii, lipsite de arme nucleare și de baze militare străine, care să asigure condițiile afirmării libere, suverane a tuturor națiunilor. Zonele de pace și înțelegere nu reprezintă, în opinia României, un concept static, pasiv. El presupune acțiuni din partea tuturor statelor, a forțelor social-politice realiste în direcția realizării unei active colaborări — bilaterale și multilaterale — în domenii de interes comun : economic, tehnico-științific, cultural-sportiv, turistic etc. Mai buna cunoaștere reciprocă, schimbul permanent de valori materiale și spirituale, soluționarea în comun a unor probleme care să favorizeze progresul mai rapid al fiecărei țări nu pot decît să stimuleze și să accelereze atingerea obiectivului propus. Prin însuși obiectivul lor fundamental, zonele de pace trebuie să conducă la instaurarea unor relații de tip nou între statele respective, bazate pe respectarea strictă a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, nefolosirii forței sau amenințării cu forța, avantajului și întrajutorării reciproce.

În acest sens, cu deosebire în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R., țara noastră s-a afirmat ca un promotor statornic, neobosit pentru *transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, a bunei vecinătăți și colaborării multilaterale între popoare*, pentru a face din raporturile dintre țările acestei părți a Europei un model de relații între state cu orînduiri sociale diferite.

Exprimînd idealurile de pace ale poporului român, unanim împărțite de popoarele din această regiune, și descifrînd comandamentele vitale ale acțiunii politice, președintele Nicolae Ceaușescu a adus, prin gîndirea, inițiativele și activitatea desfășurată, o contribuție de excepțională valoare la cauza transformării Balcanilor într-o zonă a păcii, prieteniei și colaborării, care să permită națiunilor respective să-și consacre integral energiile propășirii lor pașnice. Se poate afirma că nu există luare de poziție a șefului statului român asupra unor probleme internaționale, fără ca aceasta să nu se fi referit la necesitatea instaurării unor

relații noi între popoarele balcanice, a creării unei regiuni lipsite de armament atomic, din care să fie excluse pentru totdeauna războiul, politica imperialistă de forță și dominație. „Considerăm că este timpul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să trecem la acțiuni concrete în direcția îndeplinirii în Balcani a unei zone fără arme nucleare, fără baze militare străine. Să transformăm Balcanii într-o regiune a colaborării pașnice, să dezvoltăm conlucrarea în direcția dezvoltării economico-sociale a fiecărei națiuni, a ridicării bunăstării fiecărui popor”¹⁰.

Importanța pe care România, președintele Nicolae Ceaușescu, o acordă îndeplinirii acestui obiectiv este determinată atât de învățămintele istoriei, cât și de cerințele stringente ale prezentului.

Experiența trecutului ne arată că diversitatea de origini, de limbi naționale sau tradiții n-a împiedicat popoarele din Peninsula Balcanică să se cunoască, să conlucreze și să lupte împreună pentru îndeplinirea unor aspirații comune. Animate de idealul eliberării naționale și sociale, al unității de stat și neatrănării, ele au conlucrat și s-au sprijinit reciproc în lupta pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității lor naționale, pentru progres și pace. Pe de altă parte, din această regiune — urmare a ciocnirii de interese dintre marile puteri imperialiste și colonialiste — au izbucnit multe conflicte, ceea ce i-a atras tristul renume de „butoi cu pulbere” al Europei. Cercurile imperialiste au cultivat, în trecut, învrăjbirea națională între popoarele balcanice, pentru a-și putea promova mai bine politica lor de dominație și asuprire, pentru a le folosi ca pioni de manevră în promovarea propriilor interese. Or, diferențele și conflictele, disensiunile existente în diverse perioade, au adus grave prejudicii popoarelor din țările balcanice, au frânat dezvoltarea lor economică, servind intereselor marilor puteri imperialiste.

Tocmai de aceea, subliniază președintele României, interesele supreme ale tuturor popoarelor din Balcani reclamă imperios acțiuni ferme pentru realizarea unei largi și fructuoase colaborări între ele, pentru promovarea unor relații trainice de stimă, încredere și respect reciproc, de bună vecinătate, înțelegere și egalitate, pentru soluționarea tuturor problemelor care apar pe cale pașnică, pentru îndepărtarea din peninsula a armamentului nuclear și a prezenței militare străine.

Desigur, Peninsula Balcanică prezintă un tablou variat. Aici se află țări cu orînduiri social-politice diferite, după cum tot aici se învecinează direct state aparținînd celor două blocuri militare din Europa sau state care participă la mișcarea de nealinieră. Important este ca, dincolo de deosebirile de ordin istoric, național sau de orînduire social-politică — care în nici un caz nu trebuie să constituie un obstacol în calea statornicirii unor raporturi prietenești —, aceste țări să realizeze o politică de deplină înțelegere, pace și colaborare activă. O asemenea politică este în interesul dezvoltării fiecărei țări balcanice, al cauzei progresului și securității în Balcani, pe continentul european și în întreaga lume.

Cadrul în măsură să favorizeze asemenea raporturi îl constituie, în opinia României, realizarea unei înțelegeri între țările balcanice care să excludă folosirea forței și amenințarea cu forța în relațiile dintre ele, să se renunțe cu desăvîrșire la orice acțiuni care ar învenina relațiile dintre țările din Balcani, să se considere frontierele actuale ca definitive și de

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 25, p. 65.

nemodificat, să se stabilească o colaborare care să facă imposibil amestecul țărilor imperialiste în această zonă.

Pericolul pe care-l reprezintă pentru omenire, deci și pentru popoarele din Peninsula Balcanică, uriașa cantitate de armament și, cu deosebire, de armament nuclear, acumulată pînă în prezent, a determinat țara noastră să acționeze pentru ca transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii să conducă la eliminarea completă a armamentului nuclear, la lichidarea bazelor militare și retragerea trupelor străine în limitele frontierelor naționale, împreună cu armamentele și tehnica de luptă aflate în dotarea lor. Declarația-Apel a președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu și a președintelui Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria, Todor Jivkov, cu privire la realizarea, în Balcani, a unei zone fără arme chimice, adoptată în decembrie 1985 la București, se înscrie ca o nouă contribuție la transformarea Balcanilor și, în perspectivă, a întregii Europe într-o zonă lipsită de o categorie deosebit de periculoasă de arme, la întărirea încrederii și colaborării între țările și popoarele din această regiune.

O importanță deosebită prezintă intensificarea colaborării politice — pe baza respectării dreptului fiecărui popor de a-și organiza viața așa cum dorește —, a celei economice, tehnico-științifice, cultural-sportive și turistice, realizarea unor importante obiective și lucrări de interes comun care să favorizeze progresul fiecărei țări, să contribuie la crearea unui climat de înțelegere și cooperare avantajoasă între toate popoarele din această regiune.

Studii întreprinse de unele instituții internaționale relevă că, după încheierea celui de-al doilea război mondial, în lume au avut loc circa 140 de războaie așa-zis locale și alte conflicte, care au cauzat moartea a peste 25 de milioane de persoane — civili și militari —, mari distrugerii de bunuri materiale, cu consecințe nefaste asupra progresului de ansamblu al unor țări și popoare. Or, în era atomică, cronicizarea alarmantă a actelor imperialiste de recurgere la forță, de promovare a soluțiilor militare pentru rezolvarea unor probleme aflate în dispută, moștenite de la îndelungata dominație colonială, constituie un pericol real la adresa păcii și securității mondiale, a libertății și independenței popoarelor. Toate aceste conflicte și războaie mai mari sau mai mici, fie că au loc în Orientul Mijlociu, Africa, Asia, America Latină sau Europa, riscă să degenezeze — în actualele împrejurări ale interdependenței tot mai strînse ce caracterizează întreaga evoluție a evenimentelor internaționale — într-o conflagrație mondială. Tocmai de aceea, președintele României socialiste, *tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat pentru acțiuni ferme din partea popoarelor, a tuturor forțelor revoluționare, democratice și progresiste în direcția repudierii energice a manifestărilor politicii de forță și dominație, de intervenție în treburile interne ale statelor mai slabe, a presiunilor militare și constrîngerilor economice, a tuturor actelor agresive generatoare de grave primejdii la adresa păcii, pentru stingerea focarelor de conflict exclusiv prin mijloace pașnice.* Experiența istoriei demonstrează că orice atitudine de toleranță și pasivitate față de practicile politicii imperialiste de forță și de amenințare cu folosirea forței, față de iluzia posibilității circumscrierii primejdiei unor războaie „locale“ doar la zona teatrului de operațiuni este periculoasă și, totodată, profund dăunătoare pentru cauza păcii, colaborării și securității internaționale.

În acest context se înscrie noua și valoroasă inițiativă de pace a României la Organizația Națiunilor Unite, care răspunde pe deplin năzuințelor de pace și înțelegere ale popoarelor din întreaga lume.

În anul care a marcat împlinirea a patru decenii de la înființarea Națiunilor Unite, plenara Adunării Generale a O.N.U. din 9 noiembrie 1985 a adoptat, în unanimitate, „Apelul solemn către statele aflate în conflict de încetare fără întârziere a acțiunilor armate și de soluționare a problemelor dintre ele pe calea tratativelor și Angajamentul statelor membre ale O.N.U. de a reglementa stările de încordare și conflict, diferendele existente pe cale politică, de a se abține de la folosirea forței și amenințarea cu forța, de la orice intervenții în treburile interne ale altor state“.

Adoptarea acestei propuneri, care poartă amprenta gândirii politice strălucite a președintelui Nicolae Ceaușescu, constituie o contribuție de preț la îmbunătățirea situației internaționale, la promovarea cauzei dezarmării și păcii, demonstrând, totodată, voința tuturor popoarelor de a milita pentru așezarea relațiilor dintre state pe baze noi, ale principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forța, respectării dreptului sacru al fiecărui popor de a-și alege liber calea propriei dezvoltări.

Evenimentele care au loc pe scena politică mondială pun în evidență cu puterea faptelor că politica de dezarmare, de pace și colaborare nu poate fi menținută și consolidată decât prin lupta permanentă, fără răgaz, a forțelor progresiste și democratice, a popoarelor de pretutindeni. De aceea, poporul român, convins fiind că edificarea noii orînduiri, înfăptuirea cu succes a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a țării sînt posibile numai în condiții de pace, și-a unit și își unește eforturile cu cele ale popoarelor din întreaga lume pentru înlăturarea primejdiei unui război atomo-nuclear, pentru promovarea securității și colaborării internaționale. *Concepția profund umanistă a președintelui Nicolae Ceaușescu în legătură cu rolul și răspunderea ce revin popoarelor în făurirea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră, a unei lumi lipsită de arme și războaie, oferă substanță și perspectivă luptei poporului român, forțelor democratice și realiste din întreaga lume.*

Pornind de la rolul hotărîtor ce revine popoarelor în asigurarea păcii, securității și progresului umanității, România consideră necesară adoptarea de măsuri — de către fiecare țară — care să conducă la încetarea propagandei militariste și războinice, la educarea tinerei generații, a maselor largi în spiritul idealurilor păcii, înțelegerii și colaborării internaționale. Este important de subliniat că, încă în 1965, Organizația Națiunilor Unite a adoptat, la inițiativa țării noastre, „Declarația cu privire la promovarea în rîndul tinerilor a idealurilor păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare“ — document care marca interesul organizației mondiale pentru educarea unei generații chemată să modeleze viitorul umanității. Preocupată de asigurarea dezvoltării pașnice a omenirii, țara noastră a făcut din educarea tinerei sale generații în spiritul păcii, prieteniei și înțelegerii între popoare o preocupare de seamă a întregii societăți românești. Sub conducerea Partidului Comunist Român și în baza indicațiilor și orientărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, școala, familia, organizațiile de masă ale tinerei generații — Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România, Asociația Tineretului și Studenților din România pentru Națiunile Unite,

Organizația Pionierilor — acționează consecvent pentru formarea unui tineret conștient de răspunderea ce-i revine în promovarea dezarmării și păcii, participant neobosit la lupta pentru înfăptuirea securității și colaborării internaționale.

Un aspect însemnat al educației pentru pace îl constituie educația pentru dezarmare, menită să conștientizeze opinia publică în legătură cu natura și complexitatea acestei probleme, dar mai ales cu necesitatea întreprinderii de acțiuni practice, concrete în direcția opririi cursei înarmărilor și înfăptuirii dezarmării, în primul rând, a dezarmării nucleare. În acest scop, România a propus organizarea, sub egida Organizației Națiunilor Unite, a unei conferințe mondiale a mijloacelor de informare în masă — radio, televiziune, presă — care să dezbată și să stabilească măsuri corespunzătoare în direcția educării popoarelor, a opiniei publice împotriva înarmărilor și a războiului, a formării unei atitudini active în favoarea dezarmării, securității și păcii.

În mod simbolic, la Forumul național al tinerei generații din România, desfășurat în mai 1985, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea — parafrazând versurile lui Mihai Eminescu — că în popoare e număr și putere, că în ele stau forța și capacitatea de a schimba înfățișarea lumii, de a făuri o Europă a păcii și colaborării, lipsită de arme nucleare, de a crea o lume a oamenilor liberi, stăpîni pe destinele lor. „Popoarele mici și mijlocii — arăta cu acest prilej secretarul general al partidului —, toate popoarele pot face mai mult și pot avea un rol hotărîtor pentru a pune capăt cursei înarmărilor nucleare..., pot pune capăt actualei politici de încordare, de înarmare, pot asigura triumful rațiunii, al păcii și colaborării internaționale“⁴¹. Fără îndoială că, întărind colaborarea și solidaritatea, acționînd în deplină unitate, popoarele de pretutindeni sînt în măsură să înlăture primejdia ce planează asupra vieții lor, să asigure, pentru generațiile de azi și pentru cele viitoare, o lume fără arme și războaie, o lume a păcii și securității internaționale.

24 IANUARIE 1859 — „UNIREA NAȚIUNEA A FĂCUT-O”

24 ianuarie 1859 — „ziua cea mare a veacului“, cum au denumit-o contemporanii —, zi de istorie măreață și de istorică împlinire. O aniversăm pentru a 127-a oară și înțelesurile sale adânci continuă și vor continua să dănuiască în inimile românilor, ca simboluri ale împlinirii unor străvechi năzuințe, ale înfăptuirii unor sfinte și niciodată uitate aspirații ale unui popor ce cunoscuse binefacerile unității cu multe veacuri în urmă, aspirase apoi neîntrerupt la refacerea acestei unități, pe străvechiul pământ al Daciei. Ale unui popor ce-și cunoștea vechimea și permanența pe aceste meleaguri, valoarea culturii și civilizației făurite cu trudă și împotriva tuturor vicisitudinilor. *„Unirea Moldovei și Munteniei și înfăptuirea în 1859 a statului național — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste — a constituit un moment crucial în destinele poporului nostru, marcînd intrarea României într-o etapă nouă a evoluției sale istorice“.*

Poporul român, scria Nicolae Iorga, „prin strămoșii săi, își are rădăcini de patru ori milenare : aceasta este mîndria și aceasta este puterea noastră“. Un mare adevăr, rostit în puține cuvinte. Puține, dar cuprinzătoare în a exprima un ideal peren — conștient de tradițiile sale glorioase, de dreptatea cauzei sale, poporul român vedea în unitate, în îndepărtarea unor fruntarii nefirești și vremelnice, menținute conform unor interese străine lui, în unitate și neafrinare, deci, însăși cheia propășirii, a afirmării sale libere în concertul popoarelor lumii, așa cum îi dădea dreptul istoria sa.

Iată de ce lupta poporului nostru pentru unire, pentru independență se confundă cu însăși istoria noastră. Iată de ce istoria noastră înglobează ca momente de cea mai mare însemnătate luptele pentru unire, marile bătălii ale suveranității. Iată de ce marea izbîndă de la 24 ianuarie 1859 s-a înscris în marea carte a neamului ca un eveniment cu ample rezonanțe și istorice semnificații.

În fapt, ce doreau românii în 1859 ? Ce puteau ei obține într-o conjunctură internațională complexă și, îndesebi, cum își puteau afirma dorințele într-o Europă dominată de interesele contradictorii ale marilor puteri ? Ei doreau atunci, mai presus decît orice, *unirea*, fie ea chiar parțială, prin întrunirea într-un stat modern român a Țării Românești și Moldovei, după care istoria, urmîndu-și cursul firesc, iar lupta națională continuîndu-și greul și neostoitul drum, să conducă la făurirea statului național unitar român. Dorință firească, legitimată de multe „veacuri de trude, de suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“, așa cum definea Nicolae Bălcescu traiectul epopeei naționale românești.

Lupta românilor pentru unitate statală străbate din adîncuri de istorie. Ea a constituit, mai exact spus, o luptă pentru refacerea unității din vremea iluștrilor noștri strămoși Burebista și Decebal, atunci cînd țara străbunilor geto-daci — „cei mai viteji și mai drepti dintre traci“ — forma un singur corp politic unit și independent.

Năzuința spre refacerea acestei unități s-a manifestat permanent, ea străbătîndu-ne ca un fir roșu întreaga istorie. S-a îngemănat această năzuință cu aceea a independenței, puternic ilustrată de luptele neîncetate purtate de români, sub conducerea iluștrilor lor voievozi, întru apărarea gliei strămoșești. Rezultatul lor s-a reflectat în menținerea ființei statale românești — bază temeinică pentru năzuința spre unitate, năzuință pe care Mihai Viteazul, în 1600, a transpus-o în fapt, devenind primul voievod ce reîntregea vechea Dacie, primul domn, după aproape cincisprezece veacuri, al tuturor românilor. Fapta lui, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, a devenit „un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspiat spre constituirea statului unic național“.

Din șirul de bravi continuatori desprindem figura de erou și martir a lui Horea, conducătorul revoluției din 1784. Ridicînd la luptă Transilvania, el avea în vedere, totodată, să-și unească forțele cu acele ale Țării Românești și Moldovei, pentru ca, împreună, să lupte atît pentru emanciparea socială a poporului român, cît și pentru refacerea unității țării. Emisarii săi au trecut munții spre a obține sprijin frățesc pentru cauza Transilvaniei, iar cete de țărani de la sud și est de Carpați erau gata să intre în Transilvania, prin trecătorile munților. Prin aceasta, evenimentele revoluționare depășeau granițele Transilvaniei, cauza celor ridicați la luptă devenind o cauză generală românească. Drept urmare, lui Horea i s-a atribuit titlul de *Rex Daciae* (*Regele Daciei*). Numai prin acțiunile comune ale habsburgilor și otomanilor a fost împiedicată extinderea șuvoiului revoluționar în Țara Românească și Moldova, ca și sprijinul Principatelor Dunărene pentru Transilvania revoluționară. Referindu-se la personalitatea lui Horea și la țelurile naționale ale luptei pe care a condus-o, Karl Marx avea să scrie că Horea urmărea „eliberarea neamului său“, el fiind „simbolul renașterii Daciei“.

Flacăra revoluției a preluat-o, apoi, Tudor Vladimirescu. Declanșînd revoluția națională și socială în Țara Românească, Tudor era conștient de necesitatea colaborării cu Moldova, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege“ și, „fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor Prințipaturi, ajutîndu-ne unii pe alții“. Iar în Transilvania, unde amintirea lui Horea era încă vie, revoluția condusă de Tudor a stîrnit, de asemenea, un puternic ecou în rîndurile românilor. Tudor, sau, cum îl cunoșteau transilvănenii, Todorăș ori Todoruț, era așteptat cu nerăbdare în acest teritoriu românesc, pentru ca, împreună, să

Perioada dintre revoluțiile din 1821 și 1848 este marcată de o puternică intensificare a luptei poporului român pentru unitate și independență. Ea a îmbrăcat forme și modalități diverse de exprimare. Apar publicații cu denumiri prin ele însele semnificative : „Dacia literară“, „Magazin istoric pentru Dacia“, „România“, la care colaborează intelectuali români din toate provinciile țării, se constituie societăți cu scopuri naționale : „Frăția“, „Asociația literară a României“, „Societatea studenților români de la Paris“, „Tinăra Dacie“, „Tinăra Românie“ ; se înfiripează o tot mai puternică Partidă națională, ce-și definește, în 1839, un program denumit, simbolic, „Act de unire și independență“ ; au loc mișcări revoluționare sub conducerea lui Ion Cîmpineanu, Dimitrie Filipescu, Leonte Radu, iar peste Carpați, consemnează agenții consulari, „românii trăiesc cu speranța de a se uni cu frații lor din Moldo-Valahia“. Este epoca în care românul muntean Ion Heliade Rădulescu invoca principiul unirii, în cuvinte de aleasă simțire patriotică și într-o frumoasă limbă românească : „Coboară-se pacea și fericirea peste mult suferitoarea noastră patrie ! Fie lacrimile și necazurile ei cele îndelungate și pline de deznădăjduire auzite... Împărătească sfinta Unire în brațele ei cele ostenite și dreptatea însoțească toate păsurile și săvîrșirile rumânilor, ca să fie ei toți frați și toți să se bucure de drepturile pămîntului lor celui blagoslovit !“ ; cînd românul moldovean Costache Negri exprima aceeași idee în cuvintele : „Trăiască Moldova ! Trăiască Valachia ! Trăiască România unită !... În visurile mele, înflorit se arată viitorul României. Sintem milioane de români răzlețiți ! Ce ne lipsește ca să ajungem un neam tare ? Unirea. Numai Unirea ! Să trăiască Unirea românilor !“ ; iar românul transilvan George Barițiu aprecia că „Unirea și unimea națională sînt bunuri mari, importante și însuflătoare, care nu cer mai mult decît voința tare de a fi și a rămînea un singur popor : domnitorul, aristocratul, preotul, ostașul, plugarul, meseriașul, bărbatul, femeia, bătrînul, junele, pruncul, toți naționali, toți frați vorbitori ai *unei limbi* păstrate de străbuni și veacuri, toți fii ai unui popor păzitor de legile morale, iubitor al semenului său“. Toate acestea au pregătit și prefăcut marea și unica ridicare la luptă a întregului popor român la 1848.

Eveniment crucial în istoria noastră națională, revoluția română din 1848 — desfășurată unitar pe cuprinsul meleagurilor românești — a pus cu putere în evidență, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „*uriasul potențial revoluționar al poporului român, receptivitatea lui la ideile inovatoare, de progres, năzuința fierbinte spre libertate socială și națională, spre unitate*“.

Adeziunea unanimă a națiunii întregi la aceste înalte idealuri este atestată de programele revoluției, de participarea activă a maselor largi ale poporului, ca forțe motrice în fluxul unic și continuu al procesului revoluționar, de permanențele legături dintre conducătorii revoluției, personalități marcante ale istoriei poporului român — Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu, Al. I. Cuza și mulți alții —, de intensa campanie propagandistică, desfășurată îndeosebi prin intermediul presei („Pruncul român“, „Poporul suveran“, „Gazeta Transilvaniei“, „Organul național“ și multe altele), în care problema unității românilor a fost dezbătută pe larg, ca un *drept* și o *necesitate istorică*, unanim acceptate și năzuite de întregul popor. Pentru că, scria Nicolae Bălcescu, de realizarea unității și a independenței naționale este strîns legată libertatea socială, iar această libertate dinlăuntru „e peste putință de a se dobîndi fără libertatea din afară,

libertatea de sub dominarea străină“, fapt confirmat pe de-a-ntregul de istorie.

Documentele fundamentale ale revoluției — programele, în fapt părți inseparabile ale unui singur complex programatic românesc — au înscris unitatea națională ca pe un obiectiv revoluționar fundamental, chiar dacă unele dintre ele îl limitau atunci doar la cerința unirii, într-o primă etapă, a Țării Românești cu Moldova, mai lesne realizabilă, datorită faptului că cele două Principate se aflau sub același regim de suzeranitate (otomană), și sub același protectorat (țarist). Astfel, în *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei* se proclama „Unirea Moldovei și Valahiei într-un stat neatârnat românesc“, formulă ce viza, deci, atât unirea cât și independența, iar în *Dorințele Partidei naționale în Moldova* se sublinia că cele două Principate doresc „Unirea în libertate, o rînduială în propășire“, cerință „dictată atât de vederat prin aceeași origine, limbă, obiceiuri și interese“ și care întruchipa „cheia bolții, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național“.

Dar obiectivul unirii depline este și el prezent în programele revoluției. În *Proclamația de la Islaz*, de pildă, care se adresa „unei nații de mai mult de 8 milioane de suflete“, adică populației meleagurilor românești în întregul lor ; ca, de altfel, și programul revoluționar transilvan de la Blaj care, vorbind în numele românilor din această străveche provincie, preconiza „independența națională“, ca un prim pas pe calea unirii și neatârării națiunii române de pe ambele versante ale Carpaților.

Unirea tuturor românilor sau, pentru început, a Țării Românești cu Moldova, apare ca o dominantă și în dezbaterile de idei purtate de presa de la 1848. „Uniți-vă cu noi, toți de dincolo de Milcov — scria „Pruncul român“ în articolul-apel, semnificativ intitulat *Către frații noștri din Moldova*, ce amintea, peste timp, de înflăcărata chemare a lui Tudor Vladimirescu — ; peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frăției și a libertății. Munteanul și moldoveanul sînt toți români, sînt frați, o singură nație. Să ne dăm mîna ca niște frați și să ne ajutăm unii pe alții. Uniți vom fi tari ; uniți vom sta împotriva oricărui vrăjmaș al libertății noastre... Trăiască libertatea ! Trăiască România !“

O națiune, scria în acele zile de glorie „Poporul suveran“, „nu poate fi liberă cu desăvîrșire pînă cînd se mai află o parte dintr-însa sub jugul despotismului“. Tot așa, „România toată, această mare familie de frați, nu poate fi fericită, nu poate fi tare și puternică, decît numai prin unire ; prin unire numai vom alcătui un stat care nu are a se teme de nici o putere străină și care să fie considerat între celelalte staturi libere“.

Idealul suprem al unității național-statale a fost afirmat cu vigoare în tot timpul desfășurării revoluției, la marile adunări populare și naționale de la Iași, Blaj, Islaz, București, Lugoj, pe întregul parcurs al guvernării revoluționare din Țara Românească sau din Transilvania, în Apusenii apărați eroic de moșii lui Avram Iancu.

La Blaj, toți cei peste 40 000 de participanți la Marea Adunare Națională năzuiau spre unitatea românească. Îmbărbătați de discursurile înflăcărate ale lui Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, masa participanților, alcătuint cea mai mare întrunire populară din întreaga Europă cuprinsă de revoluție, era convinsă că „De acum Ardealul nu mai e Ardeal, ci România“ — așa cum scria gazeta blăjeană „Organul național“. Din piepturile lor a răsunat istorica chemare : „Noi vrem să ne unim cu Țara !“. Iar filfiirile tricolorului arborat la Blaj, avea să scrie revoluționarul sas Stephan Ludwig Roth, „trebuia să fi făcut inimile din Iași și București să bată la unison“. Sintetizînd semnificativele

acțiuni ale Blajului, simbolul „Daco-României“, Nicolae Bălcescu aprecia că „era scris în fundul inimii fiecărui român : mîntuirea de sub orice domnire străină prin unitate națională“.

Izbînda revoluției în Țara Românească, moment fundamental al revoluției române, a fost întîmpinată cu vie satisfacție de românii de pretutindeni. Această victorie, îi scria un român transilvănean lui Al. G. Golescu, „ne dăte și nouă un nou motiv de viață și ne-am bucurat mult“. Deviza noastră, continua el, trebuie să fie „formarea Daciei“, iar pînă la atingerea acestui țel, „mîntuirea românilor atîrnă de unirea și bunăstarea Principatelor“ (Țării Românești și Moldovei — *n.n.*).

Sentimentul unității de aspirații, transpus pe terenul acțiunii comune pentru apărarea revoluției, a generat planuri de sprijinire a guvernului revoluționar de la București. Eftimie Murgu încredința pe Nicolae Bălcescu că mii de bănațeni erau gata să ofere ajutorul lor Țării Românești și Moldovei, iar „Gazeta de Transilvania“ scria că, în caz de atac străin, „frații transilvani vor alerga să apere cauza naționalității române“.

O semnificație deosebită a avut folosirea, de către guvernul revoluționar muntean, în cadrul corpului comisarilor de propagandă, a unui mare număr de români din Transilvania, care au contribuit la cimentarea sentimentului unității naționale în masele poporului român.

După cum este știut, revoluția a fost înăbușită. Nu de către forțele retrograde interne, slabe și incapabile să se opună unui întreg popor, ci de coaliția contrarevoluționară a marilor puteri — a imperiilor otoman, țarist și habsburgic. Aceasta însă n-a putut stinge voința de unitate și libertate a poporului român, n-a putut opri un proces istoric cu multiseculare tradiții. Istoria va confirma cu strălucire continuitatea și izbînda luptei românilor pentru o patrie unită, neatîrnată și prosperă, adevărurile cuprinse în profeticele cuvinte ale lui Nicolae Bălcescu : „România noastră se va înfăptui. Am o credință adîncă“.

În perioada de după revoluție, idealul unității a continuat să fie prezent, cu și mai multă vigoare, în inima tuturor românilor. Pe fundalul unei puternice stări revoluționare, nestinse de ocupația străină — cu întregul ei cortegiu de teroare și silnicii —, toate forțele vitale ale națiunii române acționează, într-un sens unic și în proporții de masă, către unire. Siliți de împrejurările vitrege ale înăbușirii revoluției să emigreze, conducătorii revoluționari au început o vastă campanie pentru atragerea opiniei publice europene, a cabinetelor marilor puteri alături de cauza poporului român. Au fost editate publicații cu denumiri semnificative — „România viitoare“, „Junimea română“, „Republica română“ —, s-au stabilit legături cu Comitetul Central Democratic European, ce acționa pentru recunoașterea năzuințelor naționale ale popoarelor, au fost larg popularizate drepturile istorice ale românilor, așa cum erau ele confirmate prin Capitulațiile încheiate cu secole în urmă cu Poarta otomană, puterea suzerană.

Ca urmare a războiului Crimeii, încheiat cu înfrîngerea Rusiei țariste, dar și cu slăbirea Porții otomane, lupta națiunilor pentru libertate și unitate s-a intensificat. În acest context, problema Unirii Principatelor Române intră în prim-planul relațiilor și dezbaterilor internaționale, determinînd, din partea marilor puteri, poziții diverse, în funcție de propriile interese — de moment și de perspectivă.

Prusia și Sardinia, interesate în unificarea statelor naționale — Germania și, respectiv, Italia —, au susținut unirea românilor ; Franța s-a situat pe aceleași poziții, văzînd în lupta diplomatică din jurul chestiunii Principatelor Române un prilej de reafirmare a sa ca mare putere, după

slăbirea prestigiului ei datorită destrămării imperiului clădit de Napoleon; i s-a alăturat, apoi, și Anglia. Pe poziții net potrivnice unirii s-au situat Imperiul otoman — pentru care Unirea Principatelor urma să ducă, în chip firesc, la independența statului național român și, deci, la desfacerea completă a raporturilor acestuia cu Turcia, și Imperiul habsburgic — temător că unirea ar fi fost urmată de atragerea Transilvaniei într-un stat român unitar, fapt care ar fi condus la începutul dezmembrării monarhiei habsburgice.

Aceste poziții divergente au făcut ca la Congresul de pace de la Paris din 1856 să se adopte, în chestiunea românească, o soluție de compromis și de așteptare din partea marilor puteri — aceea a „consultării” românilor în legătură cu viitorul statului lor. S-a preconizat convocarea unor Adunări ad-hoc, la București și Iași, alcătuite din deputați ai tuturor claselor sociale, care să exprime atitudinea muntenilor și moldovenilor, să formuleze propuneri unei Comisii europene ce cuprindea delegați ai celor șapte puteri, sub a căror garanție colectivă au fost trecute Principatele Române, odată cu desființarea protectoratului țarist.

Pregătirea alegerilor pentru Adunările ad-hoc au pus în evidență voința neștrămutată de unire a românilor din cele două Principate. S-au constituit Comitete Centrale ale Unirii la București și Iași, au fost editate publicații unioniste, broșuri și foi volante cu conținut unionist. Unirea, scria, de pildă, „Steaua Dunării”, este „însuși principiul existenței nației noastre, al înaintării, al demnității, al viitorului poporului nostru”.

Ampla mișcare populară pentru unire a făcut posibilă respingerea unor manifestații potrivnice, cum a fost încercarea caimacamului din Moldova de a falsifica alegerile. În acest fel, Adunările ad-hoc s-au întrunit, în 1857, ca forumuri reprezentative, menite să dezbată și să adopte hotărîrea unirii Țării Românești și Moldovei. Ideea era clar exprimată atât în programul unioniștilor moldoveni („Să ne dăm cu toții mîna, aducîndu-ne aminte că sîntem fii ai aceleiași țări, că același sînge curge în vinele noastre, că același viitor ne așteaptă pe toți... Să trăiască România unită”), cît și în acela al unioniștilor munteni („Ideea principală, ideea care predomină într-una și care ne însuflețește pe toți, este aceea a unirii cu frații noștri de peste Milcov ; căci este timpul să ne întindem mîna unul altuia și să conlucrăm împreună pentru regenerația patriei noastre comune”).

Desfășurate într-o atmosferă de fierbinte patriotism, de grijă pentru viitorul României, lucrările Adunărilor ad-hoc au reliefat dorința unanimă a tuturor claselor sociale, a maselor largi ale poporului pentru înfăptuirea unirii. „Să ascultăm, fraților — declara Mihail Kogălniceanu —, inima poporului nostru, care ne strigă neîncetat : Unire și Unire !”.

A impresionat, în chip deosebit, atitudinea deputaților țărani (pentru prima dată în istoria noastră chemați — cîte unul pentru fiecare județ —, spre a aduce mesajul de unire al celei mai largi categorii sociale din țară), care, afirmîndu-și cu acest prilej marele lor deziderat social — pămîntul de muncă, au arătat că ei așează atunci în prim-plan necesitatea unirii, condiția esențială pentru viitoarele prefaceri înnoitoare în societate. „Că pentru noi, rumânii țărani — afirmau deputații săteni din Adunarea ad-hoc munteană —, de am votat și stăruim a nu intra acum în cercetarea trebilor din năuntrul țării, nu este nepătrundere de ceea ce facem, nici temere că vom pierde noi țărani vreun folos al nostru în parte, ci este numai via simțire ca nu cumva să se vatăme autonomia țării prin noi înșine”.

În urma acestor dezbateri, Adunările ad-hoc au votat — dînd glas voinței unanime a națiunii — pentru *Unirea Principatelor Țara Românească și Moldova într-un singur stat — România*. Se încheia, astfel, prima fază a procesului Unirii Principatelor Române.

Hotărîrile Adunărilor ad-hoc, în fapt *hotărîrile țării*, au fost înaintate Conferinței de la Paris a marilor puteri care, printr-o Convenție semnată în august 1858, a stipulat Unirea celor două țări române sub denumirea de „Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești“, fiecare avînd însă cîte un domnitor, un guvern și o Adunare electivă separate, iar pentru rezolvarea problemelor comune s-a stabilit să se instituie o Comisie Centrală cu sediul la Focșani, precum și Curți de casație și justiție unice, ca și o singură armată, cu un comandant unic.

Caracterul restrictiv al Convenției venea în contradicție cu voința poporului de unire *deplină* a celor două Principate Române. Revenea acum poporului, marilor personalități aflate în fruntea lui, misiunea istorică de a-și lua soarta în propriile mîini, de a transpune în viață istoricele hotărîri ale Adunărilor ad-hoc.

Într-adevăr, în scurtul răgaz de pînă la convocarea Adunărilor electivă, o intensă campanie unionistă, bazată pe acordul total al poporului, are loc de-o parte și de alta a Milcovului. „Depinde de noi — scria ziarul „Naționalul“ — dacă vom ști să păstrăm drepturile strămoșilor noștri, de a ști... să ne angajăm pe adevărata cale a progresului, să înfăptuim Unirea“.

5 ianuarie 1859. La Iași, Adunarea electivă a Moldovei își deschide lucrările. Clădirea este înconjurată de mii de locuitori ai orașului și de țărani din comunele învecinate care aclamă pe deputați cu înflăcăratele cuvinte : „Trăiască Unirea !“. În unanimitate, acești deputați vor da voturile lor lui Alexandru Ioan Cuza, personalitate marcantă a vieții politice a țării, revoluționarul de la 1848 care militase neabătut pentru triumful idealurilor unității, independenței naționale și libertății sociale.

Adresîndu-se domnitorului ales, Mihail Kogălniceanu reliefa semnificațiile adînci ale actului de voință al poporului : „În înălțarea ta pe tronul lui Ștefan cel Mare s-a reinălțat însăși naționalitatea română... Noi am voit să arătăm lumii ceea ce toată țara dorește : la legi noi, om nou !“.

Alegerea lui Cuza ca domn al Moldovei a fost întîmpinată cu vie satisfacție de popor. Trecutul său de om „onest cu desăvîrșire și patriot“ reprezenta o garanție pentru viitorul țării. „N-am văzut niciodată un asemenea entuziasm — scria un martor ocular al evenimentelor de la Iași din 5 ianuarie 1859 — ca în ziua aceea. Cred că în Piața Palatului se strînseseră vreo 10 000 de oameni. Toată Strada Mare era înțesată de lume. Ore în șir au ținut strigătele de entuziasm ale poporului. Pînă și domnitorul era atît de emoționat, încît tot timpul cît a durat trecerea în revistă era cu lacrimile în ochi. Patru zile a fost luminat orașul“.

Entuziasmul popular era la fel de mare și în Țara Românească. Alegerea lui Cuza, aprecia „Steaua Dunării“, este „dovada supremă că Unirea Principatelor este singura voință cu care românii trăiesc. Pretutindeni venirea la tron a Înălțimii Sale este salutată cu Vivat Unirea ; poporul nu se înșeală niciodată ; el presimte că astăzi fericirea românilor este Unirea Principatelor“.

24 ianuarie 1859. Este a treia zi a dezbaterilor Adunării electivă muntene. Deputații sînt chemați a răspunde la o întrebare trainic nutrită în conștiința lor : „Face-vom și noi ca moldovenii ?“. Convenția de la Paris nu cuprindea o prevedere expresă care să interzică alegerea unei

singure persoane ca domn în ambele Principate. Această imprecizie a fost folosită de fruntașii unioniști care au hotărît să propună candidatura lui Cuza și pentru tronul Țării Românești.

Ca și la Iași, în jurul clădirii Adunării electivе din Dealul Filaretului era strînsă o masă imensă de peste 30 000 de oameni — țărani, negustori, meșteșugari —, formînd o adevărată „mare vie, ale cărei valuri abia se puteau mișca și care amenință să se prăvălească pe uși și pe ferestre în Cameră, ca să-și susție drepturile și principiul său“, așa cum avea să scrie N. T. Orășanu, participant direct la evenimente.

În această zi istorică, Al. I. Cuza a fost ales domn și în Țara Românească. Relatînd evenimentul, ziarul „Dîmbovița“ scria : „La ora 6 seara s-a săvîrșit votarea pentru domnitor... Un strigăt de ura, să trăiască Principatele Unite, prințul Alexandru Cuza și Adunarea, străbăteau din tribunele auditorilor afară și din curte în toate ulițele și fu repetat în toate colțurile, ca un singur ecou... case luminate străluceau din toate părțile și toate ulițele răsunau de strigătele entuziasmate : Ura ! Ura ! Ura ! Trăiască Principatele Unite !“.

Vestea hotărîrii Adunării electivе muntene a determinat un entuziasm general la București, în întreaga țară. „Nu se mai auzea în toată Capitala — scria ziarul „Românul“ — decît cele mai vii demonstrații de bucurie : Să trăiască Cuza !... Să trăiască domnul nostru ! Se aruncau în brațe unii altora, fără deosebire de condiție, atît de mare era entuziasmul public“. Iar „Gazeta Transilvaniei“, într-o corespondență din București, nota : „După alegerea domnului Alexandru Ioan Cuza se prefăcu Capitala României într-o mare de făclii și lumini... O generală entuziasm cuprinse întreg orașul, care răsuna de urări : „Să trăiască prințul României, Al. I. Cuza !“.

Unirea Principatelor Române se înfăptuise. Un ideal multiseclar își aflase împlinirea prin luptele și jertfele a generații și generații de patrioți, ale poporului român în ansamblul său. „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că Unirea e actul său individual, proprietatea sa exclusivă. Unirea e actul energic al întregii națiuni române... Unirea, națiunea a făcut-o“, aprecia, pe bună dreptate, Mihail Kogălniceanu. „*Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și tîrgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți, Unirea Principatelor a reprezentat* — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — *actul care a pus bazele statului național român modern*“.

Unirea a fost recunoscută apoi și de marile puteri, puse de români în fața faptului împlinit, astfel încît, la 24 ianuarie 1862, au fost constituite, la București, guvernul unic și Adunarea legislativă unică ale României. Cu acest prilej, domnitorul Cuza arăta : „Unirea este singura stare politică ce putea să asigure viitorul nostru și să ne permită a da țării organizarea ce o așteaptă de atît de mult timp. Astăzi statul nostru s-a așezat pe o temelie mai întinsă. O eră nouă ni s-a deschis... Să punem toată activitatea noastră într-o comună conlucrare pentru dezvoltarea morală și materială a României“.

Și, în cei șapte ani ai domniei lui Cuza, aceste obiective au fost realizate. A fost unificată administrația, s-au modernizat instituțiile statului, justiția, învățămîntul, s-au luat măsuri de impulsinare a industriei, comerțului și, mai presus decît toate, a fost votată legea rurală pentru împroprietărirea cu pămînt a țăranilor. Dorința deputaților clăcași din Adunările ad-hoc fusese astfel împlinită, așa cum au prevăzut ei înșiși, în statul național modern România.

Unirea din 1859 a înrîurit decisiv asupra altor două mari deziderate ale poporului nostru — cucerirea independenței de stat depline și făurirea statului național unitar român. Ele au fost, de asemenea, opera întregii națiuni române, de pe ambele versante ale Carpaților. Dealtfel, încă din 1860, patriotul transilvan Al. Papiu Ilarian îi scria domnitorului Cuza că „Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la Principate privesc, numai de aci așteaptă semnalul, numai de aci își văd scăparea“. Cu deosebit temei se putea aprecia acum că pentru românii încă subjugăți, „soarele de la București răsare“.

Pe măsura formării și dezvoltării proletariatului, a organizării sale în partid politic, clasa muncitoare a devenit port-drapelul luptei pentru apărarea unirii atât de greu înfăptuite, pentru desăvîrșirea unificării noastre statale. Cu mai bine de un veac în urmă, în 1883, publicația socialistă cu numele-simbol „Dacia viitoare“ scria că Unirea din 1859 a reprezentat o mare înfăptuire a poporului român, dar că ea „e incompletă. Peste Carpați, trei milioane de români... zic ca și noi : sînt român... vorbesc aceeași limbă și au aceleași sentimente ca noi“. De aici, istoricul îndemn : „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română“.

Pe temelia solidă a luptei unite a maselor populare, la fel ca în 1859, a fost cucerită independența absolută a patriei, în 1877—1878, și s-a clădit Marea Unire din 1918, care a reprezentat, după cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „*rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași*“.

Omagiindu-și înaintașii, lupta lor necurmată pentru libertate, unitate și independență, pentru dreptate socială, România socialistă oferă imaginea unei țări unite, libere și suverane, al cărui popor, în strînsă unitate, făurește prezentul socialist și viitorul comunist al patriei. Ideea de unitate a întregului nostru popor, strălucit afirmată în 1859, 1877, 1918, 1944, este acum transpusă în unitatea de granit a tuturor fiilor patriei în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, suprema garanție a înfăptuirii înaltelor noastre aspirații pe drumul progresului și civilizației. Este acesta răspunsul dat, peste timp, luptelor și împlinirilor înaintașilor, încrederei lor în destinul liber, suveran și prosper al națiunii române, astăzi pe de-a-ntregul înfăptuit.

EVOLUȚIA STRUCTURII SOCIALE ȘI DE CLASĂ ÎN ROMÂNIA SOCIALISTĂ

În anii construcției socialismului și, în special, în deceniile de după Congresul al IX-lea al partidului, evoluția structurii sociale și de clasă în țara noastră a fost marcată de influența determinantă a proceselor de industrializare extensivă și intensivă, de modernizare a forțelor de producție pe tot cuprinsul țării. Totodată, s-au produs importante transformări în agricultură și a avut loc un amplu proces de urbanizare. Ca rezultat al acestor evoluții în baza materială a societății, s-a înregistrat o sensibilă creștere a nivelului de trai, material și cultural, al poporului.

În această perioadă, evoluția demografică a fost pozitivă. De la 19,9 milioane de locuitori în 1965, populația României a ajuns, în 1983, la 22,6 milioane. Această creștere a contracarat procesul de îmbătrânire a populației, proces determinat de prelungirea duratei medii de viață. Astfel, deși proporția populației vîrstnice (convențional de 60 de ani și peste) a crescut de la 12⁰/₀ în 1965 la 13,8 în 1983, sporul mediu anual al populației a fost, în aceeași perioadă, de două ori mai mare decât înainte de 1965, acesta favorizînd transformările structurale impuse de sarcinile dezvoltării societății. Sporul natural al populației, precum și disponibilul de forță de muncă provenit din agricultură și din rîndul populației casnice au permis ocuparea celor 3 270 500 de noi locuri de muncă create în ramurile neagricole în această perioadă.

Ponderea populației urbane a crescut de la 33,7⁰/₀ în 1965 la 52,1⁰/₀ în 1983, ritmul procesului de urbanizare accelerîndu-se, îndeosebi, după 1975, cînd populația urbană a sporit, în medie, anual, cu aproximativ 500 000 de locuitori.

Perioada de după 1965 se caracterizează, de asemenea, prin ample mișcări ale populației în teritoriu, cu predominanța fluxurilor migratorii din rural spre urban, în special în anii '70, cînd rata medie anuală a acestora a fost de 11⁰/₀. După 1980, a avut loc o relativă reducere a intensității fluxurilor de migrație de la sat la oraș. În paralel, s-a extins năvătismul între rural și urban, care s-a intensificat treptat, pînă către sfîrșitul anilor '70.

Pe ansamblul economiei, populația ocupată a crescut în mod absolut de la 8 377,2 mii de persoane la sfârșitul anului 1950 la 10 457,8 mii la sfârșitul anului 1983 ¹. Cu toate acestea, raportat la populația țării, gradul de ocupare a populației a scăzut de la circa 50%, cât reprezenta în 1965, la 46,4% în 1983. Scăderea s-a datorat, pe de o parte, creșterii în această perioadă a nivelului de instrucție, prin generalizarea primei trepte de liceu, ceea ce a făcut ca vârsta minimă de intrare în muncă să se ridice la 17—18 ani, pe de altă parte prelungirii duratei medii de viață, de la 63 de ani în 1956 la circa 70 de ani în perioada 1966—1978 și, deci, măririi ponderii categoriilor de populație aflate în afara vârstei de muncă.

1. Modificări în structura de clasă și socială

Urmare a progreselor înregistrate în economia națională pe calea industrializării, dezvoltării forțelor de producție și creșterii populației ocupate, a transformărilor din agricultură și a procesului de urbanizare, în etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate au avut loc semnificative mutații în ceea ce privește ponderea claselor și categoriilor sociale în ansamblul populației. Aceste mutații au condus la o nouă configurație a structurii de clasă a societății românești. Cele mai însemnate transformări constau în : creșterea în mod deosebit a clasei muncitoare — de la o cincime, cât reprezenta în 1956, la jumătate din populația ocupată, în 1977 —, rîndurile sale sporind în continuare, astfel că, în 1983, muncitorii reprezentau 80% din totalul personalului muncitor ² ; scăderea ponderii țărănimii, de la circa două treimi în 1956 la o treime în 1977, și trecerea ei, în covârșitoare majoritate, de la modul de producție agrar bazat pe proprietatea individuală la cel bazat pe proprietatea socialistă de tip cooperatist ; creșterea ponderii intelectualității în ansamblul populației ocupate. Datele ultimelor trei recensăminte generale relevă aceste evoluții:

Tabelul nr. 1

Categorია socială	Anii		
	1956	1966	1977
Muncitori	20,0	32,6	50,4
Țărani cooperatori	7,6	45,7	25,5
Intelectuali-funcționari	10,4	11,8	13,9
Meseriași cooperatori	0,9	2,2	3,4
Țărani cu gospodării individuale	58,9	6,8	5,9
Meseriași particulari	1,9	0,8	0,6
Alții și categorii neidentificate	0,3	0,1	0,3
Total	100,0	100,0	100,0

Datorită generalizării modului de producție socialist în întreaga economie, principalele clase și categorii sociale din România au devenit omogene din punct de vedere al raporturilor lor față de mijloacele de produc-

¹ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1985, p. 58.

² *Ibidem*, p. 61.

ție. Baza economică unitară de tip socialist, sub cele două forme ale proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, a constituit condiția principală a formării și dezvoltării comunității de interese a noilor clase și categorii sociale, a unor relații economice și social-politice fundamental schimbate, bazate pe colaborare, întraajutorare, alianță, în vederea realizării unui scop comun, dezvoltarea economiei și, în același timp, creșterea nivelului de trai și civilizație al întregului popor.

Aceste mutații fundamentale au fost însoțite de schimbări semnificative pe ansamblul populației ocupate, ca și în interiorul claselor și categoriilor sociale. Una dintre acestea constă în *antrenarea în activitate a unui număr mult mai mare de femei*, atât din rîndul celor casnice, cît și al celor care lucrau în agricultură, ceea ce a condus la creșterea ponderii femeilor în totalul personalului muncitor, de la 22%, cît reprezentau la începutul anului 1966, la 38,6%, la sfîrșitul anului 1983³.

Comparativ cu anul 1966, *structura după vîrstă a claselor și categoriilor sociale* prezenta, la recensămîntul din 1977, următoarele modificări: reducerea ponderii tineretului în cadrul țărănimii cooperatiste ; creșterea ponderii persoanelor tinere (pînă la 29 de ani) în rîndul clasei muncitoare; tendința de creștere, la toate categoriile sociale, a ponderii persoanelor de peste 45 de ani (creșterea cea mai importantă fiind la țărani cooperatori — 10,8%, față de 4,7%, cît reprezenta în cazul muncitorilor, și 2,3% în cazul intelectualilor). Clasa socială cea mai tînă era clasa muncitoare (41,9% din totalul muncitorilor era în vîrstă de pînă la 30 de ani, în timp ce numai 15,4% dintre țărani cooperatori era de aceeași vîrstă). Clasa socială cea mai vîrstnică era a țărănilor cooperatori, care, în proporție de 49,5%, aveau vîrsta de peste 45 de ani, iar mai mult de 10% aveau 60 de ani și peste. La intelectuali, o treime era reprezentată de persoanele tinere, iar 42% de persoanele din grupa de vîrstă 30—44 de ani⁴.

2. Creșterea continuă a rîndurilor și a rolului clasei muncitoare

În anii construirii societății socialiste în România, clasa muncitoare a cunoscut cea mai însemnată creștere : de la 1 222 900 de persoane în 1950 la 3 109 900 în 1965 și la 6 065 400 la sfîrșitul anului 1983. De la declanșarea procesului de industrializare a țării, rîndurile clasei muncitoare au sporit astfel, în medie, anual, cu peste 150 000 de persoane.

Ritmul de creștere a clasei muncitoare a fost strîns legat de cel al industrializării. În cursul primelor trei planuri cincinale (1951—1955, 1956—1960 și 1961—1965), etapa creării bazei tehnice-materiale a societății socialiste în toate sectoarele economiei, clasa muncitoare și-a sporit rîndurile, anual, în medie, cu peste 125 de mii de persoane. În etapa planurilor cincinale ale căror obiective au fost consolidarea bazei tehnice-materiale a noii societăți (1966—1970) și trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate (1971—1975, 1976—1980), rîndurile clasei

³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1966*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1967, p. 126 ; *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984*, p. 65.

⁴ *Recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*. Vol. II. *Populație—structura social-economică*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1980, p. 46.

muncitoare au crescut mai accentuat, în medie, anual, cu peste 171 de mii de persoane ⁵.

Nu numai aceste două mari etape diferențiază ritmul creșterii clasei muncitoare. În cadrul lor se constată perioade în care au avut loc creșteri mai însemnate decât cele medii menționate pe etape. Perioada în care s-a înregistrat cea mai rapidă creștere a fost aceea dintre anii 1971 și 1975, când numărul muncitorilor a sporit, în medie, anual, cu 231 de mii de persoane. Odată cu cincinalul 1976—1980, când începe să se accentueze latura intensivă a dezvoltării, se constată tendința de diminuare a ritmului, creșterea medie anuală ajungând la 175 de mii de persoane, iar în primii trei ani ai cincinalului 1981—1985 creșterea este de 45,4 mii de persoane în medie, anual ⁶.

Creșterea rîndurilor clasei muncitoare prezintă particularități și în funcție de ramurile economiei naționale.

Pe fondul sporirii numărului de muncitori în toate ramurile, industria a cunoscut cea mai însemnată creștere. Dacă între anii 1966 și 1983 numărul total al muncitorilor a crescut cu peste 2,9 milioane de persoane, numai industriei i-a revenit din această creștere 1,7 milioane, ceea ce înseamnă că, în 1983, față de 1965, numărul muncitorilor industriali a crescut de 2,2 ori ⁷. Creșteri importante s-au produs și în transporturi-telecomunicații (de 2 ori), în construcții (de 1,4 ori), în circulația mărfurilor și gospodăria comună (de cîte 1,9 ori) ⁸. Detașamentul muncitorilor constructori a cunoscut cea mai importantă creștere în cincinalul 1965—1970, când a avut loc o dezvoltare mai accentuată a construcțiilor în general, a construcției de noi obiective industriale în special, care au precedat declanșarea celui mai puternic ritm de industrializare, implicit de creștere a numărului muncitorilor industriali în perioada care a urmat (1971—1975). Transporturile și gospodăria comună au înregistrat cele mai importante sporuri de muncitori în cincinalul 1976—1980, întrucît, așa cum am arătat, industria și-a redus în această perioadă ritmul de creștere extensivă, accentul punîndu-se pe dezvoltarea intensivă. În agricultură, ritmul maxim de creștere a muncitorilor a fost obținut în anii de după 1980.

Aceste particularități evidențiază, pe de o parte, că dezvoltarea clasei muncitoare a fost concepută și pusă în operă ca o dezvoltare în toate sectoarele economiei naționale, pe de altă parte că, în procesul edificării societății socialiste, sporirea rîndurilor muncitorilor a fost strîns legată de prioritățile acordate la un moment dat unui sector sau altuia.

Caracteristic detașamentului muncitoresc din industrie este faptul că, la sfîrșitul anului 1983, ponderea cea mai însemnată revenea muncitorilor din ramura construcțiilor de mașini și prelucrării metalelor, în care lucra peste o treime (35,1%) din muncitorii industriali. Împreună, în ramurile construcției de mașini, chimiei, energiei electrice și termice, își desfășura activitatea, la sfîrșitul anului 1983, 43,5% din totalul muncitorilor din industrie, față de 23,7% în 1950 și de 30,2% în 1966 ⁹.

Politica partidului și statului de dezvoltare și repartizare echilibrată a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării a determinat *importante modificări și în structura clasei muncitoare în profil teritorial*. A avut loc,

⁵ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1984, p. 59.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibidem*, p. 101.

astfel, în toate județele, o creștere mai accentuată a rîndurilor muncitorilor industriali și, cu precădere, în județele rămase în urmă din punct de vedere economic. Dacă, pe ansamblul economiei, în 1983, numărul mediu al muncitorilor a crescut, față de 1965, de 1,9 ori, iar al muncitorilor din industrie de 2,2 ori, în județe cum sînt Hunedoara, Brașov, Caraș-Severin, Sibiu (unde industria era mai dezvoltată în raport cu celelalte județe), creșterile au fost mai reduse comparativ cu județe ca Sălaj, unde sporul muncitorilor a fost de 3,1 ori, Olt, Vaslui, de cîte 2,7 ori ș.a. Cele mai însemnate creșteri ale muncitorilor din industrie s-au înregistrat în județele : Olt — de 8,6 ori, Sălaj — de 7,4 ori, Vaslui — de 6,2 ori, Teleorman — de 6,1 ori, Botoșani — de 4,6 ori, Buzău — de 4,3 ori. Astfel, dacă în perioada de dinainte de 23 August 1944 și, ulterior, pînă la mijlocul deceniului al șaptelea, clasa muncitoare era concentrată în cîteva mari centre urbane, în etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate repartizarea ei pe întregul teritoriu a devenit echilibrată.

O altă caracteristică o reprezintă schimbarea modului de repartizare a clasei muncitoare între centrele urbane și mediul rural, crescînd ponderea muncitorilor din comunitatea satească. În timp ce, în 1956, muncitorii din mediul rural reprezentau doar 12,7% din populația activă a satelor, în 1966 ponderea lor a crescut la 19,4%, pentru ca, în 1977, să reprezinte 37,3%, așa cum indică datele recensămintelor populației. Aceste modificări arată că dacă, în trecut, țărănimea era în comunitățile rurale clasa predominantă, în momentul de față structura de clasă a mediului rural este alcătuită, în principal, din clasa țărănimii cooperatiste și clasa muncitoare, care, în proporții sensibil apropiate (în 1977, țărănimea cooperatistă reprezenta 43,8%, iar clasa muncitoare 37,3%), formează peste 80% din populația mediului rural ¹⁰.

Dezvoltarea economiei în condițiile sporirii gradului de complexitate a producției, ale extinderii mecanizării, automatizării și cibernetizării, luptei pentru o calitate și o eficiență superioare au determinat diversificarea profesiilor și apariția altora noi, bazate pe tehnica avansată, ridicarea nivelului calificării profesionale și tehnice, lărgirea orizontului de cultură generală al clasei muncitoare.

Importante modificări s-au produs în raportul dintre muncitorii ne-calificați sau cu calificare inferioară și muncitorii calificați, încît, în prezent, cea mai însemnată parte a muncitorilor o reprezintă cei calificați. Acest fapt a produs sensibile mutații calitative în structura clasei muncitoare ; dintr-o clasă provenită, în principal, din rîndul țăranilor cu o pregătire profesională relativ scăzută, muncitorimea a devenit o clasă ai cărei membri au un nivel de pregătire profesională ridicat, un larg orizont tehnic. În această direcție, un rol important a avut ansamblul de măsuri adoptate de partid în vederea intensificării activității de ridicare a calificării tehnice și profesionale a muncitorilor, organizării unor cursuri de perfecționare a pregătirii și de reciclare a cadrelor tehnice, extinderii învățămîntului mediu industrial și agricol, perfecționării învățămîntului seral și fără frecvență, integrării învățămîntului cu cercetarea și producția.

În rîndurile clasei muncitoare crește continuu detașamentul de tineri care au absolvit învățămîntul liceal și, mai cu seamă, licee industriale. În perioada 1950—1983, învățămîntul liceal a fost absolvit de 2 650,1 mii de tineri, din care 2 102,1 mii numai în anii 1966—1983 ; prin școli profesionale și ucenicie la locul de muncă, în aceeași perioadă au fost pregătiți

aproape 2 086,6 mii de tineri, din care 1 493 de mii după 1966. Clasa muncitoare și-a însușit astfel, într-o perioadă relativ scurtă, cele mai noi cunoștințe profesionale și tehnice, fiind capabilă să mînuiască în bune condiții mașini și utilaje de înaltă tehnicitate. O caracteristică a clasei muncitoare este și aceea că ea rămîne clasa cu gradul cel mai ridicat de concentrare și organizare, fiind legată de sectorul hotărîtor, cel mai dinamic al economiei naționale — industria —, de a cărei dezvoltare depinde progresul tuturor celorlalte ramuri, al întregii societăți.

Prin efectivul, structura socială și profesională, cît și prin aportul său principal la crearea venitului național, clasa muncitoare a continuat să reprezinte, în toți acești ani, principala clasă a societății socialiste românești.

În plan politic, organismele și forurile democrației și autoconducerii muncitorești, prezența activă a muncitorilor în organele supreme și locale ale puterii de stat, deținerea unei ponderi de circa 55% în rîndurile Partidului Comunist Român asigură clasei muncitoare capacitatea de a-și exercita rolul de forță politică conducătoare a societății socialiste românești ¹¹.

3. Schimbări importante în structura țărănimii

În cadrul claselor sociale din societatea noastră, țărănimea reprezintă clasa cu cea mai îndelungată istorie ¹². Profundele mutații din societatea românească în anii socialismului au dus la transformarea ei într-o importantă forță socială, care, alături de clasa muncitoare și de intelectualitate, participă nemijlocit la dezvoltarea economică și socială a țării, la continua creștere a calității vieții. Programele de dezvoltare adoptate de partid în ultimii ani au în vedere ca obiectiv esențial realizarea unei agriculturi intensive, înfăptuirea noii revoluții agrare, urmînd ca, prin acestea, să se obțină atît creșterea puternică a producției agricole, cît și transformarea condițiilor de muncă, de viață, precum și a modului de a gîndi și de a acționa al întregii țărănime.

Încheierea, în anul 1962, a procesului de cooperativizare a reprezentat statornicirea relațiilor de producție socialiste în agricultură, înlăturîndu-se baza economică ce genera diferențieri sociale accentuate în rîndul țărănimii, unind-o trainic pe temelia proprietății comune. Activitatea țăranilor în producția materială a încetat de a mai fi individuală, răspletită, izolată, căpătînd un caracter colectiv și nemijlocit social.

Evoluția țărănimii în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R. a fost influențată de dinamica accentuată a industrializării țării. Pătrunderea pe scară largă a progresului tehnic în producția agricolă a redus substanțial necesarul de resurse de muncă din agricultură. În același timp, dezvoltarea impetuoasă a industriei a atras cea mai mare parte a acestui

¹¹ A se vedea pe larg : Gheorghe Surpat, *Experiența P.C.R. în asigurarea rolului conducător al clasei muncitoare în revoluția și construcția socialistă*, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 1/1981, p. 33—50.

¹² A se vedea pe larg : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Țărănimea — forța de bază a progresului social, a luptei pentru dreptate socială și națională*, în „Anale de istorie“, anul XXVIII, nr. 2/1982, p. 25—53 ; Constantin Corbu, *Țărănimea — secole de-a rîndul principala forță a progresului social, a apărării libertății și neatîrnării patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXII, nr. 4/1976, p. 29—35.

surplus, antrenînd *mobilitatea teritorială, profesională și socială a unei importante părți a țărănimii, trecerea ei în rîndul altor clase sociale*. Se poate aprecia că, în anii construcției socialiste, în timp ce agricultura a contribuit substanțial la dezvoltarea industriei, furnizînd o parte importantă a fondului de acumulare, țărănimea a pus la dispoziția industriei și a celorlalte ramuri neagricole din economia socialistă un volum considerabil de resurse de muncă.

Trecerea unei părți a forței de muncă din agricultură în ramurile neagricole este un fenomen general, care are loc în toate țările pe parcursul procesului de industrializare. În România, el a avut anumite trăsături, ce reflectă condițiile în care s-a desfășurat. Trecerea țăranilor cooperatori în alte sectoare nu a fost urmarea rămîinerii lor fără loc de muncă în agricultură. Reîntoarcerea lor în cooperative a rămas permanent posibilă și s-a realizat în numeroase cazuri, definitiv sau temporar. În plus, întreprinderile în care foștii agricultori s-au încadrat au organizat pregătirea lor profesională potrivit cerințelor muncii industriale și au suportat cheltuielile necesare în acest scop, au acordat importante facilități de transport celor angajați, astfel că mulți au continuat să locuiască la sat. În acest fel, dificultățile de adaptare socială generate de aceste reconversii profesionale au fost, într-o măsură considerabilă, limitate.

Diminuarea substanțială a resurselor de muncă ocupate în agricultură a avut loc pe fundalul unor modificări de ordin calitativ în cadrul populației agricole și al comunității rurale. Procesul de diminuare a populației ocupate în agricultură a început, practic, după încheierea cooperativizării și a cunoscut un grad înalt de intensitate după 1965. În perioada 1965—1980, numărul persoanelor ocupate în agricultură a scăzut de la 5 476,5 mii la 3 048,1 mii. Ca urmare a dinamicii industriale accentuate, în perioada amintită s-a schimbat radical raportul dintre ponderea populației ocupate în agricultură și cea din ramuri neagricole : de la 56,5% și, respectiv, 43,5% în 1965 la 29,4% și, respectiv, 70,6% în 1980¹³.

Scăderea populației agricole a determinat, însă, și o serie de fenomene demografice mai puțin favorabile satului, legate de selectivitatea proceselor de mobilitate socială și profesională, acestea antrenîndu-i, în special, pe tineri și într-o proporție mai mare pe bărbați decît pe femei. Deplasările mai frecvente ale populației tinere și masculine de la sat la oraș au dus la dereglarea echilibrului demografic în comunitățile rurale, exprimat prin tendințe accentuate, în unele zone, de îmbătrînire și feminizare a forței de muncă din agricultură. După calculele demografilor, vîrsta medie a populației rurale a crescut între 1966 și 1977 de la 32,3 ani la 34,4 ani. În aceeași perioadă, vîrsta medie a populației din mediul urban a scăzut de la 32,65 la 31,66 ani¹⁴, ajungîndu-se la o îmbătrînire demografică a mediului rural în raport cu cel urban.

Compararea datelor statistice înregistrate la ultimele două recensăminte cu privire la populația satelor și la cea ocupată în agricultură a arătat necesitatea luării unor măsuri economice și tehnice-organizatorice care să asigure o creștere absolută și relativă a forței de muncă de sex masculin, precum și a celei din grupele tinere și medii de vîrstă, măsuri încadrate în amplul program de dezvoltare mai accentuată a agriculturii, de îndeplinire a noii revoluții agrare. „Dorim să creăm condiții — sublinia

¹³ *Agricultura socialistă a României*, Editura politică, București, 1983, p. 307.

¹⁴ Vl. Trebici, *Satul românesc și țărănimea ; aspecte demografice în satul românesc*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985, p. 74.

tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea rostită la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din februarie 1982 — ca o parte a tinerețului din sate să rămînă să lucreze în agricultură. Trebuie să înțelegem că agricultura noastră are nevoie de forță de muncă tînără și permanentă pentru a asigura realizarea programului de dezvoltare a producției agricole, pentru înfăptuirea revoluției agrare“¹⁵.

Populația rămasă la sate a demonstrat, an de an, prin nivelul tot mai ridicat al producției agricole, prin competență în rezolvarea problemelor agrotehnice, prin activitatea depusă în cadrul unor forme organizatorice mereu mai perfecționate, că țărănul român s-a adaptat la exigențele organizării socialiste a agriculturii și la cerințele tehnicii perfecționate. O mare parte a țărănimii s-a profesionalizat, ceea ce a determinat apariția agricultorilor specializați — mecanizatori, zootehniști, legumicultori —, fără ca prin aceasta să-și piardă specificul de țărani, legați de pămînt și de roadele acestuia. Datorită eforturilor educaționale realizate de statul socialist, în mediul rural ponderea persoanelor avînd doar școala primară s-a redus între 1966 și 1977, potrivit datelor rezultate la recensăminte, de la 90,6% la 73,6%, crescînd, în schimb, ponderea celor care au absolvit școala generală sau liceul, de la 9,1% în 1966 la 26,3% în 1977.

Procese de omogenizare, dar și de diversificare socială, ambele în sensul modernizării mediului rural, nu au dus la dispariția țărănimii ca atare, la ștergerea specificității sale sociale și culturale. Semnificativă este apariția tot mai pregnantă, în ultimele decenii, a așa-numitelor *gospodării mixte*, ale căror surse de existență sînt asigurate din activități economice diverse, ca urmare a faptului că membrii lor activi sînt unii cooperatori agricoli, alții muncitori, funcționari sau meseriași. Numeroși locuitori ai mediului rural au căpătat caracteristicile unei categorii socio-profesionale specifice, ceea ce studiile de specialitate au denumit „muncitorul-țăran“, după caracterul dublu al activităților pe care le desfășoară. Ei reprezintă una din expresiile procesului de omogenizare a structurilor sociale ale societății socialiste românești.

Implicații importante asupra profilului nou al țărănimii au avut și multiplicarea și permanentizarea contactelor dintre populația agricolă și cea neagricolă înăuntrul colectivității satului, între muncitori și țărani, prezența activă în mediul rural a unui număr tot mai mare de intelectuali specialiști. Dacă, în 1950, ponderea muncitorilor, intelectualilor, funcționarilor și meșteșugarilor reprezenta 17% din populația activă la sate, în 1983 ea depășea 40%.

Importante transformări sociale a înregistrat, în această etapă istorică, și *țărănimea din zonele necooperativizate de deal și de munte*. Chiar dacă și-a păstrat specificul ce rezultă din practicarea în măsură importantă a ocupațiilor tradiționale, a cunoscut și ea impactul industrializării, al unui amplu proces de modernizare. Țăranii cu gospodării individuale, reprezentînd, în 1977, 5,9% din populația activă a țării, au fost antrenați, la rîndul lor, în creșterea cantitativă și calitativă a producției agricole, în valorificarea cît mai deplină a resurselor locale.

În ultimii ani, dată fiind ponderea ridicată în deținerea anumitor tipuri de suprafețe agricole (livezi, finețe) și în obținerea anumitor produse agricole (carne, lapte, lînă, ouă, fructe etc.), gospodăriile producătoare

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 23, Editura politică, București, 1983, p. 305.

rilor particulari se bucură de un sprijin substanțial din partea statului. Programul unic adoptat în decembrie 1984 prevede numeroase forme de sprijinire și cointeresare a acestora pentru creșterea producției și livrarea la fondul de stat a unor cantități tot mai mari de produse agricole.

4. Creșterea rîndurilor și a rolului intelectualității

Principala caracteristică a intelectualității în etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate constă în caracterul său unitar din punct de vedere al provenienței sociale, ea fiind o parte organică a poporului muncitor. Clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea constituie forțele sociale care, împreună, au înfăptuit toate realizările economice și politico-sociale din România socialistă.

Prin locul său actual specific în diviziunea socială a muncii și, totodată, în organizarea socială, intelectualitatea îndeplinește în societatea noastră funcții multiple : funcția de creare a valorilor spirituale ; funcția de transmitere către întreaga societate a valorilor acumulate în cultura propriului nostru popor și în cultura universală ; ea contribuie, totodată, la organizarea, planificarea și conducerea proceselor productive și a celor redistributive, la crearea unor valori materiale în domeniile tehnicii de vîrf, la menținerea stării de sănătate a poporului și la realizarea schimburilor de valori spirituale cu celelalte popoare. Intelectualitatea îndeplinește aceste funcții în primul rînd datorită dezvoltării fără precedent a economiei, învățămîntului, culturii, științei, ocrotirii sănătății. Ea este o rezultată a acestor condiții și, în același timp, aceea care a contribuit la crearea lor. Însăși dinamica ascendentă a intelectualității în ultimele două decenii relevă, pe de o parte, dependența ei de această dezvoltare, pe de altă parte faptul că propria evoluție constituie o parte a dezvoltării generale. Aportul decisiv al științei și tehnicii înaintate la dezvoltarea economică-socială, la realizarea unei noi calități a muncii și vieții oamenilor are drept corolar creșterea ponderii, cît și a sarcinilor și răspunderilor sociale ale intelectualității.

Creșterea numerică a intelectualității a constituit o primă condiție necesară îndeplinirii rolului și funcțiilor sale în procesul accelerării ritmului de industrializare a țării în această etapă și al dezvoltării multilaterale a societății românești. De la 10,4⁰%, cît reprezenta (împreună cu funcționarii) în totalul populației active la recensămîntul din 1956, ponderea intelectualității a sporit la 11,8⁰% în 1966, pentru ca, după încă un deceniu, la recensămîntul din 1977, să reprezinte 13,9⁰%. Ponderea ei a continuat să crească pînă în prezent.

Dezvoltarea puternică a învățămîntului superior, baza educațională instituționalizată a formării intelectualilor, a fost sursa care a asigurat creșterea continuă a rîndurilor intelectualității și, totodată, anumite transformări în structura ei. În trecut, în România existau trei centre universitare : la București, Iași și Cluj. Pînă în deceniul al șaptelea, s-au dezvoltat anumite profiluri de învățămînt superior și la Tîrgu Mureș, Sibiu, Timișoara, Brașov. Din 1965, concomitent cu dezvoltarea instituțiilor de învățămînt superior existente, au luat ființă noi centre universitare la Craiova, Satu Mare, Galați, Constanța, Suceava, Pitești, Bacău, ceea ce a asigurat creșterea numărului de intelectuali și, în același timp, posibilități de formare a lor în toate zonele istorice ale țării, corespunzător cu nevoile acestora.

Caracterul constant al politicii partidului și statului de creștere a numărului intelectualilor, ca una din condițiile dezvoltării multilaterale în toate sectoarele de activitate, este ilustrat de evoluția numărului mediu anual al absolvenților învățământului superior. Față de anul de învățământ 1938/1939, când numărul de absolvenți ai învățământului superior se cifra la numai 5 152, sau față de cincinalul 1961—1965, când numărul lor mediu anual a fost de 13 371, începînd cu cincinalul 1966—1970 a avut loc un salt spectaculos : numărul mediu anual al absolvenților învățământului superior a fost, în perioada 1966—1970, de 23 114, ajungînd în perioada 1971—1975 la 30 947, apoi la 34 084 în perioada 1976—1980, pentru ca în anii 1981—1983 să se ridice la 37 046 ¹⁶, ceea ce reprezintă o creștere de 7,3 ori față de 1939 și de 2,8 ori față de ritmul mediu din perioada 1961—1965.

Pe fondul acestei creșteri generale, au avut loc, concomitent, *schimbări calitative în ceea ce privește structura și funcțiile sociale ale intelectualității*. Concepția asupra locului și funcțiilor intelectualității în societatea românească de dinainte de 1944 se exprima și în structura absolvenților învățământului superior ; pe primul loc ca pondere în totalul anual al acestora se situau juriștii (27,9%), absolvenții învățământului superior tehnic ocupau locul al doilea (cu o pondere de 20,4%), iar cei ai învățământului superior economic numai locul al cincilea (cu o pondere de 13,4%). Această situație s-a modificat ulterior, cu deosebire după 1965, în lumina concepției revoluționare a P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de transformare a României dintr-o țară agrară, cu o industrie și o agricultură slab dezvoltate, într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă în plină dezvoltare.

Corespunzător acestui obiectiv fundamental, inițial a fost necesar ca anumite profiluri de pregătire superioară să fie dezvoltate mai rapid decît altele. Astfel, dacă în anul școlar 1980/1981 numărul total al absolvenților învățământului superior a fost de 1,7 ori mai mare decît al celor din anul școlar 1965/1966, cel al absolvenților învățământului tehnic superior a crescut de 2,8 ori, iar cel al absolvenților de facultăți cu profil tehnic industrial de 3,3 ori. În aceeași perioadă, în ansamblul absolvenților facultăților de profil tehnic industrial creșterile au fost, de asemenea, diferențiate, după cum urmează : la mine, petrol, energie electrică și electrotehnică de 2,5 ori, la metalurgie și construcții de mașini de 5,1 ori, la industria ușoară de 4,7 ori. Absolvenții facultăților de arhitectură și construcții prezentau, în aceeași perioadă, o creștere de 2,5 ori, ai facultăților de agronomie și medicină veterinară de 1,7 ori, ai celor din transporturi de 2,1 ori. Schimbări au avut loc și în ceea ce privește ceilalți specialiști : numărul de absolvenți ai facultăților de științe economice a crescut, în perioada amintită, de 3,7 ori, învățământul superior medico-farmaceutic a pregătit de 2,6 ori mai mulți absolvenți, cel artistic de 2,1 ori.

În urma acestor ritmuri diferențiate de creștere, structura absolvenților învățământului superior a evoluat, din 1944 pînă în 1964 și apoi pînă în prezent, nu numai din punct de vedere numeric, ci și din punct de vedere al locului pe care îl ocupă ca pondere, în ansamblul învățământului superior, un tip sau altul de pregătire de specialitate.

Evoluția locului ocupat de principalele tipuri de absolvenți ai învățământului superior¹⁷

Tipul de învățământ superior	Perioada și locul ocupat de fiecare tip în ansamblul absolvenților			
	Pînă în 1944	1960—1964	1977 (recensămînt)	1981—1982
Tehnic	2	2	1	1
Universitar-pedagogic	3	1	2	2
Economic	5	4	3	3
Medico-farmaceutic	4	3	4	4
Juridic	1	5	5	5
Artistic	6	6	6	6
Cultură fizică-sport	7	7	7	7

Principalele schimbări în structura absolvenților învățământului superior au avut loc pe parcursul celor două cincinale de după 1965, noua structură obținută în deceniul trecut fiind menținută și actualmente, aceasta avînd, pe de o parte, funcția de a corecta, în continuare, unele erori ale vechilor structuri, pe de altă parte de a asigura nevoile crescînde de dezvoltare ale întregii societăți. Efectele acestei reorientări sînt multiple și în toate domeniile de activitate.

O altă caracteristică majoră, calitativă în evoluția structurii sociale a intelectualității o reprezintă *schimbarea proporțiilor dintre bărbați și femei, prin creșterea numărului de femei*. La recensămîntul populației din 1956, din totalul personalului cu studii superioare 72% îl constituiau bărbații, iar 28% femeile¹⁸, situație datorată moștenirii preluate de la vechea societate, cînd, la o proporție foarte redusă de intelectuali, numărul de femei intelectuale era extrem de mic. Acest raport s-a ameliorat încet pe parcursul deceniului următor, în 1966 bărbații constituind 69% din totalul persoanelor cu studii superioare, iar femeile 31%¹⁹. După încă un deceniu, în 1977, raportul se schimbă mai puternic, femeile ajungînd să dețină o pondere de 37,5% din totalul populației cu studii superioare, ponderea bărbaților scăzînd astfel la 62,5%²⁰.

În cadrul evoluției generale a acestui raport se constată, însă, o anumită particularitate, demnă de luat în considerare, anume că la generațiile tinere, inițial treptat, apoi din ce în ce mai accentuat, are loc o modificare continuă, în sensul că ponderea femeilor tinere în ansamblul persoanelor cu studii superioare devine, pînă la urmă, egală cu aceea a bărbaților, în anumite domenii fiind chiar mai mare. Dacă la grupa de vîrstă 60—64 de ani bărbații cu studii superioare reprezentau, în 1977, 93%, iar femeile doar 7%, la grupa 20—24 de ani bărbații reprezentau 49%, iar femeile 51%²¹.

¹⁷ Calculat după : *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1969*, Direcția Centrală de Statistică, București, 1970 ; *Recensămîntul populației din 1977* ; *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1984*.

¹⁸ *Recensămîntul populației din 1956*, vol. Rezultate generale, p. 482—483.

¹⁹ *Recensămîntul populației din 1966*, vol. I, p. 221—222.

²⁰ *Recensămîntul populației din 1977*, vol. I, p. 624—625.

²¹ *Ibidem*, p. 630.

Caracteristici specifice prezintă evoluția pe sexe a intelectualității în funcție de domeniul de specialitate. În ansamblul absolvenților învățământului superior tehnic, ponderea bărbaților a fost, în 1977, în medie, de 79%, iar a femeilor de 21%. Analiza pe grupe de vîrstă relevă, însă, tendința de creștere și în acest domeniu a ponderii femeilor din generațiile tinere. Dacă, la grupa de vîrstă 60—64 ani, în totalul absolvenților învățământului superior tehnic bărbații dețineau în 1977 o pondere de 91%, iar femeile de 9%, la grupa 30—44 de ani femeile ajung să reprezinte 24%, la grupa 25—29 de ani 27%, iar la grupa cea mai tină, 20—24 de ani, ele reprezintă 37%, iar bărbații 63%. Această evoluție reflectă o schimbare de mentalitate caracteristică tinerelor în ultimele decenii. Acestea acced în mult mai mare măsură decît în trecut spre ocupații intelectuale cu profil tehnic, considerate, tradițional, accesibile doar bărbaților.

În cadrul absolvenților învățământului superior tehnic, există domenii în care ponderea femeilor, la grupele de vîrstă tinere, este apropiată de aceea a bărbaților. Este cazul specialiștilor în arhitectură și al celor din construcții, unde, deși pe ansamblul domeniului bărbații prezintă o pondere de 78%, iar femeile doar de 22%, la grupa 25—29 de ani femeile ajung la o pondere de 28%, iar la grupa de 20—24 de ani la 42%. Pentru a compara schimbările rapide petrecute în acest domeniu după 1965, vom menționa că la grupa de vîrstă 60—64 de ani ponderea bărbaților arhitecți și ingineri constructori era de 93%, iar a femeilor de 7%²².

În celelalte domenii de activitate intelectuală se remarcă alte două tendințe în evoluția pe sexe a intelectualității din România : pe de o parte, continuarea tradiției ca femeile intelectuale să dețină o pondere însemnată în anumite domenii, pe de altă parte, în alte domenii, tendința din ce în ce mai marcată la generațiile cele mai tinere de a ajunge la o reprezentare apropiată între bărbați și femei, uneori chiar la o depășire de către femei a ponderii bărbaților în domeniul respectiv.

Pentru prima tendință este reprezentativă situația absolvenților învățământului superior universitar și pedagogic, a celor de la medicină-farmacie și a celor din învățământul superior artistic. Pe ansamblul absolvenților învățământului universitar-pedagogic, ponderea bărbaților era, la recensămîntul din 1977, de 39%, iar a femeilor de 61%. La grupele cele mai tinere, 25—29 de ani și 20—24 de ani, ponderea femeilor era chiar mai mare, adică de 72%. Dacă se ține seama de faptul că la grupa de vîrstă 60—64 de ani ponderea bărbaților era de 41%, iar a femeilor de 59%, se constată că în acest domeniu continuă și chiar se adîncește o tradiție. Similară este situația în domeniul medico-farmaceutic ; aici, ponderea bărbaților la grupa de vîrstă 60—64 de ani era de 56%, iar a femeilor de 44%, pe parcurs acest raport evoluînd în favoarea femeilor, care ajung să dețină, la grupa de vîrstă 25—29 de ani, o pondere de 66%. Și în domeniul artistic continuă o tradiție existentă, dacă se ține seama de faptul că la generația activă cea mai vîrstnică (60—64 de ani) ponderea bărbaților absolvenți ai învățământului superior artistic era, în 1977, de 52%, iar a femeilor de 48%, pentru ca la grupele de vîrstă tinere acest raport să ajungă la 48% și, respectiv, 52%²³.

Pentru a doua tendință, aceea de creștere continuă a ponderii femeilor în anumite domenii ale activităților intelectuale, îndeosebi pe seama generațiilor tinere, sînt reprezentative domeniul economic și cel juridic.

²² *Ibidem*, p. 636.

²³ *Ibidem*, p. 659.

Deși, pe ansamblul absolvenților învățământului superior economic, în medie, bărbații dețineau, în 1977, o pondere de 65%, iar femeile de 35%, la grupa de vîrstă 24—29 de ani raportul se inversează, femeile devenind majoritare (55%), această tendință adîncindu-se la grupa 20—24 de ani (unde ajung la 61%). În domeniul juridic, unde, prin tradiție, predominau bărbații (la grupa 60—64 de ani ponderea lor era, în 1977, de 83%), s-a ajuns ca la grupele cele mai tinere (25—29 și 20—24 de ani) femeile să se apropie simțitor de ponderea bărbaților (ele deținînd 31% și, respectiv, 40% din total).

România se caracteriza în trecut printr-o absolut inegală distribuție în teritoriu a intelectualității, datorită marilor inegalități dintre dezvoltarea diverselor zone, județe, orașe și, mai ales, inegalități dintre sat și oraș. Majoritatea intelectualilor se concentra, cu precădere, în Capitală, într-o măsură în centrele universitare Iași, Cluj și în alte cîteva orașe mari. Numărul de intelectuali în celelalte așezări urbane era redus, iar la sate doar învățătorul era, foarte adesea, cel care aducea o lumină a culturii. *Caracteristic în evoluția structurii sociale a intelectualității în ultimele două decenii este și distribuția ei diferențiată în funcție de nevoile unor zone, județe, ale comunităților urbane și ale celor rurale.* Într-un timp istoric scurt, modificările generale în structura socioocupatională a populației active a României, datorate creșterii numărului celor care exercită ocupații intelectuale, s-au făcut simțite pînă în structura socioocupatională a celui mai mic sat, odată cu pătrunderea în mediul rural a detașamentelor de muncitori avînd loc și o pătrundere a specialiștilor cu studii superioare : profesori, ingineri, agronomi, zootehniști, medici, farmaciști, economiști, juriști, cercetători științifici. Structura mediului rural, în care majoritatea absolută o dețineau țăranii, a devenit diversificată. Aceste modificări au avut loc și în structura orașelor mici și pînă la cele mari. Zone și județe rămase în urmă în trecut din punct de vedere economic și care se caracterizau, totodată, prin ponderea foarte redusă a intelectualilor în structura lor socioocupatională au evoluat rapid, datorită investițiilor mai mari ce le-au fost alocate și construirii unor importante unități industriale, culturale, științifice și sociale, implicit creșterii numărului de muncitori și intelectuali care au început să lucreze aici.

Sînt semnificative, în acest sens, modificările înregistrate între două recensăminte generale ale populației, cel din 1966 și cel din 1977. Dacă, în acest interval, numărul cadrelor cu studii superioare a crescut pe ansamblul economiei de 1,9 ori, în județele economic rămase în urmă creșterile au fost mult mai mari : în Vrancea de 3 ori, Tulcea de 3,3 ori, Sălaj de 3,1 ori, Olt de 3 ori, Gorj de 2,9 ori, Bistrița-Năsăud și Buzău de 2,8 ori, Dimbovița de 2,7 ori, Ialomița și Botoșani de 2,6 ori, Alba de 2,3 ori. În același timp, în județe dezvoltate industrial și economic sau în cele care dețineau și anterior o pondere mai mare de intelectuali, deși au avut loc, de asemenea, creșteri însemnate ale numărului de intelectuali, sporul a fost fie la nivelul mediei pe țară, fie sub această medie : Hunedoara și Arad — 1,9 ori, Prahova și Timiș — 1,8 ori, Cluj și Brașov — 1,7 ori, iar în București creșterea a fost de 1,5 ori.

Sporirea numărului intelectualilor în mediul urban și în cel rural a fost, de asemenea, diferențiată. În timp ce în mediul urban ponderea intelectualilor a crescut în 1966, față de 1956, de 1,3 ori, în mediul rural creșterea a fost de 1,5 ori, iar în 1977, față de 1966, creșterile au fost de 1,8 ori și, respectiv, de 2 ori. Acest proces continuă și în prezent.

5. Principalele tendințe în evoluția structurii sociale și de clasă

În perioada consolidării și dezvoltării multilaterale a socialismului, fiecare clasă și categorie socială prezintă o dinamică specifică, ritmuri particulare, schimbări cantitative și calitative proprii ; comunitățile urbane și cele rurale, ca și populația totală sau cea ocupată și grupurile demosocio-economice din care acestea sînt formate au, la rîndul lor, ritmuri proprii și evoluții particulare. Din această multitudine de evoluții și transformări ce caracterizează structura de clasă și socială a societății românești s-au format și se dezvoltă, treptat, două procese macrosociale fundamentale, exprimînd sensul socialist de convergență al tuturor transformărilor : procesul de omogenizare și cel de diversificare socială. Ambele exprimă esența schimbărilor sociale revoluționare pe care le parcurge societatea socialistă românească. Ele pot fi sintetizate prin raportarea, pe de o parte, la vechea structură socială și de clasă din România, pe de altă parte la obiectivele fundamentale ale societății socialiste românești — construirea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea la comunism.

Structura socială și de clasă a României, înainte de 1944, s-a caracterizat prin profunde inegalități economice, culturale, politice, care au dat naștere antagonismului dintre clasa muncitoare și burghezie, dintre țărănime și moșierime, dintre sat și oraș. Acest ghem de antagonisme a fost eradicat prin lichidarea din punct de vedere economic și politic a claselor exploatoare și crearea bazelor economice ale socialismului. Dar construirea acestor baze noi a avut loc pornindu-se de la condiții economice și culturale relativ înapoiate, ceea ce a determinat persistența unor inegalități, contradicții neantagoniste și deosebiri esențiale între noile clase și categorii sociale, între sat și oraș, între tipurile de muncă specifice diverselor categorii etc. Eliminarea lor nu putea avea loc doar prin acte ale puterii politice și prin legi, ci pe baza dezvoltării puternice și continue a întregii economii naționale, a creșterii venitului național, prin accesul la tehnica și știința cele mai avansate, prin creșterea nivelului de instrucție școlară a populației, ca și prin dezvoltarea unei concepții noi, revoluționare despre muncă, viață și societate.

Raportul dintre diversificare-omogenizare socială este complex și variabil, incluzînd stadii specifice. În etapa construirii bazelor economice ale socialismului, prin formarea proprietății socialiste de stat și cooperatiste, care a luat locul vechilor forme de proprietate, s-a creat un raport egal față de mijloacele de producție pentru toți oamenii muncii, acela de proprietari, producători și beneficiari. Omogenizarea acestor raporturi constituie baza intereselor comune în dezvoltarea generală ulterioară, condiția principală a tuturor celorlalte transformări revoluționare. Cu toate acestea, etapa menționată a fost puternic marcată de inegalitățile inerente stadiului economic și cultural de la care s-a pornit. Decalajele dintre veniturile diverselor categorii sociale erau mari. Gradul de calificare al muncitorilor era dobîndit, îndeosebi, la locul de muncă, și nu prin școli. Existau mari decalaje în sfera ocupațiilor de tip manual, pe de o parte, între acestea și ocupațiile de tip intelectual, pe de altă parte. Se menținea vechea diviziune dintre activitățile de conducere și cele de execuție. Nivelul și modul de viață al diferitelor clase sociale, ca și al orașului în ansamblu față de sat, erau marcate încă de profunde inegalități economice și culturale. În această primă etapă, s-a realizat astfel omogenizarea din punct de vedere al raportului oamenilor muncii față de mijloacele de producție,

s-a întărit alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, a început să se dezvolte unitatea moral-politică dintre principalele clase și categorii sociale, conștiința socialistă a intereselor lor comune. Se poate aprecia, însă, că diversificarea socială consta atunci în multitudinea inegalităților cu caracter de clasă, inegalități care nu se mai aflau, este drept, în stadiul moștenit de la vechea societate, ci intraseră într-un proces de atenuare, dar erau încă puternice și marcau atât clasele, cât și toate celelalte comunități socio-umane din societatea românească.

Perioada consolidării bazelor economice ale socialismului și, în mod deosebit, trecerea la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate au făcut posibilă dezvoltarea fără precedent în toate domeniile. După 1965, încep să se dezvolte liniile principale ale *procesului de omogenizare socială* ca bază a consolidării unității social-politice și morale a întregului popor.

În sfera forțelor de producție, o condiție a egalității este asigurarea accesului tuturor la muncă, pe măsura pregătirii fiecăruia, și a accesului la cultură, ceea ce condiționează creșterea avuției naționale, a venitului național și a bunăstării individuale, precum și creșterea potențialului de creativitate și inovație. Investițiile uriașe în toate ramurile și sectoarele de activitate, repartizarea echilibrată a forțelor de producție pe întregul teritoriu, eradicarea vechii împărțiri în zone înapoiate și zone de dezvoltare economică și înlocuirea ei cu o repartizare echilibrată a forțelor materiale și spirituale, ceea ce a făcut ca toate județele să devină industrial-agrare în proporții variate, au condus la un amplu proces de egalizare-omogenizare a șanselor de muncă și de calificare pentru toți, fapt care a dus la creșterea totalului populației ocupate. Pe de altă parte, generalizarea învățământului obligatoriu de 10 clase, iar în perspectivă apropiată de 12 clase a deschis larg procesul de egalizare-omogenizare a șanselor în alegerea ocupației de către fiecare. Ocuparea, calificarea și școlarizarea la niveluri superioare față de trecut constituie condiții primordiale ale asigurării egalității, componente de bază ale procesului de omogenizare socială în România.

În sfera relațiilor de producție, cea mai importantă schimbare a avut loc în direcția democratizării conducerii, prin asigurarea unor condiții pentru participarea tuturor celor ce muncesc la conducere. La sfârșitul deceniului al șaptelea, după experimentări și perfecționări, a fost organizat un sistem nou, de conducere colectivă (în care este înglobat și vechiul sistem ierarhic), începînd de la bază, de la unitățile de muncă, trecînd prin niveluri intermediare și pînă la cele centrale și la nivel național și în toate domeniile principale de activitate : producție, învățămînt, cultură, știință.

În sfera nivelului de viață și civilizație, s-a realizat în această etapă o apropiere între clase și categorii sociale, pe căi multiple. Retribuția personalului a crescut, în proporții mai mari la categoriile cu retribuții mici, astfel că raportul dintre retribuția minimă netă și cea maximă netă a devenit 1 la 5,5, raport stimulator pentru performanțe în ridicarea calificării și specializării. Învățămîntul general obligatoriu nu numai ca durată, dar întregul învățămînt a fost reorganizat pe baza principiului legăturii cu practica și cu cercetarea științifică. Fondul de locuințe noi, atât în mediul urban, cât și în cel rural, crește necontenit. Pe lângă dezvoltarea și modernizarea vechilor orașe, sînt create noi orașe, în jurul cărora, prin sistematizarea localităților și a teritoriului, gravitează comune modernizate.

În sfera relațiilor politice-ideologice, factorul cel mai de seamă îl constituie realizarea și întărirea continuă a unității social-politice și morale a întregului popor în sprijinul politicii Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România. Acest factor este, pe de o parte, un efect al programelor de dezvoltare ale partidului, puse în practică de toți oamenii muncii, pe de altă parte este o cauză, o forță motrice propulsoare a întregii activități spre obiectivul principal, trecerea României din stadiul de țară în curs de dezvoltare în acela de țară cu dezvoltare medie, condiție a ridicării gradului de bunăstare și civilizație a întregului popor.

Laolaltă, factorii enumerați conlucrează în direcția egalizării șanselor de viață și muncă, de trai și civilizație și, în acest sens, de apropiere treptată între clase și categorii sociale, între sat și oraș, între diferitele tipuri de muncă.

Procesul de diversificare de tip socialist, fără caracter de clasă, constituie un proces complementar celui de apropiere și de omogenizare treptată a condițiilor economice, politice, sociale, făcând mai complexă dezvoltarea pe anumite direcții și imprimându-i un curs care să nu ducă la uniformizare.

Repartizarea echilibrată a forțelor de producție pe întregul teritoriu, în vederea asigurării unor șanse egale de muncă, de viață, de educație și calificare, este însoțită de diversificarea subramurilor atât în industrie, cât și în agricultură, în transporturi, știință, subramuri bazate pe tehnica de vîrf. Aceasta determină o mai mare diversificare a profesiilor, implicit a posibilităților de alegere de către adolescenți a ocupației. Totodată, în agricultură, datorită mecanizării, chimizării, irigării, se produce o adîncire a diviziunii muncii agrare. „Țăranul universal“ a rămas o figură a trecutului, agricultura și subramurile ei tradiționale fiind realizate de profesioniști : crescători de animale, legumicultori, pomicultori, viticultori, dar și de mecanizatori agricoli, electricieni, sudori, mecanici, strungari, motorști etc.

Democratizarea conducerii, în vederea asigurării unor condiții egale de participare tuturor celor ce muncesc, este însoțită de o diversificare a formelor participării. În unitățile de producție — întreprinderi și cooperative agricole sau meșteșugărești —, în institute de cercetare și învățămînt, cât și la nivelul centralelor de resort și al ministerelor funcționează forme noi de participare a oamenilor muncii la conducere, cum sînt consiliile oamenilor muncii și adunările generale ale personalului ca forme ale autoconducerii și autogestiunii. O altă direcție pe care s-a realizat diversificarea formelor participării o constituie domeniile mari de activitate : industria și celelalte ramuri neagricole, agricultura, învățămîntul, cultura, știința, unde acționează consilii formate din reprezentanții domeniului respectiv, iar periodic au loc congrese în care se hotărăsc cele mai importante direcții de dezvoltare ale domeniului. Împreună cu organizațiile de sindicat, de tineret și de femei, cu organizațiile Frontului Democrației și Unității Socialiste și cele ale naționalităților conlocuitoare, toate aceste forme reprezintă o diversitate de modalități de exprimare și participare a celor ce muncesc la conducerea vieții economice-sociale.

În sfera egalizării condițiilor de viață și civilizație, diversificarea tipurilor de localități constituie complementarul procesului de urbanizare, precum și a celui de modernizare a mediului rural. Dacă pînă în 1965 existau, în afară de Capitală, cîteva mari centre urbane puternic industrializate și cîteva orașe mijlocii fără un profil economic distinct, restul

fiind mici, ulterior creșterea numărului de orașe mari și mijlocii și înființarea de noi orașe au fost însoțite de o diversificare a acestora : unele orașe sînt, astăzi, de tip industrial, altele industrial-agrar sau agrar-industrial, altele agrar-turistic etc. O bună parte din comune înglobează și activități industriale, de servicii sau îndeplinesc și funcții turistice.

Întreaga dezvoltare a societății românești, atît pe direcțiile de apropiere și egalizare treptată a condițiilor de muncă, de viață, de participare la conducere, cît și în sensul diversificării șanselor sociale, a fost susținută puternic de extinderea învățămîntului de toate gradele. Aceasta s-a realizat, complementar, printr-o diversificare a rețelei de învățămînt, începînd cu cel liceal pînă la cel superior, ceea ce constituie nu numai o condiție pentru asigurarea întregii economii cu cadre avînd o multitudine de profiluri, ci o diversitate de posibilități pentru oameni de a-și alege profesia potrivită.

Omogenizarea și diversificarea socială, tendințe obiective ale dinamicii structurii sociale și de clasă din societatea românească contemporană, acționează direct și indirect atît pe linia fundamentală a ștergerii treptate a unor deosebiri esențiale dintre condițiile de viață ale claselor, dintre munca fizică și munca intelectuală, dintre munca industrială și cea agricolă, dintre munca de execuție și munca de conducere, dintre sat și oraș, cît și în sensul diversificării șanselor de realizare social-umană. Astfel se propulsează această structură spre o etapă nouă, în care unitatea intereselor fundamentale ale întregului popor muncitor se va realiza concomitent cu diversificarea structurilor socioprofesionale ale claselor și categoriilor sociale, cu diversificarea mediului urban și a celui rural, cu diversificarea formelor de învățămînt și de participare la conducere.

HONORINA CAZACU, ION GLODEANU, SORIN MITULESCU

EVOLUȚIA ISTORICĂ A PARTIDELOR MUNCITOREȘTI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, existența și activitatea partidelor muncitorești, a organizațiilor sindicale sau de tineret, de femei etc. pe scena social-politică a unui număr din ce în ce mai mare de țări de pe toate continentele au constituit unul dintre fenomenele istorice majore ale acestei epoci. Un fenomen cu atât mai semnificativ, cu cât în toate marile probleme cu care s-au confruntat popoarele la începutul veacului nostru — probleme economice, sociale și de altă natură —, clasa muncitoare, prin organizațiile ei politice și profesionale, a formulat puncte de vedere care au exprimat conținutul și sensul real al cerințelor dezvoltării istorice și, nu în puține cazuri, a acționat pentru concretizarea acestor cerințe, s-a manifestat ca o forță reală a progresului social.

Programatic, partidele muncitorești au militat pentru transformarea structurilor societății capitaliste, pentru făurirea, într-o perspectivă de timp ce se voia cât mai apropiată, a unei societăți noi, lipsită de exploatare, ele au acționat, totodată, în plan imediat, cu o forță din ce în ce mai mare, și pentru democratizarea vieții politice, pentru ușurarea condițiilor de existență a celor ce munceau, îndeosebi pe calea luptei economice, dar și a celei politice, căutând să impună o legislație socială cât mai cuprinzătoare, menită a-i asigura pe muncitori și familiile lor în caz de boală, de invaliditate sau șomaj. De asemenea, în unele state, mișcarea muncitorească s-a implicat activ în desfășurarea procesului istoric al luptei pentru unitate și independență națională, pentru împlinirea unui deziderat politic fundamental, acela ca fiecare popor să dispună de posibilitatea afirmării libere, de sine stătătoare, pentru valorificarea neîngrădită a bogățiilor naturale proprii, a potențelor sale de creație materială și spirituală. Un deziderat istoricește determinant, pe care clasa muncitoare și partidul ei politic îl legau nemijlocit de existența, în asemenea condiții, a unui cadru istoric mult mai prielnic dezvoltării economice, sociale și politice, implicit a luptei revoluționare pe care clasa muncitoare avea misiunea să o realizeze pînă la împlinirea idealului libertății sociale.

Un obiectiv major al luptei proletariatului la începutul secolului nostru, cu răsfingeri directe în planul activității politice și ideologice a fiecărui detașament național al clasei muncitoare, mai ales în Europa, l-a constituit necesitatea prevenirii războiului și combaterea militarismului, ceea ce a polarizat, așa cum s-a consemnat deja, și o bună parte a preocupărilor congreselor socialiste internaționale ¹.

Semnificativă a fost, așadar, pentru evoluția acțiunii revoluționare a partidelor muncitorești, în această epocă, implicarea lor politico-ideologică în dezvoltarea de ansamblu a popoarelor și a țărilor ale căror părți integrante, cu adevărat organice, erau, mișcările socialiste afirmându-se, prin soluțiile preconizate pentru toate problemele pe care le ridica dezvoltarea istorică generală, ca purtătoare consecvente ale progresului, ale idealurilor de libertate, de dreptate socială și națională ².

Muncitorii din diferite țări au căutat, prin organizațiile lor politice și profesionale, să inițieze și să cultive o diversitate de legături, de manifestări concrete ale solidarității internaționale proletare. Realitatea istorică a relevat și existența unor deosebiri importante privind organizațiile clasei muncitoare din diferite țări, la baza acestora stînd condițiile concret istorice, social-economice, politice și culturale naționale și care determinau, în ultimă instanță, necesitatea abordării creatoare a teoriei socialismului științific. Lupta revoluționară în desfășurarea ei s-a exprimat în mod obiectiv printr-o suită întregă de particularități istorice, cu răsfrîngeri inevitabile asupra gradului de organizare a rîndurilor clasei muncitoare, a formelor de luptă, a raportului dintre partid și sindicate, a intensității procesului revoluționar.

În anii de început ai secolului al XX-lea, mișcarea muncitorească din Germania apărea ca cea mai impunătoare. A fost epoca în care aceasta a înregistrat cele mai mari succese, în situația în care națiunea germană a continuat să înregistreze realizări spectaculoase pe planul dezvoltării industriei și a economiei în ansamblul ei. Forța numerică a proletariatului, în aceste condiții, a sporit neconținut, în timp ce contradicțiile de clasă, în ciuda ameliorării condiției de existență a maselor în general, a muncitorilor în particular, au cunoscut doar o atenuare vremelnică. Ca atare, confruntările de clasă, mai ales în anii 1905—1906 și 1912—1913, au cunoscut o amplificare a dimensiunilor lor, astfel că, dacă în 1900 se înregistrau 1 468 de acțiuni greviste în care se angajaseră 321 000 de lucrători, în 1910 aveau loc 3 228 de mișcări revendicative cu participarea a 681 000 de lucrători, iar doi ani mai tîrziu, deși numărul grevelor era mai mic — 2 834 —, în schimb cel al participanților era de 1 031 000, ceea ce punea în evidență acuitatea crescîndă a contradicțiilor de clasă din Imperiul wilhelmian ³. Același fenomen social a relevat o combativitate sporită a luptelor muncitorești astfel că, în 1904, 75% din

¹ A se vedea : *Mișcarea muncitorească internațională la începutul secolului al XX-lea*, în „Anale de istorie“, anul XXXI, nr. 5/1985, p. 135—137.

² Nicolae Copoiu, *Considerații privind dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale la începutul secolului al XX-lea (1900—1914)*, în „Anale de istorie“, anul XIX, nr. 6/1973, p. 126.

³ Dick Geary, *European Labour Protest. 1848—1939*, Croom Helm Ltd., London, 1981, p. 105.

mișcările revendicative ale proletariatului german s-au încheiat cu un succes complet sau parțial ⁴.

Din punct de vedere politic și organizatoric, mișcarea muncitorească din Germania a cunoscut, în anii 1900—1914, o sporire continuă a numărului celor care s-au înrolat fie în Partidul Social-Democrat, fie în sindicate sau în cooperative, în organizațiile social-democrate de tineret și de femei. Dacă, în 1906, P.S.D. număra 284 000 membri, în 1914 a depășit cifra de 1 000 000 membri. Sindicatele, care au fost reunite la sfârșitul secolului trecut în Comisia generală (General-kommission), numărau, în 1912, 2 553 000 membri. Aproape în orice oraș mai important, organizația P.S.D. sau de sindicat dispunea de un organ de presă cu apariție zilnică, de cooperative de consum, asociații sportive și comitete culturale muncitorești. În viața social-politică a celui de-al doilea Reich, clasa muncitoare a atras atenția printr-o multitudine de activități și, în pofida elementelor restrictive ale sistemului electoral german, P.S.D. a dispus, după alegerile din 1903, de 81 deputați în Reichstag, iar în ianuarie 1912 a obținut cel mai mare succes electoral de pînă la primul război mondial : 4 250 000 de voturi, respectiv 34,8% din sufragii, și un grup parlamentar de 110 deputați, ceea ce făceau din el primul partid al Germaniei ⁵.

Dificultățile pe care le-a cunoscut P.S.D. din Germania și-au avut izvorul principal în interiorul partidului, ca urmare a confruntării dintre două tendințe : una care exprima preocuparea pentru o dezvoltare reală a teoriei și practicii revoluționare — în funcție, evident, de cerințele epocii istorice respective —, avînd în frunte pe August Bebel, Clara Zetkin, Karl Kautsky, Franz Mehring, Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, și o alta, care, în numele aceluiași cerințe, căuta să convingă clasa muncitoare că se poate ajunge la împlinirea idealului socialist pe calea reformelor parțiale și succesive, în înțelegere și colaborare liber consimțită cu burghezia, tendință susținută de Eduard Bernstein, Georg von Vollmar, Konrad Schmidt, Eduard David, Friedrich Ebert, Carl Severing, Philipp Scheidemann, Gustav Noske. Primele dispute au avut loc în presă, ele căpătînd o formă organizată la congresele partidului de la Stuttgart (1898) și Hanovra (1899), pentru ca, la cele de la Lübeck (1900) și Dresda (1903), bernsteinismul să fie condamnat nu numai prin luări de cuvînt individuale, dar și prin documentele adoptate ⁶.

În această confruntare de idei, punctul central al deosebirilor de păreri l-a constituit definirea idealului libertății clasei muncitoare și a mijloacelor de acțiune pentru atingerea lui. Bernstein și adepții săi considerau că, în dezvoltarea lui, capitalismul n-ar fi evoluat conform viziunii lui Marx, n-ar fi confirmat concentrarea crescîndă a capitalului, nici ascuțirea contradicțiilor societății burgheze și, ca atare, nici prăbușirea acesteia nu mai putea fi concepută ca ceva inevitabil ⁷. O asemenea viziune cu privire la sfârșitul societății capitaliste ar fi impus o reconsiderare a tacticii adoptate de clasa muncitoare, renunțîndu-se la ideea răs-

⁴ Joseph Rovin, *Histoire de la social-démocratie allemande*, Éditions du Seuil, Paris, 1978, p. 113.

⁵ Wolfgang Abendroth, *Histoire du mouvement ouvrier en Europe*, Éditions Maspéro, Paris, 1967, p. 51.

⁶ Horst Bartel ș.a., *O viață de militant. August Bebel*, Editura politică, București, 1965, p. 198.

⁷ Eduard Bernstein, *Die Voraussetzungen der Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, Stuttgart, 1899.

turnării regimului politic existent, pentru a se concentra atenția în vederea organizării și obținerii unor reforme economice, sociale și politico-instituționale menite doar să amelioreze condiția de existență a maselor muncitoare și a adânci democratizarea statului. Deși condamnat, bernsteinismul a continuat să pătrundă în practica politică a partidului și să-și lase o amprentă vizibilă mai ales asupra mișcării sindicale, care a ajuns a fi ostilă în fața oricărui „romantism revoluționar“, să excludă din vocabularul ei politic expresii ca lupta de emancipare a clasei muncitoare sau cucerirea revoluționară a puterii ⁸.

Îmbrățișând din ce în ce mai mult linia politică ce se limita la reforme în cadrul pe care îl oferea statul burghez, social-democrația germană nu s-a mai putut exprima ca o forță menită a deschide calea unei transformări radicale în viața societății, ceea ce s-a reflectat și în acte politice ale conducerii P.S.D. Așa, de pildă, la Congresul P.S.D. din Germania de la Jena (septembrie 1913) a fost aprobat votul acordat în Reichstag de fracțiunea parlamentară pentru credite militare și s-a condamnat, o dată mai mult, greva generală ca mijloc de luptă, cu 333 voturi pentru și 142 împotriva. Un an mai târziu, conducerea partidului și a sindicatelor a votat creditele de război, fapt care o determina pe Rosa Luxemburg să noteze cu amărăciune că, „din 4 august (1914 — *n.n.*), social-democrația germană... a preluat o importantă funcție istorică : aceea de scutier al imperialismului în actualul război“ ⁹.

În Franța, dezvoltarea industrială, prin modul cum s-a realizat, a făcut ca proletariatul să fie concentrat în mod inegal. Muncitorii francezi, recrutați din diverse medii sociale, puneau în evidență, la începutul secolului nostru, o mentalitate politică extrem de eterogenă. Conștiința lor a continuat să fie grevată de idei și practici politice de factură mic-burgheză, ceea ce, în planul organizării, s-a reflectat printr-o foarte pronunțată lipsă de unitate, astfel că, în ultimul deceniu al secolului trecut, existaseră nu mai puțin de opt organizații socialiste, cuprinzând de la câteva sute pînă la câteva mii de membri ¹⁰, un fenomen care nu putea favoriza realizarea unui curs mai rapid al luptei revoluționare.

Cu primii ani ai secolului al XX-lea s-a conturat, însă, din ce în ce mai clar, o tendință firească spre unitate politică și organizatorică, în condițiile în care un fenomen grav își făcuse apariția în sînul mișcării muncitorești franceze : millerandismul. Participarea lui Millerand ca ministru al comerțului și industriei în guvernul Waldeck-Rousseau, pe de o parte, și amplificarea conflictelor de clasă, pe de altă parte, dintre care unele reprimare cu brutalitate, așa cum a fost cazul cu greva muncitorilor de la Chalon-sur-Saône din iunie 1900, au provocat ample debateri în rîndurile socialiștilor francezi, soldate, în general, cu o concluzie esențială : necesitatea înfăptuirii unității politice și ideologice, la baza căreia să se așeze o practică de factură revoluționară. În septembrie 1902, guesdistii, împreună cu adepții lui Vaillant, au fuzionat, dînd naștere Partidului Socialist din Franța. Acesta avea ca organ de presă ziarul „Le Socialiste“ și un program de acțiune, *Carta de la Ivry*, întemeiat pe ideea luptei de clasă. Socialiștii „independenți“, broussiștii și allemaniștii dă-

⁸ Jacques Droz, *Le socialisme democratique*, Armand Colin, Paris, 1966, p. 45.

⁹ Rosa Luxemburg, *Cuvîntări și articole alese*, Editura politică, București, 1962, p. 127.

¹⁰ Claude Willard, *Le mouvement socialiste en France (1893—1905). Les guesdistes*, Éditions sociales, Paris, 1965, p. 439.

duseră naștere, în martie 1902, la Congresul de la Tours, Partidului Socialist Francez, organizat sub forma federațiilor autonome.

În 1905, unitatea politică a mișcării socialiste din Franța s-a impus pe fondul amplificării luptelor muncitorești și al creșterii pericolului războiului. Pentru încheierea acestei unități s-a pronunțat și Internaționala a II-a, printr-o rezoluție a Congresului socialist internațional de la Amsterdam. Congresul de unificare a avut loc la Paris, în aprilie 1905, cu participarea a 286 de delegați ¹¹. Programul adoptat definea noul partid — S.F.I.O. (Section Française de l'Internationale Ouvrière) —, ca „un partid al luptei de clasă”, a cărui misiune trebuia să fie apărarea consecventă a „drepturilor și intereselor proletariatului”; „un partid de opoziție fundamentală și ireductibilă față de ansamblul clasei burgheze și de stat care este instrumentul ei... Prin țelul său, prin idealul său, prin mijloacele pe care le folosește, Partidul Socialist, deși urmărește realizarea reformelor imediate revendicate de clasa muncitoare, nu este un partid al reformei, ci un partid al luptei de clasă și al revoluției” ¹².

Unitatea realizată în 1905 a făcut ca acțiunile revendicative să câștige sub raportul forței de exprimare, implicit ca eficacitate: marea grevă a minerilor din 1906, greva muncitorilor constructori din 1908 sau cea a feroviarilor din 1910, multe dintre ele avînd din ce în ce mai mult un pronunțat caracter politic ¹³. În jurul Partidului Socialist s-au concentrat și speranțele de pace ale francezilor, iar marea campanie pe care acesta a organizat-o împotriva legii serviciului militar obligatoriu de trei ani i-a adus, în 1913—1914, un important număr de adeziuni și simpatizanți. Dealtfel, numărul membrilor S.F.I.O. a crescut de la 34 700 în 1905, la 91 000 în iulie 1914, iar sufragiile electorale au sporit de la 880 000 în 1906 la 1 400 000 în 1914 (17% din voturile exprimate) ¹⁴. Un rol important în câștigarea acestei aderențe a revenit presei, socialiștii francezi editînd, din 1905, două cotidiane — „L'Humanité” și „Le Droit du Peuple” — și circa 60 de periodice săptămînale.

În desfășurarea ei, activitatea S.F.I.O. a fost polarizată, teoretic și practic, de cîteva probleme importante: raportul dintre reforme și revoluție, relațiile care trebuiau să existe între partid și sindicat, chestiunea colonială și atitudinea față de pericolul crescînd al războiului. Prima problemă a fost pe larg dezbătută în presă, la adunările muncitorești și, mai ales, la Congresul național de la Toulouse (1908). Abia în timpul acestui congres s-a putut ajunge la o rezoluție sintetică și de compromis între partizanii revoluției și cei ai reformelor ca țel exclusiv al luptei, afirmîndu-se că „Partidul Socialist, partid al clasei muncitoare și al revoluției sociale, urmărește cucerirea puterii politice pentru emanciparea proletariatului prin distrugerea regimului capitalist și suprimarea claselor” ¹⁵.

Cea de a doua problemă cu care s-a confruntat mișcarea muncitorească franceză a fost ruptura dintre partid și mișcarea sindicală, un fenomen alimentat atît de spectacolul confruntărilor dintre curentele socialiste, cît și de compromisul millerandist, ambele fenomene fiind de natură a alimenta neîncrederea sindicaliștilor în eficiența luptei politice.

¹¹ *Ibidem*, p. 582.

¹² Claude Willard, *Socialisme et communisme français*, Armand Colin, Paris, 1967, p. 78.

¹³ George Lefranc, *Le mouvement socialiste sous la troisième République (1875—1940)*, Payot, Paris, 1963, p. 137—138.

¹⁴ Claude Willard, *Socialisme et communisme français*, p. 81.

¹⁵ Georges Lefranc, *op. cit.*, p. 397—398.

La Congresul de la Amiens al Confederației Generale a Muncii (1906) s-a pledat pentru o legătură mai strânsă a sindicatului cu partidul, dar, supusă la vot, rezoluția prin care se postula un asemenea punct de vedere a fost respinsă, adoptându-se, în schimb — cu 830 de voturi pentru și 8 împotriva —, faimoasa *Cartă de la Amiens*, sau carta sindicalismului revoluționar, potrivit căreia, „pentru ca sindicalismul să obțină un efect maxim, acțiunea economică trebuie să se exercite direct împotriva patronatului, organizațiile confederate neavînd, ca grupări sindicale, să se preocupe de partid și secte care, în afară sau alături, pot să urmărească în deplină libertate transformarea socială”¹⁶.

Problema colonialismului, în condițiile în care Franța cu imensul ei imperiu resimțea deja primele simptome ale crizei sale, iar pe acest teren exista în permanență pericolul unui conflict cu Germania, a reținut îndeaproape atenția mișcării socialiste. Ea a condamnat „barbaria colonială” (războaiele de cucerire și politica de reprimare din Congo, Antile și Guyana, iar din 1911—1912 și în teritoriile Maghrebului), ca și pericolul unui conflict militar internațional pe terenul luptei pentru reîmpărțirea sferelor de influență, îndeosebi al unui conflict cu Germania.

În problema războiului, S.F.I.O. n-a adoptat o atitudine unitară. Guesdistii s-au situat pe o poziție rigidă, generatoare de pasivism, ei denunțînd ca inutilă și periculoasă orice campanie antirăzboinică. Ar fi fost inutilă, spuneau ei, pentru că simpla combatere a militarismului nu afecta structurile care generau pericolul războiului, respectiv societatea capitalistă. O asemenea campanie ar fi fost și periculoasă, pentru că ar fi orientat clasa muncitoare într-o altă direcție decît aceea a luptei contra inamicului esențial — capitalismul. Herveiștii (cei care-l urmau pe Gustav Hervé) au adoptat un antimilitarism grosier, care mergea pînă la organizarea de răscoale în rîndurile soldaților și o poziție specifică nihilismului național, apreciînd, în plan teoretic și în propaganda de zi cu zi, că „patriile nu sînt mame bune, sînt mame vitrege pentru cei sărmani”. În contextul agravării contradicțiilor interimperialiste, al creșterii pericolului izbucnirii unei conflagrații militare de proporții mondiale, mișcarea socialistă din Franța s-a situat pe poziția condamnării acestor fenomene, avînd în Jean Jaurès un exponent de primă mărime¹⁷, fără să se fi putut găsi, în condițiile istorice respective, mijloace de acțiune eficace pentru a se împiedica, în vara anului 1914 izbucnirea războiului. Căutări au fost și, ca o dovadă concretă, este de amintit Congresul extraordinar al S.F.I.O. din 15—16 iulie 1914, care a adoptat o rezoluție (1690 voturi pentru, 1 174 împotriva), prin care se stipula: „Între toate mijloacele folosite pentru a preveni și a împiedica războiul și pentru a impune guvernelor recurgerea la arbitraj, Congresul consideră ca deosebit de eficace greva generală muncitorească, organizată simultan pe plan internațional în țările interesate, ca și agitația și acțiunea populară sub formele cele mai diverse”¹⁸. Experiența istorică n-a confirmat aceste intenții.

În *Anglia*, mișcarea muncitorească a cunoscut o evoluție importantă la începutul secolului al XX-lea, ca urmare, pe de o parte, a consolidării procesului de organizare politică a proletariatului, ceea ce a dus la angajarea Partidului Independent al Muncii pe calea transformării sale într-un partid de masă, iar, pe de altă parte, prin consolidarea ten-

¹⁶ *Ibidem*, p. 152.

¹⁷ *Ibidem*, p. 86—87.

¹⁸ Annie Kriegel, *Le pain et les roses. Jalons pour une histoire des socialismes*, PUF, Paris, 1968, p. 112.

dinței de angajare a unor detașamente muncitorești engleze în confruntarea cu patronatul, un fenomen cunoscut sub numele de New Unionism, în ciuda faptului că unul din obstacolele majore ce frâneau acest proces istoric îl constituia rezistența unei bune părți a mișcării sindicale, care continua să fie prizoniera ideii tactice a colaborării cu liberalii ¹⁹.

Această rezistență s-a diminuat treptat, după ce s-a înregistrat o puternică reacție din partea patronatului față de mișcarea revendicativă a clasei muncitoare, amenințând cu o nouă legislație socială care să afecteze dreptul de grevă, ceea ce a făcut ca un număr din ce în ce mai mare de sindicate să se pronunțe pentru stabilirea de legături mai strânse cu partizanii acțiunii politice. Reprezentantul sindicatelor feroviare — J. Holmes — a și cerut la Congresul tradeunionurilor de la Plymouth (1898), ca reprezentanți ai forțelor politice să fie invitați a lua parte la congresul sindical următor. Așa a luat naștere, în februarie 1899, Labour Representation Committee (Comitetul de Reprezentare a Muncii), format din șapte sindicaliști, cîte doi membri din partea Partidului Independent al Muncii și a Federației social-democrate și un reprezentant al Asociației fabienilor, avînd ca secretar pe Ramsay Mac Donald ²⁰. Inițial, inițiativa creării Comitetului de Reprezentare a Muncii n-a fost urmată decît de 67 de sindicate, dar, pe măsură ce fuziunea sindicalism-socialism s-a consolidat, iar eficiența acțiunii politice a devenit din ce în ce mai clară, numărul celor care s-au hotărît să adere la L.R.C. a crescut relativ repede : de la 376 000 în 1901, la 469 000 în 1902 și 861 000 în 1903 ²¹.

Pe acest fundal istoric, în 1906 s-a creat Partidul Laburist (Labour Party), care n-a ajuns, însă, să influențeze efectiv mișcarea muncitorească engleză în ansamblul ei și, în primul rînd, sindicatele. S-a mai petrecut și faptul că Partidul Liberal a inițiat, în anii 1906—1914, în cursul a două legislaturi, o vastă legislație socială, cu importante consecințe pentru condiția de existență a clasei muncitoare, ceea ce a determinat Partidul Laburist să o susțină, aliniindu-se liberalilor, aceștia din urmă fiind înclinați a vedea în Partidul Laburist un simplu accesoriu politic, destinat a acționa pentru a-i determina pe muncitori să n-aibă inițiative de factură revoluționară ²². De unde și apariția unui vizibil divorț între o parte a clasei muncitoare, cea organizată în sindicate, și Partidul Laburist, mai ales în anii cu dificultăți economice, care aduceau cu ele creșterea șomajului și scăderea salariilor reale, fenomene neluate în considerație de legislația socială liberală. Dealtfel, Mac Donald aprecia, într-una din scrierile sale, că Partidul Laburist nu era un partid socialist, ci „socializant“, că socialismul n-avea o perspectivă reală de înfăptuire decît o dată cu maturizarea deplină a capitalismului, astfel că, pentru moment, partidul său trebuia considerat ca un „descendent“ al Partidului Liberal.

Politica laburistă a fost supusă criticii de către elementele radicale din mișcarea muncitorească engleză, care, în 1903, dăduseră naștere Partidului Muncitoresc Socialist (Socialist Labour Party) — constituit mai ales din scoțieni — și Partidului Socialist din Marea Britanie (Socialist Party of Great Britain), format în 1905 de secțiile londoneze ale Fede-

¹⁹ A se vedea : H. Pelling, *The Origins of the Labour Party. 1880—1900*, ediția a II-a, Oxford, 1965.

²⁰ David Kinsston, *King Labour. The British Working Class. 1850—1940*, London, 1976, p. 65.

²¹ Jacques Droz (sub direcția lui), *Histoire générale du socialisme*, vol. II, PUF, Paris, 1974, p. 384.

²² Jacques Droz, *Le socialisme démocratique*, p. 93.

rației social-democrate²³. Cu toate acestea, Partidul Laburist a putut adopta o structură organizatorică mai fermă și a contat, în 1914, pe 1,5 milioane membri, avînd și adeziunea unei părți a tradeunionurilor. La izbucnirea războiului, prin deputații săi în Camera Comunelor, Partidul Laburist a susținut politica oficială a burgheziei, inclusiv aceea de conservare a vastului imperiu colonial britanic.

În *Irlanda*, o zonă mai puțin dezvoltată din punct de vedere industrial, dar afectată de contradicții puternice, atît în plan social cît și în plan național, a existat, încă din 1894, o mișcare sindicală puternică, Irish Trades Union Congress (Congresul sindicatelor irlandeze) ajungînd, către 1900, să numere circa 60 000 de membri. În 1895 luase naștere și The Irish Socialist Republican Party (Partidul Republican Socialist Irlandez), unul dintre animatorii săi politici și ideologici fiind James Connolly, cel care declara : „Cauza muncii este cauza Irlandei, cauza Irlandei este cauza muncii“. Din 1908, Partidul Republican Socialist Irlandez a luat denumirea de Partidul Socialist al Irlandei (Socialist Party of Ireland), cu o orientare și mai pronunțat revoluționară, care s-a ridicat cu intransigență împotriva caracterului imperialist al primului război mondial²⁴.

Mișcarea muncitorească din *Austro-Ungaria* a fost acaparată, ca preocupări politice și ideologice, de două probleme. Mai întîi, acțiunea susținută pentru obținerea dreptului de vot universal care, în 1895, fusese legiferat doar parțial. În 1907 s-a obținut instituirea votului universal, după care Partidul Social-Democrat și-a consacrat o bună parte a activității sale acțiunii parlamentare, Victor Adler apreciînd, într-o scrisoare din iunie 1907, către Kautsky : „Eu am sentimentul că sîntem chemați în Austria să realizăm lucruri mari“, că monarhia va putea fi supusă reformelor de către social-democrație, partidul socialist fiind considerat ca un „partid de stat“, iar forța sa „una din principalele garanții pentru viitorul Parlamentului și al dezvoltării statului“.

Cea de-a doua preocupare importantă a fost consacrată problemei naționale, ca realitate istorică ce confrunta nu numai monarhia dar și mișcarea muncitorească, aceasta găsindu-și o reflectare acută în interiorul însuși al mișcării muncitorești, fiindcă lideri ai mișcării muncitorești cehoslovace, ca Franz Modracek și Franz Soukup, social-democrați unguri ca Mano Buchinger, sau români ca George Grigorovici, Ioan Fluieraș, Iosif Ciser, Iosif Jumanca și alții s-au pronunțat nu o dată pentru dezvoltarea liberă, de sine stătătoare a popoarelor lor și, implicit, pentru afirmarea distinctă a clasei muncitoare pe care o reprezentau. Mano Buchinger, de pildă, aprecia, în septembrie 1908, că trebuie să se realizeze o „Ungarie liberă și independentă“²⁵; George Grigorovici consideră, în decembrie 1911, că „despărțirea... românilor e baza nenorocirii noastre ca nație și mai ales a românilor din Ungaria“²⁶.

În contrast cu aceste puncte de vedere, conducerea social-democrației austriece, în frunte cu Otto Bauer și Karl Renner, a afirmat că naționalitatea este, într-adevăr, un atribut real al cetățeanului, dar împlinirea lui nu trebuie pusă în legătură cu un teritoriu anume, bine deter-

²³ Jacques Droz, *Histoire générale du socialisme*, vol. II, p. 388.

²⁴ F. Bedarida, *Le socialisme et la nation: James Connolly et l'Irlande*, în „Le Mouvement social“, anul 52, iulie-septembrie 1965, p. 8—31.

²⁵ Jacques Droz, *Histoire générale du socialisme*, vol. II, p. 104.

²⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 269.

minat. „Organizarea umanității în comunități naționale autonome care să se bucure de bunurile lor culturale — scria Otto Bauer în 1907 — acesta este scopul național pe care trebuie să-l urmeze o social-democrație de factură internațională”²⁷. Era un mod de a concepe „rezolvarea” problemei naționale din Imperiul austro-ungar, prin care, de fapt, se pleda pentru conservarea sa.

La începutul secolului nostru, social-democrația austriacă s-a impus însă atenției mai generale, prin efortul său de a aborda, din perspectiva teoriei socialismului științific, unele probleme ale științelor sociale (drept, economie, filozofie, etnologie, politologie) sau chiar ale științelor naturale, îndeosebi medicina, contribuțiile ei fiind popularizate mai ales prin intermediul revistei „Marx-Studien”, începînd din 1904, și al săptămînalului „Der Kampf” din 1907. Gînditori ca Gustav Eckstein, Max Adler, Karl Renner, Otto Bauer sau Rudolf Hilferding (originar din Viena, încadrat în social-democrația germană după 1906) au abordat diferite aspecte ale cunoașterii și, implicit, diverse elemente componente ale teoriei marxiste, precum : rolul factorului subiectiv, îndeosebi cel etic, în explicarea procesului istoric (Max Adler, *Marx ca gînditor* — 1906), rolul capitalului financiar în noua etapă de dezvoltare a capitalismului, în imperialism (Rudolf Hilferding, *Capitalul financiar* — 1910), sau chiar controversatele teze ale lui Otto Bauer și Karl Renner în problema națională, afectate grav de viziunea lor conservatoare, de preocuparea pentru menținerea imperiului.

Pericolul războiului și caracterul agresiv al politicii externe austro-ungare au fost obiect de analiză pentru social-democrații austrieci, preocupați, însă, de ideea că, lovit din afară, anacronicul imperiu bicefal se va prăbuși. De aceea conducerea partidului nu s-a angajat într-o acțiune fermă care să vizeze combaterea efectivă a acestei politici, fapt pentru care și-a atras critici îndreptățite din partea stîngii revoluționare, reprezentată de Franz Schuhmeier (consilier municipal și deputat de Viena, director al publicației socialiste „Volkstribüne”, care a fost asasinat, în februarie 1913, la sfîrșitul unui miting antimilitarist)²⁸.

La cumpăna dintre cele două veacuri și în Ungaria mișcarea socialistă a căpătat un caracter de masă, o activitate intensă desfășurînd atît Partidul Social-Democrat din Ungaria (numit inițial Partidul Muncitoresc General din Ungaria), cît și syndicatele. În ajunul izbucnirii primului război mondial, numărul muncitorilor organizați din Ungaria ajunsese să depășească cifra de 100 000.

Ca orientare generală, activitatea politico-ideologică a fost polarizată, ca și în alte țări, de clarificarea țelului luptei și a mijloacelor tactice și, prin această prismă, în ansamblul ei, mișcarea muncitorească din Ungaria a reușit să facă o popularizare largă ideii de înfăptuire a unor reforme, între care reforma agrară și introducerea votului universal. Ca mijloace, socialiștii unguri au preconizat pe larg tactica luptei parlamentare, îndeosebi necesitatea cîștigării unor parlamentari burhezi în scopul dobîndirii celui mai important deziderat al lor — dreptul de vot universal, direct și secret²⁹. Pe această linie, social-democrația ungară s-a menținut chiar și în anii de avînt revoluționar, de sensibilizare reală

²⁷ O. Bauer, *Die Nationalitätsfrage und die Sozialdemokratie*, în „Marx-Studien”, vol. II, Viena, 1924, p. 343.

²⁸ Jacques Droz, *Histoire générale du socialisme*, vol. II, p. 100—101.

²⁹ Vass Henrik, *Probleme ale istoriei mișcării muncitorești revoluționare ungare*, în „Anale de istorie”, anul XVI, nr. 3/1970, p. 22—23.

a conștiinței clasei muncitoare — ca în anii 1905—1906 —, conducătorii P.S.D.U., Ernő Garami în primul rînd, continuînd să caute obținerea de negocieri cu ministrul de interne Kristoffy.

Această tactică n-a adus rezultatele scontate, ceea ce a făcut ca lupta clasei muncitoare ungare în anii următori să se înscrie din ce în ce mai mult pe un făgaș de confruntare deschisă cu burghezia. Tendința aceasta s-a accentuat în condițiile în care clasele dominante din Ungaria s-au angajat să susțină fără rezerve politica externă a monarhiei de expansiune teritorială. De aceea, în timpul crizei bosniace din anul 1908 în coloanele ziarului „Nepszava” se scria : „În 1867 clasele conducătoare au semnat un pact cu dinastia. După acest pact, ele i-au lăsat conducerea armatei și a politicii externe. În contrapartidă, dinastia se angaja să le susțină în lupta pe care ele o duc împotriva țăranilor și muncitorilor, care sînt, totuși, de același sînge cu ele, ca și contra naționalităților”³⁰.

În problema națională, social-democrația ungară a proclamat egalitatea în drepturi a popoarelor care locuiau în Ungaria, dar aceasta însemna doar autonomie administrativă. În martie 1913, P.S.D.U. a preconizat și a organizat o grevă generală pentru a determina guvernul Tisza să inițieze adoptarea unei legi electorale democratice, dar a decmandat-o în ultimul moment sub pretextul de a se permite activitatea opoziției parlamentare. Un an mai tîrziu, pentru social-democrația ungară susținerea războiului în care s-a angajat monarhia n-a putut să apară decît ca o consecință directă a practicilor ei politice.

Partide social-democrate au luat naștere și în alte zone ale Imperiului austro-ungar, așa cum au fost în Transilvania și Bucovina sau în rîndurile popoarelor slave : Partidul Socialist Slovac (1905), secții social-democrate în Croația (1894), Voivodina (1905), Bosnia și Herțegovina (1909).

Dezvoltarea mișcării muncitorești din Rusia s-a lovit, la începutul secolului al XX-lea, de aceleași mari dificultăți ca și pînă atunci : regimul autocratic țarist în care libertatea de întrunire și asociere, a cuvîntului scris sau vorbit erau inexistente, în care toleranța și represiunea se succedau în funcție de bunul plac al autorităților, iar nivelul general de dezvoltare economică, îndeosebi acela al afirmării industriei și a revoluției industriale, era foarte scăzut. Calea luptei organizate fusese, fără îndoială, deschisă ; din 1898 exista Partidul Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, iar în dezbaterile de idei din interiorul partidului se realizau importante clarificări cu privire la structura și dinamica vieții social-economice, la ponderea ce-o avea capitalismul și cu el clasa muncitoare în societatea rusă, la locul și rolul țăranimii în desfășurarea procesului revoluționar, al luptei popoarelor asuprite de țarism.

Este meritul istoric al lui V. I. Lenin de a fi sesizat cu multă rigoare necesitatea cunoașterii contextului istoric concret în care trebuia să se afirme clasa muncitoare din Rusia, „pusă în cu totul alte condiții decît cea din Europa occidentală”³¹, de a se fi confruntat, de pe pozițiile teoriei marxiste, cu diverse curente ideologice existente în cadrul Imperiului țarist (narodnicismul liberal, „marxismul legal”, economismul etc.) și de a fi contribuit în mod esențial la clarificarea drumului de luptă pe care trebuia să-l urmeze proletariatul. Un drum de luptă dificil, pentru a cărui parcurgere clasa muncitoare avea nevoie întîi de toate de

³⁰ Jacques Droz, *Histoire générale du socialisme*, vol. II, p. 104.

³¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, București, 1962, p. 215.

un partid marxist, un partid „care să transforme într-o luptă de clasă conștientă actualul război economic al muncitorilor dus cu forțe răzlețe”³².

Pe linia luptei pentru făurirea unui asemenea partid, un rol important l-a avut activitatea lui V. I. Lenin în vederea elaborării unui program de acțiune riguros, acestui scop fiindu-i consacrate o serie de acțiuni, între care : editarea în străinătate a „Iskrei”, răspîdită ilegal în Rusia și elaborarea celebrei lucrări *Ce-i de făcut?* (apărută în martie 1902), lucrare în care și-a găsit o largă reflectare teza potrivit căreia, „teoria lui Marx nu reprezintă cîtuși de puțin ceva încheiat și intangibil ; dimpotrivă, sîntem convinși că ea a pus numai piatra unghiulară a acelei științe pe care socialiștii trebuie să o dezvolte mai departe în toate direcțiile, dacă nu vor să rămînă în urmă”³³.

Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. (1903) a adoptat un program de acțiune marxist, prin care se urmărea ca țel fundamental înfăptuirea societății socialiste pe cale revoluționară și realizarea unor sarcini apropiate, cum erau : răsturnarea țarismului, instaurarea unei republici democratice, egalitatea deplină între națiuni, lichidarea rămășițelor precapitaliste din agricultură³⁴. Congresul a constituit, totodată, punctul de plecare pentru închegarea în spiritul opțiunii leniniste a partidului bolșevic, ca partid al luptei revoluționare hotărîte, monolit și disciplinat.

Partidul bolșevic a dat un prim și sever examen istoric în cursul revoluției din 1905—1907. Aceasta a fost o revoluție burghezo-democrată care a zguduit puternic regimul țarist, masele populare punînd în evidență o imensă capacitate de inițiativă istorică prin multitudinea și diversitatea formelor de luptă : greve și greve generale, insurecții, mișcări țărănești sau confruntări de ordin național, într-o împletire de forțe care permitea o amplă și semnificativă radicalizare a obiectivelor urmărite și, pe această bază, o posibilă transformare a ei din revoluție burghezo-democrată în revoluție socialistă. În focul luptei, masele și-au creat propriile lor organe — sovietele.

Revoluția rusă, ca experiență istorică concretă, a avut un ecou deosebit în sînul mișcării muncitorești internaționale, fiind adesea invocată mai ales de către stînga revoluționară din diversele partide muncitorești pentru susținerea punctelor ei de vedere cu privire la necesitatea folosirii mijloacelor de luptă radicale în confruntarea cu burghezia. În-suși Biroul Socialist Internațional a jucat un rol important în organizarea și desfășurarea unei vaste mișcări de solidaritate cu revoluția rusă, ajutînd-o material și, mai ales, moral. În toate țările, mai ales din Europa, inclusiv în România, partidele socialiste au acționat pentru sensibilizarea și mobilizarea opiniei publice în favoarea revoluției, contra țarismului și a contrarevoluției.

După înfrîngerea revoluției, în condițiile unui regim politic de cruntă reacțiune, mișcarea muncitorească din Rusia a cunoscut o epocă de repliere a forțelor sale, de decantare, în plan ideologic, a experienței acumulate, de confruntare a punctelor de vedere pe care le exprimau aripa consecvent revoluționară, reprezentată de bolșevici, pe de o parte, menșevici și socialiști revoluționari, pe de altă parte, după care a urmat

³² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, București, 1960, p. 301.

³³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 8, Editura politică, București, 1962, p. 401.

³⁴ 80 de ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 5/1983, p. 87—88.

o perioadă de relansare spectaculoasă marcată de greva muncitorilor de la Lena din Siberia (1912). Mișcarea grevistă a cunoscut o amplificare continuă, în desfășurarea ei angajându-se 700 000 de muncitori în 1912, 800 000 în 1913 și 1 300 000 în prima jumătate a anului 1914.

În aceste condiții s-a desfășurat Conferința de la Praga a Partidului bolșevic din ianuarie 1912, un moment important pentru refacerea unității sale, odată cu înfrângerea celor care se pronunțau împotriva activității ilegale. Partidul bolșevic a putut acționa pentru o mai strânsă legătură cu masele, diversificându-și formele de acțiune politică, punând în valoare practica îmbinării mai armonioase a muncii legale cu cea ilegală. Aceste elemente de natură organizatorică erau apreciate de Lenin ca esențiale, considerînd, încă în iunie 1912, că „Pentru a sprijini și a lărgi mișcarea maselor e nevoie de organizare și iar de organizare”. Partidul, ca o chintesență a organizării, expresia ei cea mai concludentă trebuia să se pregătească asiduu „în vederea unui asalt al revoluției”, fiindcă „fără o revoluție victorioasă nu va fi libertate în Rusia. Fără răsturnarea monarhiei țariste printr-o insurecție proletar-țărească nu vom avea o revoluție victorioasă în Rusia”³⁵.

La începutul secolului al XX-lea, în România mișcarea muncitorească a pus în evidență forme noi de exprimare pe scena social-politică, și aceasta cu atât mai mult, cu cît însăși dezvoltarea capitalistă a țării a înregistrat importante modificări de ritm, făcînd să sporească sensibil rîndurile proletariatului, care se manifestă ca „o prezență vie în viața social-politică a țării, dezvoltîndu-și, totodată, legăturile de solidaritate cu lupta proletariatului din alte țări”³⁶. Depășirea momentelor dificile ivite în conducerea partidului socialist în 1899—1900 a fost posibilă prin consolidarea temeiurilor întregii mișcări muncitorești, prin sporirea capacității sale de acțiune revoluționară, prin concentrarea tuturor forțelor și energiilor clasei muncitoare la scară națională. Cercul socialist „România muncitoare” din București, creat în 1901, și-a asumat și a îndeplinit, în primii ani ai veacului nostru, rolul de forță politică polarizatoare a întregii muncitorimi organizate. El a condus activitatea celorlalte cercuri socialiste „România muncitoare” — constituite la Galați, Constanța, Bacău, Buzău, Brăila, Iași, Cîmpina, Ploiești, Turnu Severin și în alte localități, a sindicatelor, a cercurilor de studii sociale și a coordonat întreaga activitate politică-ideologică socialistă. În 1907, forumul mișcării muncitorești de la Galați a hotărît centralizarea, pe baze programatice și statutare, a tuturor cercurilor socialiste în Uniunea Socialistă din România, care s-a constituit în „expresiunea politică a muncitorimii, reprezentanta ei pe tărîm muncitoresc”³⁷. Pe calea unei continue consolidări organizatorice, Congresul socialist din 1910 a statuat schimbarea denumirii Uniunii Socialiste în Partidul Social-Democrat din România, care, dezvoltînd linia politică revoluționară în noile condiții istorice, și-a propus ca obiectiv fundamental completa prefacere a societății³⁸.

³⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 21, Editura politică, București, 1963, p. 360—361.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 270.

³⁷ „România muncitoare” din 11 noiembrie 1907.

³⁸ A se vedea : Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România. 1900—1910*, Editura științifică, București, 1966.

Un proces similar a parcurs și mișcarea muncitorească din teritoriile cوتropite. În 1903 se pun bazele Partidului social-democrat român din Transilvania, iar în 1906 Partidului social-democrat din Bucovina, care au condus lupta economică, politică și națională a muncitorilor români din aceste străvechi ținuturi românești.

Partidul socialiștilor români a condus și sprijinit, împreună cu Comisia generală a sindicatelor (creată în 1906), zeci de greve, care s-au răsfrînt nu numai pe scara relațiilor dintre patroni și muncitori, ci și pe ansamblul regimului social-politic existent, a organizat mari demonstrații cu prilejul zilei de 1 Mai, campanii politice cu obiective precise (pentru vot universal, împotriva corporațiilor, pentru legislația muncii, pentru abrogarea legilor represive), a luat parte la confruntările electorale din epocă³⁹.

Adînc ancorați în realitățile patriei, socialiștii au abordat cu rigoare științifică problemele fundamentale care frămîntau societatea românească. Adepți ai creării unei industrii moderne în România, ei au considerat industrializarea ca o pîrghie principală a progresului, a apărării și consolidării independenței naționale, baza materială a viitoarei societăți socialiste. Înțelegînd de timpuriu esența problemei agrar-țărănești, partidul politic al clasei muncitoare a dat expresie teoretică și materializare practică unității de interese a muncitorilor și țăranilor ; în timpul mării răscoale din 1907, clasa muncitoare s-a afirmat drept singura forță socială, care, în ansamblul său, a dat sprijin țăranimii.

Una dintre preocupările majore ale mișcării muncitorești a fost lupta pentru desăvîrșirea unității statului național român. Partidul Social-Democrat din România a răspîndit literatură de propagandă în provinciile românești aflate încă sub dominație străină ; la congresele și conferințele muncitorești erau, de regulă, invitați și delegați ai muncitorimii aflate sub dominație străină. De pildă, la forumul muncitoresc de la București din 1906 au participat delegați ai proletariatului din Transilvania și Bucovina, eveniment apreciat de delegați ca un moment de seamă, unde „a fost zămislită și trainic încheată... marea Românie socialistă“⁴⁰.

Partidul socialist a desfășurat o amplă activitate împotriva războiului imperialist și a militat împotriva intrării României în acest război, pentru o politică de neutralitate. În acești ani, de mari confruntări în cadrul mișcării socialiste internaționale, partidul politic al clasei muncitoare din România s-a manifestat ca un detașament activ al acesteia, a rămas statornic credincios principiilor luptei de clasă și solidarității proletare.

În *Bulgaria*, debaterile din sinul Partidului Muncitoresc Social-Democrat, apărute încă în ultimii ani ai secolului trecut, s-au accentuat, ele referindu-se la legăturile dintre clasa muncitoare și țăranime, în condițiile în care lumea satului constituia majoritatea populației, și necesitatea atragerii țăranimii pe calea luptei revoluționare ; raportul dintre revoluție și reforme ridicat cu acuitate de D. Blagoev încă în 1900, într-un articol publicat în revista teoretică a socialiștilor bulgari, „*Novo Vreme*“, sub un titlu semnificativ *Marxism sau bernsteinism*⁴¹.

³⁹ A se vedea : Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983.

⁴⁰ „România muncitoare“ din 20—27 august 1906.

⁴¹ *Precis d'histoire du Parti Communiste Bulgare*, Sofia-Presses, 1978, p. 27—28.

Confruntarea de idei s-a realizat nu numai în presă, ci și în cadrul congreselor anuale ale partidului, ca la cele din 1901 și 1902, mai ales în condițiile în care, pe fondul crizei economice din primii ani ai secolului, proletariatul bulgar s-a angrenat într-o mai susținută luptă economică pentru condiții de muncă mai bune, o legislație socială favorabilă celor ce muncesc etc. Congresul al X-lea (iulie 1903) a consfințit sciziunea din rîndurile mișcării socialiste bulgare, atunci luînd naștere două partide : „tesneaci“ („strîmții“) și „širokii“ („largii“), cu repercusiuni pe care le-a resimțit ansamblul procesului de organizare și desfășurare a luptei revoluționare, fiindcă, așa cum se remarcă în coloanele ziarului „România muncitoare“ din 8 septembrie 1911, „în Bulgaria există totul în dublu : două comisii generale, două organizații pentru fiecare breaslă, două ziare pentru fiecare uniune ș.a.". Socialiștii „strîmții“ au militat cu consecvență împotriva războiului și în presă și în Parlament. Ei au condamnat participarea Bulgariei la primul război mondial, s-au pronunțat, împreună cu socialiștii români, pentru o apropiere cît mai strînsă între popoarele din Balcani, situîndu-se în aripa de stînga a mișcării muncitorești internaționale.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea nu erau în *Serbia* decît circa 200 de întreprinderi industriale cu 10 pînă la 15 000 de muncitori. O situație atenuată de construirea căilor ferate și de apariția cîtorva centre industriale, ceea ce a permis transformarea asociațiilor muncitorești deja existente în sindicate și crearea, în 1903, a Partidului Social-Democrat din *Serbia*.

În probleme majore care confruntau popoarele iugoslave, socialiștii sîrbi s-au pronunțat pentru desăvîrșirea construcției național-statale, pentru o echitabilă împărțire a proprietății asupra pămîntului și necesitatea atragerii țărănimii pe calea luptei revoluționare alături de clasa muncitoare. O preocupare majoră a fost lupta împotriva războiului imperialist, pe care socialiștii sîrbi l-au condamnat cu consecvență. Socialiștii sîrbi, ca și cei români sau bulgari, au militat pentru o mai strînsă apropiere a popoarelor lor, astfel încît să facă față politicii expansioniste a marilor puteri. Aceasta a fost menirea Conferințelor socialiste balcanice de la Belgrad din 1909 și 1911, cu prezența unor delegații din *Serbia*, *România*, *Bulgaria*, *Macedonia*, *Turcia*, *Croația*, *Slovenia*, *Bosnia*, *Herțegovina* și *Muntenegru*. P.S.D. din *Serbia* a avut relații trainice de prietenie cu socialiștii români. O dovadă concludentă o constituie declarația unuia dintre fruntașii partidului, — Dimitrie Tuțovici, făcută la Congresul socialiștilor români din 1912, potrivit căreia : „Socialismul în *Serbia* dăorește în mare parte succesul său de astăzi și ajutorului pe care l-a avut de la socialismul român. Una dintre primele broșuri pe care am citit-o a fost studiul marelui tovarăș al dv. Gherea asupra concepției materialiste a istoriei“⁴².

Mișcarea muncitorească din țările nordice ale Europei a înregistrat în această epocă succese remarcabile pe linia organizării profesionale. Această situație a mărit capacitatea de atracție a partidelor social-democrate, care, cu sprijinul muncitorilor organizați, au cucerit poziții importante în parlamentele țărilor lor. În *Suedia* erau, în 1910, 35 de deputați socialiști, în *Danemarca* 24, iar în *Norvegia* 23. Și în *Finlanda*, pe fondul dezvoltării industriale, ce a cunoscut un ritm mai accelerat în ultimele

două decenii ale secolului trecut, a luat naștere, în 1899, Partidul Muncitoresc din Finlanda. În 1903, acesta a aderat la Internaționala a II-a sub numele de Partidul Democrat Socialist din Finlanda. Numărul membrilor partidului a sporit neconținut, în contextul luptei naționale contra asupririi țariste, ajungând la circa 70 000 în ajunul războiului.

Spania a cunoscut, la începutul secolului al XX-lea, una din epocile de criză profundă a structurilor ei economice și sociale, pusă în relief de scumpetea excesivă a traiului, de apariția fenomenului subnutriției, de revolte în lumea satului, cu precădere în Andaluzia, de ample mișcări greviste, ca cea a metalurgiștilor din Barcelona (februarie 1902), soldată cu 40 de morți și 200 răniți. Mișcarea grevistă, dată fiind influența anarhismului, avea un pronunțat caracter spontan, ceea ce a determinat conducerea Partidului Socialist Spaniol, în frunte cu Pablo Iglesias, să nu organizeze mișcarea de solidaritate cu greviștii, ci doar să condamne asasinările, punând, în schimb, un accent deosebit pe organizarea cât mai riguroasă atât a partidului cât și a mișcării sindicale. Mai ales în plan profesional, clasa muncitoare spaniolă și-a organizat rindurile, numărul sindicaliștilor sporind într-un ritm relativ rapid : de la 15 000 cât număra Uniunea Generală a Muncitorilor în 1899, la 40 000 în 1902 și 55 000 în 1905. Și chiar dacă ritmul s-a încetinit în anii 1906—1908, în anul următor aflusul muncitorilor către organizațiile sindicale și politice a cunoscut noi dimensiuni.

Mișcarea socialistă din Spania s-a opus politicii militariste și colonialiste a cercurilor guvernante, încercărilor acestora de a lua parte la cucerirea Marocului în iulie 1909, Pablo Iglesias justificând această atitudine prin aceea că „Inamicul poporului spaniol nu este marocanul, ci guvernul. Guvernul trebuie combătut prin toate mijloacele. Soldații n-ar trebui să tragă în jos, ci în sus. Dacă vor face-o, muncitorii vor declanșa greva generală”⁴³. Partidul s-a divizat, însă, în aprecierea primului război mondial, la Congresul din 1915 având câștig de cauză, cu 3 106 voturi, moțiunea Iglesias-Besteiro, favorabilă aliaților, cealaltă moțiune, de condamnare a ambelor tabere, întrunind 2 850 voturi.

În *Italia* s-a manifestat unul dintre partidele socialiste puternice, cu influență în viața politică a țării sale. În 1908, Partidul Socialist Italian număra 41 594 membri, repartizați în 1 282 de secțiuni ; dispunea de cinci gazete cotidiene și aproape o sută săptămânale ; la alegerile generale din 1913 a obținut aproape 1 000 000 de voturi, trimițând în parlament 80 de deputați.

O trăsătură caracteristică a P.S.I., în special după 1902, a fost coexistența în sânul lui a mai multor curente, conducerea partidului revenind, pe rând, unuia sau altuia dintre acestea. Încă din 1902, Turatti, Bissolati și alții au propus autonomia secțiunilor în legătură cu problema alianțelor electorale cu alte partide. Curentul revoluționar, condus de Lazzari, se pronunța „contra compromisurilor, contra votării bugetelor”, dar el constituia numai o minoritate în partid. Așa-numiții „integraliști” (Ferri, Morgari) ocupau o poziție centristă, mai apropiată, însă, de reformiști.

Disensiunile din partid s-au repercutat negativ asupra acțiunilor muncitorești. Marea grevă din 1904 nu și-a atins obiectivele propuse și ca urmare a lipsei de unitate din partid. Dealtfel, la Congresul de la

⁴³ Jacques Droz, *Histoire générale du socialisme*, vol. II, p. 317.

Roma (1906), syndicatele muncitorești au rupt legăturile cu Partidul Socialist.

Războiul imperialist purtat de Italia în Tripolitania, pe care curentul reprezentat de Turatti și Bissolati l-a susținut, a dus la compromiterea lor ca reprezentanți ai clasei muncitoare. La Congresul P.S.I. de la Reggio Emilia (1912), grupul deputaților socialiști care susținuseră războiul, în frunte cu Bissolati, a fost exclus din partid. Comentînd acest fapt, organul central al socialiștilor români scria că „demonstrat este creșterea forțelor social-democrațiilor revoluționari”⁴⁴. Înlăturarea din partid a celor ce nu susținuseră linia politică de combatere consecventă a războiului a marcat o „radicalizare a Partidului Socialist Italian”⁴⁵, ceea ce i-a permis să acționeze, în 1914 și în prima parte a anului următor, pentru neutralitatea țării sale iar în cadrul mișcării muncitorești internaționale să se înscrie ca parte componentă a mișcării zimmerwaldiene.

Semnificativă a fost și dezvoltarea partidelor clasei muncitoare din Belgia, Olanda și Elveția, un proces istoric pus în evidență fie de creșterea numerică a rîndurilor lor și de amploarea mișcărilor revendicative, fie de succesele electorale ori de soluțiile preconizate în probleme ca : modificarea Constituției în Belgia, condamnarea consecventă a războiului de „tribuniști” olandezi (cei care s-au aflat în jurul gazetei marxiste „Tribuna”) și socialiștii elvețieni, și unii și alții situîndu-se la stînga Internaționalei a II-a, numărîndu-se printre protagoniștii mișcării zimmerwaldiene.

Începutul secolului al XX-lea coincide cu afirmarea mișcării muncitorești și în alte zone ale lumii. Faza monopolistă a dezvoltării capitaliste a accelerat dezvoltarea industriei în noi spații geografice și, implicit, procesul dezvoltării numerice a clasei muncitoare, urmat de amplificarea acțiunii sale sociale și politice. Lupta clasei muncitoare a căpătat noi dimensiuni ; ea a îmbrăcat aspecte variate în S.U.A. și în unele țări din America Latină ; și-a făcut apariția și s-a dezvoltat relativ repede în țări din Asia (Japonia, China, India), unde lupta ei socială s-a îmbinat cu lupta de eliberare națională.

Ascensiunea S.U.A., începută încă în secolul al XIX-lea, a cunoscut noi etape la începutul secolului al XX-lea. În 1900, S.U.A. produceau 30% din producția industrială mondială, consolidîndu-și astfel primul loc în ierarhia lumii. Pe fondul dezvoltării unor noi ramuri de producție, la începutul secolului a avut loc o creștere masivă a muncii salariate și, în mod deosebit, a numărului de muncitori industriali⁴⁶.

În mișcarea muncitorească din S.U.A. principala organizație era Federația Americană a Muncii (A.F.L.), al cărei efectiv a crescut de la 264 000 membri în 1897, la 1 676 000 în 1904, ajungînd la 2 054 526 în ajunul primului război mondial⁴⁷. Dezvoltarea organizării sindicale nu putea, însă, suplini lipsa unui partid politic de masă al clasei muncitoare. Crearea, în 1897, a Partidului Socialist a constituit un pas înainte pe linia unirii socialismului științific cu mișcarea muncitorească din S.U.A. Spre deosebire de Partidul Muncitoresc Socialist, care refuza să activeze în

⁴⁴ „România muncitoare” din 15 iulie 1912.

⁴⁵ Luigi Cortesi, *Le origini del Partito Comunista Italiano. Il P.S.I. dalla guerra di Libia alla scissione di Livorno*, Editori Laterza, Bari, 1972, p. 6 și 52.

⁴⁶ *Istoria vtorovo Internaționala*, vol. II, Moskva, 1965, p. 17.

⁴⁷ William Z. Foster, *Istoria celor trei Internaționale*, Editura politică, București, 1959, p. 260.

A.F.L., Partidul Socialist, îndreptându-și atenția în mai mare măsură spre mase, a abordat numeroase probleme revendicative imediate, a acceptat colaborarea cu sindicatele. Aceasta i-a și sporit audiența ideologică și politică în rândurile clasei muncitoare și, în consecință, și-a sporit numărul aderenților de la 50 000 în 1909 la 125 500 în ajunul războiului. Cu toate acestea, el nu a ajuns să se transforme într-un partid muncitoresc de masă, care să joace un rol important în conducerea luptei revoluționare și, pe un plan mai larg, în viața politică a țării.

În procesul de „trezire” a continentului asiatic, un important loc l-a ocupat lupta forțelor democratice din *China*, în cadrul căreia proletariatul în formare avea să joace un rol din ce în ce mai important. Lupta împotriva imperialismului și a reacțiunii interne se contura, la începutul secolului nostru, ca o luptă distinctă, cu revendicări mai concrete, cu noi elemente de organizare. În mai 1899—1900, în partea de nord a Chinei a izbucnit prima răscoală populară antiimperialistă. Răscoala, deși înfrântă, a oferit numeroase învățăminte pentru elementele progresiste ale societății chineze din acea perioadă istorică.

Sub conducerea lui Sun Zhongshan, în 1905, s-a creat organizația „Liga revoluționară”, care și-a propus ca scop răsturnarea dinastiei manciuriene Qing, proclamarea republicii, împărțirea dreaptă a pământului, o politică internațională de pace. Procesul revoluționar din China, arăta V. I. Lenin, înregistra un moment calitativ — „transformarea vechilor răzmerițe... într-o mișcare democratică conștientă”⁴⁸. Ca expresie a acestui proces istoric, din 1906 se remarcă acțiuni revendicative importante ale muncitorilor. Anul 1907 a fost marcat și de răscoale în rândurile armatei. În anii 1907—1909 întreaga țară a fost cuprinsă de mari mișcări țărănești. China se afla în fața revoluției, care, prin caracterul și forțele sale motrice, era o revoluție burghezo-democratică, cu numeroase particularități istorice specifice.

Cauza nemijlocită a izbucnirii revoluției din 1911 a fost acordarea, de către guvernul reacționar, a numeroase concesiuni firmelor străine în construcția căilor ferate din China. Liderii „Ligii revoluționare” au demascat acest nou act de trădare a monarhiei reacționare și, sub lozincă „Apărarea căilor ferate”, au chemat masele la revoluție. Răscoala garnizoanei din Wuhan, din 10 octombrie 1911, a marcat începutul revoluției, care a cuprins cu rapiditate provinciile din sudul și centrul țării. Clasa muncitoare chineză, în proces de formare, s-a atașat hotărât revoluției și a devenit susținătorul ei cel mai combativ. Revoluția a dus la înlăturarea regimului monarhic și proclamarea, la 1 ianuarie 1912, a Republicii China. Proclamarea republicii nu a fost urmată, însă, de transformări social-economice radicale, care să vină în folosul maselor. Capitalul străin a rămas „intangibil”, iar rezolvarea problemei agrare a fost amânată. Elementele conservatoare, înspăimântate de amploarea luptei maselor populare, au trecut la manevre antirevoluționare.

Cu toate că a fost înfrântă, revoluția burghezo-democratică chineză din anii 1911—1912 a avut o mare importanță. Ea a înlăturat regimul monarhic și a jucat un rol de seamă în întărirea mișcării revoluționare a poporului chinez. Pe scena politică a Chinei se afirma o nouă clasă socială : proletariatul. După datele oficiale, în 1913 existau în China 21 713 întreprinderi cu caracter industrial, în care lucrau 630 000 de muncitori. Principalele centre industriale erau Guangzhou, Shanghai, Hong Kong și

⁴⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 185.

Beijing. Trăgînd învăţăminte din marile confruntări de la începutul secolului, forţele revoluţionare îşi regrupau rîndurile pentru noi bătălii de clasă.

Prin natura ei, revoluţia chineză a avut un larg ecou şi în Europa, mai ales în conştiinţa politică a partidelor muncitoreşti. La conferinţa bolşevicilor de la Praga, din 1912, s-a adoptat o rezoluţie specială de sprijinire a luptei revoluţionare a poporului chinez. Însemnătatea istorică a revoluţiei chineze s-a evidenţiat cu putere în publicaţiile socialiste din România. „Revoluţia chineză — se scria în coloanele „României muncitoare“ din februarie 1912 — este unul din cele mai mari evenimente istorice la care asistăm... Reuşita revoluţiei chineze e un eveniment extraordinar de mare şi ne arată mai clar ca niciodată că totul, dar absolut totul, se îndreaptă azi spre societatea socialistă“⁴⁹.

Spre deosebire de clasa muncitoare din numeroase ţări europene, care, prin lupta ce a desfăşurat-o de-a lungul anilor, a reuşit să cucerască importante drepturi şi libertăţi social-politice, în *Japonia*, proletariatul era lipsit, la începutul secolului nostru, de cele mai elementare drepturi. Mişcarea socialistă, care îşi sporea, treptat, influenţa în rîndurile clasei muncitoare, era confruntată cu probleme şi sarcini dificile. Cu toate acestea, în mai 1901, ca urmare a intensei activităţi desfăşurate de un grup de socialişti, în frunte cu Sen Katayama, a fost creat Partidul Social-Democrat din Japonia, care şi-a înscris ca obiective: apărarea intereselor maselor, lichidarea claselor avute, cucerirea drepturilor electorale, pacea între naţiuni. Guvernul japonez a interzis activitatea P.S.D.J., considerîndu-l o „forţă primejdioasă“. Mişcarea socialistă şi-a continuat, însă, activitatea prin cele mai diferite forme şi mijloace, în cadrul cărora un loc important l-a ocupat „mişcarea poporului simplu“. Acţiunile anti-războinice ale socialiştilor japonezi le-au întărit influenţa în mase, ceea ce a dat posibilitatea unei noi încercări de organizare legală a partidului. În 1906, în condiţiile unei puternice mişcări revendicative, a fost constituit Partidul Socialist Japonez, care, însă, în scurt timp, a fost nevoit să treacă în ilegalitate.

La hotarul dintre secolele al XIX-lea şi al XX-lea, ţările de pe continentul latino-american au înscris succese tot mai importante pe calea revoluţiei industriale, ceea ce a condus la dezvoltarea numerică a proletariatului şi la apariţia primelor mari bătălii sociale ale clasei muncitoare. Concomitent, au avut loc mari mişcări ţărăneşti îndreptate mai ales împotriva rînduielilor semifeudale. Proletariatul însuşi, pe măsura intensificării luptei pentru o existenţă mai bună, s-a angajat şi pe făgaşul acţiunii de organizare profesională şi politică. În *Chile*, Partidul Socialist, creat în 1894, s-a transformat, în 1912, în Partidul Socialist Muncitoresc; în *Argentina* îşi continua activitatea Partidul Socialist, care, luase naştere în 1896; în *Cuba*, în 1904, s-a creat Partidul Muncitoresc, care, din 1905, s-a denumit Partidul Muncitoresc Socialist; în *Uruguay* s-a făurit Partidul Socialist (1911), iar în *Mexic* Partidul Socialist Muncitoresc (1912).

În ansamblul său, mişcarea muncitorească şi democratică din ţările Americii Latine se racorda, cu potenţele sale social-politice, aflate în diferite stadii de dezvoltare, la torentul general al luptei antiimperialiste pentru progres social, pentru cucerirea şi consolidarea independenţei naţionale.

⁴⁹ *Tradiţii ale poporului român de solidaritate şi prietenie cu poporul chinez*, Editura politică, Bucureşti, 1973, p. 67—69.

Remarcabilă este dezvoltarea luptei organizate a clasei muncitoare și în alte zone ale lumii, ca în cazul dominiilor engleze. În *Australia* primul Partid Laburist s-a creat în 1891, după care, alte partide muncitorești s-au constituit în diverse state : Victoria, Queensland, Australia de sud etc. Ele s-au unit, în 1901, sub forma unei federații și s-au impus în viața politică a Commonwealth-ului australian, obținând, la alegerile din 1910 majoritatea voturilor și formând primul guvern muncitoresc din lume. Aceste succese electorale au fost raportate și în anii următori, în 1915 în mod deosebit. În 1918 avea să adopte titulatura de Partidul Laburist Australian. Și în *Noua Zeelandă* ia naștere un Partid Laburist în 1910, devenit, în 1912, Partidul Laburist Unit. În *Africa de Sud* au existat mai multe organizații politice muncitorești, care au funcționat în 1910, când a luat naștere Uniunea sud-africană, sub denumirea de Partidul Laburist din Africa de Sud. În *Canada* a ființat, din 1893, Partidul Socialist.

Odată cu declanșarea primului război mondial, partidele muncitorești, mișcarea socialistă, în ansamblul ei, se vedeau în fața unor noi probleme de ordin politic, social și mai ales economic. Pentru masele largi de oameni ai muncii, pentru popoarele Europei și de pe alte continente, perioada războiului avea să genereze noi și importante preocupări, care își vor găsi o reflectare acută și în conștiința politică a clasei muncitoare. Pentru a găsi răspunsurile necesare, în măsură a satisface noile cerințe ale istoriei, partidele muncitorești, filtrând experiența acumulată, vor scruta orizonturile vieții sociale, căutând căi și mijloace de acțiune care să aducă proletariatul, masele largi cât mai aproape de împlinirea aspirațiilor lor de libertate socială și națională.

DOLORES IBARRURI
(Cu prilejul aniversării
a 90 de ani de la naștere)

Președintele Partidului Comunist din Spania, tovarășa Dolores Ibarruri, eminentă fiică a poporului spaniol, personalitate de frunte a vieții politice spaniole, militantă de seamă a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a împlinit 90 de ani. Prin întreaga sa activitate pe tărîm politic, prin abnegația și pilduitoarea dăruire de sine cu care s-a angajat în lupta revoluționară pentru interesele vitale ale poporului spaniol, pentru cauza celor ce muncesc de pretutindeni, tovarășa Dolores Ibarruri și-a cîștigat un înalt prestigiu, dragostea și respectul tuturor celor a căroră le sînt scumpe idealurile libertății și progresului social.

La această luminoasă aniversare, pe care comuniștii, toți oamenii progresiști din Spania au sărbătorit-o sub semnul intensificării acțiunilor pentru adîncirea procesului de dezvoltare democratică a patriei lor, comuniștii români, întregul nostru popor au participat din toată inima, în spiritul sentimentelor de strînsă prietenie, stimă reciprocă și solidaritate militantă dintre partidele și popoarele noastre. Sînt sentimente ce își găsesc o nouă și elocventă expresie în cuvintele pline de căldură și afecțiune ale telegramelor de felicitare pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a adresat-o de ziua aniversării tovarășei Dolores Ibarruri. În același timp, tovarășei Dolores Ibarruri i-a fost conferit Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I, cu eșarfă, pentru merite deosebite în îndelungata sa activitate revoluționară și antifascistă consacrată cauzei democrației, libertății și independenței naționale, socialismului și păcii, pentru contribuția adusă la dezvoltarea relațiilor de prietenie, colaborare și solidaritate dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist din Spania, dintre poporul român și poporul spaniol.

Această nouă și înaltă distincție românească se adaugă altor înalte ordine românești ce i-au fost conferite tovarășei Dolores Ibarruri. După cum este cunoscut, ca o expresie a profunde prețuiri a îndelungatei activități revoluționare, tovarășei Dolores Ibarruri i-au fost decernate Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa I, în 1970, și Ordinul

„Victoria Socialismului“, în 1976. Relevînd rolul și contribuția tovarășei Dolores Ibarruri la cauza democrației, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU declara : „Cunoaștem activitatea pe care ați desfășurat-o de decenii în rîndurile mișcării comuniste și antiimperialiste internaționale. Știm că tot ceea ce ați făcut în întreaga activitate revoluționară a fost închinat, în primul rînd, cauzei libertății, bunăstării, fericirii poporului spaniol, precum și cauzei prieteniei și colaborării între toate popoarele lumii. Tocmai pentru această activitate îndelungată și consecventă vă bucurați de stima și prețuirea în primul rînd a comuniștilor și poporului spaniol, a comuniștilor și poporului român, a comuniștilor și forțelor antiimperialiste de pretutindeni“.

Tovarășa Dolores Ibarruri a dat întotdeauna o deosebită apreciere solidarității manifestate de P.C.R., de poporul român, față de lupta P.C. din Spania. În acest sens, tovarășa Dolores Ibarruri sublinia : „În lupta îndelungată și grea a partidului nostru am simțit întotdeauna vie solidaritatea Partidului Comunist Român. Am simțit-o în trecut și o simțim și astăzi prin sprijinul permanent al Partidului Comunist Român, solidaritate care unește prin legături indestructibile cele două popoare și cele două partide ale noastre“.

Născută la 9 decembrie 1895, într-o familie de mineri din Asturia — provincie din nordul Spaniei — tovarășa Dolores Ibarruri a împărtășit condițiile grele de viață ale acestei categorii de muncitori dîrzi, în mijlocul cărora și-a călit caracterul și și-a format convingerile revoluționare.

Anii 1917—1920 au fost ani în care starea de spirit revoluționar cuprinde largi pături sociale din Spania, cînd au loc puternice acțiuni revendicative. În acea perioadă de efervescență revoluționară, tovarășa Dolores Ibarruri se avîntă cu pasiune în lupta pentru împlinirea aspirațiilor clasei muncitoare, ale întregului popor spaniol, numărîndu-se printre fondatorii Partidului Comunist din Spania, cu a cărui existență și luptă avea să-și împletească întreaga viață. Pe drept cuvînt, nu se poate vorbi despre Partidul Comunist din Spania fără a evoca rolul jucat în eroica sa istorie de legendara „Passionaria“ — supranumită astfel, cu dragoste și admirație, pentru energia și elanul său — după cum ar fi imposibil să rememorăm viața sa de înflăcărât conducător și tribun revoluționar fără a o încadra în tumultuoasa activitate a P.C. din Spania.

În cele șase decenii și jumătate de luptă a P.C. din Spania, ca, de altfel, de-a lungul întregii sale activități, personalitatea tovarășei Dolores Ibarruri s-a remarcat prin fermitatea cu care a slujit idealurile socialismului, interesele sacre ale unității comuniștilor spanioli, prin calitățile de organizator și capacitatea de a aplica în mod viu, creator, teoria marxist-leninistă la condițiile concrete ale țării. În 1930 a fost aleasă membră a Comitetului Central, iar în 1932 membră a Biroului Politic al C.C. al P.C. din Spania. În anul 1942, ca o recunoaștere a meritelor sale, a capacității organizatorice de care a dat dovadă, tovarășa Dolores Ibarruri a fost aleasă în funcția de secretar general al P.C. din Spania, iar în 1962 devine președintele partidului.

După cum este cunoscut, Partidul Comunist din Spania a înscris în cronica luptei pentru libertate și democrație o pagină de neuitat în timpul războiului civil, declanșat în 1936 de reacțiunea internă, cu sprijinul Germaniei hitleriste și al Italiei fasciste. În aceste condiții, P.C. din Spania a polarizat în jurul său cele mai largi forțe patriotice și democratice, fiind inspiratorul și însuflețitorul rezistenței populare împotriva agresiunii fasciste, pentru salvare națională, libertate și progres social. În apriga înfrun-

tare cu inamicul, nemuritoare fapte de eroism au înscris regimentele și batalioanele organizate și conduse de comuniști, care s-au situat în fruntea rezistenței poporului spaniol, i-au insuflat încredere în forțele sale și în dreptatea cauzei pe care o apără.

În acele momente de dramatică încheștare, Dolores Ibarruri a participat efectiv la organizarea luptei pe diferite fronturi, de numele ei fiind pentru totdeauna legate crîncenele bătălii de la Guadarrama și pentru apărarea Madridului. Cuvintele sale înflăcărate de îmbărbătare, de îndemn la luptă pentru viață demnă și liberă adresate direct, în clipele cele mai grele ale bătăliilor, au electrizat întreaga Spanie. Timp de 32 de luni, forțele patriotice și democratice au rezistat în fața unui inamic cu mult superior numeric și ca tehnică militară, înscriind pagini de epopee, cu jertfe de sînge care au stîrnit admirația și respectul întregii omeniri înaintate.

Consecvent principiilor sale internaționaliste, ce i-au caracterizat întotdeauna activitatea, Partidul Comunist Român, în pofida condițiilor grele ale ilegalității, și-a făcut auzit, încă din primele zile ale războiului civil, protestul ferm împotriva agresiunii fasciste din Spania. La chemarea P.C.R. s-au format comitete pentru ajutorarea Spaniei republicane, mișcarea de solidaritate culminînd cu participarea a sute de revoluționari români pe fronturile rezistenței antifasciste din Spania.

După înăbușirea în sînge a luptei de rezistență și instaurarea dictaturii franchiste, Partidul Comunist din Spania, înfruntînd prigoana, a militat cu aceeași neîțărmită abnegație împotriva reacțiunii, afirmîndu-se ca principal catalizator al unirii tuturor forțelor patriotice interesate în lichidarea dictaturii și dezvoltarea democratică a Spaniei. În cursul luptei sale curajoase din acei ani, P.C.S. și-a lărgit rîndurile, s-a întărit din punct de vedere organizatoric și ideologic, a realizat largi alianțe cu alte partide și organizații, afirmîndu-se ca o forță politică fundamentală a societății spaniole.

Legalizarea P.C. din Spania, repunerea în drepturile sale firești — după dispariția dictaturii franchiste — au marcat un moment deosebit de important în contextul schimbărilor produse în viața politică a țării, deschizînd perspective noi, favorabile desfășurării procesului de democratizare, îndeplinirii aspirațiilor poporului spaniol spre lichidarea vestigiilor trecutului și înaintarea pe calea progresului economico-social, a independenței, păcii și colaborării internaționale.

Cea de-a 90-a aniversare a tovarăsei Dolores Ibarruri are loc într-un moment cînd P.C. din Spania își intensifică inițiativele și acțiunile de luptă, oferind răspunsuri constructive proprii, originale problemelor care confruntă societatea spaniolă, militînd pentru dezvoltarea procesului de democratizare, pentru o Spanie liberă și prosperă.

În desfășurarea îndelungatei sale activități de conducător al P.C. din Spania, tovarășa Dolores Ibarruri a acordat o însemnătate primordială întăririi continue a coeziunii partidului, a unității rîndurilor lui, considerînd că numai un partid comunist unit, revoluționar, bazat pe teoria marxistă, a socialismului științific, poate să-și stabilească o linie politică corespunzătoare intereselor majore ale poporului. Viața însăși, practica politică au demonstrat că tocmai întărirea unității, atît pe plan politico-ideologic, cît și organizatoric, este factorul care oferă certitudinea creșterii forței și capacității partidelor comuniste de a conduce spre victorie lupta maselor populare. După cum experiența istorică arată că apariția oricăror manifestări de subminare a unității, de scindare a forțelor

unui partid comunist, orice acțiuni fracționiste aduc prejudicii partidului și poporului respectiv, se răsfrâng nefavorabil asupra forței și prestigiului întregii mișcări comuniste și muncitorești internaționale. În activitatea sa, Partidul Comunist din Spania manifestă un profund spirit creator, depunând eforturi perseverente pentru aplicarea principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete și particularitățile specifice ale Spaniei. Cu hotărâre și energie militează P.C.S. pentru realizarea unității de acțiune a tuturor forțelor social-politice interesate în continuarea dezvoltării țării pe calea democrației și progresului social.

Pe planul vieții internaționale, P.C.S. se manifestă activ în lupta împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, pentru respectarea independenței naționale a popoarelor, pentru raporturi internaționale noi, democratice. În situația creată în prezent pe arena mondială, P.C. din Spania se pronunță pentru reluarea cursului spre destindere, pentru trecerea la măsuri efective de stăvilire a înarmărilor, de dezarmare, în primul rînd nucleară, pentru soluționarea tuturor diferendelor pe calea tratativelor. Pe această linie, P.C.S. desfășoară, alături de alte forțe politice și sociale, o amplă campanie în favoarea ieșirii Spaniei din N.A.T.O. și împotriva bazelor militare străine de pe teritoriul național.

Ca detașament al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, P.C.S. manifestă o preocupare constantă pentru dezvoltarea legăturilor de solidaritate cu celelalte partide comuniste, pentru respectarea în relațiile reciproce a principiilor deplinei egalități, dreptului fiecărui partid de a-și stabili propria linie politică, strategia și tactica revoluționară, corespunzător condițiilor specifice din țara respectivă, subliniind stăruitor că numai pe această bază se pot realiza o solidaritate trainică, o unitate de tip nou, superioară, în mișcarea comunistă.

Activitatea intensă depusă de P.C. din Spania, sub conducerea tovarăsei Dolores Ibarruri, pentru promovarea intereselor fundamentale ale poporului spaniol, pentru pace și progres în lumea întreagă este urmărită cu sentimente de profundă simpatie și solidaritate de comuniștii români, de întregul nostru popor, care dau o înaltă prețuire relațiilor tradiționale de caldă prietenie, colaborare și solidaritate dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist din Spania.

Un rol esențial în extinderea și aprofundarea raporturilor frățesti dintre partidele noastre l-au avut întîlnirile frecvente ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, cu tovarăsa Dolores Ibarruri, președintele Partidului Comunist din Spania, cu alți membri ai conducerii P.C.S. Desfășurate în spiritul prieteniei, stimei și respectului reciproc, aceste întîlniri au pus în evidență numeroase puncte de vedere comune în problemele abordate, dorința de a adînci în continuare conlucrarea dintre cele două partide. Tovarăsa Dolores Ibarruri a fost în multe rînduri oaspete al tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarăsei Elena Ceaușescu, fiind înconjurată de fiecare dată cu o caldă afecțiune și ospitalitate pe pămîntul României.

La această fericită aniversare, comuniștii, întregul nostru popor — așa cum se subliniază în telegrama adresată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu acest prilej sărbătoresc — reafirmîndu-și solidaritatea cu comuniștii, cu toate forțele democratice și progresiste din Spania, adresează tovarăsei Dolores Ibarruri salutul lor internaționalist, cele mai calde felicitări, împreună cu urări de sănătate și fericire, pentru împlinirea aspirațiilor poporului spaniol, cărora le-a dedicat dintotdeauna exemplara sa viață și activitate revoluționară.

DOCUMENTE PRIVIND MAREA RĂSCOALĂ A ȚĂRANILOR DIN 1907, VOL. III : DESFĂȘURAREA RĂSCOALEI.

B. MUNTENIA,

Editura Academiei Republicii Socialiste România,
București, 1984, 592 p.

Al treilea volum din seria de *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907* conține mărturii referitoare la desfășurarea luptei ce a cuprins satele Munteniei, cu excepția județelor Olt, Argeș și Muscel, ce vor fi reflectate în volumul al IV-lea.

Ca și celelalte două care l-au precedat, acest masiv tom poartă girul a trei prestigioase foruri științifice — Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Institutul de istorie „N. Iorga”, Direcția Generală a Arhivelor statului, și apare sub îngrijirea unui colectiv de specialiști în domeniu, format din : Ion Popescu-Puțuri, Andrei Oțetea (coordonatori), Marin Badea, Au-

gustin Deac, Marin Florescu, Coralia Fotino, Ion Ilincioiu, Mircea Iosa, Georgeta Tudoran ; au mai colaborat : Damian Hurezeanu, Traian Lungu, Vasile Niculae ; referenți științifici : Ion Iacoș, Anastasie Iordache.

După cum este știut, marea confruntare socială din primăvara anului 1907 desfășurată în Muntenia, ca pe întregul cuprins de atunci al țării, și-a găsit o amplă reflectare în actele emenate de la autorități, obligate ele însele de împrejurări să fie informate despre evenimente și, în cunoștință de cauză, să ia „măsurile” ce se impuneau, din punctul de vedere al intereselor cercurilor guvernante.

Marea majoritate a documentelor selectate provin din surse oficiale : telegrame ale autorităților locale către organele superioare ale administrației de stat, cu precădere primului ministru, ministrului de interne, ministrului de justiție sau celui de război, ordine și circulare ale guvernului către prefecți ori comandanți militari, precum și rapoarte-sinteză care privesc retrospectiv desfășurarea evenimentelor. Sunt inserate, de asemenea, documente prin care vorbesc nemijlocit eroii marii confruntări din primăvara anului 1907, țărani care se ridicaseră la luptă, exprimând deschis motivele ce i-au determinat să nu mai suporte povara atât de apăsătoare a învoielilor agricole și să încerce a impune cu forța reconsiderarea raporturilor existente între ei și arendași sau proprietari, să reclame, pe această cale, pământul ce li se cuvenea.

În ansamblul său, prezentul volum înfățișează curba ascendentă a răscoalei, faptul că, spre sfârșitul primei decade a lunii martie, când pe plaiurile moldovene acțiunile răsculaților se încheiau în linii generale, în marea majoritate a județelor din Muntenia lupta țăranilor se amplifică, atingând cote deosebit de înalte. Ca amploare, intensitate și forme de desfășurare — cea mai caracteristică fiind aceea a constituirii unor imense grupuri de răsculați ce au străbătut județele Teleorman și Vlașca sau sudul județului Dimbovița — lupta țăranilor din partea de sud a țării a marcat o etapă deosebită. De altfel, în zilele când în județele Rîmniciu Sărat și Buzău, dar mai ales în Vlașca, Teleorman și o parte a județului Dimbovița, răscoala tindea să atingă punctul său culminant, avea loc, la 13 martie, căderea guvernului conservator Gh. Gr. Cantacuzino, înlocuit imediat de guvernul liberal D. A. Sturdza, care și-a asumat „sarcina” înăbușirii singeroase a răscoalei.

Documentele pun pregnant în evidență forța de angajare în luptă mai ales a țăranilor din județele Vlașca și Teleorman, duritatea excesivă a unora din confruntările dintre răsculați și unitățile însărcinate cu reprimarea. De asemenea, memorabile rămân, pentru sudul Munteniei, luptele de la Stănești, în cursul cărora soldații, în marea lor majoritate țărani îmbrăcați în haine militare, s-au solidarizat cu cei care se ridicaseră la luptă.

Documentele cuprinse în volum reflectă faptul că, începând cu zilele de 8 și 9 martie, s-au conturat două zone distincte în care răscoala a avut o amploare și o intensitate deosebite: prima zonă era aceea a județelor din nord-est — Rm. Sărat și Buzău, iar a doua cuprindea județele Vlașca și Teleorman, situate în sud-vest. Regiunea subcarpatică, cuprinzând județele Dimbovița și Prahova, s-a încadrat numai parțial în aria de desfășurare violentă a răscoalei, nemulțumirile țăranimii manifestându-se aci sub forma unor agitații și frământări, canalizate pe calea acțiunilor petiționare. În partea centrală și de est a Munteniei — județele Ilfov, Brăila și Ialomița — mișcarea a cunoscut, de asemenea, forma predominant petiționară. În ansamblu, perioada de desfășurare a răscoalei din Muntenia a fost cuprinsă între zilele de 9 și 16 martie, atingând intensitatea maximă la 11—15 martie. De asemenea, ca și în Moldova, țăranii răsculați au manifestat intenția de a pătrunde în orașele reședință de județ, cei din Teleorman și Vlașca, de pildă, amenințând chiar Ca-

pitala țării, iar în unele județe — Buzău, Rm. Sărat ș.a. — orașele de reședință au constituit importante centre de manifestare a răscoalei.

Încă înainte de extinderea răscoalei în județele muntene, s-au semnalat frământări ale țăranilor, determinate de încercarea lor de a arenda în mod nemijlocit moșii ale statului și chiar ale proprietarilor. În continuare, volumul înserează știri despre izbucnirea răscoalei în județul Rm. Sărat, începând cu 8 martie. Sînt prezentate telegrame către autoritățile locale și centrale referitoare la agitațiile ce au cuprins țăranimea ce solicita noi contracte de învoielă agricole (doc. nr. 1, 2, 7, 31) sau împrumutarea (doc. nr. 14, 15, 17, 18, 23), la atacurile întreprinse asupra conacelor și moșiilor arendașilor și proprietarilor (doc. nr. 5, 12, 32, 38, 53, 65, 69, 73, 75), la arestările efectuate și la numărul celor împușcați — 13, cifră inițială, deoarece mulți țărani fiind grav răniți și murind pe la casele lor nu s-a cunoscut numărul exact al celor ce și-au pierdut viața în timpul răscoalei. Sînt relevante, de asemenea, documentele ce ilustrează așa-zisa instigare la răscoală, ca și cele ce cuprind interogatoriile participanților (doc. nr. 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89 și altele).

Volumul conține, în continuare, interesante mărturii cu privire la desfășurarea răscoalei în județul Buzău, unde începuturile acțiunii s-au făcut simțite încă din primele zile ale lunii martie. A urmat o perioadă de aproximativ o săptămînă cînd s-au semnalat izbucniri și agitații izolate; răscoala nu a avut, așadar, un caracter exploziv încă de la început, cum s-a întîmplat în alte părți, perioada de maximă amploare și intensitate înregistrîndu-se între 11 și 12 martie, după care valul răscoalei a mers în descreștere pînă la 16 martie, cînd județul era, în linii mari, considerat de autorități ca „pacific”. Potrivit unei evaluări aproximative, răscoala a cuprins 41 din cele 107 comune ale Buzăului, situîndu-se, deci, printre județele puternic afectate de evenimente. Gravitatea coloanelor de răsculați, care grupau mai multe sate, spre orașul Buzău este relevată prin doc. nr. 9, 11, 12, 13 (trupele au făcut uz de arme, rănind și arestînd un număr de răsculați), nr. 14 (răsculații au atacat armata cu pietre), nr. 20 (cînd din nou s-a făcut uz de arme de către autorități, înregistrîndu-se 9 morți și 5 răniți), concentrări de trupe (doc. nr. 33, 34, 35, 38, 39, 40), interogatorii luate celor arestați (doc. nr. 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57), intrarea cu plugurile pe moșiile boierești (doc. nr. 62), rechizitoriile primarilor (doc.

nr. 66, 67, 68, 69), participarea rezerviştilor la răscoale (doc. nr. 67) etc.

Deşi nu cu atita violenţă şi combativitate ca în alte judeţe ale ţării, ridicarea la luptă a ţărănimii brăilene se înscrie şi ea în contextul general al acţiunii pentru pământ şi un trai mai bun. Pe aceste meleaguri, autorităţile administrative au luat o serie de măsuri cu caracter preventiv, menite să împiedice transformarea frământărilor şi agitaţiilor care se semnalaseră, atât în oraş cât şi în judeţ, în acţiuni violente. Astfel, aşa cum aflăm din paginile volumului, s-a dispus arestarea tuturor celor care manifestau intenţia de răscoală, aşa încît în numai cîteva zile au fost reţinute peste 200 de persoane, considerate drept „periculoase” de către autorităţi. O altă măsură de ordin militar a fost împinzirea oraşului şi judeţului cu trupe, gata oricînd să intervină acolo unde ar fi existat încercări de răscoală. Începutul răscoalei îl fac ţăranii din Viziru, cea mai mare comună din judeţ, care încă de la 8 martie intenţionau să ia în stăpînire pămînturile statului. După mai multe întruniri şi discuţii cu intelectualii satului, vizirenii au hotărît să pornească în grup spre Brăila, pentru a cere autorităţilor judeţene satisfacerea revendicărilor lor. Volumul ne înfăţişează şi alte frământări ţărăneşti din judeţul Brăila, precum atacarea unor conace ale proprietarilor şi arendaşilor şi arestările aşa-numiţilor agitatori (doc. nr. 21, 27), cererile de reziliere a vechilor contracte de arendare a moşilor statului şi a celor particulare (doc. nr. 2), tratativele cu autorităţile brăilene (doc. nr. 3, 4, 5, 6), cînd la bariera oraşului se aflau peste 700 de ţărani (doc. nr. 6), trimiterea de trupe la Viziru (doc. nr. 5, 9), sosirea unor întăriri militare (doc. nr. 16, 20, 25, 29, 30).

În judeţul Ialomiţa, marea răscoală a îmbrăcat forma unor frământări şi agitaţii, orientate, în special, spre obţinerea unor revendicări de natură social-economică. Aceasta se datoreşte atât măsurilor „preventive” luate de autorităţi, cit şi faptului că, deşi în judeţ existau moşii dintre cele mai întinse, muncite de ţărani în condiţii de arendare deosebit de grele, majoritatea proprietarilor şi arendaşilor au procedat la încheierea de noi contracte cu ţăranii în prezenţa armatei, ca principal instrument de constrîngere şi intimidare. Documentele relevă cererile prefectului ca mişcările de trupe să nu se facă decît la intervenţia sa, el fiind „mai în măsură de a cunoaşte cînd este trebuinţă” (doc. nr. 2), solicitările de trupe pentru paza avutului marilor proprietari, îndeosebi ale lui Gh. Gr. Cantacuzino (doc. nr. 3),

agitaţiile sătenilor din comunele Măxineni, Albeşti, Larga, Cosimbşti (doc. nr. 9), deplasările de trupe la Urziceni şi Călăraşi (doc. nr. 11, 12, 16, 18, 20, 21, 24, 27), la Sudiţi, Mărculeşti, Bucu, Hăgieni, Tîndărei, Săveni (doc. nr. 31) etc.

În frământatele zile ale lui martie 1907 judeţul Prahova a concentrat asupra sa o atenţie deosebită din partea autorităţilor, deoarece statul avea de apărut aici interesele unor mari proprietari şi ale capitalurilor investite în industria petrolieră, în care erau cointeresate şi monopoluri imperialiste străine. Pe de altă parte, existenţa pe Valea Prahovei a muncitorilor petrolişti, detaşament important al clasei noastre muncitoare, care se remarcase prin acţiuni greviste deosebite şi avea strînse legături cu lumea satului, constituia un motiv în plus care amplifică teama claselor dominante. Perspectiva unor acţiuni comune sau simultane ale ţăranilor şi muncitorilor petrolişti era de natură să alarmeze clasele dominante. Aşa cum se relevă în volum, spre deosebire de alte judeţe ale Munteniei situate în regiunea de deal şi munte, în Prahova agitaţiile şi frământările ţărăneşti au cunoscut o arie întinsă de răspîndire, fiind semnalate în peste 70 de localităţi. Ţăranii cereau schimbarea învoielilor agricole şi chiar pămînt din moşiile statului sau ale unor mari proprietari, ori reîntrirea în posesia terenurilor concesionate diferitelor companii petroliere. Încordarea socială din judeţ a alertat autorităţile, care au grăbit măsurile menite a înăbuşi cu forţa armată, încă în forma lor incipientă, manifestările de luptă ale celor asupriţi. Prezenţa în judeţ a unor trupe numeroase încă înainte de izbucnirea răscoalei n-a putut împiedica declanşarea acesteia, dar i-a imprimat anumite trăsături, cea mai evidentă fiind izbucnirea în valuri a nemulţumirilor, fără ca ele să fi putut atinge forme radicale de luptă decît în unele comune ca Singeru, Apostolache, Salcia etc. Se poate spune însă că aproape întregul judeţ a cunoscut o agitaţie continuă şi o tensiune care s-au prelungit mult timp chiar după înăbuşirea în sînge a răscoalei pe ansamblul ţării.

Documentele evidenţiază acţiunile populaţiei din centrele petrolifere (doc. nr. 1, 2, 3, 4), tulburările din satele Corlăteşti, Brazi, Măgureni (doc. nr. 6, 7, 8, 9), trimiterea unor detaşamente militare la Moreni, Băicoi, Floreşti şi Măgureni (doc. nr. 13), devastări ale unor conace boiereşti în comuna Singeru, acţiuni de îndemn la nesupunere a rezerviştilor (doc. nr. 22), deschiderea focului de către armată în comuna Salcia, soldată cu rănirea mai multor săteni (doc.

nr. 26), arestarea unor capi ai răscoalei (doc. nr. 26, 30), greve ale muncitorilor din Ploiești (doc. nr. 54).

În județul Ilfov, atestă documentele, mișcările țărănești s-au manifestat sub formă de frământări și agitații. Cu toate măsurile luate de autorități (teritoriul județului a fost împințit de armată și de unități de jandarmi), în primele zile ale lunii februarie 1907 au început să se răspindească în satele și comunele județului diverse scrieri adresate țăranilor, în special lucrările lui Vasile M. Kogălniceanu (*Către săteni și Istoricul chestiunii țărănești*), precum și poezia lui George Coșbuc, *Noi vrem pământ*.

În afara frământărilor și agitațiilor cu caracter local și sporadic, în zilele de 11 și 12 martie sînt atestate documentar încercările efectuate de țăranimea din comunele județului Ilfov de a pătrunde în București, pentru a impune autorităților centrale să le dea pământ și să le stabilească învoielii mai ușoare. Documentele cuprins în prezentul volum relevă solicitarea de către autorități și proprietari a trimiterii, pentru potolirea răzvrătiților, a unor unități militare (doc. nr. 42, 50, 51, 52, 56, 60, 63), plîngeri ale sătenilor contra arendașilor (doc. nr. 65) ș.a.

În județul Teleorman începutul răscoalei a fost marcat de evenimentele petrecute în ziua de 9 martie la Alexandria: rezerviștii anunțai încă din ajun să se prezinte la cazarmă pentru a merge să potolească răscoala din Moldova au manifestat în piața orașului împotriva plecării și, ajungînd în gară, i-au convins și pe cei din Zimnicea să nu se ducă la Turnu Măgurele. Documentele relevă că faptele petrecute la Alexandria erau consecința unei mai vechi stări de nemulțumire și agitație, ca și cele de la Zimnicea, unde locuitorii țărani solicitau să li se dea lor moșia orașului (doc. nr. 4). Măsurile preconizate de guvern sînt înfățișate în doc. nr. 5, ele prevăzînd unele îmbunătățiri în realizarea învoielilor agricole, fără a schimba, totuși, fondul problemei. Sînt incluse și documente ce scot la iveală numeroase arestări de țărani răsculați (doc. nr. 10), împușcarea capilor răzvrătiților (doc. nr. 12, 13, 14), incendieri ale caselor arendașilor (doc. nr. 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 28), precum și documente care ne aduc la cunoștință cereri de revocare a unor primari care s-au solidarizat cu răsculații (doc. nr. 47, 52, 57, 73, 79), sau care ne arată că, drept urmare a răscoalei, au fost reținute și date judecății 7 807 persoane, dintre care 14 primari, 18 învățători, 9 preoți și 16 șefi de garnizoană (doc. nr. 96).

Și pe teritoriul județului Vlașca răscoala a avut o deosebită amploare, cuprinzînd 52 comune și îmbrăcînd forme violente. Timp de cinci zile (10—14 martie), țăranii au acționat cu multă energie, avînd ca obiectiv distrugerea conacelor moșierești și arendășești, arderea actelor de învoieli, preluarea și împărțirea bunurilor, dobîndirea pămîntului. Documentele privitoare la județul Vlașca atestă larga răspîndire a broșurii *Către săteni* a lui Vasile M. Kogălniceanu (doc. nr. 2, 5), plîngerile sătenilor (doc. nr. 7), ciocnirile dintre răzvrătiți și trupele de represiune, care au folosit artileria, dărîmînd satele Vieru, Hodivoaia și Stănești și provocînd numeroase victime — morți și răniți (doc. nr. 9), cererile de dizolvare a unor consilii comunale, pentru solidarizarea lor cu răsculații (doc. nr. 10, 11, 13, 15, 20, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 37, 38). Sînt menționate, de asemenea, arestările unor țărani implicați în revolte (doc. nr. 22, 23, 24, 25), punerea sub acuzare a unor răsculați (doc. nr. 46), relevîndu-se participarea la răscoală și a unor primari, șefi de garnizoane, preoți, învățători, așa cum s-a întîmplat în comunele Cucuruz, Tîrnavele, Găleteni, Băbăița, Crevenicu Mare (doc. nr. 52).

Partea finală a volumului conține documente cu privire la desfășurarea evenimentelor în județele Dimbovița, Constanța și Tulcea. Ele relevă, între altele, acțiunea răsculaților spre Potlogi-Titu (doc. nr. 6), solicitări de a se trimite soldați la Tîrgoviște, datorită răscoalei din comunele apropiate (doc. nr. 10, 11, 12, 17, 19, 22), participarea unor primari, notari, preoți, învățători la răscoală (doc. nr. 24, 27), deplasări de trupe din Constanța către Cernavodă (doc. nr. 9), agitațiile sătenilor, mai ales ale pescarilor, din județul Tulcea (doc. nr. 2), refuzul rezerviștilor din același județ de a se prezenta la cazărmi (doc. nr. 6, 7).

Depistarea, selectarea și ordonarea documentelor au impus o susținută și riguroasă muncă de cercetare și pregătire pentru tipar din partea colectivului de autori, volumul rezultat impunîndu-se prin coerență, fluentă și logică în prezentare, prin urmărirea reflectării, prin mărturiile documentare de prim rang, a ideilor-forță ce au jalonat evenimentele revoluționare din primăvara anului 1907. Evident, mărturiile documentare sînt mult mai numeroase și cu atît mai mare a fost meritul autorilor de a fi reușit să se oprească asupra celor mai semnificative, pentru a susține, în mod științific, analizele efectuate în alte lucrări consacrate acestei mari ridicări la luptă.

În concluzie, prezentul volum, elaborat, ca și cele care l-au precedat, în lumina tezelor și ideilor formulate în documentele de partid, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, se înscrie ca o deosebită reușită în valorificarea patrimoniului istoriei noastre și constituie un îndreptar prețios în munca istoricilor, ca și pentru publicul cititor, dornic de a-și lărgi cunoștințele despre trecutul patriei, pe baza unei documentări adecvate, judicios întocmite, inteligent grupate și prezentate în toată complexita-

tea derulării fenomenului istoric investigat. Nu ne îndoiim că și celelalte două volume ce urmează a fi tipărite întru completarea acestui corpus de referință, pe care le așteptăm cu justificat interes, se vor situa la aceeași înălți parametri calitativi, conturând cu precizie, sub raport documentar, imaginea reală a celei mai mari lupte revoluționare a țărânimii române din era modernă a istoriei României.

TEODOR MARINESCU

LIVIA DANDARA,
ROMÂNIA ÎN VÎLTOAREA ANULUI 1939,
Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 408 p.

Ce a însemnat anul 1939 în istoria universală și în istoria României — bogată istoriografie postbelică a prezentat în mare măsură, deși izvoarele par a-i fi nesecate. Anul 1939 — an de răscruce în destinul multor popoare, an în care, până la conflictul militar, popoarele au suferit și au trecut prin alte succesive „războaie” — războiul nervilor, războiul duelurilor oratorice, războiul undelor radiofonice și al agențiilor de presă, războiul mesajelor și ultimatumurilor, războiul diplomaților, al mobilizărilor militare —, până când s-a dat cuvântul tunurilor, a însemnat începutul celui de-al doilea război mondial, cunoscut în istorie ca cel mai sîngeros măcel din istoria omenirii. România anului 1939 se integrează unui

aspect tradițional al istoriei sale multimilenare, acela al *consensului național*, într-o perioadă de grea cumpănă pentru existența sa.

Acestui eveniment de mare însemnătate istorică universală și națională îi consacră Livia Dandara lucrarea intitulată: *România în vîltoarea anului 1939*, apărută cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial. Densă, și în același timp fluentă, riguros științifică și, totodată, accesibilă unui larg public de cititori, cartea de față împlinește o cerință istoriografică, dînd un plus de înțelegere unui moment crucial din trecutul eroic al poporului român. Fructificînd, împărtășind sau distanțîndu-se de o serie de concluzii deja formulate în bogata istoriografie dedicată problematicii, cartea de față pune în circuitul științific informații inedite, fapte și opinii de conștiință națională depozitate în documentele de arhive, în colecții de acte diplomatice, în dezbateri parlamentare, în memorialistică, în opiniile și comentariile slujitorilor presei românești din epocă.

Așa după cum se subliniază în *Cuvînt înainte*: „1939 oferă multiple informații, explicații, argumente și învățăminte privind un moment de răscruce dramatică în istoria secolului XX, marcînd punctul terminus al unui proces de involuție care a spulberat, treptat, edificiul, sistemul și doctrina Europei versailleze, statuate prin tratatele de pace și pactul Ligii Națiunilor după terminarea primului război mondial” (p. 5).

Lucrarea își are intitulat primul capitol: *Pecetea Münchenului. Septembrie-decembrie 1938*. Unul din marile merite

ale acestui capitol îl reprezintă integrarea reușită a problemelor istoriei naționale în istoria universală. Autoarea tratează, pe larg, atitudinea activă și loială a României, în respectiva perioadă, eforturile depuse de diplomația ei pentru a apăra statul cehoslovac prieten, de a păstra solidaritatea defensivă a Micii Înțelegeri, de a declanșa mecanismele geneveze ale securității colective în fața presiunilor hitleriste și horthyste revizioniste. Este remarcant faptul că, în epocă, aceste străduințe au fost înțelese și sprijinite de întreg poporul român, devenind cauză și linie de conduită politică pentru masele largi de la orașe și sate.

Documentele epocii, cercetate de autoare, atestă că, în perioada „crizei cehoslovace”, România a desfășurat o susținută activitate în cadrul sistemului său de alianțe regionale, nădăjduind că va fi susținută eficient de Anglia și Franța, acceptând să faciliteze aplicarea acordurilor de asistență franco-sovietice și sovieto-cehoslovace. În lucrare sînt reproduse aprecierile secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit cărora „ocuparea și subjugarea de către Germania hitleristă a altor popoare nu au întîlnit o ripostă fermă, hotărîtă. Viața a demonstrat că acordurile de la Munchen, toate tratatele și acordurile încheiate cu Germania hitleristă nu numai că nu au frînat politica de agresiune a nazismului, ci, dimpotrivă, au constituit o încurajare în realizarea țelurilor acestuia de cîmpire și dominație a altor popoare. Popoarele europene și de pe alte continente au plătit foarte scump politica de concesi, miopia și trădarea unor cercuri conducătoare din acel timp” (p. 32). Sînt evocate, uneori pe zile, ore și minute, faptele care au hrănit speranța de pace a umanității, dar și agresiunile care au produs psychozele ce au dominat viața cotidiană a popoarelor.

În acele împrejurări, arată autoarea, în comparație cu alte partide și organizații politice, Partidul Comunist Român a avut meritul unor priorități de inițiativă, a unei linii directe consecutive, a închegării unei platforme de luptă capabile să atragă majoritatea forțelor politice și masele națiunii. Orientarea patriotică pe care comuniștii au reușit să o imprime breslelor muncitorești și-a găsit o strălucită concretizare în manifestațiile antirăzboinice, anti-revizioniste și antifasciste din acea vreme. Deosebit de rodnică a fost, în această direcție, activitatea desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu și alți tineri comuniști — printre care Elena Petrescu (Ceaușescu) — în cercurile din cadrul

breslelor, imprimînd activității lor un pronunțat caracter educativ-patriotic, însușind maselor populare o atitudine dîră în apărarea idealurilor muncitorești și a idealurilor naționale.

Capitolul următor are un titlu semnificativ: *De veghe la hotare. Decembrie 1938—aprilie 1939*. În cuprinsul acestuia autoarea relevă că „regimul politic al anilor 1938—1940 a încorporat aceleași fundamentale contradicții ale politicii burgheze, suprimînd și unele instituții și practici politice de esență burghezodemocratică, marcînd o involuție pe scara organizării vieții social-politice a națiunii” (p. 85).

În lucrare se subliniază că, în ianuarie 1939, Partidul Comunist Român a apreciat dizolvarea Uniunii Tineretului Comunist ca o gravă greșeală politică și, pornind de la situația concretă din România, a considerat absolut necesară revitalizarea activității tineretului revoluționar. În această acțiune, un rol deosebit a revenit tînrului comunist Nicolae Ceaușescu care, împreună cu alți activiști, avînd experiența luptei antifasciste din perioada precedentă, în special activitatea desfășurată în conducerea Comitetului Național Antifascist, și-a asumat sarcina de a lucra în cadrul organizațiilor și asociațiilor de masă, a grupărilor tineretului democratic antifascist, în mobilizarea acestora pentru atîngerea obiectivelor fundamentale naționale ale țării.

Un loc însemnat este rezervat de către Livia Dandara prezentării manifestațiilor de solidaritate ale poporului român cu Republica Cehoslovacă, invadată, la 15 martie 1939, de armatele hitleriste. Presa și radioul din România au ținut la curent opinia publică atît cu comunicatele oficiale, cît și cu avalanșa comentariilor diverselor agenții de informații privind desființarea statului cehoslovac.

Populația și autoritățile vremii au oferit adăpost refugiaților din țara vecină. Cu deosebită căldură, menționează autoarea, au fost întîmpinați refugiații cehi la Sighetu Marmației, Satu Mare, Gherla, Cluj, Aiud, Jimbolia, Făgăraș, Sibiu și în alte localități. La 16 martie 1939, la București, în fața legației Cehoslovaciei, s-a desfășurat o grandioasă manifestație-demonstrație de simpatie și compasiune pentru statul și poporul cehoslovac.

Poziția României față de drama Cehoslovaciei a stîrnit recunoștința fierbinte a oficialităților acestei țări. Din mulțimea declarațiilor făcute în acel timp, autoarea a spicuit cîteva mărturii emo-

ționante. Fostul ambasador al Cehoslovaciei la Budapesta a declarat ministrului român în capitala Ungariei, la 20 martie 1939 : „Cum cred că într-o zi tot va reinvia patria mea, vom păstra pînă atunci în inimile noastre recunoștința față de singurul stat care ne-a fost cre-dincios pînă în ultima zi a existenței noastre : România“ (p. 165).

În aceste condiții, guvernul român a decretat chemarea sub arme a mai multor contingente de rezerviști și a comunicat, prin notificări oficiale — transmise cancelariilor străine —, hotărîrea României de a-și apăra fruntariile. După cum mărturisea primul ministru de atunci, Armand Călinescu, țara a răspuns cu un entuziasm impresionant la concentrări. În lucrare sînt inserate aprecierile tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, evocînd aceste momente, spunea : „În martie 1939, după ocuparea Cehoslovaciei de către Germania, poporul român a fost gata să dea ajutorul său poporului cehoslovac și să se opună cu forța armelor expansiunii agresorilor naziști.

Cînd guvernul a decretat mobilizarea parțială, partidul comunist a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare, pentru a fi gata să-și facă datoria față de patrie“ (p. 166).

Deosebit de reușit este capitolul : *Vara speranțelor, caruselul amenințărilor. Mai—28 august 1939*. Caracterizînd evenimentele din vara anului 1939, autoarea arată că popoarele lumii, forțele democratice, progresiste, antifasciste, cereau și așteptau ca marile puteri democratice, șefii statelor pacifice, guvernele și cancelariile diplomatice, cercurile politice influente și responsabile să adopte măsuri adecvate și eficiente pentru a preîntîmpina și opri tendințele agresive ale triumfului războinic Berlin—Roma—Tokio. Sînt prezentate erorile conciliatorismului manifestat de Anglia și Franța față de pretențiile celui de-al III-lea Reich, precum și eșecul negocierilor tripartite anglo-franco-sovietice de la Moscova.

Lucrarea Liviei Dandara pune în lumină faptul că, la 1 Mai 1939, muncitorimea română s-a ridicat nu numai la înălțimea misiunii sale patriotice, ci a îmbrățișat și dezideratele celorlalte clase, ale întregii națiuni. Guvernul român și-a propus să imprime întrunirilor muncitorești din acea zi un caracter de solidaritate națională, aprobînd desfășurarea legală a unor manifestații populare. Este meritul Partidului Comunist Român că, în acele condiții, a găsit orientarea tactică cea mai potrivită, reușind, pe baza colaborării cu socialiștii și social-democrații, să transforme întrunirile și de-

monstrațiile din ziua de 1 Mai 1939 în puternice acțiuni de protest împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a patriei. În întîmpinarea zilei de 1 Mai 1939, P.C.R. a hotărît să întreprindă o multitudine de măsuri menite să transforme marea sărbătoare într-o grandioasă acțiune de luptă. Un rol determinant în organizarea și conducerea manifestațiilor de la 1 Mai 1939 a avut comunistul Nicolae Ceaușescu. „Prezența tînărului Nicolae Ceaușescu în primele rînduri ale organizării manifestațiilor la 1 Mai atestă prețuirea pe care partidul comunist a acordat-o meritelor sale personale, discernămintului său politic, dirzeniei și întransigenței revoluționare de care dăduse dovadă pînă atunci“ (p. 222). În lucrare se menționează aprecierile tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, evocînd peste ani aceste evenimente din România, spunea : „1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după München“ (p. 223).

Un spațiu important este consacrat în lucrare analizei ecoului tratatului de neagresiune dintre Germania și U.R.S.S., încheiat la Moscova, la 23 august 1939. Publicînd comunicatul oficial și textul tratatului, ziarele românești au prezentat reacțiile imediate, îngrijorarea și deruta declanșată într-o mare parte a țărilor lumii la această știre. Livia Dandara arată că istoriografia sovietică prezintă încheierea tratatului ca un mare succes diplomatic, politic și militar al U.R.S.S., în momente cînd tratativele anglo-franco-sovietice, din vina Angliei și Franței, intraseră în impas, iar hitleriștii concentraseră la frontiera de vest a Uniunii Sovietice efective mari de trupe, pregătindu-se să invadeze Polonia. „Eșuarea tratativelor tripartite de la Moscova și încheierea pactului de neagresiune germano-sovietic au schimbat radical poziția politico-militară a României, diminuîndu-i considerabil posibilitatea de a se manifesta în conformitate cu opțiunile sale“ (p. 297).

Ultimul capitol : *Războiul. Neutralitatea României. 29 august—decembrie 1939*, analizează responsabilitatea Germaniei hitleriste pentru declanșarea celui de-al doilea război mondial. Atacarea mișlească a Poloniei, la 1 septembrie 1939, de către cel de-al III-lea Reich, „a produs mare agitație și neliniște pentru destinul păcii europene. Această politică s-a reflectat în mod pregnant în aspirațiile Germaniei hitleriste la dominația mondială“ (p. 315).

În lucrare se analizează, pe larg, poziția de neutralitate față de beligeranții din conflictul dezlănțuit, adoptată de România la 6 septembrie 1939, în cadrul ședinței Consiliului de Coroană de la Căroieni. Aceasta nu a împiedicat România, spre nemulțumirea Germaniei naziste, să-și exprime simpatia cu Polonia vecină și prietenă, oferind găzduire refugiaților polonezi, civili și militari, inclusiv guvernului polonez. „Cînd am ajuns la Botoșani — mărturisea un refugiat polonez — am găsit cantine speciale, care erau în plină funcțiune. Crucea Roșie, de îndată ce au apărut la graniță primele coloane de refugiați, a organizat astfel de cantine în drumul lor, așa încît, pe tot parcursul pe unde am trecut, ni s-a dat o îngrijire care ne-a mișcat adînc” (p. 336). În continuare, sînt enumerate localitățile Hirleu, Bacău, Focșani, Galați, Babadag, Tulcea și altele,

în care populația și autoritățile vremii au oferit sprijin celor nevoiți să-și părăsească vremelnice patria cîmpănită. Referindu-se la marea conflagrație a secolului al XX-lea, autoarea notează că „Această tragedie mondială ar fi putut fi evitată dacă ar fi fost respectate drepturile și năzuințele popoarelor. Anul 1939 oferă numeroase asemenea argumente, constituind o autentică lecție de istorie pentru prezentul și viitorul omenirii” (p. 376).

În concluzie, putem spune că ne aflăm în fața unei lucrări monografice valoroase care, prin înregul său conținut, îmbogățește literatura de specialitate din țara noastră. Pentru toate calitățile deosebite semnalate, lucrarea Liviei Dandara se înscrie între contribuțiile de referință ale istoriografiei românești pe această temă din ultimii ani.

ION BABICI

**AUREL BERINDE, SIMION LUGOJAN,
CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA LIMBII DACILOR,
Editura Facla, Timișoara, 1984, 246 p.**

În fiecare nouă generație de istorici s-au afirmat personalități care au adus noi și noi dovezi concludente privind continuitatea populației autohtone de pe teritoriul Daciei, atît în perioada ocupării de către Imperiul roman a unei treimi din teritoriul său, cît și după aceea. În epoca contemporană, istoricii și arheologii români susțin, pe baza dovezilor indubitabile, că „un popor vechi și numeros cum au fost dacii nu putea

fi distrus” (C.C. Giurescu). Este concluzia cea mai realistă, și am putea spune unanimă, fundamentată pe o sumedenie de date și fapte.

Dacă populația autohtonă a dacilor nu a pierit, este firesc ca limba ei să nu fi pierit nici ea. De aceea, lucrarea lui Aurel Berinde și Simion Lugoian, după cea a lui Marin Bărbulescu-Dacu, intitulată *Originea traco-dacică a limbii române*, apărută în 1937, deschide — așa cum, pe bună dreptate, subliniază dr. Nicolae Copoiu în textul de pe coperta exterioară a cărții recenzate — „un drum nou cercetărilor istorice, lingvistice din țara noastră, care vor duce la explicarea convingătoare privind vechimea și continuitatea limbii române moderne ca o adevărată succesoare a limbii dacilor de odinioară”.

Scopul principal al lucrării, după cum afirmă autorii înșiși, este acela că, „Prin cercetarea de față, încercăm să contribuim și noi la sublinierea adevărului istoric, potrivit căruia limba dacilor n-a dispărut; elementele ei lexicale se pot găsi în limba română” (p. 248).

În argumentarea tezelor lor, autorii pornesc prin a evidenția două elemente esențiale, și anume: că strămoșii noș-

tri geto-dacii sînt înfățișați, pe bună dreptate, ca un *popor autohton*, bine individualizat ca etnie într-un proces propriu al dezvoltării societății din spațiul carpato-dunăreano-pontic. În această privință, autorii subliniază faptul că „Bazinul Dunării a fost un leagăn, un loc de pornire și dezvoltare a uneia dintre cele mai vechi și mai trainice civilizații ale omenirii, a fost un focar care s-a autoîntreținut mii și mii de ani și care și-a păstrat pînă în zilele noastre caracteristicile în satele noastre” (p. 47). Această constatare, singura care ne poate argumenta, de fapt, toate trăsăturile poporului român, care continuă, pe de-a-ntregul, cultura materială și spirituală a marelui și eroicului popor dac, a fost relevată de o seamă de oameni de știință români și străini, printre care N. Densușianu, Klaproth, Saint-Martin ș.a. și, mai recent, de arheologul american William Schiller, care, în volumul *Unde s-a născut civilizația*, afirmă că „Civilizația s-a născut acolo unde trăiește astăzi poporul român !...”, răspîndindu-se apoi atît spre răsărit, cît și spre apus ! Cam în ce perioadă ? 13—15 mii de ani“.

În pagini sintetice, autorii prezintă acumulările, în timp de milenii, intervenite în cultura materială și spirituală a traco-dacilor, inclusiv în formarea și cimentarea limbii lor proprii, acumulări pentru care s-a cheltuit multă energie pentru a deveni trainice. „Oameni din spațiul carpato-dunăreano-pontic — apreciază autorii — au ajuns, datorită unor condiții hidro-geografice și climatice speciale, la o acumulare de valori materiale și spirituale care au dus la crearea unei civilizații, realizată prin forțe, experiențe, inventivitate și muncă proprie” (p. 43—44). De aici dragostea neîmormurită a geto-dacilor față de pămînt. Populațiile acestei civilizații au acumulat impresionante cunoștințe legate de medicina populară, cunoștințe care au fost asimilate prin experiențe îndelungate. „În astronomie, cunoștințele lor se situau la un nivel înalt. Calendarele Sarmizegetusei dovedesc cu prisosință acest adevăr“. Ele „au solicitat o continuitate de mii de ani, timp în care s-au acumulat observații, experiențe, cunoștințe, modele. Aceste monumente — relevă autorii — sînt o dovadă a vechimii civilizației noastre, atestînd alci, la noi, existența uneia dintre rădăcinile culturii omenirii“.

Fiind autohtonă, dezvoltîndu-și mile-

rituală, populația traco-dacă, una dintre cele mai vechi populații ale Europei din vechime, și-a cizelat și o limbă proprie, pe măsura dezvoltării ei.

Un alt element nodal argumentat de către autori, bazat și pe o seamă de concluzii ale unor eminenți oameni de știință străini, este cel al „roirii“ de aici, din spațiul carpato-dunăreano-pontic, în toate direcțiile, a surplusului de populație, cu milenii în urmă. Explozia demografică din bazinul carpato-dunărean „s-a descărcat — subliniază autorii — prin procesul unei roiri lente“ (p. 39). „Procesul de roire — precizează autorii —, pornit din bazinul dunărean, s-a deplasat în toate direcțiile, dar în mod deosebit înspre sud. Astfel, roirea carpato-dunăreano-pontică a durat peste 2 000 de ani, s-a întins peste Anatolia, ajungînd în Iran și nord-vestul Indiei, în mileniiile IV—II î.e.n.“ (p. 39—40). Acest proces viguros declanșat din bazinul dunărean, constată autorii, a dus cu el „trăsăturile caracteristice ale civilizației create pe aceste locuri, trăsături care s-au răsfrînt pînă la Afganistan și Valea Indului“ (p. 41).

Ideea iradierii în toate direcțiile a populației excedentare din spațiul carpato-dunăreano-pontic are o semnificație deosebită. Ea ne dă posibilitatea să înțelegem gradul de rudenie al populației care a ajuns pînă în inima Asiei, în nord-vestul Indiei, în regiunea denumită Panjab (Cinci-ape) și chiar mai departe, grad de rudenie manifestat în păstrarea aceleiași culturi materiale și spirituale și chiar a limbii din epoca respectivă, firește, toate cunoscînd, apoi, o dezvoltare și îmbogățire conform condițiilor concrete. Limba dusă din spațiul carpato-dunăreano-pontic — remarcă autorii — „a dominat zona cimpiei indogangetice și a cuprins trei stadii de evoluție : indiana veche, indiana medie și indiana nouă (modernă). Sub indiana veche se înțelege limba Vedelor, adică limba în care s-au alcătuit imnurile Rig-Vedei. Această limbă era foarte apropiată de limba iraniană în care s-a scris Zend-Avesta lui Zarathustra (limba Avestei), mergînd aproape pînă la identitate. În cadrul limbii indiene vechi (vedică) s-a dezvoltat limba sanscrită, devenind mijloc de exprimare a spiritualității indiene“ (p. 85). Sanscrita a fost păstrată în scrierile brahmanilor și utilizată de aceștia ca „limbă sfîntă“ (sans=„sfînt“ ; krita=„grai“). Sanscrita a încetat să fie vorbită de masele popu-

lației din India prin secolul VIII î.e.n., când, în Europa, limbile latină și greacă erau de abia în formare.

Apelarea la limba sanscrită are o mare însemnătate, întrucât limba strămoșilor noștri daci nu o cunoaștem încă în scris. Lucrarea de față, comparând o seamă de termeni folosiți azi în limba română cu cei găsiți în limba sanscrită, „angajând limba română și limba sanscrită în dezlegarea semantică și etimologică a elementelor lexicale traco-dacice, urmărește să aducă argumente în favoarea cunoașterii istoriei limbii române, demonstrând unitatea ce există între lexic, toponime și antroponime, unitate păstrată din perioada pre-romană, atestând continuitatea etnică și lingvistică, stabilitatea teritorială românească multimilenară“ (p. 83).

Desigur, concluziile de până acum ale celor care au întocmit dicționarele limbii române și a celor care s-au ocupat cu cercetarea vechimii poporului român au fost rodul unor eforturi, ale unei munci migăloase, care părea și pare multora că ei au ajuns la prezentarea adevărului finit. Mai mult, unii cercetători proeminenți din trecut și de astăzi, români și străini, considerau și consideră că toate cuvintele din lexicul limbii române presupuse a avea o origine latină (romanică) sînt românești, iar ceea ce nu poate fi presupus ca avînd o origine latină (romanică) nu sînt decît elemente slave, maghiare, turcești, grecești etc. sau sînt taxate ca avînd o origine *necunoscută*. Astfel, filologii români, în *Dicționarul limbii române moderne*, constată că, pînă la litera N, sînt în vocabularul limbii române peste 4600 de cuvinte a căror origine este necunoscută; cuvinte pe care doar noi, românii, le folosim.

În ultimele decenii s-a ajuns să se recunoască a fi de origine autohtonă dacică circa 160 de rădăcini de cuvinte, care, în cea mai mare parte, sînt deduse prin compararea limbii române cu cea a albanezilor.

În activitatea științifică de cunoaștere a moștenirii dacice în limba română — remarcă autorii — trebuie găsite noi instrumente de cercetare. „Nu ne putem limita numai la aplicarea unor radicali indo-europeni sau la folosirea numai a limbii albaneze, ci la angajarea în metoda comparativ-istorică a unor limbi indo-europene înrudite cu limba traco-dacilor, cum ar fi sanscrita, iraniana, armeană, lituaniana ș.a.“ (p.31). Pe bună dreptate, Al. Rosetti aprecia că „referirea la simple rădăcini indo-euro-

pene nu este edificatoare. Trebuie găsite cuvinte concrete existente în diverse limbi indo-europene și explicarea cuvintului românesc trebuie făcută nu numai pentru rădăcină, ci și pentru toate elementele lui“ (p. 31).

Așadar, astăzi se constată tot mai documentat că aria de cercetare la mulți „romaniști“ a fost foarte îngustă, unilaterală, uneori chiar subiectivă. Puțini oameni de știință, români și străini, care s-au dedicat studierii originii limbii române, s-au referit temeinic și la compararea limbii române populare cu alte limbi indo-europene (în afară de latină și slavă), ca sanscrita, iraniana, armeană, lituaniana ș.a., dar și cu limba elină a lui Homer, cu cea a osseților din Caucaz și cea afgană, iar în Apus cu limba islandeză, cu limba *doc* din sudul Franței, cu limba bascilor din Spania, cu limba unor populații preromane din Italia.

Așadar, limba română și limba sanscrită (care, spre norocul nostru, ne-a rămas scrisă, bine cercetată, indicîndu-se pînă și pronunțarea cuvintelor) pot fi folosite în metoda comparativă istorică pentru cunoașterea limbii dacilor și pentru depistarea lexicului dacic în limba română.

Autorii lucrării recenzate constată că, în dese cazuri, între cuvintele din limba română și cele din limba sanscrită nu există nici o deosebire în ceea ce privește *forma*, *pronunțarea*, *cît și conținutul lor*. S-a observat, de asemenea, că ambele limbi au sunete asemănătoare (ex. ș, ă, dz, j, ț, î etc.), ceea ce nu e cazul cu toate limbile indo-europene și, în primul rînd, cu limba latină.

Acum, cu ajutorul lucrării lui Aurel Berinde și Simion Lugoian și cea a lui Marin Bărbulescu-Dacu, intitulată: *Originea traco-dacică a limbii române*, scoasă în 1937, ca și cu ajutorul altor cercetări, putem să demonstrăm că cele mai importante cuvinte din limba română nu sînt numai cuvinte latine romanice, ci ele au un corespondent asemănător în limba sanscrită, uneori mai apropiat decît cu cel latin romanic. Limba română devine, așa cum a prevăzut B.P. Hasdeu un instrument științific de cercetare pentru cunoașterea limbii dacilor. „Cînd noi zicem limba română înțelegem, ... pur și simplu ... graiul românesc așa cum îl vorbește țăranul, așa cum îl cîntă doinele, așa cum îl scriu cronicarii..., cu tot ce ni-a lăsat moștenire realitatea trecutului“ (*Istoria critică a românilor din*

ambele Dacii în secolul XIV, București, 1873) (p. 83).

După cum se știe, izvoarele latinești și grecești consemnează peste 2 000 de glose, nume proprii, toponime, hidronime traco-dacice al căror sens, pînă la lucrarea recenzată, nu a fost descifrat. Așadar, cunoașterea unui număr mai mare de cuvinte autohtone din limba română se poate realiza prin compararea cuvintelor românești cu cele corespunzătoare din limba sanscrită, spre a se vedea măsura în care se poate scoate la iveală o suprapunere fonetică, semantică și etimologică. „Vom aborda, în general, cuvinte cu etimologie necunoscută — arată autorii — și acele cuvinte despre care s-a presupus că ar fi existat în alte limbi și care, în realitate, pot avea o proveniență de substrat. O suprapunere a unui cuvînt din limba română cu unul sanscrit, corespunzător ca formă și sens, este o indicație a originii lui dacice. Aceasta din două motive : în primul rînd, pentru faptul că termenul slav ori latin n-a fost atestat, dovedit vreodată, ci numai presupus că ar fi existat, iar în al doilea rînd pentru faptul că limba română n-a putut împrumuta direct din limba sanscrită cuvîntul respectiv, ci l-a moștenit prin substrat“ (p. 33).

Analiza termenilor prezentați dovedește, incontestabil, că o serie de toponime, hidronime românești sînt de origine autohtonă. B. P. Hasdeu numea toponimia, pe bună dreptate, „limba geografică a unui popor ; un toponim constituie elementul de legătură între om, etnicitate și pămînt ; toponimele oglindesc trecutul, viața oamenilor, preocupările și calitățile lor“ (p. 81).

Argumentele aduse de autori confirmă demonstrațiile științifice ale istoricului A.D. Xenopol, care afirma : „Un lucru însă, mai presus de orice îndoială : majoritatea numelor de riuri mai însemnate din țările locuite de români sînt așa fel, încît reamintesc numaidecît numele vechi dace... Ele au trebuit să fie transmise din gură în gură, din neam în neam, pentru a ajunge aproape neschimbate pînă în zilele noastre. Care alt popor a putut îndeplini această transmitere decît acela ce a venit în legătură cu ambele vremi, acele trecute și acele prezente“ (*Istoria românilor din Dacia Traiană*, 1925, ed. a III-a, p. 231).

Antroponimia românească, subliniază autorii, trebuie să țină seama „că numele de persoane semnifică expresia specificului civilizației unui popor. În

acest caz, cercetarea numelor de persoane românești nu se mai poate încadra în tiparele etimologiilor fixate de către Miklosich, Maretič sau Weigand, care susțineau că poporul român nu are un sistem onomastic propriu“ (p. 82—83).

În repertoriul lexical, autorii redau cuvinte cu etimologie indicată de filologii noștri ca fiind *necunoscută* și termeni repartizați, în secolul trecut, fără o bază etimologică, altor popoare. Au prezentat și citeva cuvinte considerate moștenite din latină, care se suprapun, fonetic și semantic, perfect cu cele din sanscrită. Lucrarea nominalizează concret cele 700 de cuvinte moștenite de la geto-daci (p. 90—240).

În capitolul *Considerații finale*, autorii, citînd pe I. I. Rusu, apreciază : Poporul dac „n-a dispărut cu desăvîrșire nici în sensul etnic-social, nici în cel lingvistic. Căutarea și identificarea resturilor limbii traco-dacilor, perpetuate parțial pînă astăzi, constituie prima etapă în munca de stabilire a măsurii în care acest popor carpato-balcanic trăiește în ființa neamurilor de oameni ce locuiesc acum aceleași meleaguri“ (p. 247).

Prin elementele traco-dacice prezentate în lucrare, autorii au scos la iveală faptul că limba dacică poate fi înțeleasă din punct de vedere semantic și etimologic. „În perspectiva viitoarelor cercetări, glosele, numele dace de persoane, triburi, divinități și localități (peste 2 000) constituie un tezaur lingvistic inestimabil, care va contribui la explicarea genezei elementelor lexicale dacice din care se va putea cunoaște fonetica, morfologia și lexicul limbii noastre străvechi“ (p. 247).

Cele 700 de cuvinte românești, care au corespondențe convingătoare în limba sanscrită, scot în evidență „prezența în lexicul limbii noastre a cuvintelor autohtone, perpetuate pînă azi din limba dacilor, ceea ce pentru Hasdeu erau argumente de continuitate neîntreruptă a românilor în Dacia“ (p. 247—248).

Prin cercetarea de față, conchid autorii, „încercăm să contribuim și noi la sublinierea adevărului istoric, potrivit căruia limba dacilor n-a dispărut : elementele ei lexicale se pot găsi în limba română“ (p. 248).

Iată, în concluzie, semnificația deosebită a acestei lucrări, care deschide cu adevărat noi domenii de cercetare, cu ajutorul cărora se poate argumenta vechimea și continuitatea poporului român și a limbii sale.

AUGUSTIN DEAC

CINE SÎNT SCIȚII ? ȘTIRI ANTICE ȘI OPINII STRĂINE MODERNE DESPRE SCIȚII (II)

Numeroși autori străini moderni, cercetători ai istoriei antice, au schițat, în lucrările lor, unele relații mai puțin cunoscute care au existat între popoarele Europei și Asiei, bazându-se, pe lângă izvoarele antice cunoscute, dar unilateral interpretate, sau neinterpretate de loc, pe anale, legende, istorii și tradiții orientale. În acest sens, istoricii respectivi au emis o serie de ipoteze atît în legătură cu identitatea sciților, cît și cu înrudirea acestora cu multe popoare antice cunoscute sub alte denumiri.

Reputatul orientalist francez J. Saint-Martin, ocupîndu-se de istoria arscizilor, nota că „perșii îi numesc parți, ceea ce înseamnă scit în limba persană”¹, iar autorii antici pe care îi studiaseră erau și ei de părere că parții făceau parte din marea familie a sciților, mai exact din tribul acestora numit Parni, „o diviziune a națiunii Dahilor sau Daailor”². Cît privește pe Herodot, „părintele istoriei”, acesta menționase existența dasilor și a dariților încă din epoca lui Cyrus.

La rîndul său, Strabon consemnase, în sec. I î.e.n., că „Arsaces, scit de origine” (subl. ns.), susținut de unii dintre daae, vreau să spun de cei care sînt numiți Parni, popoare nomade de pe malurile Oxusului (Amu-Daria — n.n.), intră în Parthyaea și o cucerii... După unii autori, Daae-Parni ar fi emigranți din acești Daae, stabiliți deasupra Lacului Maeotis (Marea de Azov — n.n.), care sînt numiți Xanthii³ și Parii⁴. Alături de „sciții” daae, în spațiul Azov-Caspica și Caucaz, Strabon enumerase și alte nume de popoare considerate tot scitice înrudite, între care : asii, pasianii, tocharii, sacaraulii, sacii, sogdienii, masageții.

Ocupîndu-se în special de daai, sau dahi, J. Saint-Martin spunea că aceștia ajungeau pînă la Oxus și pătrundeau adînc în toate regiunile Persiei, chiar peste Iaxartes (Sir-Daria — n.n.), pînă la Margiana.

În legătură cu aceiași dahi, Ammianus Marcellinus (XXII, VIII), citat de

J. Saint-Martin, „ne asigură că dahii locuiau în număr mare în munții din împrejurimile Trebizondei”, iar Xenofon (*Expediția lui Cyrus*, IV, 7), care a traversat această regiune cu patru secole înaintea erei noastre, a găsit aici o națiune puternică, pe *Taochi*. „Erau independenți față de autoritatea marelui rege al Persiei. Armenii, din vremuri imemorabile, dau aceluiași regiuni numele de *Daik-h*, care ni se pare că le-a parvenit de la popoarele care le locuiau. În fine, în zilele noastre, unul dintre cantoanele situate cam în aceleași locuri, în extremitatea Georgiei, este numit încă *Tahoskari*, nume care în georgiană înseamnă poarta *taho* sau a *Dahilor*”⁵.

La rîndul lor, autorii orientali furnizează și ei date despre dahi. Lucrările persane, selectate de J. Saint-Martin, consemnau următoarele : „În rugăciunea numită *Jescht Farvardin*, autorul adresează invocații oamenilor puri ai fiecărei mari diviziuni a pămîntului cunoscute atunci. După ce i-a invocat pe purii din Iran (Persia), din Turan (Sciția) și din două alte regiuni, *Serman* și *Sâon*, a căror poziție nu o cunoaștem, vorbește de *Dahi* sau *Dahou* (*Zend-Avesta*, vol. II, p. 282—283). Din acest pasaj se poate trage concluzia că națiunea dahou era foarte puternică în acea vreme (sec. III î.e.n.), a dat numele Mării Caspice, ceea ce era un obiect de oroare pentru perși (*Zerdoust-Nameh*). Ei numeau această mare *Tchekaët-Daëti* ; ea se afla, afirmă Boun-Déhesch (*Zend-Avesta*, vol. II, p. 365), „în mijlocul lumii...” „Un fluviu care pare a fi Cyrusul sau Terekul, purta numele de *Daëti roud*, adică *fluviul Dahilor*”. În Boun-Déhesch — arată autorul — se amintește și de *Gopestan*, „țara munților, cu siguranță partea muntoasă a Caucazului, numită *Daghestan*”⁶.

Autorii chinezi, studiați de orientalistul francez, au dat acestui popor numele de „Tiao-tchi, care, după istoricii și geografii lor vechi, era purtat de popoare situate foarte departe, la hotarele Occidentului și ale Mării Caspice, în Khorasan și în Kharismul autorilor moderni”⁷.

Încercînd să caute originea parților sau a dahilor asiatici, Saint-Martin observase că Arian îi menționase pe dahi (III, XXVIII, 13), ca fiind sosiți de pe

¹ J. Saint-Martin, *Fragments d'une histoire des Arsacides*, tome I, Imprimerie nationale, Paris, 1850, p. 29.

² *Ibidem*, p. 5.

³ blonzi, în limba greacă.

⁴ Strabon, *Geografia*, Cartea XI, p. 515, ed. Casaub., tom. IV, I parte, p. 272—175, Paris, Imprimerie royale, 1814.

⁵ J. Saint-Martin, *op. cit.*, p. 19.

⁶ *Ibidem*, p. 17—18.

⁷ *Ibidem*, p. 26—27.

malurile Tanaisului (Don — *n.n.*) european. El considera că originea părților *trebuie căutată în Europa* (subl. *n.s.*). Iată cum argumentează această afirmație: „împreună cu Quinte-Curce⁸ (Curtius Rufus — *n.n.*) și Strabon însuși, trebuie să mergem și mai departe, spre Occident, pînă în Europa și să-i suprapunem puternicei națiuni a Dacilor, care, *din timpuri imemorabile, locuia pe malurile nordice ale Dunării*“ (subl. *ns.*). În continuare, Saint-Martin redă citatul lui Strabon (VII, 304) în care se menționează o altă divizare a poporului aflat în discuție, și anume în daci și geți. Dacii, „mai demult, purtau, cred, numele de *Dai*: de la ei provine, la origină, numele de *Getae* și de *Dai*, pe care le dau atenienii în mod obișnuit sclavilor. Se pare mai puțin probabilă descendența acestui ultim nume din poporul scit cunoscut sub denumirea de *Daae*. Țara acestora, situată în împrejurimile Hircaniei, era prea îndepărtată ca atenienii să-și poată aduce de acolo sclavii“. Acest pasaj, ca și cel al lui Denis Periegetul, permite însă savantului francez să constate că dacii purtau, în antichitate, numele de *Daoi* și, „cu toate spusele lui Strabon, în timpul său, la Atena, sclavii erau priviți ca venind din țara Dacilor, ei făcînd parte din națiunea Dahilor de care ne ocupăm“⁹.

Punînd în discuție același text al lui Strabon, cunoscutul istoric italian Carlo Troya, în monumentală și documentată lucrare *Storia d'Italia del Medio Evo*, este de aceeași părere cu istoricul francez. El conchide, în această problemă, că „Un nou negoț, de sclavi, se stabilise între daco-geți și atenieni... În timpul lui Strabon începuse să se pună la îndoială faptul dacă aceștia (sclavii — *n.n.*) veneau sau nu de la Dunăre, întrucît nu numai că o mică zonă din Capadocia, în care era adorat Zeus Daconul sau agricultorul, se numea Dakia sau Dacia, dar și în Persia, în munții Luristanului de astăzi, înspre Susa, trăiau dahii nomazi... Și, mai mult decît orice, se mîndreau cu faptul că luptaseră împotriva lui Alexandru, dahii care locuiau pe țărmurile orientale ale Mării Caspice inferioare, acolo unde și astăzi, în provincia Dahistan, se păstrează amintirea acestui popor. Scriitorii sirguincioși consideră că acelor dahi de la Caspica le dăduse Herodot numele de dariți. Alți

dahi, numiți xanti sau parni, se spune că trăiau dincolo de Tanais. Cu acest lucru nu era de acord Strabon, ferm în convingerea că sclavii dai de la Atena erau cumpărați de la Dunăre, și nu de la Marea Caspică și nici de la Mlaștina Meotidă. Dar autorii moderni au considerat drept adevărat cel mai îndepărtat și cel mai greu negoț, cel cu sclavii, iar *poporul dahilor ca unul dintre cele mai mari de pe pămînt* (subl. *ns.*). Adăugăm că și tătarii de astăzi numesc dadici pe indigenii din Buharia, parte a vechiului regat al bactrienilor și că Bactria însăși s-ar numi de către scriitorii chinezi Taia sau Daia; mai mult, dadicii, înarmați în același mod cu bactrienii, și care fuseseră considerați locuitori ai Bactriei sau ai Indiei, au fost călăușiți de Xerxes în Europa. De la aceștia, argumentează unii, ar deriva etimologia numelui de daci.

Astfel s-a crezut că, *din vecinătatea Indului pînă în Tracia și Macedonia, ar fi prosperat un puternic imperiu, stăpînit de un singur popor, și că ar trebui să fie considerați o singură națiune dacii din Capadocia și din Asia, dadicii, dahii dariți de la Caspica și dacii sau davii de la Dunăre, adică geții*“ (subl. *ns.*)¹⁰.

Concluzia sa coincide cu cea mai categorică, a lui Saint-Martin, care nota: „Nu se poate pune la îndoială, după acest mare număr de mărturii furnizate de atîtea popoare diferite¹¹, că națiunea dahilor a ocupat toate cîmpiile care separă Europa de Asia. Ea trebuia să se întindă chiar pînă la Dunăre, dacă i se adaugă dacii, care, la greci, purtau un nume nu esențialmente diferit de cel al dahilor. La Atena se credea că sclavii care venau din țara dacilor erau aduși de pe malurile Mării Caspice, ceea ce, dincolo de analogia celor două nume, ne-ar determina să credem că exista între daci și dahi o mare asemănare de limbaj și de moravuri¹². Aceste popoare, dintr-o epocă foarte îndepărtată, au avansat spre Orient și și-au purtat armele pînă în interiorul Persiei, unde se regăsesc și astăzi urmele șederii lor. Din ele își trage originea familia Arsacizilor, care a urcat pe tronul Persiei și a smuls imperiul Asiei succesorilor lui Alexan-

⁸ „Acei sciti care au fondat Partia au pătruns nu din Bosfor, ci din regiunile Europei“ (*Ibidem*, p. 4).

⁹ *Ibidem*, p. 9-10.

¹⁰ Carlo Troya, *Storia d'Italia del Medio Evo*, Napoli, Stamperia Reale, 1839-1841, p. 200-201.

¹¹ A se vedea pe larg cap. I al lucrării citată mai sus.

¹² Vom reveni asupra acestor păreri în paginile următoare.

dru" ¹³. La sfârșitul celui de-al doilea volum al lucrării sale, orientalistul francez adăuga că același popor a „subjugat Asia Occidentală și Egiptul, a invadat India și a ajuns pînă în China” ¹⁴.

Înainte de a prezenta opinia orientalistului german H. J. Klaproth despre dahii-parți arscizi, ne oprim puțin asupra pasajului din Strabon, care, de altfel, nu este categoric în negația respectivă. Într-adevăr, în Grecia existau numeroși sclavi, menționați în izvoare sub numele de geta și davos, dar modul în care aceștia au ajuns în stadiul de sclavie nu este clarificat. Singura posibilitate a existenței unui comerț grecesc cu sclavi geto-daci dunăreano-pontici este că acesta s-ar fi putut naște și menține doar prin intermediul cetăților grecești de pe malul Mării Negre sau prin existența sclavajului clasic în Dacia; or, o asemenea ipoteză nu stă în picioare, izvoarele neamintind, pentru această zonă, decît, eventual, de un sclavaj patriarhal înainte de cucerirea unei părți a Daciei de către Imperiul roman; după cum se știe geto-dacii fuseseră învingători în majoritatea confruntărilor militare ale vremii, deci nu puteau fi luați prizonieri și să decadă pînă în situația de sclavi. Ca piața ateniană să fi fost practic copleșită de sclavi considerați geto-daci, aceștia trebuiau aduși — și este mai plauzibil — din regiuni chiar mai îndepărtate, estice, dar care, din diferite motive (mai ales războaiele) îi puteau furniza. De altfel și *Marea Enciclopedie Sovietică*, subliniază că sciții aveau relații comerciale cu orașele grecești, căroră le vindeau grîne și sclavi ¹⁵. Necunoașterea înrudirii geto-dacilor cu geto-dacii (masageți, dahi, davi etc.) asiatici ar putea explica îndoiala din textul lui Strabon.

Iată cum descrie H. J. Klaproth monarhia geto-dacă a Arsacizilor: „Era centrul unui vast sistem politic care, spre vest, era în legătură cu romanii, în timp ce spre est era în contact cu Imperiul chinez. Astfel, pe de o parte, îi vedem pe parți căutînd dușmani din Italia pînă pe malurile Dunării și, pe de altă parte, monarhii chinezi intervenind ca mediatori în singeroasele lupte dintre prinții arscizi. Această puternică monarhie feudală se compunea din patru regate principale, conduse de aceeași familie: ramura celui dintîi născut ocupa

Persia și șeful ei, împodobit cu titlul de *rege al regilor*, avea suveranitate deplină asupra tuturor prinților din neamul său. Regii Armeniei erau de rangul al doilea. Veneau apoi cei ai Bactrianei, șefii tuturor triburilor alane și gotice răspîndite pe malurile Indului sau în regiuni necunoscute, care se prelungeau în nordul Indiei și în răsăritul Persiei. De ultim rang era regele arscid al masageților, care poseda toată Rusia meridională și guverna peste triburile gotice, alane, saxone, mede, persane etc., fixate pe malurile Volgăi și Tanaisului (Donului — *n.n.*) ¹⁶.

În puținele fragmente păstrate din lucrarea lui Herodian: *Despre prozodia generală*, acesta consemnează informațiile cunoscute de el în următoarele pasaje: „Daes, neam scitic. Sînt numiți și dasi, cu s (sigma)... Daos, ca nume propriu, poartă accent circumflex. «Cei dinspre Pont și răsărit se numesc geți, iar cei din partea opusă — dinspre Germania și izvoarele Istrului — poartă numele de dai» (Strabon, VII, p. 304). Și la atici există numele de sclavi Daos și Geta. Ei sînt numiți și daci... Neamul dacilor, care se numește și [neamul] dailor” ¹⁷. Este de remarcat faptul că autorul alătură, în datele respective, pe dahi „sciți” și pe dacia europeni; el redă pasajul din Strabon, dar nu corectează nici una din opinii. Tratarea comună înclină în favoarea înrudirii celor două ramuri de daci.

Lucan, în *Farsalia*, referindu-se la războiul civil dintre Cezar și Pompei, în care știm că și Burebista se pregătea să intervină de partea lui Pompei, scria:

„Zei cerești, nu vă cerem pace. Dați gloatelor minie...

Istrul scitic să nu-l mai țină pe loc pe masaget.

Faceți să fim dușmăniți de toate neamurile, dar îndepărtați războiul civil Dintr-o parte să ne apese dacul, din alta getul...

...Zei cerești, țineți departe de mine această nebunie, și anume că, printr-un dezastru care i-ar pune în mișcare pe daci și pe geți,

Roma să cadă, iar eu să rămîn liniștit” ¹⁸.

¹⁶ H. J. Klaproth, *Tableaux historiques de l'Asie depuis la monarchie de Cyrus jusqu'à nos jours*, Paris, Londra, Stuttgart, Tréuttel, Cotta, 1826, p. 40-41.

¹⁷ Herodian, *Despre prozodia generală, în Izvoare privind istoria României* (în continuare: I.I.R.), vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 625.

¹⁸ Lucan, *Farsalia*, în I.I.R., vol. I, p. 375.

¹³ J. Saint-Martin, *op. cit.*, p. 20.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 268.

¹⁵ *Bolșaiia Sovetskaia Entiklopedia*, ediția a 3-a, vol. 23, Izdatelstvo „Bolșaiia Entiklopedia”, Moskva, 1976, p. 508.

Pe lângă teama urmărilor pentru Roma ale războiului civil și ale presiunii și puterii geto-dacilor din Dacia lui Burebista, aliatul lui Pompei, se poate remarca însă și faptul că masageții erau situați în apropiere de Dunăre, fluviu pe care Lucan îl consideră „scitic“, deci locuit de neamuri scitice (ii include, probabil, și pe geto-daci în acest termen). Alte două fragmente din aceeași lucrare, care pînă acum nu au fost interpretate în sensul de apropiere etnică a geto-dacilor europeni de cei asiatici (dacii parto-arsacizi) sînt următoarele: Pompei, adresîndu-se lui Deiotarus, care trebuia să ceară ajutorul parților după Pharsalos, l-ar fi îndemnat: „Umpleți tolbele și întindeți arcurile armeniene cu vine getice“¹⁹. Potrivit informațiilor furnizate de orientaliștii moderni menționați mai sus, dahii parți locuiau și stăpîneau, în cadrul sistemului monarhic Arsacid, Armenia; în armatele daho-arsacide se aflau și geți (nu se specifică faptul că ar fi vorba de masageți), locuitori de aceeași etnie, dar desemnați cu alt nume.

Răspunsul pe care îl dă Cornelius Lentulus Crus este împotriva ajutorului part și consemnează opinia conform căreia: „Toți conducătorii de oști [ar fi trebuit să năvălească în Bactria și, spre a nu lăsa armatele] să lincezească, ar fi trebuit sau să golească latura de miază-noapte a împărăției, înspre daci și înspre cetele de pe Rin, pînă cînd Susa cea perfidă...“²⁰. Deci, pentru a restabili pacea, armatele romane ar fi trebuit, în locul alianței cu parții, să pătrundă în Bactria, altă regiune arsacidă (partă) și să devină stăpîne în nordul împărăției; părerea noastră este că autorul se referea la împărăția arsacidă legată de Dacia lui Burebista, ambele considerate pericolul capital al Romei.

Trecînd la epoca imediat următoare, avem mărturia lui Dio Cassius, care, în *Istoria romană*, se referă la sfîrșitul războiului civil, cînd Octavian i-a consacrat lui Iulius Caesar, în anul 29 î.e.n., un sanctuar, care a fost inaugurat prin jocuri și lupte. „Deci, aceste [animale] au fost aduse la jocuri, iar dacia și suebii au luptat între dînșii. Aceștia din urmă sînt celți, iar ceilalți *sciți* (subl. ns.)... [Dacii] locuiesc pe ambele maluri ale Istrului. Dar cei care sînt dincoace de fluviu — lîngă țara tribalilor — țin cu plata birurilor de Moesia și se numesc moesi, afară de cei așezați foarte

aproape de tribali. Cei de dincolo poartă numele de daci, fie că sînt geți, fie că sînt *traci din neamul dacilor* (subl. ns.)“²¹. Pe de o parte, se poate observa că geto-dacii sînt considerați de autor drept *sciți*, pe de altă parte, că neamul dacilor ar fi putut fi atît de cuprinzător, încît și tracii să facă parte din acesta.

Medicul oficial al lui Traian, care îl însoțise în războaiele romano-dacice pe împărat, după victorie menționase în *Geticele* că acesta „a cucerit Sciția pentru prima oară și [l-a învins] pe Decebal, conducătorul geților“²². Felix Colson, comentînd citatele antice referitoare la marele eveniment al antichității, cucerirea de către romani a unei părți a Daciei, nota: „Primul și singurul dintre cezari, Traian, a întins stăpînirea romană dincolo de Istru, el învinse, în provincia dacilor, națiunea care poartă o căciulă, pe pileati, pe saci și pe regele Decebal“. Mirat foarte, el adăuga: „Mentellus și Larcher ne informează că sacii erau *sciți* amirgieni, care locuiseră la est de Bactriana și de Sogdiana, în partea meridională a Sciției“²³. Se remarcă faptul că noțiunile de daci și de *sciți* se suprapun, aceasta deoarece regele Decebal fie că stăpînea și peste saci, fie că acești saci-*sciți* ar fi sosit potrivit unei alianțe militare (poate de la parții lui Pacorus?). Alianța lui Decebal cu parții este, de altfel, consemnată și în izvoarele timpului. Traian se pregătea pentru înfrîngerea parților îndată după încheierea războiului din Dacia. Considerînd înrudirea daco-partă un fapt cert, Saint-Martin se întreabă și își întreabă cititorii: „Trebuie să ne mirăm acum că-i vedem, în Pliniu cel Tânăr, pe dacia de la Dunăre contractînd alianțe ofensive și defensive cu parții, pentru a-i ataca concomitent pe romani?“²⁴.

J. F. Neigebauer, diplomat-istoric, consulul general al Prusiei în Principatele Române, ocupîndu-se și el de istoria dacilor scria, în legătură cu relația scito-geto-dacă: „Se crede că dacii își trag originea de la Dambices sau Daes de pe Orus, care locuiau în provincia persană Iassebos sau Margiana; acolo ar fi fost și țara de baștină a geților care, sub numele de Geih, locuiau pe Orus sau Gei-

²¹ Dio Cassius, *Istoria romană*, în I.I.R., vol. I, p. 671.

²² Criton, *Geticele*, în I.I.R., vol. I, p. 507.

²³ Félix Colson, *Nationalité et régénération des paysans roumains*, Paris, E. Dentu, 1862, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 45.

²⁴ J. Saint-Martin, *op. cit.*, vol. II, p. 271.

hon. *Ambele popoare poartă numele general de sciți* (subl. ns.)²⁵.

Încercînd să rezume cunoștințele epocii, Ion Heliade Rădulescu nota: „Țara Românească, Moldavia, cu Basarabia și Bucovina, Transilvania, Banatul Temisvarului și o parte din Ungaria în antichitate se numea Scythia europeană; mai la urmă fu numită Dacia sau Davia... Locuitorii din partea dreaptă a Dunării, sau cum zicem noi cei de dincolo de Dunăre, se zicea Gethi, iar cei de dincoace, în genere, Scythi de scriitorii antichității. Mai la urmă a mare parte luară numele de Daci, care se zicea și Davi sau Daii. Se zice că Gethii erau de aceeași stirpe cu Dacii²⁶. Autorul considera că numele de davi sau dai arăta „o origine asiatică pelasgă²⁷, părere întărită cu argumente etnografice și istorice, după care declara: „Originea sau stirpea Dacilor se vede dar că a fost pelasgă, în mare afinitate cu cea a Hellenilor. Distanța însă de la unii la alții, influența legiurilor diferite și, apoi, a datinilor și deprinderilor, după mai mulți secolii, au cătat a forma niște popoare diverse, modificînd și limba și datinile și caracterul²⁸.

Această opinie este asemănătoare cu cea emisă de marele istoric francez Jules Michelet, care considera, la începutul secolului al XIX-lea, că pelasgii erau „sora mai mare a rasei elenice, proscrisă și urmărită în toată lumea deopotrivă, atît de eleni, cît și de barbari... [Ei] au adus în Italia, ca și în Attica, piatra vetrei domestice (Hestia, Vesta) și piatra de hotar (Zeus Kerkeios), bază a proprietății²⁹. Pe de altă parte, Diodor din Sicilia ne-a lăsat informația că Zamolxis „a intrat în legătură cu zeița Hestia³⁰, de la care ar fi primit „legile pe care le dădu geților³¹, dar, după Lucan, comentat de S. Pelloutier, „Zamolxis desemna zeul pe care sciții îl serveau cu

preferință, în numele căruia ei jurau și al cărui simbol era o spadă³². Se pare, așadar, potrivit știrilor antice, că sciții ori erau zamolxieni, ori, în mod normal, pelasgo-traco-geto-dacii erau incluși în termenul generic de sciți. Această relație pelasgo-scito-traco-geto-dacă este dezvoltată în felul următor de cunoscutul lingvist bulgar contemporan, V. I. Georgiev: Limba pelasgilor „era strîns înrudită cu traca³³, iar pelasgii făceau parte „din acele triburi vorbitoare de dialecte foarte apropiate de origină indo-europeană, care, spre începutul neoliticului (mileniile VII—VI î.e.n.), populau Peninsula Balcanică și Asia Mică occidentală³⁴. Inițial, locuiau în Tracia, de unde au trecut, „în mileniul IV î.e.n., în Grecia³⁵; în același timp, Georgiev declara și faptul că „există unele asemănări între daci și iranieni (subl. ns.). În orice caz, se pare că dacii erau înrudiți cu sciții (subl. ns.)³⁵.

Cît privește pe masageți, sursele antice și moderne îi indică drept un neam scitic, iranian, stabilit în jurul Mării Caspice. Ei și-au dobîndit o identitate aparte în istorie datorită războaielor pe care le-au purtat cu popoarele vecine, uneori înrudite. Grecii și romanii îi desemnau cu acest nume, lucrările persane îi menționează sub apelativul de turanieni, saci, sagsar sau gorgsar (capete de lup), iar autorii chinezi yue-tchi. Ulterior, au fost incluși în marea grupă a indo-sciților. Nu vom insista asupra acestei ramuri a sistemului Arsacid, deoarece datele respective au fost abordate deja³⁶; adăugăm doar unele opinii în legătură cu expediția lui Darius.

Într-o lucrare din 1800, Budai Eșaiás, scria: „Istoria și-ar aminti de Darius Hystaspis ca despre un domnitor înțelept și deștept dacă nu și-ar fi propus, ca scop al extinderii imperiului său, Europa. A pornit război împotriva sciților europeni care locuiau în Valahia și Moldova, dintr-un motiv derizoriu, respectiv înaintașii acestora ar fi pustiit odinioară Per-

²⁵ J. F. Neigebauer, *Beschreibung der Moldau und Walachei*, I. Theil, Breslau, 1854, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 1/1981, p. 131.

²⁶ I. Heliade Rădulescu, *Elemente de istoria românilor sau Dacia și România*, ediția a 2-a, Tipografia Statului, București, 1869, p. 3.

²⁷ *Ibidem*, p. 24.

²⁸ *Ibidem*, p. 25.

²⁹ J. Michelet, *Histoire romaine*, tom I, Calman Lévy, Paris, 1833, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 2/1981, p. 103.

³⁰ Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, în I.I.R., vol. I, p. 189.

³¹ S. Pelloutier, *Histoire des celtes et particulièrement des Gaulois et des Germains*. Quillau, Paris, 1771, în „Anale de istorie“, anul XXVII, nr. 6/1980, p. 133.

³² *Ibidem*, p. 132.

³³ V. I. Georgiev, *Tendances convergentes dans les langues anciennes de la péninsule Balkanique et de l'Asie Mineure du Nord-Ouest*, în *Actes du premier Symposium International de Thracologie*, Rome, 14-16 novembre 1977, Milano, F. E. Drăgan, 1978, p. 30; a se vedea și lucrarea lui M. Sakellariou, *Peuples préhelléniques d'origine indo-européenne*, Athènes, 1977.

³⁴ V. I. Georgiev, *op. cit.*, p. 21.

³⁵ *Ibidem*, p. 54.

³⁶ Vezi „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 6/1984; anul XXXI, nr. 5/1985.

sia. Dar, necunoscînd nici locul, nici națiunea împotriva căreia a pornit, a fost nevoit să se întoarcă rapid, copleșit de rușine și defăimat, rușine pe care n-a putut-o șterge nici măcar cucerirea Traciei și Macedoniei, aflate în drumul său”³⁷.

Ion Heliade Rădulescu explica această campanie în felul următor: „Darius, fiul lui Hystaspes, regele Persilor, întreprinse pe la anul 503 (514 — *n.n.*), o expedițiune contra Dacilor, sub pretext că strămoșii Scythilor, cu o sută de ani mai înainte, ar fi ieșit din Tartaria și ar fi deprădat multe părți ale Asiei și prin urmare și Persia”³⁸.

Argumentația cea mai complexă ne-o furnizează însă orientalistul francez J. Saint-Martin: „Turanienii («sciiți» masageți — *n.n.*), care erau stăpîinii malurilor Oxusului și ale părților nordice ale Caucazului, și-au întins, fără îndoială, posesiunile pînă în Europa; expediția întreprinsă împotriva lor în această parte a lumii de Darius, fiul lui Histaspes, este dovada demonstrativă. Acest domnitor, plictisit, fără îndoială, de a-i combate fără succes pe malurile Djihoumului și în defileele Caucazului, unde natura terenului favoriza pe dușmanii săi, considerase că îi va putea ataca cu mai mult succes la extremitatea statelor lor, pe malurile Dunării, unde n-a avut niciodată lupte cu ei. Acesta este singurul motiv rezonabil care poate fi atribuit expediției lui Darius; deoarece, dacă nu se admite că statele turanienilor se întindeau pînă aici, ce rațiune avea acest război și cum s-ar putea crede că regele Persiei ar fi întreprins, fără motiv, o expediție împotriva unor popoare atît de îndepărtate de statele sale și cu care n-a avut niciodată vreun diferend?”³⁹.

Din toate izvoarele antice și mărturiile autorilor moderni și contemporani, redate mai sus, se poate constata faptul că denumirea de sciiți era un termen generic, aplicat multor neamuri necunoscute, sau mai puțin cunoscute în epocă, din regiunile estice și nord-estice ale Europei și din vestul și centrul Asiei. Cu timpul, această denumire s-a extins, cîștigînd teren, pe măsura în care istoricii și geograful antici au remarcat unele asemănări etnice, cutumiare și lingvis-

tice între diferitele neamuri „scitice”, dintre care unele și-au dobîndit și o individualitate și un nume aparte.

Oricum, se poate observa că autorii citați, fără excepție, au pus în discuție istoria strămoșilor noștri geto-daci, căroro le-au descoperit corespondenți asiatici, au încercat să creioneze existența unei regiuni imense locuite de cele două ramuri considerate înrudite și au apelat, pentru susținerea teoriilor lor, la argumente orientale, prea puțin cercetate de istoricii europeni.

Fără îndoială, ar fi foarte îndrăzneț să se pună cu certitudine semnul egalității între aceste popoare, însă se poate afirma existența unor asemănări lingvistice și cutumiare. Vom apela, în primul rînd, la aceste asemănări lingvistice (chiar dacă sînt doar fragmentare). Pe de o parte, s-a observat că limbile pelasgilor și tracilor erau înrudite, pe de altă parte, că limba scito-parților era un amestec de scită și de medă, că Agathangelus, secretarul regelui Armeniei — Tiridates —, „desemnează chiar sub denumirea de limbă partă, limba armenilor, care au fost guvernați de regi Arsacizi pînă în anul 428 (e.n. — *n.n.*)”⁴⁰. Părerea lui Saint-Martin în această problemă era: „Dacă autorii antici ne-ar fi păstrat unele informații despre limba dahilor, ar fi cu siguranță interesantă compararea acestor informații cu idiomurile care au fost folosite în partea orientală a Europei..., poate că ar arunca o oarecare lumină asupra legăturilor ciudate care există între majoritatea limbilor europene și idiomurile folosite în Persia și India. Poate, chiar, fără să ne facă cunoscute în întregime aceste legături, ne-ar determina să privim problema sub un cu totul alt punct de vedere decît s-a făcut pînă în prezent”⁴¹.

Dacă adăugăm opinia reputatului lingvist austriac Wilhelm Tomaschek, ale cărui constatări au rămas, în mare parte, valabile pînă astăzi, se poate observa că puținele glose dacice păstrate se pot interpreta și au corespondențe într-adevăr în aria asiatică parto-arsacidă (în limbile armeană, osetă⁴², bactriană, sanscrită, partă). În primul paragraf al lucrării sale: *Vestigii ale limbii dace*, Tomaschek scrie: „De multă vreme etno-

³⁷ Budai Ésaías, *Közönséges historia (Istorie universală)*, I. Rész, Debrecen, Szigethy Mihály, 1880, p. 119.

³⁸ I. Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 4.

³⁹ J. Saint-Martin, *op. cit.*, p. 16-17.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 35.

⁴¹ *Ibidem*, p. 25.

⁴² A se vedea Masageții și alanii în lucrările orientalistului german H. J. Klaproth, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 5/1985.

logii și lingviștii au remarcat importanța tracilor și dacilor în formarea și în familia raselor indoeuropene. Când se va reuși să se determine poziția lor etnologică și lingvistică abia atunci etnogeneza și stratificarea indoeuropeană vor face un mare pas înainte; cercetările asupra punctului de plecare, sau asupra patriei primitive a arienilor vor avea un nou punct de reper; în același timp se va clarifica problema dacă ramurile limbilor noastre constituie individualități distincte, tipuri definite, sau dacă ele formează o înlanțuire continuă, în care ramurile cunoscute sînt legate prin ramuri de tranziție, ca intermediari neutri⁴³.

După analiza denumirilor de plante dacice (după Dioscoride), argumentația lui Tomaschek continuă astfel: „Cel ce s-ar mai îndoi încă de strînsa afinitate a poporului besso-trac cu dacii și înrudirea originară a celor două popoare cu iranienii, se va lăsa, fără îndoială, convins de nomenclatura topografică⁴⁴, pe care o explică în mod corespunzător.

Cercetătorii contemporani adaugă (sau subliniază) acestor informații și următoarele: limba scitică face parte din grupa de limbi iraniene, vorbitorii limbii scitice erau sciții, sarmații, alanii, roxolanii; limba osetină din Caucaz este una dintre rămășițele limbii scito-sarmate⁴⁵, iar B. Simeonov consideră că limba geților era „înrudită cu vechile limbi iraniene; era un dialect trac iranizat⁴⁶; „limba geților este una din limbile tracice cel mai bine exprimate. Această idee ne obligă să înțelegem, sub noțiunea de limbă tracă, nu doar una singură, ci mai multe limbi, ca, de exemplu, limbile iraniene (sarmata, scita, alana etc.) din această epocă⁴⁷.

Similitudinea obiceiurilor scito-geto-dace a fost și ea remarcată de diverși autori de-a lungul istoriei. Dacă Herodot semnalase că geții „sînt cei mai viteji

și mai dreapți dintre traci⁴⁸, despre sciți se spunea că: „dintre neamurile de dincoace de Prut nu putem aminti pe nici unul care să fi dat dovadă de înțelepciune și nu cunoaștem pe nici un învâțat, cu excepția neamului scit și a lui Anacharsis⁴⁹. Strabon, vorbind despre sacii din neamul scit, nota: „Ei locuiau teritoriul asiatic, îmbeșugă în griu... și [erau] oameni dreapți⁵⁰; apoi, citindu-l pe Eschil, adăuga: „Sciții... au legi bune... [sînt] de o mai mare cumpătare“ (decît grecii — *n.n.*)⁵¹. Nicolaos din Damasc era și el de părere că sciții „sînt însă și foarte dreapți, avînd în devălmășie bunurile⁵², iar Clearh sublinia că „sciții, la început, au fost singurul neam care se folosea de legi comune tuturor⁵³. În vol. 16 al *Enciclopediei Britanice* se indică și un alt aspect cutumiar al sciților, acela al vieții și conducerii colective, prin intermediul bătrînilor și al unei adunări a poporului⁵⁴.

Ne amintim că printre calitățile morale ale geto-dacilor erau enumerate totdeauna eroismul, vitejia, simplitatea și cumpătarea vieții, iar tradiția guvernării obștiilor sătești de către oameni buni și bătrîni este una din dovezile incontestabile ale continuității poporului nostru.

Despre existența stratificării sociale și a însemnului distinctiv al pileaților geto-daci istoriografia universală a consemnat multe informații. Același lucru era însă valabil — potrivit izvoarelor antice — și pentru sciți. Dion Chrysostomos, în *Discursuri*, scria că la *Boristene*, printre sciți, „se pot vedea oameni avînd pe cap un fel de căciuli, așa cum poartă astăzi unii traci, numiți geți și cum purtau înainte vreme lacedemonenii și macedonenii, iar alții au tîară și [un fel de] șalvari — pare-mi-se, la fel ca persii, bactrienii, parții⁵⁵. Lucan, vorbind despre înțeleptul scit Anacharsis, consemnase despre acesta: „Cît privește obîrșia lui, nu se trăgea din vreun neam regesc, nici nu se număra printre purtătorii de pileus, ci era unul dintre sciții cei mulți și din popor⁵⁶. Analiza acestor căciuli-

⁴³ W. Tomaschek, *Les restes de la langue dace*, Louvain, Charles Peeters, 1883, în „*Anale de istorie*“, anul XXVII, nr. 3/1981, p. 163.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 168.

⁴⁵ „*Bolșaiia Sovetskaia Entiklopedia*“, ediția a 3-a, vol. 23, Izdatelstvo „*Bolșaiia Entiklopedia*“, Moscova, p. 507-508; vezi și *Masageții și alanii în lucrările orientalistului german H. J. Klaproth*, în „*Anale de istorie*“, anul XXXI, nr. 5/1985.

⁴⁶ B. Simeonov, *Des Gètes et de leur langue*, în *Le monde thrace. Actes du IIe Congrès de thracologie* (București, 1976), Paris, Roma, Montreal, Pelham, Nagard, 1982, p. 169.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 174.

⁴⁸ Herodot. *Istorie*, vol. I, Editura științifică, București, 1961, p. 345.

⁴⁹ Herodot, *Istorie*, IV, 46, în I.I.R., vol. I, p. 31.

⁵⁰ Strabon, *Geografia*, în I.I.R., vol. I, p. 237.

⁵¹ *Ibidem*, p. 233.

⁵² Nicolaos din Damasc, în I.I.R., vol. I, p. 215.

⁵³ Clearh, în I.I.R., vol. I, p. 123.

⁵⁴ *The Encyclopaedia Britannica*, vol. 16, London, 1926, p. 441.

⁵⁵ Dion Chrysostomos, *Discursuri*, LXXII, 3, în I.I.R., vol. I, p. 453.

⁵⁶ Lucan, *Scitul sau oaspetele*, în I.I.R., vol. I, p. 611.

pileus, purtate deopotrivă de nobilimea geto-dacă, scită și a popoarelor iraniene, ca și de nobilimea altor popoare asiatice a preocupat însă și pe unii autori contemporani, printre care : F. Altheim, G. Dumézil, Leonardo Olschki⁵⁷, cu toții constatând valabilitatea obiceiului respectiv în întreaga zonă despre care a fost vorba în paginile de mai sus.

Trecînd la diverse observații în legătură cu armamentul folosit de geto-daci și, respectiv, scito-iranieni, se pot stabili și în acest domeniu unele analogii. Tucidide observase că geții „sînt vecini cu sciții, au același port și sînt toți arcași călări”⁵⁸. *Enciclopedia Britanică* enumeră armele folosite de sciți, de o similitudine frapantă cu cele geto-dacice : „Aveau coifuri de bronz și scuturi, în general, rotunde, din lemn, fier și piele, decorate cu aur la mijloc, de forma unui animal, arcuri duble curbate, săgeți din bronz și fier. Săbiile erau, în general, de tip persan, cu ornamente, lancea din bronz sau fier, tecile ornate cu aur și diferite desene. Cuțitele erau de forme și lungimi diverse, unele curbate în manieră chinezească”⁵⁹. Ion Heliade Rădulescu scria și el, de data aceasta despre armele geto-dacilor : „Pavăza, arcul și cucura se văd de gust schyticu”, iar „coifurile toate imită bonetul frigian”⁶⁰.

Insemnul de luptă, steagul dacilor, se regăsește și el în descrierea celui folosit de sciți. Arian, în *Arta tacticii*, dă următoarele detalii : „Insignele scitice le alcătuiesc niște balauri de mărime proporțională cu aceea a prăjiniilor de care sînt legați. Se fac din bucăți de pînză de diferite culori, cusute laolaltă. Balaurii aceștia au capul și întregul trup — pînă la coadă — ca al șerpilor. Vicleșugurile acestea au fost născocite pentru ca balaurii să apară cît mai înspăimîntători. Cînd caii stau pe loc, nu poți vedea nimic mai mult decît bucăți de pînză de diferite culori, care atîrnă în jos. Cînd, însă, caii pornesc, acești balauri se umflă din pricina aerului, semănînd grozav cu fiarele și şuierînd din pricina mișcării puternice, deoarece aerul le străbate cu putere”⁶¹.

Trecînd la analiza tacticii de luptă folosite de strămoșii noștri și de sciți, putem remarca, și în acest domeniu, multe asemănări. Herodot scria că sciților „nici un năvălitor nu le scapă, iar cînd nu vor să mai fie găsiți este cu neputință ca vreun om să dea de ei”⁶², că în retragerea lor astupă fîntinile, izvoarele, „nimicesc toate roadele pămîntului”⁶³. Aceleași metode, folosite de această dată de geto-daci, apoi de urmașii lor românii, au dus la respingerea, în final, a lui Darius, Lisymach, Domițian și a multor oștiri invadatoare din Evul Mediu. În același timp, o tactică similară este atribuită parților. În *Le Monde*, descriindu-se cauzele insucceselor lui Crassus și ale armatei romane, se consemnează : „Dar la ce folosea tactica și vitejia împotriva obstacolelor pe care geniul și curajul nu erau în stare să le depășească... Soldatul roman era deci expus să moară de foame și de sete și nu putea să-și ajungă adversarii, care nu luptau decît fugind ; adică, după ce aruncau o ploaie de săgeți, se îndepărtau în galopul cailor”⁶⁴.

După cum am semnalat în paginile anterioare, sciții erau și ei cunoscuți ca adepți ai lui Zalmoxe ; și la ei „exista datina de a-i face pe oameni nemuritori și de a-i trimite lui Zalmoxis”, acesta fiind cunoscut și sub numele de Thami-masades⁶⁵ ; printre obiceiurile legate de cultul morților, practicat de sciți, se pot regăsi unele ce dăinuie și astăzi în cultul morților practicat de români (pomeniri și parastase de 40 zile, purificarea de după înmormîntare, ospețele corespunzătoare etc.).

În încheiere, după ce am trecut în revistă numeroase izvoare și mărturii moderne și contemporane, dacă admitem aprecierile lui Aristotel că „Mitul este o poveste mincinoasă care reprezintă adevărul”⁶⁶ și ale lui E. Renan că „Mitul este istoria timpurilor în care nu se scrie”⁶⁷, înlăturînd fabulosul mitului grecesc, redat de Herodot⁶⁸ în *Istории* și de Apian în *Istoria romană*⁶⁹, devin plauzibile conexiunile dintre geto-daci și daii parto-sciți asiatici.

ANA-MARIA COMAN

⁵⁷ F. Altheim, *Geschichte der Kunnen*, I, Berlin, 1959 ; G. Dumézil, *Mythe et Epopée*, I, Paris, 1968 ; L. Olschki, *The Myth of Felt*, Berkeley and Los Angeles, 1949.

⁵⁸ Tucidide, *Războiul peloponeziac*, Editura științifică, București, 1966, p. 297-298.

⁵⁹ *The Encyclopaedia Britannica*, vol. 16, p. 439.

⁶⁰ I. Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 25.

⁶¹ Arian, *Arta tacticii*, în I.I.R., vol. I, p. 395.

⁶² Herodot, *Istории*, în I.I.R., vol. I, p. 31.

⁶³ *Ibidem*, p. 55.

⁶⁴ *Le Monde*, vol. 9, Paris, 1956, p. 141.

⁶⁵ Lucan, *Scitul sau oaspetele*, în I.I.R., vol. I, p. 611.

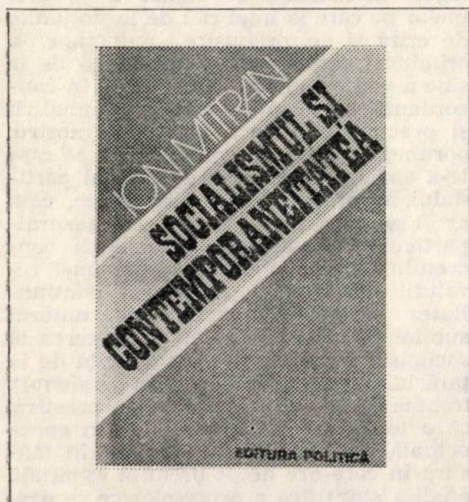
⁶⁶ Carolus Lundius, *Zamolxis, primus getarum legislator*, Upsala, p. 103.

⁶⁷ Chassang, A. *Dictionnaire Grec-Français*, Paris, 1896 p. 618, 14.

⁶⁸ Herodot, *Istории*, în I.I.R., vol. I, p. 27.

⁶⁹ Apian, *Istoria romană. Iliria*, în I.I.R., p. 565.

ION MITRAN,
SOCIALISMUL ȘI CONTEMPORANEITATEA,
Editura politică, București, 1983, 240 p.

Poate că nici o dezbatere de idei în zilele noastre nu este mai atractivă și mai incitantă decât aceea pe care o provoacă socialismul ca realitate, ca practică, în care s-au angajat mai mult de o treime din locuitorii planetei, către care năzuiesc multe alte sute de milioane de oameni. Și forța de atracție a acestei dezbateri e în măsură a-și spori dimensiunile cu atât mai mult, cu cât ea tinde a se realiza nu ca o dezbatere în sine, ci animată de cerința reală a cunoașterii; nu ca o confruntare de idei abstracte, rupte de realitatea istorică concretă, ci din perspectiva concordanței ce trebuie să existe între principiile generale și aplicarea practică a acestora în condiții economice, social-politice și culturale adecvate, niciodată identice. O dezbatere creatoare, un creuzet al laboratorului teoretic, care are ca premisă esențială critica principală a experienței istorice, o experiență bogată în date și fapte, dar deosebit de complexă, adesea contradictorie. O dezbatere din ce în ce mai fructuoasă pentru că îmbrățișează fenomene și procese istorice tulburătoare prin ineditul lor; o dezbatere angajantă pentru că a pune în discuție, de pe poziții marxiste, problematica socialismului înseamnă, evident, preocupare pentru descifrarea liniilor pe care le-a urmat practica revoluționară, înseamnă confruntarea acestei imagini cu adevărurile pe care le conține teoria materialismului dialectic și istoric și găsirea, pe această bază, a căilor de

urmat pentru ridicarea, pe un plan superior, a procesului revoluționar. O asemenea angajare înseamnă, desigur, și preocupare pentru a se depista sursa erorilor din practica revoluționară, întrucât, așa cum cu deplin temei a sesizat Rosa Luxemburg încă în 1915, într-un moment de aspre confruntări ideologice între marxism și diversele curente burgheze, dar și în interiorul însuși al marxismului, „în încercările istoriei sarcinile proletariatului modern sînt tot atît de mari ca și erorile sale. Nu există schemă prealabilă, valabilă o dată pentru totdeauna, nu există ghid infailibil pentru a-i arăta căile pe care trebuie să se angajeze. El n-are alt stăpîn decît experiența istorică. Drumul întortocheat al eliberării nu este pavat numai de suferințe fără limite, ci și de erori nenumărate. Scopul său, eliberarea sa, îl va atinge dacă știe să învețe din propriile sale erori. Pentru mișcare, autocritica, o autocritică nemiloasă, crudă, care să meargă pînă la fondul lucrurilor, înseamnă aer, lumina fără de care nu poate trăi”¹.

Erorile amintite și-au avut și, desigur, că își mai au sursa nu în conținutul propriu-zis al teoriei socialismului, în principiile fundamentale ale acestuia, ci în aplicarea acestora, erorile, atunci cînd apar, avîndu-și ca sursă a provenienței, cel mai adesea, nesensizarea exactă a caracterului schimbărilor obiective intervenite în dinamica însăși a realității istorice; a unei realități extrem de diversificate în concretul nemijlocit prin care se exprimă și care nu poate fi încadrată într-o schemă teoretică pentru a fi supusă transformării revoluționare.

Iată de ce, orice dezbatere cu privire la socialism ca teorie și ca practică revoluționară este nu numai bine venită, dar și absolut necesară, iată de ce secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a cerut frontului ideologic, și îndeosebi cercetătorilor din domeniul științelor sociale, să-și aducă o contribuție cît mai consistentă la cunoașterea realității istorice, la generalizarea experienței contemporane, să se abandoneze schemele și formulele dogmatice, pentru a se putea desprinde adevărul viu, după o analiză deschisă, făcută în spirit constructiv și militant. „Știință — relevă cu deplin temei tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu se poate dezvolta decît

¹ Rosa Luxemburg, *Textes*, Éditions sociales, Paris, 1969, p. 194—195.

numai printr-o confruntare liberă a părerilor, a ideilor. Desigur, mai cu seamă în domeniul științelor sociale, există și vor apărea inevitabil și teze și păreri discutabile, criticabile. Nu de aceasta trebuie să ne fie teamă; principala teamă și principalul pericol constau în a nu desfășura activitatea de cercetare, datorită fricii de a nu greși, copiind ceea ce fac alții².

Pe făgașul unei asemenea dezbateri se înscrie lucrarea: *Socialismul și contemporaneitatea*, elaborată de Ion Mitran și publicată de Editura politică. O lucrare în paginile căreia autorul pledează, în mod convingător, pentru angajarea mai fermă și mai susținută a celor ce slujesc pe tărîmul frontului ideologic în cunoașterea și dezbaterea problemelor pe care le ridică societatea în mersul ei ascendent, pentru o cunoaștere vie din calea căreia să fi fost înlăturată prejudecățile, unele care au condus la concepția triumfalistă despre edificarea noii orînduiri, altele la una defetistă, „ambele tendințe devenind la fel de infructuoase în privința prefigurării de noi orizonturi viabile viitorului social“ (p. 9).

Pornind de la întrebarea bine cunoscută și adesea formulată „ce este astăzi socialismul?“, ce reprezintă el pentru popoarele care-l edifică, printre care și poporul român, ce aduce el oamenilor care-l făuresc și adesea cum se reflectă el ca imagine istorică și teoretică în conștiința celor care l-au îmbrățișat deocamdată ca ideal, ca scop al luptei lor, autorul expune o suită de idei și puncte de vedere, unele bine cunoscute, altele ca o deducție proprie și care, în ansamblul lor, îmbrățișează atît teoria cu privire la noua orînduire social-economică, cît și imaginea procesului revoluționar, practic, de înfăptuire a acesteia. Iar concluzia mai generală pe care o desprinde este aceea că trecerea la socialism e un punct central la ordinea de zi a istoriei, în condițiile diversificării condițiilor și căilor de realizare a acestui nobil deziderat.

Ca orice abordare științifică, din perspectivă contemporană, și care se referă la un evantai problematic atît de vast ca cel pe care-l degajă socialismul ca realitate și ca teorie, așa cum este și cea la care ne referim, nu poate fi decît limitată la un buchet anume de teze și idei, considerate a fi esențiale, astfel că și Ioan Mitran s-a oprit la cîteva. S-a oprit, întîi de toate, la locul și rolul noii orînduiri în structura și dinamica civilizației contemporane, subliniind, cu pre-

cădere, caracterul obiectiv, legic, al procesului istoric de trecere de la capitalism la socialism. Sublinierea n-are în ea însăși, așa cum o prezintă autorul, nimic fatalist, nimic din bine cunoscuta înțelegere mecanicistă și rigidă a problemelor pe care la implică: de la noțiunile de criză și de prăbușire „automată“ a orînduirii capitaliste, la edificarea de la sine a noii orînduiri. Dimpotrivă, în concordanță cu spiritul creator al gîndirii și practicii politice a partidului nostru, pornind de la teze și concepte noi pe care le-a elaborat secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cum ar fi aceea a raportului dintre general-particular și valoarea diversității concretului istoric în desfășurarea unei revoluții sau teza cu privire la continuitatea procesului revoluționar, autorul subliniază, cu tărie, ideea că trecerea la socialism nu poate fi decît diferită de la țară la țară, că „modelul“ sau „etalonul“ trebuie excluse și în teorie și în practică, că o teorie a revoluției sociale în epoca actuală este viabilă adevărat în măsura în care are drept premisă esențială analiza științifică a proceselor ce se desfășoară în toate sferele existenței: în producția materială ca și în relațiile sociale, în structura și dinamica regimului politic sau în plan spiritual. O pondere importantă, subliniază cu deplin temei Ion Mitran în demersul său teoretic, revine activității factorului subiectiv, partidului politic revoluționar care are menirea de a supune analizei riguroase schimbările și transformările intervenite în societate, în dinamica acesteia și care, în permanență, relevă că „elemente previzibile, fapte cunoscute se împletesc strîns cu cele de spontaneitate, cu imprevizibilul uneori“ (p. 18). De unde necesitatea, insistent subliniată de autor, a cunoașterii vieții sociale, a confruntării permanente dintre realitate și idee, dintre istorie și teorie, și aceasta cu atît mai mult cu cît, „în domeniul teoriei social-politice, nu există decît un singur laborator — istoria“ (p. 25).

Din aceeași perspectivă este abordată și înfățișată și, desigur, riguros demonstrată, teza continuității procesului revoluționar, autorul luînd ca punct de pornire structura și dinamica societății ca sistem, obiectivitatea mișcării istorice cu al ei izvor pe care-l constituie contradicțiile; desfășurarea în ritmuri și timpi istorici diferiți a transformării revoluționare pe care o suferă un „palier“ sau altul al realității. În lucrare se subliniază că, dacă într-o primă fază, s-a instituit proprietatea socialistă, au fost generalizate noile relații sociale, s-au obținut succese în formarea conștiinței noi, socialiste, pe temeiul noii vieți mate-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 427-428.

riale, s-au constituit astfel premisele pentru o reală dreptate socială, n-au fost create implicite și condițiile necesare pentru funcționalitatea tuturor principiilor pe care le presupune modul de viață socialist, principii care, la rândul lor, nu se pot afirma de la sine, nu se pot impune spontan sau dintr-odată, ele trebuind să-și găsească un corespondent în realitate. Iată temeiurile obiective care au determinat partidul nostru, pe secretarul său general, să considere că „Procesul revoluționar, revoluția socialistă continuă — și trebuie să se dezvolte continuu, în conformitate cu fiecare stadiu istoric — atât în domeniul forțelor de producție, cât și al transformărilor structurii socialiste, al relațiilor de producție și sociale, al conducerii societății, al modului de viață al oamenilor... Numai înțelegând în acest sens problema luptei revoluționare, vom înțelege și faptul că nu putem fi mulțumiți cu ceea ce am realizat”³.

Valoarea teoretică a tezei cu privire la continuitatea procesului revoluționar este cu atât mai mare, cu cât realitatea însăși este extrem de diversificată și impune, în mod obligatoriu, acumularea unei experiențe proprii, fără a putea fi ignorate altele deja existente, găsirea unor soluții originale pentru rezolvarea unei cerințe sau alteia ridicate de procesul revoluționar, pentru a se depăși o situație concretă sau alta. Autorul lucrării la care ne referim, afirmă, cu deplin teamei, că „soluțiile, răspunsurile la o problemă sau alta a dezvoltării nu se află în teorii, teze sau practici aparținând altor etape sau condiții concret-istorice, naționale și internaționale; recursul la teze valabile în alte etape pentru a explica realitatea prezentă sau previzibilă alterează spiritul revoluționar, împingând spre conservatorism, condamnând la rămânere în urmă”. Dimpotrivă, alternativa reală la asemenea practici, și care justifică întru totul teza continuității procesului revoluționar, o constituie „studierea directă a proceselor economico-sociale”, care este singura în măsură „a împropăta gândirea socială, a sesiza, «din mers», însuși procesul dialectic al relației general-particular. Aflată în continuă mișcare, fiecare etapă a dezvoltării sociale se cere înțelegească în concordanță cu legile obiective ce-i sînt specifice pe o durată sau alta, examinată în procesul devenirii sale” (p. 44—45).

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura Politică, București, 1979 p. 689.

Corelat cu aceasta, Ion Mitran pune din nou în discuție valoarea istorică a experienței concrete pe care o realizează fiecare partid, fiecare popor în desfășurarea procesului revoluționar, ea însăși sursă a unor prețioase generalizări teoretice și, pe temeiul acestei valori autentice, el respinge aserțiunea restrictivă a căii unice, a modelului unic de făurire a noii orinduirii și, desigur, pretenția că ar exista un singur socialism aprioric, considerat ca singurul „adevărat” sau „real”. Validă, și ca atare confirmată de istorie, sau tocmai pentru că a fost și este confirmată de viață, de realitatea vie a faptelor, este „Teza după care trecerea popoarelor spre noua orinduire va avea loc într-o mare diversitate de condiții și va duce la noi forme și practici...”, iar un asemenea proces a contribuit și contribuie la îmbogățirea tezaurului teoriei și practicii revoluționare” (p. 62).

Procesul revoluționar al edificării socialismului afectează, în desfășurarea lui, ansamblul realității istorice. Este un proces atotcuprinzător, fiindcă atotcuprinzătoare este însăși mișcarea istorică, în virtutea căreia se și realizează acest proces. În metamorfoza istorică pe care o generează socialismul este antrenată și națiunea, fiindcă toate elementele care o definesc sînt supuse transformării: structuri economice, forțe sociale, mod de a fi și a gândi. Sigur că nu toate acestea în același timp și în același chip. Este nevoie de acumulări într-un plan sau altul, de apariții unor noi determinări și corelări între fapte, de dispariția unor valori prin „învechirea” lor mai rapidă sau mai lentă. Alte valori însă, pe care le pune în evidență națiunea ca realitate, au o forță de persistență istorică deosebită, o capacitate de rezistență în timp, tocmai ca valori funcționale care nu numai că nu sînt afectate, dar ele însele sînt un factor favorizant al procesului revoluționar: faptele de cultură, limba, unele elemente ale mentalității sociale și politice care au înlesnit și chiar au propulsat progresul istoric de-a lungul timpului, au facilitat și chiar au contribuit la accelerarea procesului luptei pentru împlinirea aspirațiilor de libertate și dreptate socială. Sînt valori fundamentale cu forță de expresie universală, „universale ca sens, ca întindere, ca recunoaștere”, și care stau la baza unor principii politice majore pentru epoca pe care o străbatem, așa cum sînt: independența și suveranitatea națională, egalitatea între națiuni în relațiile dintre ele, dreptul fiecăreia de a-și hotări destinul singură, neîngrădită. De aceea, înțărirea națiunii și a statelor naționale independente reprezintă, în paginile

lucrării *Socialismul și contemporaneitatea*, „o condiție a consolidării raporturilor dintre ele, constituie o necesitate legică, obiectivă, un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului“ (p. 69).

Pe temeiul de nedezmintit al faptelor pe care le relevă realitatea națională din România, autorul respinge aserțiunile detractorilor acestei realități de pe diferite meridiane ale lumii, combate, în spiritul documentelor de partid, naționalismul și șovinismul, supune criticii principale teorii pe care viața însăși nu le confirmă, nu le reclamă: teoria suveranității limitate sau chiar abandonate, a integrării și chiar contopirii, în virtutea unei internaționalizări pe care, obiectiv, ar determina-o exigențele dezvoltării lumii contemporane (p. 83).

În schimb, autorul subliniază valențele deosebite ale politicii naționale promovate de partidul nostru, contribuțiile sale teoretice la deslușirea conceptului de națiune, a locului și rolului ei propulsor în prezent și în perspectivă, la formularea și afirmarea, în practica politică, a principiilor noi care pot și trebuie să asigure apropierea dintre națiuni, conjugarea eforturilor pentru rezolvarea marilor probleme ce confruntă societatea în epoca contemporană.

Un spațiu important în lucrarea lui Ion Mitran este rezervat structurilor sociale și sistemului politic în condițiile socialismului, relației dialectice dintre aceste două „palieri“ fundamentale ale societății. Și dacă structurilor sociale, sau procesului de omogenizare socială a societății, a tendințelor de diminuare a inegalităților și deosebirilor dintre sat și oraș, dintre condițiile de muncă existente încă, li se conferă un număr mai mic de pagini, aceste procese istorice fiind, în general, mai des supuse cunoașterii și din perspective mai largi (economice, sociologice, istorice etc.), în schimb, o atenție deosebită se acordă sistemului politic în condițiile socialismului. Accentul este pus pe elementul-pivot al sistemului politic, partidul ca forță politică conducătoare, ca centru vital al națiunii, subliniindu-se, cu rigoare, geneza istorică a acestui fenomen, faptul că istoria însăși, cursul involburat și obiectiv al luptei revoluționare au propulsat Partidul Comunist Român în avanscena vieții politice, asigurându-i, mai apoi, în procesul desfășurării primei părți a revoluției și construcției socialiste, statutul de singura forță politică existentă și urmată îndeaproape nu numai de clasa muncitoare, dar și de alte forțe sociale, de întregul popor român. Se demonstrează, astfel, necesitatea afirmării, în continuare, a rolului con-

ducător al partidului, necesitate izvorită din însăși complexitatea procesului revoluționar pe care îl parcurge societatea, a fenomenelor social-economice care trebuie descifrate și dirijate, acesta reclamând o sporire continuă a calității actului conducerii politice. De aci și pledoaria autorului pentru dezvoltarea științei conducerii politice a societății socialiste, ca reflectare a unui „neîntrerupt proces de analiză și sinteză menit să asigure evoluția optimă a sistemului social în direcția stabilită. Din această perspectivă — conchide Ion Mitran — este evident că dirijarea social-politică a noii orînduiri se întemeiază pe capacitatea factorului subiectiv de a concepe dezvoltarea socială ca proces unitar, conștient, programatic, orientat spre a se realiza o deplină unitate de concepție și de acțiune la toate nivelurile activității sociale, încît întregul organism al societății să funcționeze cu maximă precizie, operativitate și eficiență“ (p. 171—172).

În strînsă legătură cu structura și dinamica sistemului politic socialist, în lucrarea *Socialismul și contemporaneitatea* sînt analizate conceptul de democrație socialistă și de stat al democrației muncitorești-revoluționare, sînt prezentate, pe larg, valențele democrației socialiste și răsfrîngerea lor în realitatea social-politică românească, din care se detașează impactul între conștiința participării maseilor la conducerea societății și satisfacția împlinirii dezideratelor sociale, eficiența însăși a actului participării (p. 136—140), preocuparea partidului pentru afirmarea neconținută a autoconducerii muncitorești, pe fondul amplificării conștiinței noi, socialiste, fiindcă, așa cum afirmă Ion Mitran în lucrarea la care ne referim, adevărul e că „revoluționară, prin esența ei, conștiința socialistă este, înainte de toate, o conștiință politică, o stare de spirit revoluționară“. De aici preocuparea partidului pentru o activitate politico-ideologică de formare a omului nou, de cizelare continuă a conștiinței sale.

Socialismul și contemporaneitatea este o carte densă ca țesătură de idei, o carte incitantă prin problematica ce o conține și care îndeamnă, totodată, la reflecție, o carte polemică prin multe din paginile ei, care afirmă cu vigoare și demonstrează convingător forța de acțiune a socialismului, capacitatea de creație mult sporită a oamenilor, a popoarelor care au pornit pe această cale și care, cu siguranță, că își va amplifica, în timp, forța de atracție, determinînd noi și noi popoare să-și deschidă drumul propriu către societatea care aduce adevărata libertate a omului.

MARIN BADEA

„LUPTA ÎNTREGULUI POPOR“,
nr. 1(3)—4(6)/1985

Cînd, în urmă cu un an, înfățișam cititorilor revistei „Anale de istorie” (în nr. 1/1985) conținutul primelor două numere ale noii publicații de istorie — „Lupta întregului popor” — ne exprimăm convingerea că ele oferă suficiente garanții că și în continuare această revistă română de istorie militară va contribui substanțial la afirmarea științei noastre istorice ca factor fundamental al activității politico-ideologice și de educație patriotică, revoluționară a poporului român — sarcină de mare însemnătate trasată frontului istoric prin documentele partidului nos-

tru, prin opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Și, într-adevăr, cele patru numere ale revistei ce au văzut lumina tiparului în anul 1985 (aceasta fiind periodicitatea apariției stabilită de instituția titulară — Comisia Română de Istorie Militară — și de Colegiul de redacție), prin aria tematică deosebit de largă a articolelor publicate, prin ideile novatoare extrase din materialul istoric investigat — ce depășește cadrul istoriei militare, cuprinzînd momente fundamentale ale istoriei românești și universale —, prin noile documente introduse în circuitul științific, prin prestigiosul corp de colaboratori ce-i onorează paginile și, nu în ultimul rînd, prin materialul ilustrativ utilizat și prin formula grafică în care se înfățișează, „Lupta întregului popor” s-a impus ca o prezență familiară între revistele noastre de istorie, fiind tot mai mult solicitată de specialiști și de publicul cititor iubitor de istorie și adevăr.

De la început simțim nevoia unei precizări. După cum cititorii pot constata, pe coperta fiecărui număr al revistei străjuiește figura măreață de erou și martir a marelui voievod Mihai Viteazul. Este un fapt simbolic, pentru că o publicație care se numește „Lupta întregului popor” și care și-a propus să scoată în evidență măreția istoriei românești, n-o putea face decît descifrînd traiectul luptei multiseculare a românilor pentru unitate, independență, suveranitate, al *luptei întregului popor*

pentru înfăptuirea unei singure patrii române neatîrnate, al cărui simbol a devenit, în 1600, Mihai Viteazul întregitorul. Dar fapta sa n-a fost *mare* doar ca înfăptuire istorică în sine (se ştie, de scurtă durată, datorită politicii potrivnice a unor mari imperii şi regate vecine), ci şi ca testament politic pentru toate generaţiile ce i-au urmat. Căci, este ştiut, tot ce s-a înfăptuit ulterior domniei viteazului voievod, toate acele trepte ale unităţii şi libertăţii româneşti, încununate de nepieritoare izbînzii la 1 Decembrie 1918 şi la 23 August 1944, s-au realizat tot prin *lupta întregului popor*. După cum astăzi, prin *lupta întregului popor*, strîns unit în jurul Partidului Comunist Român, al tovarăşului Nicolae Ceauşescu, se edifică societatea socialistă multilateral dezvoltată şi se pun temelii trainice înaintării României spre comunism.

Cel dintîi număr al revistei pe anul 1985 îşi deschide paginile cu editorialul : *Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român — o nouă treaptă spre viitorul comunist al patriei*, după care urmează articolul : *Lupta pentru independenţă şi unitate naţională a românilor în opera tovarăşului Nicolae Ceauşescu*, de Ion Coman, în cuprinsul căruia se relevă adevărul fundamental că, „În concepţia revoluţionară a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, unitatea şi independenţa poporului nostru urcă pînă la obîrşiile neamului, reprezintă expresia continuităţii în aria etnogenezei româneşti, de la cei mai îndepărtaţi înaintaşi geto-daci şi pînă la ziditorii contemporani ai socialismului“.

Aşa cum ne-a obîsnuit, un important spaţiu a fost acordat în paginile revistei marilor evenimente pe care întregul popor român le-a aniversat în anul 1985 : împlinirea a 20 de ani de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român şi a 40 de ani de la victoria împotriva fascismului. Sînt, de asemenea, inserate articole ce marchează, în fiecare an şi în toată publicistica noastră, cu deosebire în cea istorică, marea izbîndă de la 1 Decembrie 1918.

Astfel, editorialul nr. 3, care poartă titlul : *Glorioasa epocă Nicolae Ceauşescu. Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — moment de uriaşă însemnătate în istoria multimilenară a patriei*, scoate în evidenţă semnificaţia istorică a acestui înalt forum al comuniştilor români, care a deschis o eră nouă în istoria patriei şi a ales în fruntea partidului pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu, eminentul militant revolu-

ţionar şi patriot înflăcărat, conducătorul politic clarvăzător, cutezător şi înţelept, personalitate prestigioasă a lumii contemporane.

Sub acelaşi generic sînt reunite, în nr. 3, articolele : *Tovarăşul Nicolae Ceauşescu — fondator al doctrinei militare a României socialiste*, de general-colonel doctor Constantin Olteanu, şi *Armata română în epoca Nicolae Ceauşescu*, de general-colonel Vasile Milea, din care cităm : „Pe baza concepţiei ştiinţifice a partidului nostru, a doctrinei militare actuale, în ţara noastră a fost edificat un nou sistem de apărare naţională în strînsă corelaţie cu realităţile româneşti, care asigură, în caz de necesitate, ridicarea la arme a tuturor cetăţenilor apţi de efort militar — strălucită materializare a principiului luptei întregului popor împotriva oricărui agresor care ar atenta la libertatea, independenţa şi integritatea patriei socialiste“.

Aceleiaşi arii tematice îi sînt circumscrise şi articolele elaborate de : conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, *Epoca Nicolae Ceauşescu — deschidere a unui drum rodnic în cercetarea istorică şi doctrinară* ; acad. Ştefan Pascu, *Cu privire la istoria poporului român* ; colonel dr. Gheorghe Tudor, *Istoria militară românească* ; colonel dr. Victor Deaconu, *Lupta întregului popor pentru apărarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii patriei* ; colonel dr. Vasile Mocanu, *Factorul militar în lupta de eliberare socială şi naţională a poporului român* ; colonel Emanoil Stanislav, *Unitatea dialectică dintre opera de construire a socialismului şi apărarea naţională*.

Marii victorii de la 9 Mai 1945 a popoarelor împotriva fascismului, în cadrul căreia poporul român şi eroica noastră armată au adus o preţioasă contribuţie, îi sînt consacrate numeroase contribuţii prezente în paginile revistei. Dintre acestea relevăm, mai întîi, articolul : *Înfringerea fascismului — o necesitate istorică obiectivă*, de general-locotenent dr. Ilie Ceauşescu (nr. 1), apărut sub genericul : *Adevăruri fundamentale ale istoriei naţionale* (generic sub care autorul a publicat şi alte articole în numerele următoare : *Participarea României la înfringerea fascismului — o necesitate obiectivă* (nr. 2) ; *Independenţa, bunul nostru cel mai de preţ*, (nr. 3) ; *Statalitatea la români — peste 2000 de ani de existenţă în slujba unor înalte idealuri de progres şi civilizaţie*, (nr. 4). În primul articol, autorul demonstrează că „Pentru generaţiile de azi, pentru generaţiile viitoare, fascismul şi al doilea război mondial reprezintă un trecut care, prin urmări şi consecinţe,

constituie o problemă a contemporaneității. Așa fiind, este cu atât mai stringentă necesitatea de a înfățișa în lumină adevărată ce a însemnat acest curent politic odios, care au fost pericolele ce au amenințat omenirea în cursul existenței lui istorice, care sînt învățăminte de mare preț pe care a doua conflagrație mondială le-a adăugat tezaurului de experiență multimilenară a întregii umanități“.

Dintre celelalte articole subsumate acestei vaste tematici și îndeosebi rolului României în înfrîngerea fascismului menționăm : *Eșecul ultimei ofensive hitleriste de stabilizare a frontului pe Carpați*, de maior dr. Ioan Talpeș ; *Străpungînd centurile de foc ale Budapestei*, de colonel dr. Costică Popa ; *La Ulmanka* (în Cehoslovacia — n.n.), *pină la ultimul cartuș*, de colonel dr. Gheorghe Romanescu (nr. 1) ; *Semnificația istorică a zilei de 9 Mai*, de conf. univ. dr. Ion Ardeleanu ; *Războiul antihitlerist — războiul întregului popor român*, de conf. univ. dr. Mircea Mușat ; *9 Mai 1877 — 9 Mai 1945 : „Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare“*, de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu ; *Frontul de luptă al armatei române — front esențial al războiului antihitlerist*, de dr. Florin Constantiniu ; *O uriașă mobilizare : întregul potențial uman și economic al țării angajat în lupta împotriva fascismului*, de prof. univ. dr. Gh. I. Ioniță ; *Cobeligeranța României în războiul antihitlerist — un fapt istoric incontestabil*, de maior dr. Mihail E. Ionescu ; *documentarul Drumul de luptă al armatei române în războiul antifascist* ; *„Primăvara victoriei“*, de prof. univ. dr. Dumitru Almaș (nr. 2).

Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și, în general, tradițiilor unității românești, revista le consacră, în nr. 4, articolele : *Unitatea națională — valoare supremă a istoriei poporului român*, de general-colonel dr. Constantin Olteanu ; *1 Decembrie 1918 : „O zi pentru toate veacurile“*, de acad. Ștefan Pascu ; *O dinastie românească întemeietoare de țară la sud de Dunăre — Asăneștii*, de Dan Zamfirescu. Li se adaugă dezbaterea cu tema : *Doctrina militară românească în Evul Mediu*.

Alături de articolele publicate sub genericul celor trei tematici prioritare mai sus menționate, revista mai conține și alte materiale pe teme la fel de interesante. Cităm cîteva dintre acestea : *Unități militare române cu tradiții de luptă seculare*, de căpitan Tiberiu Valter (nr. 1) ; *În vijelioase asalturi*, de colonel dr. Florian Tucă și *Oameni de*

știință români în slujba războiului pentru neatințare, de colonel Constantin Căzănișteanu — ambele consacrate războiului din 1877—1878 (nr. 2) ; *„Tot românul se naște al patriei soldat“* (*Din gîndirea militară românească din trecut despre apărarea patriei*), de dr. Dorina M. Rusu, Maria Georgescu (nr. 3) ; rubrica : *Politica externă a României în perioada interbelică : pace, securitate, bună vecinătate*, în care sînt reunite articolele : *România — promotoare fermă a politicii de securitate colectivă în ajunul celui de-al doilea război mondial*, de maior dr. Ioan Talpeș ; *Sprijinul acordat de România și poporul român Cehoslovaciei și Poloniei, victime ale agresiunii fasciste*, de Mihai Retegan ; *În ajunul celui de-al doilea război mondial : din rapoartele atașărilor militare români*, de locotenent-colonel Filip Anghel (nr. 4).

Un deosebit interes pentru cititori prezintă și alte rubrici ale revistei, unele cu caracter permanent, inserate, de regulă, în partea a doua a fiecărui număr și alcătuite cu contribuția unui mare număr de istorici și literați : *Eroi au fost, eroi sînt încă* (realizată de colonel dr. C. Ucrain, căpitan Eftimie Ardeleanu, Adrian Pandeia, dr. Nicolae Copoiu) ; *Memoria documentelor și In memoriam* (cu contribuția lui Radu Teodoru, Vasile Gr. Bobocescu) ; *Mărturii muzeistice* (în-fățișate de Neculai Moghior, Ioan Scafes, Melania Petcu) și altele.

Sumarele sînt întregite cu o rubrică de critică istoriografică (*Cartea de istorie*), cu o alta consacrată preocupărilor științifice, în plan intern și în cel al relațiilor internaționale, ale forului tutelar al revistei (*Din activitatea Comisiei Române de Istorie Militară*) și cu un fructuos *Dialog cu cititorii*.

Se cuvine, totodată, menționat și faptul că, în vederea participării delegației române la cel de-al XVI-lea Congres Internațional de Științe Istorice (Stuttgart, 25 august—1 septembrie 1985), revista a editat, în limba engleză, un supliment destinat mai bunei cunoașteri a istoriei noastre în străinătate. Suplimentul conține articole în care sînt analizate momente fundamentale ale luptei multiseculare a poporului român pentru unitate și independență, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre, precum și grupaje de importante documente ce susțin devenirea ideii de unitate și neatințare la români prin vremuri, luptele, jertfele și împlinirile epopeii naționale românești.